

HÉT ORSZÁG FRONTJÁN

SASSY CSABA HÁBORÚS NAPLÓJA
1915—18.

I. KÖTET.

MISKOLC, 1930.

Kimegyek a frontra

... 1915 telét írtuk. Nagy Ferenc dr. polgármester, mintha csak megérezte volna, hogy a háború lezajlása után valamikor szükség lesz egy erőteljes frontharcos szervezkedésre, a frontharcosok előjogainak intézményes biztosítására, valósággal szutyongott:

— Ki kell menned a harctérre. Valamikor áldani fogsz érte, hogy ezt a gondolatot én sugalmaztam. Mert lehetetlennek tartom, hogy a háború után azok, akik odakint az életüket kockáztatják, jogos előnyöket ne követeljenek azokkal szemben, akik kimesterkedik, hogy itthon maradhasanak és a biztos helyen való megbúvás százféle gazdasági hasznát élvezik.

— Nézd körül, kik vannak itthon. Notórius frontkerülők kasztja alakul ki lassan-lassan. Van olyan, aki minden menetszázadtól azzal a biztató kijelentéssel búcsúzik:

— Isten áldjon meg, fiúk! A legközelebbi menetszázaddal engem is viszontlátok a becsület mezején!

— Figyeld meg, hogy az ipsét sohasem fogja látni a becsület mezeje. De itthon ő lesz a legizzóbb magyarságú hazafi. Nemzetőrségek és polgárőrségek szervező-

je. Itthon ő vállalja majd a haza közbiztonságának védelmét. Csak épp ott nem lelkesedik soha a hazáért, ahol az életet is kockáztatni kell. Azt már nem!

— Vagy itt a másik. Minden hivatottsága meg van a harctéren való szerepléséhez. De mihelyst menetszázadot kap, irtózatossá fejjörccsei támadnak. Nem bírja el a front gondolatát. Vagy a harmadik, előkelő pozíciót betöltő, jól szituált vezetőisztitvisező. Mikor feljelentik, hogy kihúzza magát a frontra menetel alól és erre menetszázadba osztják be, a hideg téli éjszaka mezítláb sétál emeleti lakásának terraszán és sikerül is olyan influenzát szereznie, hogy még a magyar határ elérése előtt le kell tenni a katonavonatról.

— Nézz körül! Százak és százak nyüzögnek a pótzászlóaljknál. Valóságos iskolája van az ezerféle trükknek, mesterkedéseknek, melyekkel kibújnak a frontszolgálat alól.

— Undorító ez a legitimizált gyávaság és éppen azért nem hiszem, hogy a front-harcosok, ha valamikor visszakerülnek, válaszfalat ne húzzanak a maguk áldozatkészsége és az itthonbújkálók életbiztosítása, gyávasága között. Meglátod, hogy csak nyerni fogsz, ha kimégy a frontra.

Igazat adtam Nagy Ferencnek. Hja! De a frontra csak annak volt könnyű kijutni, aki nem akart menni. Aki mindenáron ki akart jutni, annak néha akadályok tornyosultak az útjába.

Az én akadályom az volt, hogy segédszolgálatos voltam, holmi régi tudócsúcs-

hurut maradványa miatt. Itthon tehát az orvosi lelet miatt nem oszthattak be menetszázadba. Erre Kiss Kálmán százados, ezredsegédtisztnek írtam a harctérre, szerezné meg nekem elhatározásomhoz Kobek Béla ezredparancsnok beleegyezését. Szeretnék kimenni. Háborút látni. Harcteret járni. Tízes honvéd dicsőség, háborús éretnyek, diadalok krónikása lenni.

Hetekig, hónapokig elhúzódott a dolog, míg nyélbe üthették. Mert akadály volt az is, hogy én, mint annakidején nyolc hetes kiképzésben részesült póttartalékos, tulajdonképpen ki sem voltam képezve és ezt a nyolc hetet is csak irodában töltöttem. — Rendes menetalakulatba így be sem oszthattak. Mint egy emberből álló „különítmény” sem állíthattam ki a frontra.

Kapóra jött 1915 március utolsó hetében az a szerencsés véletlen, hogy Petrik Ernő főhadnagy zászlóaljsegédtiszt, Vitányi Dezső főhadnagy géppuskásparancsnok, Havas Gyula dr. főorvos, zászlóaljorvosfőnök és Rochlitz Dezső dr. főhadnagy hazajöttek „első szabadságra”. Rochlitz Dezső azután itthon maradt és a szabadsága ideje alatt megnősült. Én pedig a többiekkel húsvét másodnapján — április 5-én útbaindultam a háborúba.

Előzőleg természetesen még egy sereg formalitáson kellett átesnem. Rápolthy Károly alezredes, pótzászlóaljparancsnok előtt nyilatkozatot kellett aláírnom, hogy — mint segédszolgálatos — saját felelősségemre megyek ki a frontra és ha ott meghalnék, a családom semmiféle igényt nem

támaszthat a honvédelmi kincstárral szemben.

A mozgósítás első napjától civil ruhában dolgoztam a jó öreg Szepessy-laktanyában. Katonaruhát csak elutazásom reggelén öltöttem magamra. Szép, csukaszürke posztóból készült ruha volt, gyönyörűen megadjusztálva. Búcsúzóul örvezetői rangot is kaptam, hogy mégis, mint sarzsi induljak útba. Hát még a felszerelésem milyen volt?

A miskolci pénzüzetek — nem tudom, azért-e, mert szimpatikus voltam nekik, vagy afölötti őszinte örömben, hogy talán tovább üzletfelük nem maradok, egyik ajándékot a másik után küldték. Akkor kezdték Budapesten először készíteni a térdig érő, vízhatlan, végigfűzős hadicipőket, melyeket később az ántánt-csapatok népszerűsítettek. 80 korona volt egy ilyen csizmacipő. A Miskolci Takarékpénztár lepett meg vele. A Kereskedelmi és Gazdasági Bank egy olyan tökéletes hálózást vásárolt részemre Pesten, ami még a frontról való haza jövetelemkor — 1918 szeptemberében — is kifogástalan jó volt. Kaptam összecsukható táborigyűjtőt, ami tokkal együtt alig nyolc kiló volt — ma is meg van és most is jó —, Vulkan—Fieber bőröndöket, a legszolidabban impregnált esőköpenyt, táborigyűjtőket. És ahány gyógyszertára volt Miskolcnak, az mind küldött egy-egy kis, komplett táborigyűjtőt, úgy, hogy alighanem több gyógyszerem volt, mint talán a hadosztály -egészségügyi intézetnek.

Olyan felszerelést vittem magammal, hogy amikor a vasúton megmutattam Petrik Ernőéknek, meg nem állották kaczagás nélkül. Valósággal, esztendőkre rendezkedtem be. Ezen mulattak. Mert akkor még senki sem hitte, hogy a háború négy évnél is tovább fog elhúzódni. Engem az idő igazolt, mert 41 hónapot töltöttem a fronton. Hosszú hadjáratra rendezkedtem be, bár a felszerelés egyrészét már hét hét múlva hazaküldtem, hogy ne legyen annyi cók-mókom.

...Rohant velünk a gyorsvonat Orló felé. A határon megálltunk és a Poprád partján bizony megilletődve, nehéz szívvvel gondoltam elhatározásom komolyságára ... Az otthonhagyottakra ... családra ... hitvesre ... gyerekekre ...

... Aztán száguldott tovább a katonavonat. A reggelit már Neu-Sandecben, a lengyel Nowi-Saeban költöttük el, ahonnan egy végeszakadatlan kocsit állott előttünk. Az ezred kocsijai vártak itt ránk, hogy Szalowára vigyenek, ahol 1915 januártól április 28-ig állomásozott az ezred a Luzna előtt elhúzódó állásokban.

Neu-Sandecben egy osztrák törzstiszt megszólított, hogy mért járok „kigombolt köpenyben”. Persze, Neu-Sandec még csak hadtápterület volt. Itt a katonai copf volt a fontos. Ilyenekben élték ki magukat a reglamákba csontosodott osztrákok. Amikor eszembe jut ez az első incidensem, eszembe jut az az eset is, mikor április végén a gorlicei áttörés végrehajtására frontunkra érkezett Belgiumból a Mackensen

armée és Strózen, az állomáson egy osztrák tiszt ráförmedt egy német katonára, hogy mért nem szalutál. Az pedig rendíthetetlen nyugalommal felelt vissza:

— Mi ide harcolni jöttünk és nem szalutálni!

... Galícia földje, ekkor láttalak először. Neu-Sandectől Szalowáig hosszú az út. Nézelődhettem eleget. Ami leginkább meglepett az volt, hogy csaknem minden kilométerre magas oszlopok tetején álló kalitkákban meztelen szent szobrok voltak elhelyezve. Két-három szent fa- vagy gipsz szobra mindenikben, a legrikítóbb sárga színekre festve. A magyar országutak komoly és egyszerű, nyugalmukban fenséges feszületeit pótolták, de sehogysem bírták bennünk az áhítatos érzést felkölteni.

A szerencsétlen galíciai paraszt, akinek földjén négy éven keresztül zúgott a háború vérzivatarra, alázatos, cammogóan lassú járású, lehetetlen alak volt mind a mi szemünkben. Sem önérzet, sem rátartóság nem volt egyben sem. A viseletük is merőben szokatlan volt. A derékban svájfolt hosszú köpenyek télen posztóból, nyáron darócból, inkább komikus volt, mint egyszerű. Aztán bármit kértünk útközben, az volt rá a stereotip válasz mindenütt:

— Prose panyi! Nyírna nie! Secko zabrali muszkali!

... Nincs semmi, uram! Mindent elvittek a muszkák! ...

Négy órai kociút után, keresztül Grybowon, a kis mezővároskán, melynek köteleiben állomásozott Arz generális, a XV.

hadtest parancsnoksággal, a harctérre érkezünk. Stróze, Berdechowó, Polna, Szalowa... Itt volt a 10-es honvéd ezredparancsnokság. A majorban az eleségvonat. A paplakban az ezredparancsnokság ...

Nappal ragyogó napfény, csend, tavasz, virágos mezők, a kocsíúton nyüzsgőmozgó trénoszlopok, élénk, mozgalmas élet. És előttünk egy kilométerre a földbeásott fedezékek végtelen sora... A földalatti tízes város.

Lejelentkeztem Kobek alezredes úrnál, aki „szállásra”, egyelőre Székely Dezső főhadnagy, ezredélelmező tiszthez utalt, út bízta meg egyszersmind azzal is, hogy másnaptól kezdve végigjárja velem a zászlóalj fedezékvárosát, hogy megismerjem a frontot, lássak, nyitott szemmel járjak ... És megtudjam, mi az a harcvonal élet, milyen a fedezéklakó honvédek élete a föld alatt, fedezékek és futóárkok labirintusában.

... 1915 húsvétján csend volt az orosz fronton. A december végi harcok után védőállásban volt az ezred. Luzna község alatt Wola-Luzanska felé húzódtak el az állásaink. Míg a szemközt álló orosz állások a Pustki hegy oldaláról Moszczenica felé húzódtak.

Az oroszok előnyösebb állásban voltak. Ők a hegy oldalán, mi lent a völgyben. Luzna községet pedig megfeleztük, mert a mi 1. zászlóaljunk Luzna déli házsorai között húzódott el. Luznai házban lakott maga Fejes alezredes, az T. zászlóalj parancsnoka, Némethy József százados, századparancs-

nok és többen. A falu vége pedig — a muszkákhoz szított, azért kétszeresen nehéz volt a helyzetünk, mert Polnán is, itt is — bizony — sok esetben csíptük nyakon egyik-másik atyafit kémkedésen.

... Húsvét harmadnapja ... Tavaszi napsütés ... A levegőben repülőgépek ... Milyen szokatlan volt az nekem, aki eddig odahaza csak szöcske módjára ugrabugráló, fel-felröppenő, inkább szökellő repülőgépet láttam, most ezeket a nyugodt biztonsággal a levegőt szántó repülőcsodákat látni. Ha ellenséges gép volt, a mi ágyúink üldözték és a gép körül elpattant shrapnellek füstfelhőcskéi jelezték még percekig a gép elszállása után is a berregő gépmadarak útját. Ha meg a mi gépünk kémlelte az ellenséges állásokat, mindég szorongással és nyugtalansággal néztük az egyre jobban szaporodó füstfelhőcskéket, nem válik-e közülök egyik vagy másik veszedelmessé a derék pilótára.

A levegőben a repülőgépek járása volt az első nap legizgalmasabb látnivalója. Ilyet nem látom, az isteni nyugalomú nappali csendben talán el sem hittem volna, hogy — már a fronton vagyok.

Szalowa

1915 április.

1915. februárjától feküdt a miskolci 10. honvéd gyalogezred a szalowai védőállásokban. Már december végén is jártak itt a tízesek, hiszen a Szilveszter estéjén kére-

kedett csete-patéban itt fogták el Tóth László századost is. Januárban aztán a szomszédos Polnán volt a 10-es ezredtörzs, de most már — harmadik hónapja — Szalován állottunk.

Csúnya kis nyugatgalíciai falu, de mi három hónap alatt annyit lendítettünk rajta, hogy ha eszükbe jutna a lengyeleknek a háború előtti Szalowa, mást ma sem tehetnének, minthogy díszpolgárrá választják vitéz Kádár Béla tábornokot, az 1915-ös Kobek Béla alezredes, ezredparancsnokot, aki Szalowát újjáépítette.

Mi mindenesetre nagyon jól éreztük magunkat Szalován. Székely Dezső főhadnagy, ezredélelmező tiszt leleményessége, ötletessége, játékos kedve, megszépítette a hadiélet sok nyomorúságát. A kastély előtt volt egy tó. Ezt előléptettük csolnakázó tóvá. Kiválasztottuk a falu legnagyobb tekenőjét, vitorlát készítettünk rá és alá hat üres, bedugaszolt sörös tonnát kötöttünk, így lépett elő a tekenő hat tonnás csolnakká.

Mielőtt a Szalowa előtti állások frontéletét leírnám, elmondom, micsoda 10-es honvéd kultúrát teremtett Galíciában a három hónapos védőállás aránylagos nyugalma.

Amerre az orosz csapatok jártak, fű nem nőtt, kő kövön nem maradt. Felperzselt falvak, kifosztott házak, földönfutóvá tett lakosság illusztrálja az orosz járás napjait. Amerre a magyar csapatok jártak, a nyomorúságos galíciai falvakban magyar kultúra sarjadt. Az elhagyatott, isteniháta-

mögötti községekbe beköltözött a jólét, a segítség, a kultúra, az istenáldása.

Szalowa, ez a nyomorúságos galíciai falu is csak olyan, mint a többi. Nyomorúságos kis faházak, igazi hármaskupolás, orosz típusú fatemplom, rossz utak, mindennütt kiáltó szegénység. Legalább is akkor ilyen volt a falu, mikor az ezredparancsnokság idekerült. De 1915 áprilisára már alig lehetett ráösmemi, úgy kimosdott, úgy kivetkőzött az előbbi pizszokszínéből, hogy még a falubeliek sem akarták elhinni, hogy ez a metamorfózis megtörtént és megtörténhetett velük.

Pedig hát semmi boszorkányság nincs a dologban. Úgy történt ez a nagy-nagy átalakulás, hogy idejött a színmagyar 10-es honvédezred parancsnoka. Az ezredparancsnok, Kobek alezredes körülnézett a faluban, aztán hozzálátott az intézkedésekhez. Az ezred vonatjának lovaival, kocsijával, pihenő embereivel, hajtóhonvédeivel reggeltől estig kavicsoltatta az utakat. Hidakat csináltatott. Valóságos alagsövezési munkálatokat végeztetett ott, ahol talajvizet kellett a községben levezetni. Majd pedig katonákkal szántatta a lakosság földjeit.

Valóságos búcsújárás volt egész nap az ezredparancsnokság szállása előtt. A falubeli lengyel lakosság jött a szántáshoz lovakat kérni. Hadarva, gyorsan beszéltek, valamennyi egyszerre. Igazságot tenni köztük nagyon bajos. Hogy ki kapjon holnapra lovat a szántáshoz?

Kiss Kálmán százados, az örökké tré-

fás, víg kedélyű ezredsegédtszt azonban ezúttal is pompás ötlettel oldja meg — közmegelegedésre — a nehéz kérdést. Kihoz az irodából egy csomag tarokk- és egy csomag magyar-kártyát. Azután a kettőt összekeveri és megmagyarázza az atyafiaknak, hogy aki tarokk-kártyát húz, az kap lovat a holnapi szántáshoz. Aki magyar kártyát húz, az jöjjön el másnap.

A lengyel parasztok helyeslőleg bólintanak az elintézésnek erre a módjára és félve, habozva nyúlnak a csomaghoz. — Húznak ... Aki tarokk-kártyát húz, boldogan felkacag és mutogatja a kártyát. Van már ló. Lehet már szántani.

A mulatságos jelenet véget ér. Most új csoportok jönnek. Asszonyok, leányok. Legitimációért. A szomszéd Grybowba akarnak menni bevásárolni. Igazolványt kérnek az ezredparancsnokságtól.

A kettőskupolás, hármastornyú lengyel templom előtti teret szép egyenesre planírozta az ezredparancsnok. A tágas-társaság balsarkában ízléses, szép kutat csináltatott, melynek simára gyalult felső részére szinte kaligrafikusan szép betűkkel van beégetve: „Készítették a miskolci 10-es honvédek 1915.”

A templom előtti térség utcafelőli oldalán erős tölgyfalócák. Az egész térség most olyan szép, olyan barátságos és tiszta volt, hogy odaillenék akármelyik alföldi vagy dunántúli színmagyar község kellős közepébe.

Majd új érdekessége készült a térnek. Impozáns, hatalmas tölgyfaoszlop, erős,

széles talapzaton. A talapzatra a magyar címer volt beégetve. Az oszlop két oldalára pedig magyar és lengyel szöveggel a következő vers:

„Ne felejtsek el zásádok, ne mossák el

évek:

*Itt védték a magyar hazát a 10-es hon-
védek”*

Be volt égetve az emlékoszlopba még a mi jó öreg királyunknak és népszerű szövetségesének: Vilmos császárnak az arcképe, fölöttük pedig Magyarország patrnája, a szent Szűz.

Most készült el az oszlop, melyet a templom előtti tér közepén álló fa lehántott törzséből faragtak ki a 10-es faszobrászok és amelyet egész nap érdeklődve, kíváncsian nézegettek a magyar bakák. Mert állandóan voltak belőlük a faluban is. Az ezredparancsnokság ugyanis csaknem minden héten egyszer, egyik zászlóalj a másikkal váltatja fel. Egy hétre jön be a faluba a pihenő zászlóalj a lövészárokból. Mikor bejönnek, másnap már századonkint megfürdenek az ezred fürdőjében, melyben három óriási bádoggád, vízfóraló gép, sterilizátor és óriási ruhamosó kazánok vannak. Megnyírják gondosan a lövészárokból bekerülő katonaságot, megfürdetik, a ruháit fertőtlenítik, kimossák, úgy, hogy valósággal bőrig megtisztálkodva, egészségesen, élősdiek nélkül, frissen, új erőben kerülnek vissza a hét elteltével a fedezékbe.

Inni állandóan forralt és lehűtött vi-

zet isznak a lövészárkok lakói. Minden higiénikus intézkedésnek eleget tesz az ezredparancsnokság, mert csak így érheti el, hogy semmiféle járvány nem pusztítja a derék 10-es honvédeket, a legfelsőbb Hadúr egyik legjobb ezredének legénységét.

A falu másik végén egy grófi ház áll. Most ott is katonai hivatalok vannak. A veranda előtt Grörömbey hadnagy virágágyakat készít, palántákat ültet. Csinosítják a lakásukat, a házakat. Otthon érzik magukat, mint a nép, melynek apraja-nagyja itt lakik, itt maradt. Senki el nem mozdult innen. Fel sem veszik a kora reggeltől késő éjszakáig el nem szűnő ágyúdörgést. Csak akkor szeppennek meg egy kicsit, mikor egy orosz gránát a faluba téved és nyomában lángba borul, földig elhamvad két-három ház.

Akkor pillanatra megilletődnek, szétrebbenek, de ez is csak egy percig tart. — Másnap már fel sem veszik a szakadatlan ágyúzást, az esti fegyverropogást, ösztüzetket és itt, 3—4000 méterre az ellenséges hadállástól sokkal nagyobb biztonságban érzik magukat, mint odahaza, Magyarországon, a harctértől 100—150 kilométerre fekvő városok lakói.

Ezek az egyszerű lengyel parasztok is olyan megkülönböztetett tisztelettel néznek a magyar honvédekre, mint a hősök-hőseire. Amíg tudják, hogy a falu előtti lövészárkokban az éber honvédek vigyáznak, addig nyugodtak és a félelemnek igazán még csak az árnyéka sem fér közel a szívükhöz.

Vasárnap pedig, mikor a falu kis tem-

plomának kórusán offertóriumra felcsendül a 10-es honvédezredben levő kántorokból — Telek István ecsédi kántor vezetése alatt — alakult énekkar ajakán a Himnusz, amit egész héten gyakorol és velük énekel a tartalékszázalóij legénysége ... Mikor az oltár előtt az ezred tábori lelkésze misézik és mond szentbeszédet, elámulva nézik a lengyel parasztok a magyar honvédek meghatottságát, könnyes szemeit, a szívekből feltörő sóhajokat, a kemény, bronzszoborarcú borsodi, hevesi legények arcának elszántságát, kemény vonásait... És ilyenkor még inkább, még jobban meg vannak győződve arról, hogy ebből a harcból csak ezek az acélizmú, dacos elszántságú, rettenthetetlen bátorságú, kemény magyar fiúk kerülhetnek ki győztesen.

Frontélet a szalowai állásokban

1915. április.

Székely Dezső főhadnaggyal együtt jártam be az állásokat egy-két hétig, hogy megismerkedjem a „földalatti” 10-es ezreddel, a fedezéklakó tábori ezreddel is. Viszontlássam a sok, régi cimborát, pajtást. Lássam, milyen az a frontélet, amely „ma még piros élet, holnap fehér álom...”

Első utam — a frontra — az I. zászlóaljnak szólt. Már csak azért is oda kellett először mennem, mert Fejes Kálmán alezredes, zászlóaljparancsnoknak hoztam hazulról egy üveg meggypálinkát.

Azt át kellett adni, hogy ünnepnap legyen a zászlóaljnál. Mert a fedezéklakók közt a jó snapsznak mindég nagy becsülete, tisztessége volt.

A kastély mellett akartunk elmenni, hogy egyúttal a Hollaender Béla ütegét is meglátogassam és elmagyaráztassam a legújabb shrapnell-gránátokat, melyekkel akkoriban Hollaender Béla tartott premiért a 10-es fronton.

Ez az első vizit majdnem balul ütött ki, mert az orosz tűzéréség belötte Hollaenderéket éppen akkor, amikor náluk voltunk. Úgy belőtték őket, hogy még aznap új helyet kellett keresniök az ütegnek. Erősen gyanakodtak, hogy a belövés körül néminemű szerepe volt annak a lengyel parasztnak is, aki pont az üteg állása körül szántott már kora reggeltől, hogy mintegy elárulja vele a Pustki magaslatairól távesővel jól idelátó orosz tűzéréségnek a mi tűzéréségünk állását.

Két-három shrapnell alig 15—20 lépésre robbant tőlünk és én — mi tagadás benne — nagyon nem jól éreztem magamat, hogy a halál lehetősége itt ezen a ragyogóan szép tavaszi napon is mindég olyan közel van az emberhez.

Sok izgalom között jutottunk ki az állásokig. A nap majd leizzasztotta rólunk a rimát. És mi teljes alakkal megvilágítottan léptünk ki az erdőszélről a rétre. Mutatva magunkat a muszkának, akinek abban az időben még bőven volt muníciója, úgy, hogy egyes alakra is shrapnellt pazarolt, bizony amíg az ember eljutott

odáig — ahol futóárkot talált — hol előtte, hol mögötte robbant egy-egy goromba shrapnell, nehogy elfelejtsük, hogy: ez már a front!

Némethy József százados a luznai faluvégen lakott egy parasztházban, mely a fedezékek között egész szépen megmaradt. Délidőben értünk hozzá. Az ablakában — muskátli helyett — piros eidami sajtgömbök virultak. Étellel-itallal el volt látva. Hallani sem akart róla, hogy más-hová menjünk ebédre. A Némethy-század tisztjei közül nekem Mikulecz István és Gebe Lajos zászlósok voltak ismerőseim.

1915 április 8-án — amikor még volt minden bőségen itthon is, a fronton is — a következő volt az ebéd egy századtishti konyhán a rajvonalban: Húsleves, marhahús ecetestormával, vajban sült hal, majd utána halpaprikás. Ital: Fehér asztalibor és utána — a vendégek tiszteletére — aszúbor.

Boldog idők! Ha védőállásban voltunk, legalább enni volt még mit.

Az állásokat járva meglátogattam a Szirmay Tamás tüzérfőhadnagy ütegét is, annak a dombnak a lábánál, amelyen fent a Petykó százados és a Piller főhadnagy háza állott. Majd bejártuk a II. zászlóalj állásait. Csupa ösmerős. Szabó Géza százados, karánsebesi Rácz Jenő főhadnagy, Kissházy Berci — szerencsét vittünk neki — mert aznap 250 koronát nyert csendes poharazás mellett. Czeglédy Jancsi is itt van. Igen csinos fedezéke van. Voltam a Párravicini állásában is. A fedezéke

mellett gyönyörű kis kertje van. Valóságos üdülőhely. És átadtam a meggylikört is Fejes alezredes úrnak. De ki is kapunk. Különösen Székely Dezső, mert nem a futóárokban mentünk az I. zászlóalj parancsnoksághoz, hanem egész alakot mutatva a mezőn. Most már biztosra vette az alezredes úr, hogy ezzel elárultuk a muszkáknak a fedezéket, ahová így csapatosan harmadmagunkkal törtünk be és nem lesz tovább is olyan nyugalmas az életük, mint pár hétig volt. Fejes segédtisztje Petrik Ernő főhadnagy. Nála lakik a zászlóaljparancsnokságon az I. zászlóalj orvosfőnöke, Richter Albin dr. főorvos is. Keménykötésű fiú mindakettő.

... *április 16.* A Landwehrek Ciezkowicénél nagy disznóságot csináltak. A mi állásainkhoz 80 méterre engedték közel a muszkákat, akik még a drótsövényt is felszedték az állásaink előtt és mindezt a Landwehrék eltűrték. Egész biztos, hogy nem lőttek a muszkákra, mert amikor a nagyobb kellemetlenség meggátlására nagy hirtelenséggel a mi harmadik zászlóaljunkat küldték ki 14-én a Landwehrék felváltására, egyetlen muszka hullát sem találtunk az állások előtt. Ez a felváltás úgyszólván az utolsó percben történt meg, mert a Landwehr társaság bizonyosan beengedte volna az ellenséget az állásaiba. A 3-ik zászlóaljjal ment el Ciezkowicére Jankovits főhadnagy is, aki igen bátor és sneidig katona. Az ő századában szolgál Tteisinger Ferenc is, mint szakaszvezető. Jankovits nagyon megszerette Reisingert,

akivel — a pihenés óráiban — állandóan szociológiai vitákat folytat és ennek következményeként Jankovits előfizetett a Népszavára. Velők ment Szép László is, akit talán meg sem ösmernének Miskolcon, Im meglátnák hosszú, szőke Krisztus-szakállal.

A 3-ik zászlóaljnak sietős volt az útja, mert az orosz 14-én este betört a ciezkowicei állásokba és csak a legerőteljesebb ágyútűzzel lehetett megakadályozni, hogy el ne foglalják a vonalat. A mieink — tekintettel a fontos pozícióra és az ellenség közelségére — lángszórót is építettek be a ciezkowicei állásokba. A fedezék még a tavaly őszi és minduntalan hol egy kéz, hol egy láb áll ki az árkokból. Rosszul eltemetett őszi hullák kimeredező végtagjai.

15-én este a mieink — idehaza Szalován — hogy Höfer nyelvén fejezzem ki magamat: élénk tűzérési tevékenységet fejtettek ki. Az oroszok a luznai templom mögött új rajvonalakat ástak. Ezt akartuk megakadályozni.

Ma ment haza szabadságra Czékus Zoltán százados és Görömbey András hadnagy-gazdásztiszt. Czékus vállalkozott rá, hogy visszajövet kihozza a svájci ébresztő zsebórámat, amit a „háborús felszerelésem kiegészítéséül” Lichtenstein Lászlótól kaptam azóta, hogy kijöttem.

... *április 17.* Nagy izgalom, nagy élénkség volt ma Szalován. Érthető is. Megjött a 9-ik menetzászlóalj három százada, Velük jött az ismerősök közül Nyiry Danyi, Fazekas Miklós, Soós őrmester.

Van köztük egy nem miskolci is. Kerekes Manó, nagyváradai kereskedelmi iskolai tanár. Csomagot, leveleket sokat hoztak magukkal. Milyen jól esik, hogy most már olyanok is vannak itt, akik rövidebb ideje vannak ia fronton, mint én. Ezeket már én vehetem pártfogásom alá és magyarázhatom el nekik, hogy mi a front. Mindent megbámulnak, megcsodálnak. Minden új nekik, a shrapnell, a repülőgép. Szegények! Hiszen ők még itt új fiúk.

Új fiúk

... 1915, április 17.

Az egész Szalowát pillanatok alatt bejárta a hír, hogy új fiúk jöttek. Új menetzászlóalj jött hazulról és már itt is vannak a falu végén. Vasúton jöttek egész idáig.

Aki tehette, felkerekedett, hogy elébük menjen. Mert majdnem mindenkinek volt valakije köztük. Nem mindnyájan új fiúk. Van köztük egy pár száz felgyógyult sebesült és beteg, akiknek már nem újság a harctér, a puskatűz, a gépfegyver és az ágyúharc. A legtöbbje azonban új fiú. Most fejezték be a kiképzésüket és ez az első szereplésük a hadszíntéren, amelyről eddig csak újságokban olvastak.

Pár perc alatt a vonatnál voltunk. Az új zászlóalj már akkor a sínek mellett állott és várta az indulás idejét.

Nemcsak a legénység, hanem a tiszték -és tisztjelöltek között is van nem egy, —

mint Nyiry Danyi és Fazekas Miklós, — aki most van először a harctéren. Találkozunk. Nagy az öröm. Észrevehető azonban, hogy azoknak az öröme sokkal ujjongóbb, kitörőbb, lelkesebb, akik hazuról jöttek és idefent találtak régi jó barátot.

Akik hazuról jöttek, azok most még mindég az otthontól, a családi tűzhelytől, a szeretteiktől való elválás, elszakadás molanchólikus hangulatának depressziója alatt állanak. Éppen azért, ezeknek sokkalta jobban esik, ha rokonérzésre, megértő, baráti szívre találnak idefent, ahol a vonatról való leszállás pillanatában már árvának és elhagyatottnak érzik magukat.

Amíg a vonatban ülnek — pedig ott ültek egyhuzamban két és fél napig — még mindég az otthoni miliő, az otthoni légkör lengette őket körül. Hja! mert a vonat még az a terep, amelyik kifejezetten nem lehet veszedelmes. Mert meg is fordulhat és haza is viheti őket, ha útközben kitörne a béke. Persze, ezek a gondolatok később, jól utánagondolva az egészet, lehetetlennek és abszurdnak tűnnek fel. De addig, amíg a vonaton voltak, a szalmaszálba is kapaszkodó fuldokló hiábavaló erőlködésével és bizalmával szívesen csoportosították a lázálmait meg történetlen, kivihetetlen, lázas, de önámítóan jóleső fantazmagóriák körül.

Amikor azután a vonatról leszálltak ott, ahol már biztos tudomásuk szerint a harctér kezdődött, egyszerre kisiklott, kicsúszott a reménység, a reménykedés talaja a lábuk alól. Előttük állott a változhatat-

lan, amelybe bele kellett törődniök. Férfiasan, magyar szívvel, magyar bátorsággal, becsületes, őszinte érzéssel bele is élték magukat hamarosan az új helyzetbe, a változott körülményekbe. Ez az átváltozás azonban — hiába, hiszen mindnyájan emberek vagyunk — nem mehet végbe lelki emóciók, lelki harcok hullámozása nélkül. Zavaros ilyenkor a vonatról lelépő feje, szíve nagyon. Kétszeres hát az öröme, mikor meglátja a régi jóbarátot, akinek a gyöngéd, megértő szeretete átsegíti ezen a lelki depresszióan egy új világba, ahol minden más... Ahol mások a célok, amelyekért élünk és mások az eszközök, amelyekkel a kitzűzött, a közös célt elérhetjük.

— Szervusz! Hát te is itt vagy! — rohan a vonatról lelépő a reá váró régi pajtás felé.

— Hát hogy éltek itt? Mi újság! Ez már a harctér? Messzire van az ellenség? Mi lesz most velünk? Már most beosztanak zászlóaljba vágy csak estére? És így tovább százféle olyan kérdés tolul fel a mostan érkezett ajakára, amire mind egy pillanat alatt szeretne választ.

Körülnéznek azután. Elcsodálkoznak a fenyőerdőkkel borított, hóval fedett galíciai hegyeken. Majd ijedten, megrebbenve néznek a magasba, ahol messzire hallatszó motorzúgással megjelenik az első repülőgép.

— A mi gépünk? — kérdezik lassan.

A harctéri fiú pedig nagyon komolyan és ugratásszerű nyugodtsággal, a világ legtermészetesebb hangján válaszolja:

— Nem saját gép. Orosz. Most biztosan észrevette, hogy jöttetek.

— Nem dob bombát? — kérdezi az egyik.

— Kívül vagyunk itt az ágyúk tűzvonalán? — kérdi a másik.

— Bombát nem szokott dobni, — feleli félig megnyugtatóan a harctéri fin, — az ágyúk tűzvonalán azonban nem esünk kívül és bizony megtörténhetik, hogy még ide lő az a bolond muszka.

Az új fiúk ijedten, egy fokkal fehérebbre váló arccal néznek össze. De aztán hamar elfelejtik ezt az epizódot, mert az ég olyan szép kék ... A-napsugár olyan biztatóan mosolyog. Mindenfelé az élet ragyogása látszik ... Lassanként kezd visszatérni az önbizalmuk, mely már-már elhagyni készült őket. Majd századokba tömörülve, megindulnak Szalowa felé, ahol a grófi majorság udvarán helyezkednek el, táboroznak le.

Alig nézhettek körül, alig rakhatták le a szerelvényüket, a falu közelében levő állásokban megszólaltak az ágyúink. Ez volt az első ágyúszó, amit hallottak. Eddig csak szelid háborús motívumokat láttak, de ez már komoly dolog volt. A vadonatúj csukaszürkébe bujtatott fiúk láthatólag összerázkódtak, összerezzenek és azonmód megfagyott, megfogyott az ajkukon a mosolygás. Mi az, hát ilyen közel van a háború? Táboroznak egy major kertjében nyugodtan, csendesen és tessék, most milyen rontó, irigy kedvvel szólnak bele az ágyúk a mulatságukba.

Az ajkakon elhalt a vidámság, a tréfaszó, a mulatság. Lassabb, halkítotabb, tompább lett a hangjuk. És egyszerre megváltozott a téma, ami körül forgott a beszéd, a társalgás. Mindjárt háborús témára tértek át. Ágyúkról, támadásokról, rohamozásokról beszélgettek. Közben írták a sok rózsaszínű tábori levelezőlapot halomszámra. Hadd tudják meg otthon, hogy megérkeztek ide, ahol ijedten várja őket az ellenség, a muszka, aki csak a szűknadrágos magyar bakát, a honvédet respektálja kellőképpen.

Délben jó, illatos pörköltet kap a társaság. Bekanalaz belőle alaposan. És egyszerre megváltozik a hangulata is. Csapatokba verődve tárgyalják ebéd után a háborús eseményeket. Az ágyúlövésre azt mondják, hogy: majd ellátjuk mi a baját annak a muszkanak! Most már fenyegetőznek, nekibátorodva a pörkölt mellé kapott bortól, amit csak az imént ittak meg, legénykedni kezdenek. A szótalanság, a lehangoltság köpenyege alól előtűnik a magyar fiúk igazi karaktere: a virtus.

Fogadkoznak, köpik a markukat, nagyokat ígérnek és kezdenek szemlátomást átalakulni harctéri emberré. Csak az első félnap volt nehéz. Csak az esett még rosszul nekik. Egy félnap, az első félnap, ami elég volt az átvedléshez, az átformálódáshoz.

Majd esteledni kezd. A szürkület jóformán még be sem állott, beosztják őket. Azután, mihelyst a sötétség ráborult a tájra, megindulnak az új fiúk — az est szürke-

ségébe belevesző szürke tömegek áradata — a rajvonalak felé.

Este, úgy kilenc óra felé, halk beszélgetést hallunk az utcán. Kimegyünk, hát vagy hatvan majött ember áll ott tanácstalanul, a teljes felszerelés súlya alatt görnyedve, beszélgetve.

— Hát magukkal mi van? — kérdezzük őket.

— Vissza jöttünk a „harcászatból!” — feleli egy hevesi magyar.

A másik aztán kimagyarázza, hogy elszakadtak a csapattól és nem találtak rá, hát bizony ők inkább visszajöttek, nehogy beleszaladjanak valami bolond muszka rajvonalba.

Jön azonban egy harctéri katona, aki élére áll a csapatnak és elvezeti őket a többi után az állásokba.

Mire kiérnek, már meg is kezdődik a rendes esti foglalkozás. Puskaropogás mindkét részről. A fiúk, az új fiúk, jó borsodi, hevesi, zempléni legények Ízelítőül már az első este élvezhetik a lövészárkok koncertjét. Reggelig hozzá is szoknak. Mire feltükrözik a nap a galíciai hegyek ködtengeréből, el is felejtik és jóízű alvásnak adják magukat.

Másnap reggel már valamennyi otthonos lett a fedezékekben. Megszűnik az okatlan félelem érzése, a fölösleges szorongás és bátran — mint a kárpáti kőgerincek sasmadara — néznek farkasszemet a muszkával a legfrissebb 10-es honvédek.

Sarkantyús csizmában Hadúr- Isten oltára előtt

... 1915, április 19.

Ma Bobowán jártam. 16 kilométerre van Szalowától. Ott van a hadosztályparancsnokságunk. A 39-ik „Előre” honvéd-hadosztály, melynek parancsnoka Hadffy Imre altábornagy és vezérkari főnöke, Ballassa Béla vezérkari alezredes. A parancsőr-tisztek között van Markovics Manó huszár-főhadnagy — csanádi főispán — és Sztranyavszky Sándor huszár-főhadnagy, a ballassagyarmati kerület országgyűlési képviselője is.

Bobowa kis, szurtos galíciai mezőváros. Mégis, egy pár üzlet már van benne. Legalább vásárolni lehet valamit. A hadosztály postáját — a 70. számú tábori postahivatalt tekintettem meg, hogy riportot írjak róla. A postafőnök — századosi rangban — Mihai Miklós postaellenőr — román származású ember. A beosztott postatiszt Szemes Imre főhadnagy nagyon kedves, közvetlen ember. Három tisztviselő, egy kalauz, két katonai írnok és két küldöncből áll a 70-es posta személyzete. Rendkívüli munkát végeznek. Megesett, hogy kérekagyig érő galíciai degesz-sárban, vagy két méteres hóban 50—60 kilométer távolságról szállították a hadosztályhoz a postát. 4 honvéd gyalogezrednek, 1 honvéd tüzérezrednek, 1 közös tüzérezrednek (nehéz tarack), 2 különböző gyalogezred 1—1 zászlóaljának, a tüzérségi löszertelepnek s

lőszeroszlopnak, két huszárszázadnak, tábori pékségnek, sütődéknek, hadosztálytrénnek, egészségügyi és ételmezési vonat-oszlopoknak, szapőröknek, pioníroknak, a Kriegsbrückenequipagnak, a 30 és feles tüzérütegnek, lovas táv jelző járőröknek, táv-író- és telefonosztagnak és a Saneigskoljónnak a 70-es számú posta a tábori postája. És ezt az óriási forgalmat hat fogattal és 20 lóval bonyolítják le. Harmincezer embert szolgálnak ki naponta.

Bobowán most kellemes az élet. Újság is van. Hadffy altábornagy felesége kislányával látogatóban van Bobowán. Balassa alezredes felesége is ott van. Hiszen most — aránylag — nyugalmas a front. Veszélytelen az itt tartózkodás.

Azt beszélik Bobowán, hogy a hadosztálybíróóság kémkedés miatt letartóztatta Szabados László e. éves önkéntes, e. tizedest, rozsnyói ügyvédjelöltet, aki a lö-ik ezredben szolgál. Hetekkel ezelőtt orosz fogságba került és most, egy szép napon csak beállított, hogy „sikerült megszöknie”. Most a hadosztálybíróóság fogdájában van.

...1915, *április 21.* Ma érkeztek meg Vitányi Dezső és Miller János géppuskás főhadnagyok. Nálunk — Székely Dezső ezredélelmező tisztnél — ebédeltek. A szabadságról visszaérkező tisztek mindig itt szállnak meg először és így első kézből kapjuk az otthoni híreket.

Április 23.

Este kopogtak az ajtón. Beállított egy hadapród megkérdezni, igaz-e, hogy a há-

zigazdánknak — aki egy személyben a falu jegyzője, bírója, postamestere és kovácsa — van egy hegedűje. Mert ő bandával jött ide. Van öt szál honvéd cigánya, de csak négynek van hegedűje. A faluban hallotta, hogy az öreg lengyelnek van egy ütött-kopott hegedűje, azt kémé el egy estére, ígért érte eget-földet, a fejével garantálta, hogy semmi baja sem lesz, csak megkaphassa.

Jó helyen kopogtatott. Csakugyan volt hegedű. Meg is kapta. Most hát teljes volt a banda. A cigányok próbát játszottak. Sikerült. Most hát azután csak azt kellett eldönteni, inog merjük-e kockáztatni, hogy a gyönyörű holdvilágos estén éjjeli zenét adjunk az ezredparancsnokunknak, akinek ma van a nevenapja.

Kobek Béla ezredparancsnok ugyanis ízig-vérig, testestől-lelkestől katona. Csak szolgálati érdeket ösmerő katona, akinek az egyénisége sehogy sem olyan, hogy lírikus ellágyulásokra, költői hangulatokra berendezett legyen. Nem tudtuk, hogy fogja elbírálni, ha az ablaka alatt megcsendül a cigányzene.

Mégis, nem bírtunk magunkkal. Meszse az édes-drága magyar földtől, a vadgalambos Avas-aljától, kint a fronton, ahol pacsirták helyett gránátok röpködnek, olyan különös erővel fogta meg a szívünket az alkalmi cigánybanda próbajátéka, hogy nem bírtunk magunkkal. Eszünkbe jutott az első nótával minden, ami odaát van a Kárpátok gerincein túl. Szerető, fiatal hitves, gyerek, család, tavaszi éjsza-

kák, mámoros, szép emlékek, amiknek a felidézgetésétől is lázas csillogású lesz a szem. Nagyon belemarkolt a szívünkbe a hegedű. És nem hittük el, hogy ilyen körülmények között, idekint a vártán más-ként, mint hasonló hatással lehetne bár-kire is a cigányzene. Hozzá még akkor, amikor az ezred parancsnoka a névestéjéé üli. És rágondol, hogy odahaza de más-képpen volna, de másképpen lenne ez az este.

Székely Dezső főhadnagy elhatározó mozdulattal felpattan a székéről és élére állott a bandának. Megindultunk az ezredparancsnok lakása elé. Az egyik tiszt bement és elárulta a tervünket az ezredes jókedvű, aranyos kedélyű segédtsíztjének, Kiss Kálmán századosnak, aki észrevétlenül kinyitotta a szoba ablakát, hogy annál jobban beszálljon az ablakon a hegedű hangja.

Kint pedig egy intésre rázendült a nóta: „Ha majd egyszer a síromon kivirít a rózsá...” Utána pedig az én nótám: „Sirassatok engem orgonavirágok...”

Szálltak a gyönyörűséges magyar nóták hangjai a galíciai éjszakában. Mintha a mi lelkünk vergődött volna a húrokon, mintha a mi elszabadult sóhaj-tásaink, hangra talált vágyódásaink, gondolataink sírtak-ríttak volna a hegedűk húrjain.

Csitt. Valaki az ablakhoz lépett. Az ezredparancsnok. Az ő lelkét, az ő szívét is bizonyosan a mienkhez hasonló hangulatba ringatta a hegedű. Mégis csak magyarok vagyunk, magyar fiúk. A galíciai

fronton, a lövészárkoktól pár ezer lépésre sem felejtettük el, hogy a néveste hogy szép, hogy esik jól, milyen szokott lenni odahaza, szép Magyarországon.

Gyönyörű jelenet volt. Lehetetlen volt megindultság nélkül hallgatni, nézni, látni.

Majd amikor a nóta legutolsó akkordjai is elszálltak, kihajolt az ablakon; megköszönte és beinvitálta a tisztitársaságot.

Ez volt a néveste. A beharangozó ja a névnap i ünneplésnek, ami elől nem térhetett ki sehogysem Kobek alezredes.

Reggel fél 9 órakor mise volt a helység egyetlen fatemplomában, amely belül mindenféle orosz-stí lű arany-ezüst díszítésekkel, szentképekkel telezsúfolt ikonosztázzal, szobrokkal, szentképekkel úgy tult volt zsúfolva, hogy a szemnek sehol egy pillanatra nem volt nyugalma. Nem tudtuk, hogy mit nézzünk.

Megkezdődött a mise. Az oltár előtt Bánkövy Kornél, az ezred papja állott aranyos miseruhában, mely azonban bokáig sem ért és így állandóan kilátszott alóla a — sarkantyús csizma. A ministrálást egy lovasított őrmester végezte — ugyancsak sarkantyús csizmában.

Mikor ezt megláttam, attól a pillanattól kezdve nem tudtam levenni szemeimet a tábori pap lábáról. Nem láttam semmit az egész templomból, csak azt. És elszorult a szívem. Rágondoltam, milyen furcsa is a világ folyása. Hogy ezt is megértük. Olyan időket, olyan eseményeket, hogy a hadak Istenének tömjénillatos oltára előtt sarkantyús csizmában miséz ik a magyar

pap. Hja! táborban, harctéren vagyunk. Itt az Isten is a Hadak Istene, az is Hadúr Isten, aki megáldja és szerencsét hoz a fegyvereinkre ... aki győzelemre segít... Aki bátorsággal edzi meg a lelkünket és megóv az ellenség fegyvereinek golyóitól.

Csengő, tiszta hangon, fülnek és léleknek egyaránt szépen énekelte Bánkövy tábori lelkész a, misét, mely után elementáris erővel zúgott fel a kórus: „Isten áldd meg a magyart!”

Ezredparancsnokunkat is láthatólag meghatotta az istentisztelet, mely elejétől végig ágyúdörgés közt folyt le. Az ellenség tüzelése meg-megreszkettette a templom ablakait és mi odalent annál lelkesebben mondtak a nemzeti fohászt: „Balsors akit régen tép, hozz reá víg eszten-dőt...”

Mise után a tisztikar üdvözölte lakásán az ezredparancsnokot, majd apró kis lengyel leánykák, akik jól ismerik az „ezredes bácsit” virágcsokrokkal kedveskedtek neki.

Tíz óra után autórobogás hallatszott. Pladffyné, a kegyelmes asszony, a hadosztályparancsnoknak a fronton, férje látogatására érkezett felesége jött el kis lányai-val, továbbá a hadosztály vezérkari főnökével, Balassa alezredessel és ennek feleségével. Eljöttek üdvözölni a híres 10-es honvédek vitéz parancsnokát Béla-napja alkalmából.

Gyönyörű volt az egész nap. Napsugaras, virágos, szép... Aztán elmúlt ez is. De én még most sem tudom elfelejteni a

tábori lelkész sarkantyús csizmáját, amint térdreborulva imádkozott a Hadak Istenéhez ... A magyarok Istenéhez... A magyar pap, aki a harctéren a Hadúr Istennek áldozott ezzel a tömjén illatos misével, mint régen a Kárpátok lejtőin táborba szállott magyarok előtt a Gyulák, a táltosok, Hadúr Isten akkori papjai.

Egy héttel Gorlice előtt

1915, április 23.

Le a kalappal a német hadvezetés előtt! Mert annak párja nem volt a világon. Itt ülünk a Szalowa-menti állásokban és el sem tudjuk képzelni, mi oka lehet, hogy az otthoniak egyre arról panaszkodnak leveleikben: mért nem kapnak postát tőlünk!

A németek már tudják. Azért, mert a gorlicei fronton valami készül. Hogy az a valami ilyen közel van, a mi csapatkötelékeinknél senki sem sejtette, különben nem üdülné Bobowán Hadffy altábornagy, hadosztályparancsnok felesége, kislányai és Balassa Béla vezérkari alezredes, hadosztályvezérkari főnök felesége, ha csak távolról is sejtette volna maga a hadosztályparancsnok is, hogy itt valami készül.

A németek valamire készülnek. És ők fogják le a postát valahol a hadseregparancsnokság körül, hogy senki meg ne tudja még a hadtestnél sem. Mert csak a német hadvezetés lehet olyan alapos, hogy arra is ügyel, nehogy a harci készülődések-

ről beszámoló tábori levelezőlapokból, levelekből bármi úton; módon kiszivároghassék egy készülő offenzíva titka.

Ma: április 23. Béla-napja. Hollaender Béla dr. tüzérfőhadnagy, jópajtásom és iskolatársam nevenapját nálunk üljük meg, a 10-eseknél. Mindnyájan a Székely Dezső főhadnagy vendégei vagyunk. Béla is hozott magával pár üveg pezsgőt. Nálunk is megakad még egy-két üveg, ha csak az kell. Hogyne volna így vidám a Béla-nap!

A muszkák ugyan ünneprontók. Lövik a falut az ebéd alatt is. Dél óta már négy házat gyújtottak fel az orosz gránátok. De oda se neki. Ma Béla napja van. Vígán vagyunk. Az ebédnél valami érdekes is történt. Hollaender Béla beszéli, hogy tegnap Grybowban járt a hadtestparancsnokságnál és ott hallotta, hogy a frontra németek jönnek. Hihetetlenül hangzik a hír, mert semmi előzetes tudomása sincs róla senkinek. Mégis kissé megrontotta a jókedvünket az a gondolat, hogy: valami készül! Vége lesz a nyugalomnak.

Április 24...

Annak a német-kombinációnak mégis lehet valami alapja. Ma egy német tábornok jött aúton Salowára. Bejárta az állásokat és a szemközt levő orosz állásokról skicceket készített. Ma egy orosz gránát telitalálattal ütött be egy házba, ahol a pihenőszázad legénysége volt. öt ember megsebesült. Egy meghalt. Este temettük el szegényt.

Április 25.

Most már semmi kétség, hogy németek jönnek a frontra. Megérkezett Polnára Belgiumból a 11. német hadsereg. A belga-zsákmányból remekül felszerelve. CsoDaszép lovaik vannak. Minden felszerelésük elsőrangú és praktikus. Egész nap őket nézzük bámész szemekkel, mert a 10-es honvédek a háború kezdete óta most kerülnek először közvetlen közelségbe németekkel.

Van ugyan egy saját külön németünk nekünk is. A Bernát. Teljes nevén: Löffenheim Bernát porosz gránátos, aki még az elmúlt őszi nagy visszavonulások idején csapódott valahogy a 10-ik honvédezredhez, ahol olyan bajtársi melegséggel fogadták, hogy Bernát kijelentette:

— Ez a nekem való ezred! Itt maradok!

Megkaptuk a Bernát végleges tiszteltbéli 10-ességéhez a felsőbb engedélyt. Azóta Bernát — német egyenruhában — magyar honvéd tizedes, aki már megkapta nálunk a kisezüst vitézségi érmet is.

Ez a Bernát volt eddig az egyetlen német katona, akit láttunk. Most látjuk csak a többit, hogy milyen kemény vágása legények. A németek beérkezésével egyidejűleg Arz Arthur hadtestparancsnok, a kassai VI. hadtest parancsnoka a hadtest székhelyét Bobowára tette át, a 39. honvédhadosztályparancsnokság pedig Siedliskára költözött.

... *Április 26.*

... Most már tudom, hogy mi az az: uccehaj! Vagy hogy még szabatosabban fejezzem ki magamat: Pan officere uccehaj... Ezt a hanyatt-homlok szaladást, amit ma mi csináltunk, érdekes lett volna filmen megörökíteni. A muszka megvadult és löni kezdte gránátokkal délelőtt a szalowai majort, melynek istállóiban négyszáz lovunk volt bekötve, udvarán az ezred élelmezési nagy vonata állott és szobáiban az 1. és 3. zászlóalj gazdasági hivatalai voltak elhelyezve, mert a 2. zászlóalj gazdasági hivatalával és vonatával Urvay Péter gazdaszisztfőhadnagy, a kedves és népszerű Péter bácsi Korzowán állomásozott.

Hullt a gránát, mint a tüzesiszennyila a kastélyelőtti tóba, a csűrbe, a kastély mellé mindenfelé. Valóságos isteni csoda, hogy sem emberéletben, sem az annyira értékes lóállományunkban nem tett kárt. A vonattal, hivatalokkal, gazdaszisztekkal és számvivőörmesterekkel ész nélkül vágattunk Polnára, szidva a muszkát az eszeveszett gránáttűzért és magunkban keményen fogadkozva, hogy: — no várj csak! Majd visszakapod még te ezt rövidesen.

Polnán a jegyzőéknél szállásoltuk be magunkat. Wenczysnka jegyzőnek három szép lánya van: Marija, Zosa (Zsófia) és Mihaska (Ilonka). Egyik szebb, mint a másik. Krakkóban jártak felső lányiskolákban, mert az itteni lányok mind a krakkói iskolák növendékei. Krakkóban érett-

ségizett a kereskedelmi iskolában a szomszédos Wilczyska falu tórájának gyönyörű leánya is, akinek kedvéért Varga Pál hadnagy gazdasztiszt sok órás utakat tett meg lóháton, csakhogy láthassa és egy szál muskátlit kérhessen tőle.

A jegyzőéknél is, — mint minden lengyel házban — a falon Tadeusz Koszciusko képe. Neu-Sandeezen szobra is van. A lengyel szabadsághős alakja éppen olyan népszerű itt, mint nálunk Kossuth Lajos. Minden lengyel a szívébe zárta.

Polnán zajló, nyüzsgő, mozgó élet van. A faluban most barátkoznak a Belgiumból jött 11-ik, főként bajorokból álló hadsereg katonái a tízesekkel. Nagyon 'rátarti emberek ezek a bajorok. Túlteng bennük a néemet önérzet. Az egyik németül tudó tízes honvéd azt találja mondani az egyik bajor katonának:

— Kamerád! A mi főzőedényünk jobb ám, mint a tiétek!

Azt válaszolja rá a német:

— Az nem lehet, mert különben már nálunk is az volna használatban.

1915. április 26.

Polna, ha nem is pont a szépséges, kék Biala partján fekszik, de alig pár kilométerre hozzá. Az orgonafák most szöknek virágba. A réten ibolyák. A tavaszi égen meleg ragyogás, éltető napfény. Csak éppen: háború van és ez némiképp zavarja a hangulatot.

A lengyel lányok, asszonyok nagyon szépek. A szemük állandóan nevet. Jelen-

leg a tízes honvédekre, mert a bajorok mellett, akik egy napja vannak itt még csak, 10-es honvédek állomásoznak a faluban. És ezek régi ösmerősök, mert a télen, mint hadtest-tartalék — már egy ízben meglakták Polnát a 10-esek

A három szép lengyel kisasszony magyar leckéket vesz tőlünk. Mi — viszont — lengyelül tanulunk. Lengyel nyelvtudásunk most még hézagos, nem sokat érő, mindamelletts nagyon értékes, mert dióhéjba összefoglalva, mindaz benne van, amit egy honvéd fiúnak tudnia kell, ha boldogulni akar itt a lengyelek között... Ha az úgynevezett „jobb társaságokban”, lengyel kúriák melegre fűtött szalonjában, sustorgó szamovár mellett a hódító magyar szerepét akarja játszani. Az otthon levő és a lengyel frontra készülő bajtársak bizonyára örömmel látják, szívesen fogadják a lengyel nyelv, a lengyel szótár és szókincs „katonai használatra” készített rövid kivonatát, melyet én három szép lengyel kisasszonytól tanultam. Aki a frontra készül, aki megtanulja, jó hasznát látja majd.

Vannak egyszerű, sűrű szavak. Jó, ha tudjuk. Nem árt, ha ismerjük, de nem is feltétlenül szükséges. Néhányat elmondok: Pan = úr, panyi = asszony, káva biála — fehér kávé, kleba = kenyér, voda = víz, vino = bor, pivo = sör, svinya = sertés, kartofli (bandurki) = burgonya, sztari = öreg, nye-rozumje = nem értem, dobri viecsur = jó estét, dobra noc = jó éjszakát, dzsien dobry = jó napot, tak = igen, nye volno = nem szabad, zsona = fe-

leség, tu = ide, tarn = oda, zsounyerzs == katona, vengerszki = magyar, mleko = tej, jajko = tojás, corka = leány, pleban = pap, liba = ges, vielki = nagy, maue = kicsi, duzso = sok, nye mozsno = nem lehet, brat = fivér, siosztra = nővér, descs — eső, snyeg = hó, lezsety = feküdni, szpacs aludni, padacs = esni.

Közömbös szavak. Nem okvetlenül szükségesek arra, hogy az esték unalmát tudásukkal elűzzük. A lengyel-magyar műveit társalgó a következő: K to tojeszt = ki az! ja = én, jak se mas — hogy vagy? nyiumje (nye viem) = nem tudom. Prose sadae = lessék leülni. Dzenkuje = köszönöm. Cauje «roncki — csókolom a kezed! Pocalujmnye = csókolj meg! Nye blaguj! = ne csalj meg! Zlota panyi = aranyos asszony. Bondzs vierna = légy hű, dajmi kviaty = adj egy szál virágot, dajmi csausza = adj egy csókot, «mózsas dacs i dva = adhatsz kettőt is, byto dozbse — ez jó volt, jesose irasz = még egyezer, szlotka maua dzsefcse = édes kis lány maga, ehodo zemno na spatcer = jöjjön velem sétálni, ty sen my podobás = maga tetszik nekem, pacs mi vóocsy = nézz a szemembe, maue szerce = kis szívem, caujem (calujem) öcsi = csókolom a szemed, umsrem zatobom = meghalok érted, piervsa mioses a potem pozsivjenye = első a szerelem, csak azután az étel, daj mi sklanke vody = adj egy pohár vizet, ku temu jeden causz — és mellé egy csókot, redaktor = szerkesztő, pojeta = költő, piesen = dal, opoakajcse mnye zbeszem = sirassatok engem, orgonavirá-

gok (egyik legelterjedtebb nótám első sora), pienknya dzsefcsenya voknye = szép leány ül az ablakban, seja biala ladna = szép, fehér nyak, okrongle ramena pienknye = szép gömbölyű kar, vabendzi seja = hattyúnyak, cservona rúzsza = piros rózsa,, úszta do czaுவanya = csókra termett száj, uecekaj bo idzse latus = szaladj, mert jön az apám!

Egyelőre a finomabb lengyel társalgásnak ennyi anyagára terjed ki a tudásunk. Arra a kis időre, míg faluban lakhatunk, ez is elég és mulatságos. Így tanulunk meg mi lengyelül és ők magyarul.

A „mögöttes országrészben” kiképzés alatt álló, vagy (tishti) iskolában izzadó bajtársaink pedig addig tanulják meg, vágják be szorgalmasan ezt a kis lengyel nyelvtudományt. Hiszen a hadviselés technikája napról-napra tökéletesedik. Mindig jobban és jobban tudunk háborút viselni! Mi csak a hadjárat második évében tanultunk meg valamennyit lengyelül. Akik ezután jönnek ki, lepjék meg a lengyel kisasszonyokat, az öreg lengyel kúriák sokbeszédű, szép szemű leányait azzal, hogy már Magyarországon, már otthon megtanulták mindazt, amire egy magyar honvédnak szüksége van az orosz fronton, ha azt akarja, hogy kedvesnek és jóbarátnak, hamisnak és ízig-vérig „hódító” magyar katonának tartsák a szép lengyel kisasszonyok ...

Gorlice

Polna, 1915 április 27.

Az éjszakát a jegyzőéknél töltöttük. A jegyző és a családja a padláson aludtak, nekünk engedték át a lakásukat. A németek csak úgy özönlenek a frontra. Mindég több és több. Végeláthatatlan hosszúságú csapatok. Rengeteg tűzéréség.

Arz gyalogsági tábornok, hadtestparancsnok ma közölte az ezreddel, hogy máától fogva mi is a 11. német hadsereg kötelékébe léptünk és hogy Mackensen vezérezredes a hadseregparancsnokunk. Közölte azt is, hogy a tervezett nagy áttörésben a 39. honvédhadosztály és így természetesen a 10-ik honvédgyalozred is részt vesz.

Ma Bobowán voltam. A Pesti Hírlap április 25-iki száma — mely az első harc-
téri cikket közli — ma érkezett hozzánk. Ezzel kezdődött meg harc-
téri tudósítói te-
vékenységem.

... április 28.

.. Nagy dolgok küszöbén állunk. Ed-
dig a 10-es honvéd ezred egymaga 12 kilo-
méter hosszúságú vonalat tartott megszáll-
va, A ma érkezett hadosztály-felváltási pa-
rancsból tudjuk meg, hogy a mi volt állá-
sainkba egy egész hadosztály, a cs. és kir.
12-ik gyaloghadosztály kerül négy ezred-
del. A mi hadosztályunk támadási felülete
pedig az északi szárnyon egy alig 4 kilomé-
teres sáv lesz.

... április 29.

A Salowán tartalékban levő 3-ik zászlóaljunk ma indult Martin Iván őrnaggyal az új körletbe: Siedliskára.

... április 30.

Az ezredet ma váltották fel. Az ezredtörzsszel együtt Stroznán gyülekezett és csak az est beálltával vonult be Siedliskára. Mi, a vonattal (az ezred trénnjével), 30-án reggel fél hat órakor indultunk Polnáról Siedliskára, ahová reggel 9 órakor értünk.

Ma ismertem meg a háborút a csúnya oldaláról is. Amikor százezrek, milliók véreznek a fronton, hogy az otthoniak álmát biztosítsák, akadnak megtévedt emberek, akik elkövetik a bűnök legrettenetesebbikét: a hazaárulást. Egzekúción vettem ma részt. Ma végezték ki itt, Siedliskán hadosztályunk egyik ezredének egy e. é. önkéntes, c. tizedesét, Szabados László rozsnyói ügyvédjelöltet árulás miatt. Most, amikor sorsdöntő események előtt állunk, az elretentő példaadás talán kétszeresen fontos volt. Eszébe ne jusson senkinek megtévedni a becsület mezején, amikor a haza sorsa itt dől el a lövészárokban.

A bekövetkező nagy eseményekből ma már ízelítőt kaptunk. A német repülőgépek — tucatszámra — egész nap az orosz állások felett keringenek és füstakétákkal jelzik elsősorban az orosz ütegek állását, de a gyalogsági állásokat is.

A mi sátrunk itt áll a Biala partján, közel az országúthoz. Rosszul választottuk meg a tábor helyét, mert a közelünkben áll

két 30 és feles ágyúnk, a Luise és a Gréte. Belövéseket csinálnak ők is. Irtózatossá detonáció bömböl minden ágyú elsütése után. A szakállas bajor népfelkelők — ahogy a Bia-lából vászon vedrekben hordják a vizet — megállanak és helyeslően bólintanak. Láthatóan imponál nekik a 30 és feles. Ilyen kaliberű ágyút még nem hallottak. A belga fronton a legnagyobb kaliberű ágyútípusuk a 21-es volt. Amelyik a kerekeire szerelt lapát-talpakkal, amelyek segítségével még a homokos terepen is könnyen haladt át, úgy csoszogott, olyan zajt csinált, mint egy malomkerék.

Tegnap adta ki hadosztályunk a részletes támadási parancsot is. Eszerint

a) A hadosztály egy alig 4 kilométeres szakaszon, Staszkowka és Pustky között a Wiatrowka magaslaton levő ellenséges állásokat támadja és töri át.

b) Április 29-én este a kijelölt csapatok a támadási területen elhelyezkednek és végrehajtják az ezzel kapcsolatos felváltásokat

c) Április 30-án este az előretolt orosz állások elfoglalása és az ellenséges főállások megközelítése, ezzel kapcsolatos tüzérségi belövés.

d) Május 1-én este hullámszerű tüzérségi tűz, mely alatt a gyalogság és a kijelölt műszaki csapatok a rohamállásokban helyezkednek el.

e) Május 2-án reggel 6 órától négy órai tüzérségi előkészítés. 10 órakor pedig általános roham.

f) Ennek megfelelően a 10. ezred 3. zász-

lőalja 29-én este a dandár támadó csoportjának déli szárnyára kerül. Északra tőle a 16., délre a 9. honvédgyalozegred csapatai vannak. Az ezred 1. zászlóalja Fejes Kálmán őrnagy parancsnoksága alatt tartalékvizonyban Siedliskán, később Biesnán marad. Ugyanitt van az ezredparancsnokság is Kobek Béla alezredessel. A parancs szerint a két tartalékszázalajunknak fokozatosan kellett a támadó zászlóaljat követni.

... május 1.

... Az igazi frontélet. Kint alszunk, sátorban, az Isten szabad ege alatt. Ez az ágy még mindig van olyan jó, mint akár-melyik szállodai alkalmatosság. Alattam a selyemfüves réten hófehér fagyapot. Ezen pokróc, rajta a hálósák. A hálósákom te-tején még egy pokróc és végül rajta a köpönyegem.

A baj csak az, hogy felöltözve alszunk. Még a cipő sem kerül le a lábunkról egyikünknek sem. Ahhoz már igazán kötélidegek kellenének, hogy amikor minden pillanatban, minden eshetőségre készen kell állani, valaki le tudjon vetközni.

Az ágyúk folytonosan, szünet nélkül dörögnek. Ugy jön az egész, mintha mind a négy világtáj sarka felől valami gigantikus mángorlókkal gyúrnák, gyomroznák a felhőket. A tüzérségi belövés egész napon át tart.

Az előretolt orosz állások elfoglalása közben tegnap este elesett Jankovics főhadnagy, a 10. század parancsnoka. Kiváló,

rettenthetetlen bátorságú tiszt volt. Jó pajtás, kedves bajtárs. A mai Rendeleti Közlöny hozza a századosi kinevezését. — Már nem érte meg. Ma délután már el is temettük. Koporsót ácsolni nem volt idő. Csak úgy sátorlapba takargatva eresztettük le a sírba.

1915. május 2.

A háború kezdete óta az orosz fronton ilyen harc még nem volt. Ma látszott meg, hogy megfelelő tüzérségi felkészültséggel és előkészítéssel hány tíz —, meg tízezer jó magyar ember életét lehetett volna megmenteni. Ilyen előkészítés után, mint a mai, százszorta könnyebb a támadó sereg helyzete, viszont egy ilyen tüzérségi előkészítés annyira demoralizálja az ellenfelet, hogy sokszor egy egész front helyzetét eldönthetné egyetlen nap alatt.

Gorlicétől—Gromnikig — 45 kilométeres frontszakaszon — 1200 ágyú ontotta a tüzet reggel 6 órától 10 óráig. A Gréte és a Luise — a mellettünk állott két 30 és feles maga közel 130—140 lövést adott le azalatt a négy óra alatt.

Amíg a tüzérségi előkészítés tartott, egymás szavát sem érthette az ember. Fül-süketítő, az orkán pokoli muzsikájához hasonlító volt ez az orchestrálisan egymásba olvadó ezer meg ezer detonáció. Zengett az ég, harsogott, zúgott, üvöltött a levegőben utazó gránát és por- meg füstfelhőbe vészett az a hely, amelyet a tüzérségi előkészítés négy órája alatt az ágyúk szántottak fel.

Mellettünk a német gárdaezred harcolt. Irtózatos, rettenetes, véráldozatos harc volt. A muszkák élet-halálharca. Fél-őrületen védekeztek és jól kiépített állásaik biztonságából minden támadó kísérletet, minden megmozdulást biztosan célzott lövésekkel fogadtak. A rohamozó első vonal akciójának támogatására 10 óra 40 perckor meg kellett ismételni a tüzérségi előkészítést.

Kiss Kálmán százados, ezredsegéd-tiszt, az egész ütközet látója, figyelője a 10-es honvédezred aznapi tevékenységét este így beszéli el:

11 óra 35 perckor az ezredtől délre a 9. honvédgyalozezrednek is sikerül az ellenség legelső árkaiba betörni, innen oldalozó tűzzel iparkodnak a testvér tízes ezreden segíteni, ezzel kapcsolatban a 10. III. zlj. fennmaradó két századának bevetése mellett az ezred is újabb rohamot kísérel meg, sajnos, sikerre ez sem vezet és az előnyomuló honvédek között bőven arat a halál gyilkos kaszája. A gárdának Stasz-kowka ellen megismételt rohama is véresen omlik össze, csak északabbra sikerül az ellenséges állásokba betörni és a falu házai között befészkelődni.

Délután 1 óra 20 perc tájban az orosz állásokban élénkebb mozgás, tartalékok előrevonása volt megfigyelhető, az ellenséges gyalogság és géppuskák tüze erősebb lesz, viszont az ellenséges tüzérségi tűz mintha gyengült volna.

Délután 4 óráig a helyzet nagyban alig változik, saját tüzérség ismételten

megújítja az előkészítést, sajnos, a harc akkori technikai vezetése mellett a gyalogság a tűzéréség hatásos tűzét nem tudta odairányítani, ahol arra leginkább szükség volt. A támadási kísérletek is sikertelenek maradtak. Egyik század ^ futóárkokkal igyekezett az ellenséges állásokat megközelíteni, de ez sem bizonyult célszerűnek.

Már-már kezd a biztos győzelembé vetett hit meginogni; csüggedés kezdi megszállni a lelkeket, mikor 4 óra 30 perckor újabb félórai tűzéréségi előkészítés rendeltetik el éspedig akként, hogy Luzna község környékén egy erős ütegcsoport állítatott fel, melyek oldalozó tűzzel fogják a Wiatrovka magaslatot rohaméretté tenni. Közli a hadosztályparancsnokság még azt is, hogy a gárda hadosztály támadása északra bekanyarodva egész a staszkowkai templomig jutott előre, de a 437 még tartja magát.

A tartalékban levő 10. II. zlj. fele az ezred arcvonalába vettetik be, másik Me pedig a gárda jobbszárnyára irányítottatott, hogy azzal együtt a végső rohamot Stasz kowkára hajtsa végre. A tűzéréségi előkészítés most már a Wiatrovka magaslatra is érvényesül, az ezred összes géppuskái állásba hozatnak és kis távolságról gyilkos tűzzel árasztják el az orosz árkokat

Délután 5 órakor Kobek alezredes ezredparancsnok kiadja a parancsot a roham megindítására. A bevetett tartalékok „bosszútól lihegve egy emberként ugranak ki a futóárkokból és hevenyészett fedezé-

kekből rohannak át a zöld vetéssel benőtt halálmezőn, legázolják az előretolt orosz állásokat és erre fergetegként, feltartóztatatlanul megindul az egész ezred rohamra. Átugrálnek a vértől pirosuló kis patak vizén és felbomlott méhrajként egy örült, egetverő „rajta-rajtával” vetik magukat az ellenséges állásokra. Jobbról és balról is felhallatszik a szomszéd honvéd lezredek csataordítása, — északon pedig a német gárda összekeveredve a 10. II. zászlóalj részeivel rohamoz Sztaszkowka ellen. A drótakadályok szétverése, a még ellenálló orosz géppuskák elnémítása csak pillanatok műve, aki meg nem adja magát, az a halál fia. Sok idő a gondolkodásra és a rendezkedésre nincsen, győzelmi mámor festi pirosra az arcokat, az ellenség vére csepeg a szuronyokról, az egész napon át tartó küzdelem alatti nyomás alól felszabadulva, a tömeglélek parancs nélkül viszi-ragadja magával a honvédeket az égő házak között futva menekülő ellenség után. Itt is, ott is kidül egy-egy halálosan, sebesült bajtárs... a többi meg annál jobban ordít és rohan ...

Lassanként leszáll az est, elül a harci zaj, homály borítja a futó ellenség nyomát, a felgyújtott faluk lángja festi pirosra az égboltozatot, sebesültek jajkiáltását és haldoklók végső sóhaját kapja fel a lágyan lengő esti szél...

Több száz hadifogoly, sok géppuska, hadianyag és két löveg volt az ezred zsákmánya. Sajnos, a veszteségek is tekintélyesek voltak, futólagos megállapítás sze-

rint halott: 1 tiszt, 97 fő legénység; sebesült 12 tiszt, 15 altiszt, 350 fő legénység.

A gorlicei áttörésnél legérzékenyebb veszteségünk kétségkívül Jankovics Tivadar százados eleste volt. Elesett még Bogár zászlós, Bíró hadapród. Megsebesült Minkecz István zászlós, Holczer Aladár hadnagy. Bányai hadapród... De az áttörés sikerült. Az orosz gyűrűt, mely polipkarokként hónapok óta szorított: áttörtük. Megsegített a magyarok Istene!

Keresztül a gorlicei csatatérén

1915 május 3.

Még az áttörés napján — másodikkán — délután Siedliskáról Biesnára mentünk, majd harmadikkán reggel a futó oroszok nyomában tovább. Béggel hat óraker indultunk el át Európa akkori legnagyobb csatatérén, melyet az előző nap ezerkétszáz ágya szántott fel s melyen a halottak ezrei feküdtek. Utunk Luznán át vitt Moscenicára, majd innen tovább Sietnicára, ahol az éjszakát töltöttük.

Ez az út a minden borzalmak útja volt. Láttunk orosz fedezéket, melyet a 30 és feles ágyú telitalálata ontott össze. A fedezékben volt nyolc-tíz embert a rettenetes lövedék valósággal elkente a földön, mint a lekvárt. Az egyik drótakadályon egy-orosz őrmestert találunk fennakadva. A másikon nem is egy, de négy-öt német katona úgy összeégve, hogy az egyik keze helyén — az egyiknek — csak az élűszkö-

södött csontja lógott. Ezer meg ezer hulla között visz az utunk keresztül. A halál torz grimaszait, az ijedtség, a rémület döbbenetes kifejezéseit látjuk mindenütt az arcon. Temérdek embernek csak a fél feje van meg. A másik felét letépte, leszakította a gránát. Agyvelődarabok mindenfelé. Moscenicán is, Sietnicán is olyan házban vagyunk, ahol előző este még orosz tisztek háltak.

Amikor Moscenicáról egy hegyoldalon megy lefelé az ezred vonata — van vagy száz szekér — az orosz tűzérség tűz alá fogja. Az egyik gránát alig húsz méterre mellettem robban. Este pokoli illumináció. Körös-körül északnak lángban állanak az erdők és a falvak. Ez is muszkatempó. Ahonnan az orosz visszavonul, maga mögött mindent feléget, hogy a nyomába jövő ellenséges csapatok ne találjanak se élelmet, se hajlékot, se házfedelet.

Sietnicán — estefelé — ahogy Székely Dezsőékkel elbeszélgetünk az egyik házban, bejön Kiss Kálmán százados, ezredsegédtiszt. A köpenye vállára vetve. Kissé sápadt, de azt csak később vesszük észre. Beszélget, közömbösen, mindenféléről vagy egy negyedóráig. Akkor kocsit kér.

— Minek a kocsi? — kérdi Székely Dezső főhadnagy.

— A hadosztály egészségügyi intézetbe akarok menni.

— Csak nincs valami bajod — rémül meg Székely.

— Átlótték — mondja nevetve Kiss Kálmán, a rettenthetetlen bátorságú em-

ber —, aki képes volt sebesülten is közel egy félóráig elbeszélgetni velünk, míg kénytelen-kelletlen ki kellett bökni, hogy megsebesült. A jobb vállán ment be az orosz golyó és a lapockáján jött ki. Sotmlhof Sándor dr. kötötte be. Most már értettük, miért volt rajta a köpeny olyan szokatlanul, panyókára vetve.

Kiss Kálmán éppen az ellenséges állásokat figyelte látcsővel, amikor keresztül lőtték. Még aznap este tovább ment a hadosztályhoz.

Rozembark

1915 május 3.

A gorlicei nagy áttörésnél május másodikán a velünk szemben állott ellenséges erők megsemmisültek. Az eszeveszetten, rendszertelenül menekülő osztagok többé megállíthatók nem voltak. Az ellenség kénytelen volt legfrissebb tartalékait tűzbe vetni és velük megállítani Mackensen diadalmas 11. hadseregének diadalutjái. Ezredünk a porosz gárdahadtest Elisabeth regimentjének szomszédságában május hó harmadikán, a délelőtti órákban a 399-es magaslat előtt erős ellenséges ellenállásra talált. Az ellenséges csapatok rugékonyságából, mozgékonyságából rögtön nyilvánvaló lett, hogy ezek nem az előző napon megvert orosz erők, hanem friss tartalékcsapatok. Lassan, lépésről-lépésre közeli-tettük meg az ellenséges állásokat, melyek emeletszerűen három sorban voltak a ma-

gaslaton felépítve, sűrűn felszerelve gépfegyverekkel és erős tűzéréssel az állások mögött. Minden előre tett lépés drága magyar vérbe került, de ezzel most nem törődött senki.

Tíz órai nehéz harc után elérték honvédeink az utolsó hullámot is az orosz állások előtt. Ettől hatszáz lépésre azonban még egy mély völgy húzódott el. Hatszáz lépés! Rohamtávolságnak szinte hihetetlenül sok, de magyar honvédekből állott a mi csapatunk és a magyar honvédek végigcsináltak már máskor is lehetetlennek látszó-rohamot. Az emberek idegei már nem voltak képesek tovább állni a rettenetes, ellenséges tüzet. Egész nap záporosó módjára hulló srappell- és gránátűzben lenni, idegbontó dolog. És az ezred önkéntelen elhatározással egy, a jobb oldalról hozzájuk csatlakozó honvéd gyalogezred részeivel rohaimra indult. Hatszáz lépés távolságról, egy mély, szakadékos, be-beomló falu völgyön át, majd mocsaras réteken, ahol térden felül süppedtek az emberek, egy meredek partú patak és egy szűrős, sűrű cserjésen keresztül lehetett csak az ellenséges állásig jutni. Közben azonban sehol sem volt fedezék, sehol új állás, ahonnt kilövés lett volna.

A nézőnek meghűlt a vér az ereiben. Ez lehetetlen! Hál' Istennek, félreismertük az ezredet. Kétezer honvéd, ha kell, a poklokra is győzelemre tud rohanni, csak akarja. Most pedig akartunk. A hatszáz lépésnyi rohaintavolság megtevéséhez a nehéz, szerfölött fárasztó terepen teljes tíz

percre volt szükség. És ez a tizenöt perc olyan hosszúnak tetszett, mint tizenöt meeseesztendő. Mert azalatt az idő alatt embe-reinket szünet nélkül vágta a gránát, verte a srappell, sziszegett köztük a sűrű golyó-zápor ... Néha úgy tetszett, mintha meg-álltak volna ... mintha megingott volna az ezred, de ez csak pillanatnyi ideig tartott. Nem láttunk halottat, sebesültet, csak a csillogó szuronyt és ott messze, elől a halált okádó orosz állást. Végre kínos, nehéz percek után felhangzik, megharsan a diadal-mas „rajta”... Az első orosz állásnál a drót egy pillanat alatt széttépvé ... Még egy rövid kézítása és az első állás a mi kezünkben van. Orosz hullákkal telistele van a mély árok. Pihenés nélkül előre a követ-kező állásba, amelyet időközben az ellenség új tartalékok bevetésével még jobban meg-szállott. A mieink, mint a fergeteg, nyomulnak előre, már-már eléri az állást, amikor a hatalmas orosz erők ellentámadásba mennek át. A nagy tömeg rohama áttöri vonalainkat. Az ezredet visszavetik, de az ellenség üldözésre már nem képes. Az elfoglalt első állást továbbra is erősen tart-juk.

Közben besötétedik ... Világosságot csak a hátunk mögött égő házak nyújtana-k. Néhány percig kínos, várakozásteljes csönd... Azután a szétvertnek látszó ezredünk újabb rohamra indul. Másodpercek múlva már a honvédszurony dolgozik a sűrű, orosz tömegekben... Az ellenség át-törve, szétszórva menekült. Harmadik ál-lásában megállani már nem tud. Estére, mi-

re az első csillagok megjelennek az égen, a magaslat egészen az ezred birtokában van. Ekkor indul rohamra tőlünk balra a gárda. Rövid harc után a megingott ellenség ott is megszalad. Az ezred győzelme teljes. Örömtől reszkető, mámoros, megindult hangon adjuk le az első telefonjelentést a hadosztályparancsnokságnak: „A miskolci ezred a 339-es magaslatot nehéz roham után elfoglalta. Az ellenség megsemmisült. Ezernél több fogoly, sok géppuska!” A hadtest és a hadosztályparancsnokság még aznap este megdicsérte az ezredet hősi magatartásáért, de legszebb dicséret mégis csak az volt, amikor találkoztunk a gárdával, akik rohamunkat végignézték és egyértelműleg elismerték, hogy ilyen rohamot még nem láttak.

Fut az orosz . . .

1915 május ...

Nyakig benne vagyunk az üldözésben. Az ördög vigye el ezt a muszkát, hogy ennyire megszaladt. Már alig bírjuk az iramot, hogy a nyomába érjünk. Raclawicén, Binarowán keresztül megyünk Sieptetiicára. Még Rozembarkon — reggel — találkozunk Molnár főhadnaggal. Hordágyon hozták. Egy orosz golyó a jobb lábszárnak a síncsontját törte el. Rettenetesen szenved. A sebesült vivők beszélnek, hogy Király zászlós elesett. Ez a hír mélységesen megrendít. Szegény Király, ezelőtt egy

héttel jött haza tíz napi nősülési szabadságáról. Szegény fiatal asszony! de hamar özvegy lett!

Megsebesült a bieci magaslatokon — harmadikán — Milassin százados is. Kiss hadapród meghalt. Czókoly Pista láblövést kapott. Fógel hadapródjelölt is megsebesült. Búza századosnak az idegeire ment a háború. Szegény, igen zavarosan viselkedik. Az orvosok a megőrüléstől féltik.

Rozembarkon igen sietős lehetett a muszka útja, mert száz meg száz rakesz töltenyt hagytak úton-utfélen. Sok köztük a robbanó golyó. Érdekes a felemlítésre, hogy Moseenicán is, Rozembarkon is mennyi kretén galíciai paraszttal találkozunk. De még a teheneik is olyan kifejezéstelen, bamba tekintetűek, mintha azok is agylágyultak lennének.

Raclavicén újból szobában alszunk, de meg is bántuk, mert annyi a tetű és a bolha, hogy lehetetlenség tőlük pihenni.

A hinarowai majornál az előző napról két honvéd-sírt találtunk. Az egyikben Tóth Ferenc 11. honvéd gyalogezredbeli hadapród, a másikban Ferenczi Illés ugyancsak 11-es honvéd hadapród alussza örök álmát. Ma úgy volt, hogy 'hadtest tartalék leszünk, de Bieczben élénkbe jött Veres őrmester a megváltozott parancssal.

Tüzérek vonulnak el mellettünk. Találkozom a miskolci jópajtások közül Malatides Mihállyal és Frankfurter Bélával. Kiss Kálmán betegsége alatt Petiik Ernő főhadnagy lett az ezredsegédtiszt. Fiedler Jánost szívbajjal hazaküldték. Holczer Ala-

dár is most ment haza sebesülten. A legénye Ötletes fin — a hadosztály felé kísért temérdek muszka fogolyból két jól megtermett fickót kiválasztott és most velük viteti Aladárt, olyanformán, mint amikor a gyerekek azt mondják, hogy gólya viszi a fiát és az összetett kezükön viszik a harmadikat. Elesett Réthy hadnagy is. A Pandula testvérek közül az egyik elesett, a másik megsebesült. A rozembarki segélyhely negyedikén még tele volt a sebesültek sokaságával. Jajgatás, nyögés, halálhörgés a segélyhelyen. Sok a sebesültünk.

Ötödikén — Bieczén — elmegyünk egy lengyel kastély előtt, melyben most a VI. hadtestparancsnokság helyezkedett el. Arz hadtestparancsnok a lépcső alján állott, a kezében térkép. Mellette a vezérkari főnöke. A fülénél a telefon és éppen sietős rendelkezéseket mondott telefonba. A lépcső alján állott Hadffy altábornagy, hadosztályparancsnok és Kobek alezredes, a 10-es honvédek parancsnoka. Az estét Skolyszynban töltjük. Az egész ezred együtt. Adorján őrnagy, a második zászlóalj parancsnoka este rendkívül érdekes előadást tartott nekem a várható fejleményekről. Találkozom este Szép Lacival is. Aludni nem sokat aludtunk, mert a szomszédban a németek irtózatot harcot vívtak. Egész éjjel trombita és dobpergés között indulnak újabb és újabb rohamra. Zűrzavaros lárma. Hocholás. Egy szekéren alszom Ballá állatorvossal, de minduntalan fel-felriadunk.

... május 6.

Megyünk Jasló felé. Déli pihenőt Brzuscienél tartunk. Nagyon szépen karban tartott országutak. Az oroszok — a nagy sietségben — itt felejtettek két francia leányt, Vagy rájuk untak! Itt is van egy Siedliska. A hadosztályunk ott van a kastélyban. A bieczi — harmadika — nyocszoros rohamunkhoz Vilmos császár táviratban gratulált. A legénység tegnap este lelkesen megéljenezte a táviratot, meg a kárpáti győzelmek híreit is. A Ropa vasúti hídján valóságos légtornászati gyakorlatok között mentem át. A híd gerendái még tüzesek, füstölnek. Ekrazit töltények a hídon. A muszkák robbantották fel, hogy az átkelést megnehezítsék. Nem sokat értek el vele, mert a hidászaink már estére összeütötték a szükség-hidat. Az átkelés esti 8 órától éjjeli 3 óráig tartott. A vonathoz jött pihenni Búza százados és Fazekas Miklós hadnagy is. Együtt vagyunk. Majecován éjjelezünk. Idelátszanak éjjel az égő jaslói nafta-források. Ma az ezredvonatot újból meggránátózták a muszkák.

... május 7.

Délre értünk Piotrowkára. Ott találkozom Littkey Gyurival, aki a 16-ik honvéd ezredben szolgál. Gyönyörű úton jöttünk. Hegyek tetején, virágzó cseresznyefák között. Fiedler János, Beregszászy hadapród — az újhelyi tanfelügyelő fia — és Piller főhadnagy nálunk pihennek. Útközben honvédhullákkal borított mezőn jövünk keresztül. A falusiakat tetten értük, amint

a hullák zsebeit fordították ki és minden értéktárgyaikat elszedték. Daubner ezredes úr erre nyomban agyonlövete a hat hullafosztogató orosz parasztot. Az előző éjszaka-t olyan helyen aludtuk át, ahová reggel temettek el egy sereg muszkát. Az a szerencse, hogy éjjel hűvös van. Nem érezni annyira a hullaszagot, mint nappal, amikor a nap tűz.

Még este tovább indulunk Borekre, majd innen az éjszaka védelme alatt Krosznó felé. A Jasiolkán olyan helyen kelünk át, ahol még áll a harc. Egy járőrünk a sötétben meglőtt véletlenül egy parasztot. Rémes ordítását még egy negyedóránnyira is halljuk.

Hajnali fél négykor érünk be Krosznóra. Mi vagyunk az első ezredtrén, amelyik beért. A város körüli magaslatokon még az oroszok állanak. Saját csapataink raj vonalain megyünk keresztül. Szerencse, hogy éjszaka az oroszok nem fedezték fel a felvonulásunkat.

Krosznó—Korczyňa

1915 május 8—9.

... A Eyneken, Krosznó főterén vagyunk. Már hajnalodik. Az árkádos lengyel házak előtt temérdek piszok. A városháza hivatali szobáiba az oroszok a lovaiakat kötötték be. Piszok és bűz mindenfelé. Mégis, egész éjjeli menetelés után elfáradva, a városháza árkádos folyosóján kikeresünk egy darabka száraz helyet, ahol lepi-

henünk. Gyönyörű hangú toronyóra üti a négyet. Nem megy az alvás sehogysem. Fel is cihelôdiink hamar, hogy szétnézzünk ebben a tipikus, régi kis lengyel városban.

Szombat reggel van, ami azt jelenti, hogy az üzletek mind zárva vannak. A falakon még ott fehérlik az orosz állomásparancsnokság hirdetménye az élelmiszerek megállapításáról. Az ablakokból mindenféle kíváncsi leány fejek tekintenek ki. Mert csend, az nincs. A mi útegeink a városka utcáin vannak felállítva és innen lövik a város körüli magaslatokat.

A város úriasszonyai a Ilynek egyik árkados háza alatt óriási szamovárookban főzik a teát egész nap csapataink legénységének. Elbeszélük, hogy az orosz tisztek napról-napra orgiákat ültek. Egy-egy tiszt szállításra, ha kellett, erőszakosan is elhurcolták a város legszebb leányait, akiket egész életükre szerencsétlenné tettek. — A köznép mégis ruszofil érzelmű, ezért mindjárt az első nap délelőttjén hirdetményeket kellett kiragasztani a telefon és távíróvonalak biztonságá érdekében.

A csapatokat izgatja a sok bezárt üzlet. A 11-esek fel is nyitottak egy drogériát és most sietve hordják ki belőle az ásványvizet, orvosi műszereket, rizsport. De hamarosan elzavarják őket a tisztjeik. Majd egy raktárát nyitunk fel, ahol nagy hirtelenséggel kiárusítást rendeznek. Volt ott rengeteg orosz konzerv, kétszersült, evőeszközök. Kiosztották a zászlóaljok között. — Egy másik raktárban orvosi kötszerek, egy harmadikban Mannlicherek voltak.

Kellemes napközi szállást találunk, egy barátságos lengyel háznál. Levágott hajú diáklány fogad. A nénije — jó pénzért — egész nap süti számunkra az omlós, foszlós, illatos fehér kalácsot. Találkozom Kozma Zoltán főhadnagy, 11-es ezredsegédtiszttel. Megkínálom egy fél kaláccsal Buza századost az orosz Etappen-kommando volt helyiségében szállásoljuk el. Vigyázunk rá, mert a szavaiból azt vesszük ki, mintha öngyilkosságra készülődne. Czékus Zoltán százados teljes idegkimerültséggel, egy heti éjjel-nappali harc minden fáradtságával kénytelen hazamenni pihenni. Találkozom Mendly László miskolci műbútorasztalossal is. Ma reggel srappellsebet kapott.

Délben a Ryneken Hadffy altábornagy szemlét tart a csapatok felett. Közben az orosz srappellel és gránáttal lövi a parádét. Petykó százados is a vonatnál van már ötödik napja. Itt piheni ki az átörés napjának fáradságát.

Este megint csak a városháza árkádjai alatt fekszünk le és alszunk egyvégtibe másnap reggel félnyolcig. Arra ébredünk, hogy a muszka foglyok százait kísérik át a városon a mieink. Halljuk, hogy egész éjjel szorongatták az oroszok a tizeseket. Rohamot roham után intéztek ellenünk. — Adorján őrnagy nr erősítést is kért a zászlóalj részére.

Reggel féltíz órakor megyünk tovább Korczyna felé. Mindenfelé sebesült tizesekkel találkozunk. Magánosan, véresen, halálsápadtsággal vánszorog Gebauer Károly is. Haslövést kapott és mégis a saját

lábain vánszorog szegény a hadosztály-egészségügyi intézet felé.

Hire jár, hogy Vilmos császár, aki a XI. hadsereg látogatására a mi frontunkra érkezett, délután Krosnába is ellátogat. — Majd elfelejtettem feljegyezni, hogy a krosnói városháza udvarán aknákat találunk és le is szereltük őket, mielőtt valamilyen nagyobb szerencsétlenség lehetett volna belőlük.

Letáborozunk egy erdőszélen. Fejünk felett süvít a srappell, de most nem nekünk szól. A 16-osok utánuk jövő vonatját lövi. Majd a hadosztály halad el mellettünk. Komborniára mennek. Estefelé mi is tovább indulunk. Útközben mindenfélé hullák hevernek a mezőn. Délután pár óra pihenésre hozzánk jön Miller János főhadnagy, géppuskás parancsnok is. Öszszoesett az idegkimerültségtől. Ő a mai nap hőse. Ma reggel négy géppuskát vitetett fel a korczynai templom tornyába és egy félnapon át a torony négy ablakából szórta a tüzet a falu utcáin folyó utcai harcok orosz osztagaira, míg a falu kezünkbe nem került

... Este tíz óra. Még mindig megyünk, megyünk, fent, a hegygerincen Kretowkán tul. Mindenütt égő házak. Vérükben vonagló muszkák. Az egyik egyre azt kiáltozza:

— Oh! Matra Boska! Oh! Fancsurka! Fancsurka! Bozse, Bozse!

Egy helyütt egyetlen gránátunk három embert és öt orosz tűzerlovat csapott agyon. Ezekről a hulláktól alig két méterre

feküdtünk le éjjeli szállásra. Varga Pál hadnagy vágatott vissza a lován. Nem találta meg sem a konyhákat, sem az ezredet, sem a lőszerkocsikat. Éjfélkor visszamentünk az égő Kreowk ara, ahol egy gránátgyújtotta korcsma szalmás padlójára fekszünk le. Egy haldokló orosz katona is ott fekszik köztünk. Folyton hörög. Nem sok van már hátra szegénynek. Miller János közben elbeszéli, hogy ilyen rettenetes közelharcot, mint a korczynai, még nem látott. Négyezer orosz volt a faluban. Minden házat külön kellett elfoglalni irtózatosszerűségében. De végül mégis mienk lett a győzelem. A sebesültek között van Lipovniczky főhadnagy is. Láblövést kapott.

Telefonálni akarok a hadtestparancsnokságról

1915 május 10.

Azt mondják, nagy menetek előtt állunk. Reggel kaptuk meg az útirányt. Jasienicán keresztül Domaradz, Délben egy hegytetőn táborozunk Wola-Komborsfea előtt. A hegytetőn apácázárda van. Hús fillérért négy tojást adtak az apácák. A konyhára ott szereztük be a szükségletünket. Útközben sok szó esik Kiss-hazy Berciről, aki Korczynán 8-án orosz hadifogságba esett. Sajnáljuk erősen.

Három hadosztály minden trénje — ezer meg ezer kocsi — rettenetes khaoszbán vonul fel. Találkozom Zsarnay István

9-es honvédhadnaggyal, volt osztálytársammal, sárospataki kamarás-cimborámmal, meg Hollaender Bélával.

A németek azt beszélik, hogy egy közeli erdőben mintegy kilencven 11-es elfogott honvédet a muszkák felakasztottak. A bennszülött lakosság erre is nagyon ruszofil érzésű, mert a kozákok az elmúlt télen rendes egyházi szertartás szerint, itt sok családba benősültek.

Przemysl és Dukla felől menekülő lakosság tart erre. A falvak nagyrésze — ahol keresztül megyünk, felégetve. Az épségben maradt házak ajtajára keresztet meszeltek a falusiak és minden ház falára Szent Miklós püspök képe van kiakasztva. Estére már Domaradzot is elhagyjuk és fent egy hegytetőn, virágos cseresznyefák között táborozunk le a 10. ezred és a hadosztály.

Éjjelre nagyon lehűlt a levegő. Cservenka parmezános diósmetéltet csinált vacsorára. Utána egy hegyszakadékban aludtunk.

... május 11—12.

Nyiry Danyival találkoztam. A sok menetelésben egész megkarcsúsodott. Baryczban, amikor beérkeztünk, éppen egy német hadnagyot temettek, akit egy szerkocsi nyomott agyon. Rakaszdeszkákból ácsolták össze a koporsóját. Minden baka kezében mezei virágcsokor volt. Ügy kísérték utolsó útjára. Nyiry Danyit ebédre hívtam. Székely Dezső ma jött meg szabadságáról. Domaradztól — Dynowig minden-

ütt virágzó cseresznyefák között visz az utunk. Soha ennyi cseresznyefát! Estére érünk a San-partjára, Dynowba, ahol bevonulok az ezredtörzshöz.

Éjjel Martin Iván százados a 3. zászlóalj két századával elsőnek kelt át a Sanon. 12-én hajnaltól délig újból rengeteg német katonaság vonult fel. Ma pihenőben vagyunk. Délben a N érne thy százados vendége vagyok. Nyiry Banyi hadnagy, Gebe Lajos, Molnár és Palásthy zászlósokkal ebédelünk együtt. Május 3-ika óta ma kaptam kézhez az első újságot, Weiner Zoltán hozta Neu-Sandecből. Az Est-et. Alig van benne szó az offenzívánkról. Megjött a Rendeleti Közlöny is. Kobek alezredes — ezredes lett. Az új rangjelzést ma nem tudta felvarratni, mert két csillag hiányzott. Alezredes lett Adorján Ágoston őrnagy, őrnagy lett Martin Iván és Búza József százados. Százados az április 30-án hősi halált halt Jankovics Tivadar főhadnagy. Főhadnagy: Lipovniczky Kálmán. Hadnagy: Geiger Gyula. Főhadnagy gazdasági tiszt: Görömbey Andor. A tartalékosok között főhadnagy lett Porgesz Izidor, Juhász Károly, Benkóczy Emil, Holezer Aladár. Hadnagyok lettek: Gyurkovics István, Darvas Sándor géppuskás, Inczedy László géppuskás. Népfőlkelő ezredorvos lett dr. Horváth Géza főorvos és dr. Klein Izsó.

Találkozom ezzel is — azzal is. Kicseréljük a híreinket. A muszkák Rozembarknál becsapták a mieinket. Megadást jelezve, feltartották a kezüket s mire a 10-esek gyanútlanul közeledtek, löni kezdték őket.

Itt hallom még azt is, hogy a korczynai útcái harc alatt a községben maradtak az apácák, akik a rettenetes harc minden borzalmát átélték. Miller alig két napig pihent Korczyna után s már 10-én újból bevonult az ezredhez. Petykót pedig 11-én a hadosztályegészségügyi intézetbe küldték.

12-én délután, rekkenő hőségben 14 kilométert gyalogoltunk Jawornik-Polskiba. A nyelvem is kilógott útközben a melegtől, erre Fejes alezredes úr az utolsó üveg barnasörét megfelezte velem. Jawornik-Polskiban éjjeleztünk — mint hadtest-tartalék — együtt a hadtestparancsnoksággal.

Itt — mondhatom — érdekes dolog történt velem. Nem tudom, mi ütött hozzám, de egyszerre csak az jutott eszembe, mi lenne, ha a hadtestparancsnokságtól valami úton-módon közvetlen leadnék Budapestre egy szép hadi tudósítást. Nem ' is gondolkoztam sokáig az ötlet felett. Én, a póttartalékos örvezető, kapom magam és beállítok a hadtestihez.

Bemutatkozom Grimm alezredesnél és felmutatom a Pesti Hírlap haditudósítói igazolványát, A Pesti Hírlapban megjelent cikkeimből, verseimből ösmerték a nevem, ennek köszönhető, hogy kedvesen fogadtak, de egyúttal közölték velem azt is, hogy kérésemet nem teljesíthetik, mert a hadtest-telefon még nem olyan stabil hálózatú, hogy azon Budapesttel lehetne beszélni.

Hazamegyek, ahol Székely Dezső és Görömbey valósággal kétségbeestek, amikor megmondtam nekik, hogy a hadtestpa-

rancsnokságon jártam nem kisebb kéréssel, minthogy telefonálni akarok Budapestre. — És nem tartóztattak le! — kérdi hihetetlenül csóváltatva a fejét Székely Dezső. — No hallod! Ekkora szemtelenséget! Hogy te a szolgálati út megkerülésével csak úgy kapod magad és a hadtestparancsnokságon állsz meg... El sem tudom képzelni, hogy csináltad ...

— Hogy csináltam! Úgy, hogy első sorban újságíró vagyok és csak másod sorban katona.

Jaroslau

1915 május 13—14—15—16—17.

... A falusi nép sűrű sorokban megy a templomba. Azt mondják: Áldozócsütörtök van. Bánkövy Kornél, a tábori lelkészünk ugyan erősen vitatkozik Kónyi Lajos dr. ezredorvossal, az ezred orvosfőnökével, hogy Úrnapja van. Bizonyításra kerül a dolog, mire kisül, hogy Bánkövy elvesztette a fogadást. Petrik Ernő főhadnagy meg is riasztja:

— Te Kornél! Ha ezt megtudják Bűdszentmihályon, meglásd, hogy felmondanak neked!

Már tegnap este hire járt, hogy az oroszok Jaroslaut kiürítették és visszavonultak a San túlsó partjára. Alighanem azért sietünk mi is Jaroslau alá. Rekkenő hőségben, holtfáradtan érkezünk délután fél három órákor Pantalowicére. Az ezredtörzs a paróchián kapott szállást. Valóságos kastély ez a paróchia. Park, temérdek gazda-

sági épület, rengeteg majorság és egy torz, nagy fejű, cseh orrú pap, aki igen jó üzletember. Tíz koronát számított fel egynapi tűzifáért, amit az ezredparancsnokság vacsorájának és másnapi ebédjének elkészítéséhez feltűzeltek. És harminc koronát egy szekércseréért. Kapott másik szekeret is, de a pénzt is eltette. A legénység igen dühös rá érte, hogy így megszarolt.

Közel tíz nap óta itt kaptuk az első postát és május nyolcadiki újságot. A fiúk sokan várják a vaskeresztre való felterjesztést. Bányai hadnagyot Kónyi kórházba küldte.

Pantalowieéről, mely légvonalban alig 25 kilométernyire van Przemysltól és 16-ra Jaroslautól, reggel nyolc órakor indulunk tovább Siennowra, egy gyönyörű kastélyba. Innen délután Bozwienicára mentünk, ahová esti hét óra után érkeztünk meg. Itt is a grófi kastélyba szállásolták be az ezredtörzset. Előző este még a muszkák laktak benne.

Siennowról két parasztot is magunkkal cipeltünk. Két nappal azelőtt még muszkatisztek laktak náluk és amikor szaladniok kellett, fejüket vesztve, még a térképeiket is otthagyták. A paraszt gyerekei a térképet másnap kihozták játszani. — A szomszéd fűszeres gyerekei meglátták, elmondták az apjuknak, mire ez feljelentette őket, Az egyiknek a lánya a falu végéig jajveszékelve szaladt az apja után. Kobek ezredes úr másnap reggel szabadon bocsátotta mind a kettőt

Reggel körülnézek a parkban. Nyíló

orgonák. A park mélyén egy Mánia-szobor.. Üvegházak. Kerti pavillonok. A kastélyban 24 szoba, vízvezeték. Alig, hogy megreggeliztünk, kizavartak, mert a kastélyba sebesülteket hoztak.

Mentünk hát tovább. Alig tettünk két kilométert, letáboroztunk, mint hadosztály-tartalék. Az 1. és 2. zászlóaljunk tűzben van. A harmadik a tartalék.

A dombolodalon várunk és — alszunk. Előttünk a sajtóhadiszállásról sajtótudósítók mennek Hadffy után a frontra. Köztük két magyar is.

Délután — negyed ötkor — indulás olyan srápnelltűzben, hogy az ezredtörzs három főnöke megfutott. Három géppuskás máshaló is megsebesült. Sűrű srápnelltűzben értünk Mokrára. Ott egy magtár mellett húzódtunk meg, de oda is állandóan srápnelleztek. Valóságos srápnellesőben indulunk tovább. Az erdőben a srápnell csak úgy szórja ránk a száraz gallyakat. Az erdőben kivágott ölfák állanak. — Van olyan gyenge idegzetű ember — akárhány — aki lebújva és egy-egy ölfarakás mellett lekuporodva várja az alkalmas pillanatot, mikor tovább ugorhat a másikig.

Az erdő szélén az árokban lehúzódtunk az egész ezredtörzs. Kobek ezredes úr, Martin őrnagy úr — aki ma délután feltűnően ideges — és a többiek. Az erdő szélén várjuk meg, amíg hirt hoznak, hogy hol van a 78. dandár — Daubner ezredes úr. Előttünk roham-roham után. Fejünk felett száll a golyó, a srápnell és a gránát. Az erdő szélén várjuk meg az estét és csak a sötétség

beálltával indulunk el Morawskóra. Ott van a 78. dandár. Lefekszünk egy ház elé. Bent alszik Kobek ezredes úr. Az orosz gránátok éjfélig repülnek és mind a két szomszéd házat ledöntik. Május 16-án reggel hét órakor indulunk ki Morawskóból. Azaz: csak indulnánk, de az orosz olyan srápnell- és gránáttűzet zúdít ránk, hogy Kobek ezredes úr harsányan kiáltva rendelkezik:

— Ezredtörzs! Egymástól messze szét-szórva igyekezzon elérni az erdőt és ott fától-fáig fedezéket keresve haladni tovább. Gránát- és srápnelltűzben megyünk Munina felé. Majd az erdő sarkánál útirányt változtatunk és árnyas erdei ujon megyünk most már Kidalowicére. Odajött a 3. zászlóalj konyhája is. Pillértől kapok egy félrúd szalámit és nála is ebédelek.— Csata van, de azért tyúkhúsleveset eszünk és babfőzeléket disznóhússal.

Délután fél négy órakor visszamegyünk Morawskóra. Micsoda út! A mező úgy teleszórva srápnellhüvelyekkel, mintha szántsándékkal rakták volna egymás mellé szép sorjában őket. Kidalowicén óriási Eánáttölcsérek az út mentén. Morawskón szunk. Estére odaértek a zászlóaljak is. Az 1. és 2. zászlóalj, mely éjjel és hajnalban a 264-es magaslatnál közel 700 oroszot fogott el.

Így hát estére megint együtt van az ezred; és kicseréljük híreinket. 154n délután, a Nokra előtti harcokban megsebesült Nobel hadnagy. Láblövést kapott. A kis Geiger hadnagy pedig súlyos fejlövést

kapott az esti rohamnál. A doktorok azt mondják, hogy nem igen marad életben.

Délután egy német tiszttel beszélgettem. Azt mondta, hogy ők addig maradnak itt, míg kitűzött programjukat el nem érik. Akkor elmennek Calaisba, melyet akkorra a német csapatok már elfoglalnak. Onnan a 38 kilométerre hordó új ágyaikkal Dowert összelövik és két oldalt flottájuk kísérete mellett fél millió embert és sok nehéztűzértséget átszállítanak Angliába és elintézik az angolokat. Mi pedig addig földvárszerű erődítményekbe sáncoljuk el magunkat.

A terv lelkesítő, de annyira utópisztikus, hogy nem tudok hinni benne. Mindenesetre imponált a német tiszt meggyőződése és hite a mindenekfölött álló német erőben.

Május 17-én reggel Kidalowicén keresztül indulunk el Jaroslauba. Az út fárasztó, de szép. A német gárdaezred még 16-án este, a 12. hadosztály pedig az éjjel kelt át a San-on. A muszkák megint srappell-tűzet nyitnak ránk, mikor a város szélére érünk.

A levegőben égett búzaszag. Az oroszok ágyúit felgyújtották az állomásépület melletti búzarakárokat és egyenlővé tették a földdel. Az állomást is felégették, mégis a gyönyörű utcák, villasorok igen jó hatást tettek ránk. Találkozunk a 12. hadosztály vezérkarával, Szabó Sándor vezérkari századossal, aki valamikor 10-es honvédtiszt volt. Nagy, fekete szakállt növesztett. — A

két testvér, Szabó Géza százados és Szabó Sándor nagyon megörültek egymásnak.

Bejött a vonatunk is Jaroslauba. Kapok hát konzervet, kétszersültet, rumot. Görömbeytől pedig bort. Ebédünket újból muszka srapnelltűz zavarta meg. Ebéd után a zászlóaljnak a hadihídon keresztül indulnak a túlsó partra. Mi, az ezredtörzs, ideát maradtunk, de olyan helyen, ahol nyg járt a golyó és a robbanó golyó körülötünk, hogy csakúgy döngött. A hadihíd felőli utca Sárospataknak a Bodrogra néző utcájára emlékeztet.

Kobek ezredes úrral egy vízparti ház udvarán ülünk a csűr előtti lócán. Közben csakúgy sziszeg és pattog mellettünk a golyó. A sok dum-dum lövedék. Akárhány keresztül talált a csűr hasadécai között és a lábunkhoz csapódott.

Estefelé a Havas Gyula dr. segélyhelyére mentem. Fel kellett vágni a talpamat, mert már csupa gennyes seb volt. — Hogyne. Két hete egyetlen éjszakára sem került le a cipő a lábamról. Még ott voltam, mikor hordágyon, viaszfehér arccal Miller János géppuskás főhadnagyot hozták be a sebesültvivők. Robbanó golyó érte a tarkóját, de szerencsére ideget nem tépett össze.

Különös előérzete volt, hogy ma megsebesül. Reggel az ékszereit mind odaadta Dányádi géppuskás őrmesternek, akit nem engedett a harcba, hogy maradjon valaki, ha neki és Inczédynek baja esnék.

Este segítséget kaptunk a 11-esektől. A Barna-zászlóaljat. Sietősen mennek végig a jaroslai utcán. Nagy vesztesége-

ink vannak, mert a 57-es közös ezred nem segít. De azért reggelre mégis elfoglaltuk Sobiecint, ahol temérdek foglyot ejtettünk.

Sobiecín

Május 18.

E éggel még úgy volt, hogy hadtesttartalék leszünk és bejön az ezred pihenni Jaroslauba. Korai volt az öröm. Mi mentünk ki — át a Sanon — ebéd után a 2. és 3. zászlóaljunkhoz Sobiecínbe. Még mindig szakadatlan gránát- és shrapnelltűz alatt tartja az orosz a falut, melyet tegnap este és éjjel óriási küzdelem után elfoglaltunk.

Sobiecín maga nagyon szép falu. Négy nyílegyenes utcája van. Az állásokat Vitányi Dezső főhadnagy mutatja meg. A falu négy utcáját keményfából készült léckerítéssel vették körül az oroszok. Közben drótsövényeket húztak. Amelyik ház kertjében s ürü szilvás volt, annak a fáit a földtől kezdve hét-nyolcszoros szöges drótkerítéssel fonták keresztül-kasul. A mieinknek valósággal ki kellett ásni a palánkokat és úgy felfeszíteni, kitördelni, hogy előre juthassanak és minden kerítés mögül puskatűz fogadta őket. Rettenetes hevességű utcai harcok folytak itt tegnap este és az éjjel.

Tegnap este a zászlóalj két százada támadt, kettő pedig és a 11-esektől segítségül küldött zászlóalj, tartalék volt. A roham végtére is sikerült és a muszkák fel-

adták az állásokat, a 3. zászlóalj pedig ezalatt foglyokra tett szert. Több mint hat-száz foglyot ejtettünk. A mi veszteségeink sem voltak lekicsinyelendők, hiszen a muszka állások rendkívül erősen kiépítettek voltak. Nem egy helyen vaslemezekkel fedett állásokat és egymás felett húzott tizenháromszoros drótakadályokat találtunk. Hősi halottaink között volt az ezredkántor, Papp hadapród, Kreisz hadapród, akiket mind Vitányi Dezső temettetett el.

Mikor a faluba beértünk, mindjárt megcsapott valami átható, erős sült-hússzag. Az egész falu ezzel volt tele, mintha lacipecsenyés sátorok között vinne el az utunk. A virágzó almafák és körtefák illata sem tudta megkötni ezt a penetráns illatot, mely folyton az orrunkban volt. Eleinte nem tudtuk okát adni, csak most látjuk, honnan ered. öt-hat-nyolc-tíz ház egymásfelett földig égve. Tele volt muszkákkal, akik mind egy szálig bentégtek. A ruhájukból nem maradt semmi sem. Meztelen valamennyi és sötétbarnára sült, szénné égett mind. Némelyiknek a karjáról a bőr, a hús is leégett és könyöktől lefelé csak a csont maradt meg. Az egyiknek a nyakában maradt egy gyöngyház-olvasó. Az nem égett el. A talizmán megmaradt, csak a szegény muszka pusztult el. Székely Dezső leakasztja róla az olvasót — szomorú emlékül. Összeégett, megszenesedett, a halálkíntól minden részükben megmeredt, megdermedt muszkaholttestek mindenfelé... Egy helyütt a pusztulás, előttünk

nyolc-tíz méterre a virágzó almafák... Az új élet, a feltámadás mindmegannyi fehér himnuszai...

Arról beszélünk, hogy az 57-esek az éjjel megint cserbenhagytak. A háború eleje óta már negyedszer bánt ki velünk a es. és kir. 12. hadosztály. Kobek ezredes úr nagyon haragszik rájuk és ma kijelentette, nem fogja engedni, hogy ezek miatt még egyszer veszteségek ériék ezredünket.

A 2. zászlóalj ma pihenőben van itt, Sobiecinben. Egy terebélyes, óriási virágos körtefa ágai alatt vacsorálnak. Az egyik messzenyúló ág alatt Adorján alezredes úr ül a zászlóaljtorzssal, a másik ág alatt Zelenka százados, a harmadik alatt Szabó százados századának tisztjei. A Zelenka-század vendége vagyok vacsorára, de átülök ide is, oda is.

Csudaszép tavaszi este... Csillagos ég... a tányérunkra hull a fehér körtefavirág... Csak néha, mikor egy-egy szellőcske támad, csapja az arcunkba a tűzhalált halt muszkák felől az émelyítő lacipecsenye szagot, ami egy pillanatra megrontja a májusi este minden gondtalan szépségét. Ilyenkor eszünkbe jut újra és újra, hogy ahol vagyunk, a halál fehér angyala jár az orgonasátrak között is... És hogy ennek a tavasznak csak pillanatokig lehet örülni... C'est la guerre!

Vacsora után egy csűrben fekszünk le. Illatos, puha szénába. És találgatjuk, kik jöttek meg a menetzászlóaljjal, amely elé éppen most küldtünk Morawskóra.

Munina

Május 19.

A menetzászlóalj még az éjjel beérkezett. Ohavrák százados vezette. Mindnyájunk Laci bácsija. Velük jött Merkovits Sándor főhadnagy is. Egy ébresztő és világító órát hozott nekem. Lichtenstein László és Horváth Árpád ajándékát. Köztük van Pózna Lajos tanár is. Május 12-én értek Grybowba. Egy hétig gyalogoltak, míg utóíértek.

A délelőtt a menetzászlóaljbéliek beosztásával telt el. Délután indluttunk Jaroslaun keresztül Muninára. A hadihídon való átkeltünkben srápnelltűzet zudit ránk a muszka.

Muninán együtt lakunk a 78. dandárparancsnoksággal és a 16-os ezredparancsnoksággal. Este a csizi fürdő egyik békebeli cigánya átjött klarinétozni. Előző este ezen az udvaron vágta agyon a srápnel! Dékány 16-os ezredbeli őrmestert.

... május 20.

Az oroszok egész nap lövik a falut. A hídverést akarják megakadályozni. Egy-másra hullanak a vízbe a gránátok, valószínűs víztorony csapódik fel a nyomukba felvágódó víztölcsérből. A Pesti Hírlap ma ideérkezett száma közli a német főhadiszállásról a Wolf-ügynökség jelentését, mely a bieci hétszeres rohamért a VI. hadtest ezredei közül névszerint csak a 10-eseket dicséri meg.

... május 21.

Már a harmadik éjjelt töltöm a padláson. Nem éppen gránátbiztos. Sőt még nem is srápnellbiztos, de legalább tele van szénával és jó alvás esik benne. A szomszédom Schäffer Miklós, miskolci műszerész és egy Willer nevű vegyész. Német születésű. Ő a német és orosz tolmácsunk. Csavrák százados kórházba ment. Megbetegedett. Tanos Bélának a lába tört el, Nyiry Danyi láblövést kapott és hazament. Némethy Jóskára rádőlt egy ház.

Előző nap délután egy zászlóst hoztak át a muninai hidon. Egy orosz gránát a két sebesültvivőt megölte és szétvágta a halottat.

Reggel bent jártain Jaroslauban. Nagyon szép ez a város! Micsoda templomok! A Grand Café a német gárda-hadtest tisztikaszinója lett. Csak vezérkari és törzstisztek mehetnek be. Az utcákon mindenki dohányt, cukorkát vagy cipőkenőcsöt árul.

... május 22.

A jaroslai kaszárnya udvarán találkozom Pried Samuval, Az Est szervezőjével. Szakaszvezető. Az oroszok még mindig eszeveszetten srápnelleznek és gránátognak. Este Rátkay azt a hirt hozta Jaroslauból, hogy ott kiplakatirozták az Olaszországgal való békés megegyezést. Erre nagy lett az öröm nálunk Daubner—Mesztics és Kobek ezredes urak közt. A bárom cigányból álló banda szolt is egészen addig, míg esti 11 órára meg nem

győzöttünk a Jaroslauba küldött lovas-küldöncök által arról, hogy a lap csak a mi feltételeinket közölte, de nem a békésmegállapodást. A cigánybandát erre leintették.

... június 23.

Pünkösöd első napja. Az ünnep tiszteletére a vigílián bent jártam Görömbeyvel Jaroslauban fürdeni. Ünnep első napján — délelőtt 10 órakor — adta át Kobek ezredes úr Bánkövy Kornélnak a „Piis meritis” (lelkészi érdemrend) II. osztályát.. Este ünnepi vacsora Székely Dezsőéknél. Malacpörkölt, túrós- és diósmetélt és — pezsgő. Este jött meg a posta is. Fodor Dezsőtől csomagot kaptam. Sokféle jót. A pezsgősvacsora jó hangulatot teremtene, de mindnyájan el vagyunk keseredve mégis az olasz perfidia miatt.

Radymnó

1915 május 24.

(Pünkösöd hétfő.)

Ma érkezett meg Pécsről — ahol a pótzászlóaljuk van — a kassai 9-es honvédeknek egy menetzászlóalja. Velük jött Böczögő is. A Tavassy zászlóaljhoz osztottak be. Századszakács lett.

Az udvarunkon a 16-os ezredtörzs tisztjei még pünkösöd szombatján fedezéket csináltattak és éjszakánként oda mennek le aludni. Az gránátbiztos. Ma reggel már négy órakor felkeltünk. Hat órakor erős ágyúharc van. Hét órakor indulunk mi is

és a 16-osok is. Tuczepy alá megyünk. Mi, a 10-es ezredtörzs egy nagy híd alá állunk. A híd eléli oldalán — alig két-három méterre a hídtól — van a Fejes alezredes úr fedezéke. Abban van a segédtsíjtjével, Petrik Sándorral. Minden pillanatban halljuk az orosz ágyú elsütését. Ilyenkor mind a ketten behúzódnak a híd alá ők is. A híd masszív, vastag. Mégis csak több biztosságot nyújt.

Nemsokára csak mi maradunk, mert a Fejes zászlóalj is belekeveredik a leghevesebb tűzharcba és délutánra már örömtől csillog a szemünk, amikor az eredményt halljuk. A Fejes zászlóalj hat ágyút és ezernél több foglyot ejtett. Félhat óraker az eredmény a következő: harminchét ágyú, melyből huszonegy a német szövetséges csapatok zsákmánya.

Ezek a radymnói harcok. Előttünk fekszik a vros, melyet az oroszok hajnal óta gránátoznak. A tornya már olyan, mint a rosta. Csak a gerendázata látszik. Egy nádas partján, ősről maradt sírok árkaiban lapulunk a körülöttünk egyre sziszegő gyalogsági lövedék elől. Délután találkoztam Mihits hadnaggyal és Bálint Jóskával. Nagyon el voltak csigázva. Nekik adtam egy félrúd szalámit. Hogy megörültek neki. Estére bemegyünk hálni a faluba.

Május 25.

Már négy óraker kiugrunk a szalmából, olyan ágyúharcba kezdett a muszka. Egy srappell az udvar felett pattant szét.

Tegnap délelőtt, mikor a tuczepy-i vasúti híd alatt állottunk, a híd mellől egyszerre csak jajgatást hallunk. Egy eltévedt golyó Orosznak, a Kiss Kálmán százados lovászának a combját fúrta át.

Reggel ismét kijöttünk a nádas partjára. Mindenkinek jut a homokos partoldalon egy-egy kis gödör. Abban akkorára húzódunk össze, mint egy sündisznó. Milyen kis helyen is elfér az ember, ha — muszáj!

Tegnap, mikor áthaladtunk az ütközet helyén, az országút baloldalán temérdek jó tízes honvédünket leltük holtan. Egyik-másikat, akinek az arcát nem torzította el a gránát és nem lepte be a por, a sár, felismertük. Ott volt köztük Pléh szakaszvezető is. Miskolci fiú. Derék, bátor katona volt mindig.

A partoldalon töltjük az egész napot kétrét görnyedve a gödrökben. Tűzszünetben gödör-látogatásra indulok. Először Czeglédy Jancsival vagyok együtt. Majd átmegek az Adorján alezredes fedezékébe, ahol Kolozsváry Imre főhadnagy csokoládéval kínál meg. Ma ez az ebéd.

Menczer hadnagy — nyaksebbel — mellettünk megy el. A radymnoi hármastornyú templomot szemünk láttára. lyukgatják agyon a muszka srappellek és gránátok. A 3-ik zászlóaljunknak nagy veszteségei vannak, úgy, hogy délután telefonon azt jelentette Martin Iván őrnagy, hogy a zászlóalj harcképtelen. Állítólag egy géppuskánkat, több tisztet és nagyobb számú legénységet fogtak el a muszák.

Éjszakára Zagrodyba megyünk. Amíg odaérünk, útközben — mint tegnap is — megint sok honvéd hullát látunk.

Május 26.

Reggel négy órakor már nagy a sürgés-forgás az ezredtörzsnél. Indulunk előre. Kilenc óra felé kelünk át a Saii-on. Mikor a hídon átmegyünk, az ellenség iszonyú ágyútűzzel fogad. Most már csak 18 kilométernyire vagyunk Przemyslitől és 60 kilométerre Lembergől. A hídon átjőve nagy hirtelenséggel egy leégett tetejű csárda északi falánál lapultunk meg a borzasztó orosz gránátózás elől védelmet keresve. Idejött a dandárparancsnokság is. Az oroszok 12-es gránátokkal lőnek. Körülbelül egy óra hosszat támasztottuk a füstös csárda falát, de ez az idő egy örökkévalóságának tetszett.

Ma már megvan az áttekintésünk az előző napi veszteségünkről. Május 25-én délután mi fogtunk 800 orosz — Kodes Pista maga 500-nat —, viszont az oroszok a mi 3. zászlóaljunknak 196 emberét fogták el, köztük 12—14 tisztet. Elfogták Piller főhadnagyot, Pruzsinszky főhadnagyot, Mihitsch és Inczedy hadnagyot, Bálint Jóskát, dr. Frisch Jakabot, a kis Beregszászyt, Frank örmeatert és még sok ismerőst.

Április 30-án, mikor Siedlickáról elindultunk, az ezred élelmezési létszáma 4300, fegyverlétszáma 3800 volt. Ehhez jött május 19-én a pótlás: 750 puskalétszám —

a Chavrák menetzászlóalj. — Tehát 4500 voll; májusban a puskalétszám és ma — május 26-án — 1500. Május elsejétől 26-ig tehát a veszteségünk 3000 ember.

Délután újra gránáttüzet kaptunk. Tovább megyünk Miohalowkára. Ott találkozom Böczögővel. Milyen szép karcsú ember lett belőle. A szakálla is kinőtt. Egész könnyed lépésekkel kocogott a konyhája után. Nagyon megörültünk egymásnak. Ma jött meg az Urvay Péter, Havas Gyula dr. és Klein Izsó dr. „Signum laudis”-a. Elsőnek gratuláltam Izsónak, a nevezetes alkalomból. Martin őrnagy nagyon rossz színben van. A ma elfogott oroszok azt mondják, hogy tegnap délután jöttek ki Przemyslból, amelyet nagyjából már kiürítettek a muszkák és csak az öreg népfelkelőket hagyták benne. Az éjszakát Michalowkán töltjük.

Május 27.

Korán reggel indulunk Nienowice felé. Alighogy átmegyünk a Visznia hídján, olyan srappnellesőt kapunk, hogy vissza kell futni a folyammerbe és a part mellé húzódni. Negyedóra múlva egyenként megyünk át a faluba vezető hídon. Ahogy kijutnak a faluból, Kobek ezredes úr kiadja a parancsot, hogy egymástól száz-száz méter távolságra menjünk át a mezőn és fedezékekbe kuporodjunk. Vagy egy óráig tart a rettentő srappnellűz. Aztán előre. Közben hull a srappnell, a gránát, sziszeg a gyalogsági lövedék. Két gránát közvetlenül Kobek ezredes úr mellett csapott le.

Valósággal kimerülve és elcsigázva idegi-
leg és fizikailag érünk Gaje-községbe, ahol
tovább álljuk az orosz srappnellesőt. Egy
csűrben húzódunk meg és onnan nézzük
végig Kalnikow ostromát. A 3-as honvéd-
tüzérekkel vagyunk együtt. Köztük van
Egerváry kadet, Egerváry pesti szállodás
fia is.

A négy 3-as ágyú ezen a napon 1200
lövést adott le. Ilyen csekély ágyúfedez-
zettel csináltuk végig a kalnikowi harcot,
szemben az oroszok temérdek ágyújával.

Délután félnégytől hat óráig az egész
hegygerinc egyetlen srappnellfelhő volt,
mely egy pillanatra sem oszlott széjjel.
Égett Kalnikow és tőle délre égett Stu-
bienko és Stsibno. Egy pokol volt az egész
világ előttünk és ebbe az égő pokolba ment
tűzbe hat óra után a 10-es honvédezred.

Kalnikow

1915 .május 28.

Nagy idegfeszültség lett úrrá minde-
nen. Éjjel is virrasztunk. Nem alszik senki
Gajé-ban. Kobek ezredes úr is talpig fel-
öltözve. És amikor Merkovits főhadnagy,
telefonostiszt, éjszaka egy rossz hírű tele-
fonüzenetet vesz át, végigzúg az udvaron
a kiáltás:

— Felszerelni!

De jön az újabb üzenet. Az már meg-
nyugtatóbb. Maradunk.

A nienowicei úton — ki tudja ki

tette — tegnap este egy szál drótot húztak keresztül olyan magasságban, hogy a lovas ember nyakáig érjen. Székely Dezső főhadnagy, ahogy ment haza — vágóban, mint rendesen — nekiment a drótnak, mely a nyakán és a fülein ejtett mély sebet. Majd elvágta a nyakát.

Délután félhárom és három óra között az orosz túlerő elől megtorpantak a rajvonalaink és futni kezdtek a falu felé. Kobek ezredes úr és Petrik Ernő főhadnagy revolverrel kergették vissza a pánik első okozóit. Az embereken pillanatok alatt újból elhatalmasodott a kötelességtudás éa estére nemcsak az állásainkat foglaltuk vissza, de még az oroszot is visszavertük a régi állásán is túlra.

Mikor a rajvonalak megindultak és Merkovits főhadnagy elkiáltotta magát az udvaron délután, hogy:

— Ezredtörzs — útirány Nienowice! Leírhatatlan volt a pánik. A bokáig érő homokban alig tudtunk menni. Szerencse, hogy a rajvonalak újból visszafordultak, különben — akinek csak lova nem volt — mindenki ott veszett volna.

Délután felhőszakadászerű záporosó. Majd újból kiragyog a nap. És megindul a sebesültek áradata. Sokat hoznak, de még több jön a maga lábán. A mi segélyhelyeink Kalnikowban vannak. Amikor a rajvonal megfutott, egy órára muszkakézre jutottak a sebesültjeink. Azt mondják a sebesültek, hogy elfogták Szabó Gézát, Némethy Jóskát, Vitányi Dezsőt, Stara-

solszkyt és velük együtt temérdek legénységet. Az elfogottakról szóló hírek estig nem nyertek megerősítést. A veszteségünk mindenesetre igen nagy. Estére Gajében is minden házban egy-egy segélyhely.

Május 29.

A büszke 10-es honvédezred tegnap nagyon, de nagyon megfogyott. Alig maradt mára belőle 400—500 ember. Elfogták Szabó Géza századost, Némethy József századost, Zelenka Aladár századost, Vita»yi Dezső főhadnagyot, Kodes István főhadnagyot és még sokat-sokat.

Éjszaka, alighogy lefekszünk, felkeltek az ezredtörzs telefonistáit, hogy azonnal menjenek ki az állásokig vonalvizsgárra, mert az orosz tábori őrsök — vagy az: orosz kémek — elvágták a telefonhuzalainkat.

Délben itt volt Gajén Hadffy altábornagy, hadosztályparancsnok. Molnár Dezső tábornok — a 77. dandár parancsnoka itt lakik mellettünk. Roppant erős fedezéket csináltatott magának a lakása udvarán.

Az 1. és 3. zászlóalj veszteséglistája elkészült. A 3-ik zászlóaljnál tiszti veszteség május 25-én: Halott: Koós Antal hadapród. Sebesült: Herbst Ernő főhadnagy. Fogságba esett: Pruzsinszky Alajos népfölkelő főhadnagy, Piller Ernő főhadnagy, Miohits László hadnagy, dr. Friss Jakab tart. zászlós, Székely János t. zászlós, Beregszászy István, Balázs István, Varsa József, Haranghy Lajos, Szabó Géza és Bálint József hadapródok, Virck Pál és Karó

Béla hadapród, Inczédy László t. hadnagy. A 3-ik zászlóalj vesztése 28-án: Megsebesült: Benkóczy Emil t. főhadnagy. Fogságba esett: Kodes István főhadnagy, lazányi Miklós hadnagy, Havas zászlós, Hupkn zászlós, Veres hadapród, Steczka zászlós, Mayer Jenő hadapród, Bényey hadapród, Sturmman hadapród, Toldi hadapród.

Az 1. zászlóaljnál fogságba estek: 1. század: Nagy Sándor hadapród, Margittay hadapród. 2. század: Némethy József százados, Molnár Gyula zászlós, Mészáros Dezső hadapród, Heinrich hadapród, Schubert hadapród. 3. század: Starasolszky Lipót főhadnagy, Ruzsli hadapród, Hézser hadapród, Hényel hadapród. 4. század: Porgesz Izidor főhadnagy, Fény kö v v hadapród, Varga hadapród, Adriányi hadapród jelölt-orvosnövendék.

Tegnap visszaérkezett Párravicini Jenő százados. Adorján alezredes ma ment haza két heti szabadságra. Martin őrnagy pedig kórházba. Legalább 10—15 évvel látszik idősebbnek elseje óta. Egy hónap alatt egész meghajlott és megöszült.

A németek a faluban összeszedték a disznókat és a tyúkokat. Úgy fizettek érte — ahogy akartak.

... május 30.

Kora reggel jött meg a posta. Hozta az apám gyászjelentését. Május 25-én halt meg. Így hát már nem kaphatta meg május 22-én írt leveletem. El sem búcsúzhattam tőle. Egyik fia orosz hadifogságban. A másik: Kalnikownál. Szegény! Kilenc

éve, hogy nem beszéltem vele és arra sem emlékszem, mikor csókoltuk meg egymást utoljára. Szerettem volna elbúcsúzni tőle. De hát: ilyen a háború!

Délután bementem Nienowicére a vonatunkhoz. Kávét kaptam uzsonnára és jó vacsorát. Csak estére jöttem vissza Gajéra. Szép Lacitól hallottam Nienowicén, hogy Kopácsy rendőrkapitány is kijön a frontra.

... május 31.

Még mindig Gajéban vagyunk. Molnár tábornok a civileket elzavarta a faluból, nehogy kémkedjenek. Egy öreg lengyel parasztot elfogtak, mert át akart menni — a rajvonalonkon. Przemysl felől egész éjjel idehallatszott az ágyúzás. Fazekas Dezsőtől levelet kaptam. Miklós öccse felől érdeklődik.

... június 1.

Mára virradó éjjel háromnegyed 3 órakor újból fel szereltünk, mert a muszkák megint áttörték egy helyen a frontunkat. Tegnap délután megéljeneztek a hírt, hogy Przemysl négy erődje elesett. Hajnalban már azt hittük: uccaharc lesz, de még most — reggel 7 órakor is — itt vagyunk. A ma éjszakai orosz foglyok azt mondják, hogy 3000 friss orosz jött tegnap. Ezek támadtak az éjszaka. Tegnap délután találkoztam dr. Bender Bélával, aki a hadosztály egészségügyi intézeténél teljesít szolgálatot.

Május 28-án a 2. zászlóalj vesztesége a következő volt: Meghalt Hupka zászlós, fogságba került Zelenka Aladár százados, Frank zászlós, Németh zászlós, Schwartz

zászlós, Sugár hadapród, Szabó Géza százados, Kossuth hadnagy, Králik hadnagy, Spiró Ödön zászlós, Vitányi Dezső főhadnagy, Nagy László hadnagy, Pózna Lajos hadnagy, Nádler hadapród.

Ma éjszaka a cs. és kir. 20. ezred egy zászlóalja segítségével visszavertük az oroszokat. Parravicini zászlóaljparancsnok lett. Ma reggel nagyon ideges volt szegény. Hogyne, mikor a rajvonalunk megint meg-ingott és ő: alig harminc emberrel maradt reggelre.

Délután 250 huszárt kaptunk, akiket nyomban beküldtünk az állásainkba, Hadffy altábornagy reggel háromnegyed 6-tól estig itt volt a megfigyelőben. Délután a vonatonál találkoztam Kösz Béla hadnaggyal és Joó Miklós ref. táborigazgatóval. Hazafelé pedig Szirmay Tamás tüzérfőhadnaggyal. Három napi pihenőre mentek Michalov/kára, amíg az új ágyúk megérkeznek, mert a régiek már egészen tönkrementek. Este velem jött vissza Gajera Bánnyay hadnagy. Zwillingger főhadnagy és Kovács hadnagy pedig visszamentek Nienowicére.

... június 2.

Éjjel háromnegyed 1 órakor megint felkelünk és felszerelünk, mert orosz támadás van. Szerencsére visszaverték. Visszafekszünk mi is és alszunk jóízűen reggel 9 óráig. Tegnap mi fogtunk 250 muszkát, a 20-as közösek 500-at.

A fronton csupa jó hír. Tegnap azt hallottam, hogy Przemyslből kiszorul az

orosz tüzérség és hogy Bökm-Ermolli két kilométerre van Medykától. Mi 15 kilométerre vagyunk Przemyslől. Távirat menta hadseregfőparancsnoksághoz, hogy küldjenek csapatokat.

Tegnap délben — pont 12 órakor — az orosz tüzérség az ütegeket keresi és Gajét irtózatos gránáttűz alá fogta. Ma pedig — délelőtt — a változatosság kedvéért, sprannellezni kezdte a falut.

Fejes alezredes úr és Petrik Sándor hadnagy már két napja itt pihennek Gajén, mert elfogyott a zászlóaljuk. Délután meglátogattam őket. Voltam — látogatóban — Nienowicén is a vonatonál. Ott voltak — Székely Dezsőnél — dr. Lemberkovics tábori rabbi és Bender Béla dr. is. Este megérkezett Egyed főszámvevő Miskolcra, felváltani Lapis bácsit és az itteni számvivőaltiszteket. Kijött Gajéra is jelentkezni és amikor pont mellette süttöttek el ágyút, nagyon megijedt.

... június 3.

Ma van Úrnapja. Éjjel — kivételesen — csend volt. Tegnap, hogy a vonalban levő hiányokat pótolják, a vonat tíz konyhájától még a számvevőket is bevonultatták. Június 1-én ismét elfogtak pár tisztünket és egy csomó legénységet. Elfogták Paláshty hadnagyot, Fazekas Miklós hadnagyot, Gebe Lajos zászlóst, Ungerleider zászlóst, Czeglédy János hadapródot.

Reggel azzal a hírral költöttek fel, hogy a bajorok hajnali 4 órakor bevonultak Przemyslbe. Rengeteg trén jutott a ke-

zükre. írtam ma levelet Bécsbe — Sebők Mártának — a Kodes István főhadnagy menyasszonyának, hogy a Pistát elfogták. Ne írjon neki több levelet. Kobek ezredes úr tegnap este megdicsérte Egyed Ferenc főszámvevőt, hogy kijött a frontra felváltani a régieket.

Délután a vonatonál találok a Miskolcra tegnap érkezett számvivő altisztekkel: Schwartz Dezsővel, Schönnel, Klein-nel, Fried Árpáddal, Steinerrel és Hege-düssel. Keresztury Bélát, mert nem volt volo megelégedve, ezredes úr nem engedi haza, Tóth Kálmán megy haza helyette. Ő ment Tóth helyére. Én pedig Burnáty Pállal átvettem az ezredposta kezelését.

... június 4.

Kónyi Lajos dr. ezred-orvosfőnök gyöngélikedik. Hat napra most is Rzewowba vezényelték. Havas Gyula dr. helyettesíti. Székely Dezső 2-án és 3-án összesen 100 embert küldött ki a vonattól a vonalba. — Ezekkel együtt is mindössze 200 az ezredünk létszáma. 2-án délben a megfigyelőben Arz hadtestparancsnok részvétét fejezte ki Kobek ezredes urnák az ezredet ért balszerencse felett, de egyben gratulált is a hős ezredhez.

Ma reggel búcsúztak el az ezredtörzstől azok a számvivők, akik tíz hónapja vannak kint a fronton és akiket most felváltottak. Az ezredtörzs legénységét Béres őrmester sorba állította az öreg Lapis főszámvevő előtt. Este kocsival mentem Nienowicére postáért. A lovak útközben lezu-

hanták egy fedezékbe, de semmi bajuk nem esett.

... június 5.

Várjuk az új menetzászlóaljat, mely május 30-án indult el Miskolcra. Az elvonulását már Chavrák százados is végignézte, aki betegen került haza pár nappal ez előtt, A törzsszázad huszárjait is bevonultatták a raj vonalba, hogy több ember legyen ott. Az új számvivők közül Schwartz, Klein és Hegedűs — mikor az első este, először vitték be az étkezést a rajvonalba, — igen szorongó szívvel indultak el oda. Fried Árpádtól jó hazai sonkát kaptam. A hadosztály tisztjei azt beszélnek, hogy rövidesen Kassára megyünk kiegészítés, újonnan felszerelés és az olasz harctérre való utbaindítás végett.

Az ezredtörzs ma délután Gajéről Kalnikowba és a vonat Nienowicéről G-ajéra költözött. Molnár tábornok úr elzavarta a kocsikat a lakása előtti térről, attól tartva, hogy akkor belövik a dandárparancsnokságot az oroszok. A postát este fél 9-kor vittem ki Kalnikowra, ahol még sosem voltam. Szerencsére odataláltam. Két egymás melletti épületben lakik a 10. és 11. ezredparancsnokság és a 78. dandárparancsnokság — Daubner ezredes úr. Kozma Zoltánnal — a 11-esek telefonos tisztjével — naponta találkozom. A két ezredparancsnokság mögött pompás két fedezéket is építettek.

... június 6.

Tegnap délután a 81. és a 82. német hadosztály 5000 muszkát fogott el. Itt még mindene meg van a lakoságnak. Az értékesebb holmijukat vermekbe ásták el. Minden ház udvarán 3—4 verem is van. A malac, liba, kacsá, tyúk nagyon olcsó. 60 korona egy olyan süldő, amiben legalább 50 kilo hus van. A kacsá, tyúk, csirke darabja 1 korona. Gajén igen sokat összevásárolunk.

Megérkezett az új menetzászlóalj. Nienowioén, a hadosztálynál találkoztam velök. Csupa ösmerős! Szerdahelyi Gábor főhadnagy, aztán az unokaöcsém, Gérecz Ödön hadapródjelölt-örmester, Győri és Morváí, a Székely, Győri és Morváí cég két beltagja. Két levelet hoztam tőlük, hogy továbbítsam Kurucz és Bodor főszámvevőknek. Héczey Kálmán írta a leveleket.

.... június 7.

Tegnap este az ezredparancsnokságot megsrapnellezték. A menetzászlóaljunk reggel vonult be az ezredhez. Útközben — Kalnikow és Gaje között — találkoztam velök. Szerdahelyi vezette őket és már Gajetől rajvonalakba fejlődve vonultak fel. — Mosolyognom kellett ezen a túlzott óvatosságon.

Délután — Gajéban — öt nehéz gránátot löttek a vonatunk mellé. Egyed és Köbling főszámivők még nincsenek hozzászokva a gránáthoz és inkább kimentek sétálni a vonattól minél távolabb a búzaföldekre. Hja! A gránáthoz szokni kell.

Délután megjött a 16-osok és a 11-esek pótlása is. A 16-osokkal két pesti cigány is jött. Délután a vonatnak játszottak a kis-erdőbe, ele este Mesztics ezredes úr, a 16-osok parancsnoka gyönyörködött a játékban.

... június 8.

Kalnikowban hálok az ezredparancsnokság falához támasztott búzatartó gyékénykasban. Nagyon jó nyári lakás. A vonatunk a Gaje melletti kis fenyőerdőbe hurcolkodott. Itt jobban van leplezve. Ha postáért megyek a hadosztályhoz, naponta együtt vagyok Szép Lacival. Nagyokat beszélgetünk. Micsoda hírek! Ma egy, a hadtesthez tartozó Rittmeister azt a hirt terjesztette el Nienowicén, hogy Posies Bécsben járt, Szerbiával kiegyezünk. Szerbia tőlünk kap felszerelést, municíót és velünk együtt támadják meg az Albániát megszálló olaszokat.

Újból nagy német felvonulás. Przemysínél két és fél német hadtest szabadult fel és jött ide. 12-én — úgy hírlik — általános támadás lesz, amely, ha sikerül, akkor még júniusban kiverjük a muszkát Galíciából. Ma — verses levelet írtam Leszih Andornak és dr. Horváth Géza ezredorvosnak — Egerbe.

... június 9.

A kis fenyőerdő melletti pocsolyában fürödtem Balla Emil állatorvossal. Mind gyakrabban húznak el fölöttünk az orosz bombavető repülőgépek. Direkt a trént és az ütegeket keresik. A mi vonatunk le-

génysége sem állhatta meg, hogy rájuk ne lövöldözzön. Ezzel viszont még a jól leplezett tábornok is észrevéttetik.

Most jött meg Jaroslauból Németh fegyvermester, ő beszéli, hogy ott ma reggel két bombát dobtak le az orosz repülő. Az egyik, amelyik az állomás melletti lak-tanyába esett, 14 lovat és sok embert ölt meg.

Dél előtt 11 órakor a vonatok menetkészen kellett állni. Nem mintha menetelés előtt állnánk, de — büntetésből, mert a legénység a repülőgépekre lövöldözött. — Hadffy altábornagy, hogy elrettentő példát statuáljon, még fel is akart köttetni pár lövöldözőt.

Ma Székely Dezsővel beugrattuk Görömbey főhadnagyot. Elhitettük vele, hogy a hadosztály várórségnek megy Przemyslbe.

... június 10.

Az orosz fronton újabban garázdálkodó francia bombavető repülőgépek miatt minden vonatok fedezékét kell csinálni, hogy abba bújjanak, ha jön a repülőgép. — Ma Schön őrmester jött Jaroslauból. Ő mondja, hogy újabb nyolc bombát dobtak le a repülőgépek. Az egyik a vasúti síneket tépte fel, a másik egy teherkocsit vágott szét.

Ma vendégem volt Fried Samu, az Az Est szervezője. Én meg a feketekávémat Böczögőnél ittam meg, aki itt van a konyhájával Kalnikowon egy csűrben. A golyó

ugyan csakúgy sziszeg körülötte, de azért a jó kedve meg van.

Az ezredtörzs telefonjához ma csupa új fiú jött. Győri (miskolci ruhakereskedő), Denecke (berlini műszerész) és még egy pár. Öreg este egyedül mentem Kalnikowra a postával. Csak a golyó sziszegett körültem az úton.

... június 11.

Reggel 6 óra 30 perckor Hadffy a Tatárdombnál együtt és külön-külön fogadta az ezred- és dandárparancsnokokat. A május 28-iki katasztrofális eseményeket beszélték meg. Hogy erre a „megbeszélésre” felkészülve menjenek, az éjjel reggel öt óráig nótázott nálunk a 16-os ezredtörzs. 12 üveg pezsgő fogyott el.

Reggel jött a vonathoz átlőtt karral dr. László Kálmán sárospataki ügyvédjelölt, a Bálint Berci sógora. Délben fél 1-től háromnegyed 2-ig borzasztó ágyútűzben volt Kalnikowon a 10-es és 11-es ezredparancsnokság. Baubner ezredes úr és Kobek ezredes úr — pedig mindakettő jó tűzálló ember — most mégis megsokallották a dolgot és kezükben a feketekávés csészével mentek le a fedezékbe.

Mi a ház háta mögé lapultunk. Egy gránát repeszdarab tőlem két lépésnyire majd csak a fejét vitte el Nagy Mengymek, a szakácsnak.

Engem később Kozma Zoltán áthívott a 11-esek fedezékébe és ott vártam M a gránátéső végét.

...június 12.

Vasárnapra virradó éjjelre tervezzük a támadást. Mára várjuk vissza Kiss Kálmán századost, aki május 3-án sebesült meg. Egy hónapra rá újra itt lesz.

Június 13.

A támadás nagy lendülettel indul meg. A figyelő léggömb már ötödik napja a levegőben van. Ejjel fél háromtól heves ágyúharc. Reggel félhatkor roham. Tegnap este Gérecz Ödön megsebesült. Egy robbanó golyó a bal alsó karját törte el. Az ezredparancsnokság délelőtt ment el Kalnikowból a zagreblai kastélyba. Kalnikowon keresztül a Zagrebli na Palaohni-i templom mellé ment a vonat, A hadosztály Kalnikow keleti végén a kastélyban van.

Brokes huszárezredes reggel fejlövést kapott. Pencz Béla huszárezredes pedig haslövést. Pencz rögtön meghalt. Délután temették el a kalnikowi templom mellé. — Rettenetes nehéz feladatot teljesített ma a 10. ezred. A veszteségünk 465 ember. Ebből 150 halott.

Június 14.

Ébredés után megnéztük a zagreblai templomot. Az életnagyságú aranyozott feszület két karját elhordta a srappell. — A Krisztus testén és fején 68 srappellgolyó ütötte lyukat számolunk meg. A templomban minden összelöve, összeroncsolva. A templom két nyugati pillére között, az északnyugati pillérhez egy méterre van eltemetve dr. Hupka Ödön t. 10-es zászlós.

Május 28-án esett el. Szép fejfát állítottunk neki. Bánkövy Kornél tábori lelkészünk imádkozott a sírnál, mikor a fej fát elhelyeztük rajta.

Reggel kint voltam az ezrednél — a postáért — a 246-os magaslaton, ahonnan délelőtt 11 órakor indultak tovább Wola-Gnojnioka irányában. Fejes alezredes úr beteg lett és a hadosztálykórházba ment. A hozzánk beosztott Brokes-csoport parancsnokságát Szentgyörgyi Béla százados vette át. A tegnapi harcban Krösz Béla is megsebesült. Ma Kobek ezredes úr is rosszul érzi magát. Kónyi ezredorvos, aki tegnap reggel jött a vonathoz, ma újból bevonult a hadosztályegészségügyi intézetbe.

Délután 4 órakor a hadosztályt meglátogatta Krobotin hadügyminiszter. — Azt mondta, hogy legfeljebb 3—4 hónapig tart még a háború. A galíciai offenzíva pedig legfeljebb egy hónapig tarthat még. Az ezred már Krakowieben van.

... június 15.

Az ezred reggel 7 órakor indul. Én a hadosztálypostán maradok. Várom a postát. Csak délfelé indulok az ezred után. — Most már térkép után járok és szerencsésen oda is találok. A június 12-iki Pesti Hírlapban cikkem, a 13-ikiban versem van. — „Levél a San-partjáról”. A hadosztálypostán Bernolák hadbiztos a térdig sáros cipőmre és a selyemcsillagomra célozva, megkérdezte:

— Hadnagy vagy!

— Csak örvezető hadbiztos úr! — fe-

letem szerényen. A *postatisztek* erre a fce-zébe adták a Pesti Hírlap 13-iki számát, ami a legszebb háborús versemet közölte, Bernolák erre hozzám jött és könnyezve ölelt meg.

Ma a postán egyébként az ezred részére egy gépfegyvert is „vételeztem.” Krakowiecben nagy mozgás. 12 repülőgépünk szállt le egymásután. És sok a 30 és feles üteg. Mint mindig, a szabadban hálók, pedig esik az eső és szokatlanul hideg van. Miller János főhadnagy, akit tarkólövés ért Jaroslauban, ma bevonult. Ilyen becsületes, lelkes ember. Más ilyen sebbel egy évig ott-hon ülne.

Délelőtt tovább indultunk és Czernilawán álltunk meg. Rengeteg trén vonul el mellettünk. És tüzérség. A 13. német ezred is mellettünk megyén el. Éjjel fél 12-kor értem a postával Czernilawára és azonnal átadtam, mert Kobek ezredes urnák az a parancsa, hogy az éjszaka bármely órájában érkezem is meg a postával, fel kell őt költenem és nyomban átadnom.

Megyünk tovább. Reggel 7 órakor indulunk el Czernilawáról és déli egy órára érünk Kurnikiba. Mindkét helyen együtt vagyunk a hadosztállal. Kurnikiban pótlásul a szabadkai 8-ik honvédezedrtől kapunk 500 embert. így megalakíthattuk — njból — a 2-ik zászlóaljat is. Az 1-ső zászlóalj parancsnoka Szentgyörgyi Béla százados, a másodiké Parravicini százados lett.

Menetközben — délben — az úton laci-

pecsenyét kaptam az egyik konyhán. Majd Parraviciniéknál megfelelő mennyiségű bort és teát iszom hozzá. Kurnikiben há-lunk.

június 18.

Kurnikiből is tovább megyünk a 238-as magaslatra, ahová másfél órás erdei út után érünk fel. Én egyedül mentem az ez-red után a vadregényes, szép erdei utakon a postakocsival. Délben megint csak Parra-
viciniéknál ebédeltem. Délután a hadosz-tálybiróságtól bevonult az 1. századhoz Szép Laci. Morvái sebesültvivő lett. A vo-nat csak délután érte el az ezredet. Ma éjjel fedezékben aludtam.

június 19.

Délelőtt, ahogy a hadosztálytól a pos-tával kocogtam haza, találok az erdőn Kiss Kálmán százados, ezredsegédtiszttel. Most jött Miskolcra a kórházból. Ahogy a sebe begyógyult, azonnal kijött a harctérre. Délben tovább indultunk először Mabbi-Vi-szenkára, ahol bombákat dobált a vonatra egy orosz repülőgép, amiért is sietve to-vább ment a vonatunk Viszenka-Velkire. — Itt is éjszakáztunk.

június 20.

Viszenka-Velkiről már kora reggel to-vább indultunk. Irány: Zolkiew. Első pihe-nő Zagorzén. Onnan tovább megyünk Sza-belniára. Útközben csodamód megerősített, elhagyott orosz fedezékeket látunk. Délután fél négy órakor ezredes úr hívatta Bánkö-vit, hogy temesse el az ezredkürtöst, Bod-

nár őrmestert, akit golyó ért és meghalt. A kis Bodnár — mert csak úgy hívtuk — Ruda-Krechowskán járt az ezredtörzsszel. Ahol álltak, nagyon sűrűn járt az orosz golyó. Egy ilyen kósza golyó a fején ment keresztül és azonnal meghalt. Deszka koporsóba tették és úgy temették el. Délután mi is tovább indultunk Ruda-Krechowska alá és egy erdőben háltunk.

Ma megint összetalálkoztam Littkey Gyurival.

...június 21.

Megint halottunk van. Bányay Gyula dr. tartalékos hadnagy, sátoralj helyi törvénytörvényes jegyző. Az aranyos kedélyű, kedves jó pajtás. Bodnár mellé temettük. Este 7 órakor volt a temetés. Joó Miklós ref. tábori lelkész temette. Háromszor is szaladtunk a temetés alatt a sir mellől, mert az orosz gránátok és srappellek közvetlenül a sir közelében robbantak. Egyik a másik után. A gyalogsági lövedék is igen sűrűn járt közöttünk. Szegény Bányai! Nem volt, aki lefogja a szemét. Megüvegesedett szemekkel nézett ránk és a szája is nyitott volt. A szája szélén megalvadtt vér.

Délután gyalog mentem ki a postával az ezredhez. Viszontagságos út volt. Mire Ruda-Krechowska végére értünk, rettenetes srappell- és gránátosöt kaptunk. A 11-esek egy konyhájával már majdnem Chamy végére értem. Onnan kellett visszafordulni. A 11-eseket is, a 18-as tüzeiket is szétverte a gránát. Egy konyhát egészen szétütött. A ház mellé, ahol a kis Bodnár és

a Bányai sirja voltak, csakúgy potyogott a gránát. Este mégis kimentem és 11 órakor jöttem haza az ezredparancsnokságtól.

Zolkiew

Véres, nehéz csata után a muszka megszaladt. Reggel indulunk a nyomába. Első pihenő Ruda-Krechowska végén, a második Bor-Kuninski és Zawady közt, a harmadik Wola-Vysockán. A Bor-kuninskii csata rettenetes. Hullák százai között kell átgázolni. Itt egy félig leszakított koponya. Ott egy gránáttépte kar, láb. Iszonyú sebek. Borzasztóan -megcsonkított emberek.

Zawadynál — a malomnál — találkozunk a lefelé húzódó XI-ik lovashadosztállyal. Egyetlen ösmerősünk Sztroyni Jenő volt köztük. Menetközben Frankfurter Bélával találkoztunk. Délben Wola-Wysockáról Tihanyi huszárhadnaggal, aki a Brokes-csoporttal jött hozzánk és azóta itt ragadt, könnyű vadáskocsin behajtottunk Zolkiewbe, a lengyel királyok régi, koronázó városába. Az egész város lobogódiszben állott. Porosz és osztrák zászlók. Csak néhol akad meg egy-egy magyar trikolor. Temérdek német katonaság vonul át a városon. A nép ujjong, kendőt lobogtat. A vendéglők nyitva. Van minden. Vig az élet Zolkiewben, de nekem az jut az eszembe, hogy 1914. év őszén itt esett el a Zolkiew-Kulikow-Zoltance közti háromszögben két szívemhez nőtt jópajtásom: Miskolczy-Simon János, Nógrád vármegye főlevéltár-

»oka és Gombár István dr., Miskolc h. árvaszéki elnöke. Vájjon hol-merre pihennek jeltelen tömegsírban?

Június 23.

Wola-Vysockán táborozunk, egy tisztáson. A lovashadosztályunkat a kozákok visszanyomták. Erre jött egy bajorhadosztály, az ellátta a bajukat. Délben Székely Dezsővel és dr. Havas Gyula főorvossal bemegyünk Zolkiewbe és megnézzük a barátok temploma alatt a régi lengyel királyok sírboltját, ahol el van temetve a nagy Sobiesky János lengyel király anyja és öccse. Egy barát kalauzol le égő gyertyával a kriptába. Legalább negyven-ötven bebalzsamozott holttest fekszik ott koporsókban. A koporsó fedele régen elporlott, de a bebalzsamozott holttestek teljesen épek. Hajuk, foguk, minden megvan. Asszonyok, lányok, gyerekek, férfiak vannak köztük. Némelyik olyan hatást tesz a szemlélőre, mintha felakarna ülni. Ezekkel az történt, hogy a derekuk és a fejük alá annak idején túltömött párnát helyeztek. A párna az évszázadok alatt semmivé lett, de a test abban a félig feltámasztott, félig felemelkedő helyzetben maradt meg.

június 21.

Hadosztályunkat a bajorok váltották fel és így mi Zameczekbe mentünk. Délután — újból csak Zolkiewen keresztül — Wola-Tysockára mentem postáért. Legalább harmadszor is megláthattam ezt a tipikus, szép kis lengyel városkát.

június 25.

Újból meglátogattuk Zolkiewet, A székesegyházban csodás festmények. A legtöbb történelmi vonatkozású és Sobieski Janas lengyel király életének kiemelkedő eseményeit örökíti meg. Itt látjuk Sobieski két fiának, Konstantinnak és Jakabnak alabástrom reliefjeit is. Mindakettő csodaszép. Az oltáron Szent Viktornak és Szent Kelemennek a csontjai díszes ereklyeládikákban. Este — Zameczekben — Havas dr. a pap lakásán kompromittáló russzofil propaganda-iratokat lelt.

június 26.

Ma jött haza a pap Zameczekbe. Gyánútlanul. Persze rögtön elfogták és vitték a hadosztályhoz, mely a kastélyban helyezkedett el. Négy gyermeke, anyja, felesége anyósa siratták a kastélyig vivő úton. Még ma hazajött a kastély tisztartója is. Nagy lendülettel lovagolt be a kastély udvarára, de amikor meglátta a verandán a törzskart, mint a villám fordult meg és visszaa kart vágatni, de elkésett vele, mert szempillantás alatt őt is lekapcsolták. Mindakettő a hadosztálybíróssággal együtt ment délután Lubelába. Útközben — mert mi is velük mentünk — alapos jeges esőt kaptunk. A papot — úgy hírlík — Magyarországon fogják internálni.

június 27.

Reggel újból menet. Przystanon keresztül. Przystanban postát kaptunk. Majd el indultam az ezred után és Poddouhe felett az erdőben megálltam. Este hatig ott tábo-

roztam egyedül. Urvayéknál megvacsoráztam. Újra visszamentem Przystanba és onnan fel egészen Chlewczany alá az ezredhez. Éjfélkor értem vissza Poddonhéra.

június 28.

Megint előre megyünk. Délben már Osztozuban vagyunk. A hadosztály pedig Stajeban. Tőlünk jobbra — Belzben még oroszok vannak.

július 29.

Péter és Pál napján, június hó 29-én már alig tíz-tizenkét kilométerre voltunk az orosz határtól. Hogy mi lesz további — arról fogalmunk sem volt. Egyik verzió szerint megállunk a határon és beássuk magunkat.” A másik hírforrás azt rebesgette, hogy bemegyünk ugyan tíz-húsz kilométerre Oroszországba, de csak azért, hogy a hátunk mögött nyugodtan megcsinálhassuk a védelmi állásokat. Biztosat azonban senki sem tudott a legközelebbi napok eshetőségeiről, kilátásairól.

Délfelé járt már az idő. A temető közepén, egy kis tisztáson sütöttük az ebédet. Egyszer csak nagy felhőket látunk kerekedni az országúton, lovasok jönnek, majd meg a katonazenekar lelkesítő muzsikája cseng ki a faluból... Kossuth Lajos azt üzentel!

Mint ahogy a gyerek szalad a katonazene hangjára a kapuba, úgy rohantunk mi is temető szélére. Előttünk ment el Daubner ezredes, a 78. honvédgyalogdandár — a mi dandárunk — parancsnoka, törzskarával, Brambring Vilmos vezérkari százados-

sal, jelentő lovasaival. Előtte pedig a katonazenekar játszott a szebbnél-szebb magyar nótákat.

Összenéztünk. És szempillantás alatt tisztában voltunk a legközelebbi órák eseményeivel. Tehát még sem állunk meg a határon. Mégis csak bemegyünk Oroszországba, azért viszi a dandárparancsnok a honvédszenekart, hogy a határátlépésnél annak a hangjai mellett vonuljanak be a honvéd csapatok Nagy-Oroszországba.

Úgy is volt. Alig egy negyedóra múlva indultunk mi is és délután 5 óra 15 perckor Machnow és Wasylow községeken áthaladva, a határra értünk. Lehetetlen volt meg nem illetődött, el nem fogódott szívvel hallgatni Daubner dandárparancsnok lelkes beszédét, a katonazenekar Himnusz-át, a Rákóczi-marsot. Lehetetlen volt rá nem gondolni, hogy pár hónappal azelőtt még magyar földön járt a muszka. Lembergben, Przemyslben tett látogatást a cár ... És most, május elseje óta, Siedliskától végigkergettük az oroszot több mint háromszáz mérföldnyi fronton... És most mi megyünk be Oroszországba. Mi vonulunk — mint hódítók, mint győztes ellenség — orosz területre.

Lehetetlen volt megállni, hogy a szemek csücskébe ki ne üljön csillogni egy-egy könnycsepp és sebesebben ne verjen a szívünk a Rákóczi-induló hallatára. Átmentünk a határon. És mentünk, mentünk még aznap jó tizenkét kilométert. Útközben üres orosz falvakkal találkoztunk. A lakosság elment. Kicsinyje-nagyja elfutott. Azt hitték

bizonyára szegények, hogy a magyarok menten szíjat hasítanak a hátukból.

Alkonyat felé járt már az idő, mikor egy orosz faluban, Badkowban, pihenőre, éjszakai táborozásra állottunk meg. A faluban minden ház kihalt volt. Embert nem lehetett látni. De annál több csirkét, tynkot, kacsát, libát és malacot. Vettünk volna belőlük szívesen, de nem volt kitől kérni, kivel megalkudni, kinek fizetni. Bármennyire sajnáltuk is, úgy kellett elvinni őket fizetéség nélkül. Estefelé azután a mezőn mindenfelé ezernyi apró tűz égett. Itt csirke főtt, ott malac sült szép ropogósra. Ettek, lakmároztak, jól éltek a fiúk, mintha majálison lettek volna, nem pedig háborúban. A méhkasból kifüstölték a méneket és az alumíniumbádoggulaesokat finom csurgatott mézzel töltötték meg. A kastélyban az ezredtörzsszel elszállásolt telefonisták pedig — amikor már jóllaktak mindenféle ízes pecsenyével — két pávát vettek észre. És nem éhségből, nem is azért, mert jólesett volna, hanem azért, mert még ezideig nem ettek pávát, megsütötték és megették a pávákat is. Azt mondják, nem valami jó volt.

Hegyen-völgyön lakodalom volt egész este. És hogy teljesebb legyen a jó hangulat, vacsora után előkerültek a hegedűk, felcsengett a nóta és nekem, az ezred poétájának, aktuális strófákat kellett írnom. Hangulat volt hozzá, ment is gyorsan. Mutatóba itt közlök belőle néhányat:

1.

Már minálunk babám,
Már minálunk babám

Az jött be szokásba,
 Bevonultunk újra,
 Bevonultunk ismét
 Nagy-Oroszországba.
 Hogyha ezredes úr,
 Hogyha ezredes úr
 Azt mondja: előre!
 Ne félj szívem Zsuzska!
 Megijed a muszka,
 Szalad nyakra-főre.

2.

Ablakából kinéz,
 Ablakából kinéz
 A cár szép hat lánya,
 Megszólal az egyik,
 A legislegszebbik,
 A híres Tatjana:
 Hogy ha 10-es honvéd,
 Hogy ha 10-es honvéd
 Jön értem, nem bánom...
 Akkor leszek boldog,
 Ha enyémnek mondok
 Egy 10-est a nyáron.

3.

Már minálunk babám,
 Már minálunk babám
 Az jött he szokásba.
 Itten vitézkedünk,
 Itten legénykedünk
 Nagy-Oroszországba.
 Hogy ha a muszka,
 Hogy ha a muszka
 Vétkezett minálunk:
 Visszaadjuk néki,

Minden este régi —
Babájához járunk.

4.

Már minálunk babám,
Már minálunk babám
A bakák megbíznak.
Mert amit meglátnak,
Amit megkívánnak
Mindent zabraliznak.
Felmegy a honvéd,
Felmegy a honvéd
Tyúkól tetejébe,
Lerázza a tyúkot,
Lerázza a tyúkot
Fazék közepébe.

A strófákat azután egy ismert nóta dal-
lamára vígan fújtuk, amíg csak ránk nem
köszöntött az éjszaka. Meg kell még jegyez-
nem, hogy a kastélyban csak egy szép kul-
csárnő maradt fogadni a 10-es honvédeket.
De ez az orosz alattvaló egyáltalán nem volt
ellenséges érzelmű.

Másnap reggel ismét meneteltünk a
muszka nyomában. Ma már több mint ötven,
kilométerre bent vagyunk Oroszországban.
Útközben mindenütt ugyanaz a kép. Üres
falvak. Házakkal túlsúfolt, szennyes, pisz-
kos kis városok. Némelyik, mint Tyszowce
is, annyira keleti karakterű, mintha Nizs-
nij-Novgorodból való utcarészlet lenne.
Apró, széles, alig emeletes faházakból álló-
ghetto, amely alig magasabb egy rendes
naznal, mégis emeletes. Az üzletek ajtajá-
ban temérdek gyerek. Még az utca földje is

hídlásszerűen van deszkákkal beborítva. Rettenetes volna itt egy tűzvészt elképzelni.

Amelyik faluban másnapra is ottmaradunk, a nép is visszaszállingózik. Jönnek a hosszú szekerek, hozzák a dunnákat, párnákat és rajtuk az asszonynépet, gyermekeket. Látják, hogy nem bántjuk őket, hát lassanként megbarátkoznak. Bizalmuk még fokozódik, amikor a tőlük vett marháért utalványt is kapnak. Meg vannak róla győződve, hogy a pénzt is kifizeti nekik a hadsereg, nem utasítják őket a gromniki sóhivatalhoz, ahogy Kiss Kálmán százados szeretne mondani.

Nem csoda pedig, ha idegenkednek, ha félnek, mert az orosz katonaság alaposan elijesztette őket. Koniuchy orosz község iskolájában az iskolai füzetekbe — vagy hús oldalon keresztül — a következő sorokat láltuk írva: „A kegyetlen németek elpusztítják vidékünket és lakosságunkat.” Tehát már az iskolában is ilyen eszközökkel dolgoznak az oroszok, így oltják bele a fajgyűlöletet az ártatlan gyermeklelkekbe és így rémitik, így ijesztik a népet, hogy szaladjon a németek elől. Félnek is tőlük, az bizonyos. Ahol feltűnik egy hegyes-sisakos német katonára, még a fejét sem meri kidugni az ajtón, ablakon a muszka paraszt.

Ahol most vagyunk, ott megállt a muszka. Erős állásai, áthatolhatatlannak látszó drótakadályai vannak. Éjszaka ideges. A reflektor fénykévéje állandóan bevilágítja a mi állásainkat. De hiába mindez. Pár nap múlva megint csak keresztül verekedjük magunkat az oroszok drótsövényein

és megyünk tovább, be, Oroszország belsejébe.

Már most is rossz néven vesszük a muszkától, hogy megállott. A kéthónapi diadalmas offenzíva alatt annyira megszoktuk, hogy a muszkának nincs megállása előttünk, hogy most valósággal zokon vesszük tőle azt is, ha a saját országában, hacsak egy napra is, egy lélekzetvétele is, meg mer állani előttünk, szembe mer fordulni velünk.

Győzni fogunk itt is, most is, mert erős a hitünk, a bizodalunk, a reménységünk. Annyira, hogy a baka esténként azt kérdi egy-egy bizalmasabb pillanatban, ha igen. fúrja a dolog az oldalát:

— Tessék már megmondani, hány napig kell még menni, hogy abba a Moszkvába érjünk! Úgy-e, már nem igen messze van?

A baka már Moszkváról álmodik. Mert biztosra veszi, hogy eljutunk odáig. Hogyne hinnénk hát akkor a győzelemben mi, tízes honvédek?

Saját hazájában verjük a muszkát

június 30.

Négy órás menet után Starijera értünk. A falu teljesen leégett. Imitt-amott van csak egy ép ház. A kastély teljesen ép. Ahány falun keresztülmentünk útközben, mind elhagyott, csak a malac, kacsá és liba van otthon. Minden honvéd legalább is egy kacsát cipel. A malachússal olyan hamar elteltek a fiúk, hogy láttam útközben döglődő

kismalacot, amelynek csak a két hátulsó combját vágta le a honvédfiú, azt a kenyérszákjába tette, a kismalacot pedig otthagytta megdögleni az úton. Az egész Starijé egy disznótor.

Ezredes úrékat a grófék látták vendégül. A gróf — állítólag — lengyel származású. Este, a vacsorához a 16-osok cigánybandája játszik és mi adjuk a pezsgőt. Délután Varga Pál hadnaggyal postáért voltam Nabrózon. Gyönyörű temploma a Rakowskiak temetkezőhelye.

Tovább megyünk Molozowra. — Délután a szomszéd faluban levő kastélyból egy nyitott és egy csukott hintót menekítünk el. Csodaszép hintók. A kocsilámpa üvegjébe bele van köszörülve: Nowi-Tattersal Warszawa. Két kis homokfutót is elmenekítettünk. A hintókat hazaküldjük Miskolcra az ezrednek. Lengváry — a gyógykovács őrmester — Kulicscsal beleült és hazahajtotta Miskolcra.

július 2.

32 kilométeres menet térdig érő homokban. Keresztül Tyszowcén. Kurucz főszámvévő a templomból egy igen szép emléket hozott el. A hármaskupolás tyszowcei templom miniatűrjét. Csupa nikkell és mozaikkal megvöröséz. Perespán ebédelünk. Délután Horiszov-Ruski-ra érünk. A hadosztály Konniuchyn van. Estefelé a Szentgyörgyi százados könnyű kis homokfutó kocsiján mentem postáért. Találkoztam Frankfurter Béával.

július 3—11.

Július 4-én Zawalewbe megyünk és ott vagyunk július 12-ig. A hadosztály pedig Jablonszezyznán van egy tó melletti majorban. 5-én tizedes lettem. 9-én ér hozzánk a Rendeleti Közlöny, mely a 10-esek kitüntéseit hozza. Kobek Béla ezredes úr a Lipórend lovagkeresztjét kapta. A menetzászlóaljunk 9-én este érkezett be. Ideje, mert még mindig kevesen vagyunk. Csavrák százados újból kijött, de már a hadosztálynál lemaradt. Molnár Dezső tábornok, a 77. dandár parancsnoknál volt vacsorán. — Másnap — 10-én — egész nap a hadosztálynál volt kihallgatáson, majd a hadosztályegészségügyi intézetben orvosi vizsgálaton. Csak estére jött ki az ezredhez. A 10-es kitüntések híre nagy örömet keltett. Fejes Kálmán és Menasági Adorján Ágoston alezredesek, Martin Iván őrnagy és Molnár László főhadnagy a III. osztályú vaskorona rendet, Ozékus Zoltán és Kiss Kálmán századosok pedig Signum Laudist kaptak.

Laziska—Ilowiec—Kol Lipiny

1915 július 12—18.

Július 12-én este kaptuk a parancsot, hogy kissé balra kell eltolódnunk. A porosz gárda ezredeit kellett felváltanunk. A mi helyünkre is németek jöttek. Óriási menetet csináltunk, míg az ezred beérkezett Laziskara, Ilowiec alá. 15-én ment haza Csavrák százados, akit a hadosztályegészségügyi intézet orvosi vizsgálatán betegnek találtak.

Vele küldtem haza egy srapnell-alumíniumból készített háborús gyűrűt. A világháború első emlékét.

Komisz helyen vagyunk. Az orosz állások előtt közel két kilométeres szélességben mocsaras, süppedékes, ingoványos talaj. A mocsár innenső partján egy leégett major a Poplawy-major, amelyet a 10-ik ezrednek 14-ről 15-re virradó éjjel kellett birtokba venni. Messziről könnyű feladatnak látszott, pedig de sok derék 10-es honvéd elvérzett rajta.

Mint utólag kiderült, a Poplawy-major környéke mesterien telepített orosz állás volt. Az oroszok géppuskái a fák tetejéhez voltak elhelyezve. Már három oldalról fogták körül a 10-esek a majort és az oroszok még mindig tartották magukat.

Nem használt az ötszörös roham és erre Kobek ezredes, hogy az ezred további vérveszteségét elkerülje, a rohamokat beszüntette és másnap hajnalban nehéz tüzérségi előkészítést akart igénybe venni.

Ekkor történt, hogy Guth Jakab zászlós — minden parancs nélkül — két szakasszal megkerülte a majort és az ellenséget hátulról, hatodszor is megrohmozta. A leggyöngébb orosz vonalon áttör és erre, nyomában ezer tízes honvéd veti magát szurronnyal a majorra.

Mire a nap felsütött, a Poplawi-major a mienk volt. A temérdek orosz hulla mellett — bizony — sok tízes honvéd is ott lelte halálát.

A laziskai kastélyban együtt vagyunk a 78. dandárral. Én egy óriási erdőségben La-

ziska alatt. Az idő egész őszi. Naponta ötször-hatszor megázunk. Az eső nem akar megállni. Ilyenkor nincs más menekvés, mint a rumhoz fordulni.

A segélyhelyünk is Laziskán van. A Poplawy-major elfoglalása után igen sok sebesültünk volt. A segélyhely — egy rossz paraszt házban — rettenetes volt. Szemünk láttára haldokoltak, haltak meg a véres, sápadt jó tízes honvédek. Egy csomó a falhoz támasztva ült és úgy ülőhelyzetben lehelte ki a lelkét. Úgy is merevedett meg a teste. Az általános támadást Mackensen 18-ra rendeli el.

17-én az eltolás és csoportosítás — Iłowiec községgel szemben — megtörténik. Szentgyörgyi Béla százados és Petrik Ernő főhadnagy este hat órakor sokszor negyed-órákig hasonkúszva deríti fel az ellenséges állás előtti majort és kastélyudvart, ahol a rombolás s pusztulás rettenetes képét látják, borzalmasan megcsönkített hullákat, szétlőtt kastélyfalakat, a gránáttölcsek körül húscsapatokat, amelyek valamikor emberek voltak.

Visszaútkjában olyan orosz gránáttűzbe kerültek, hogy alig tudtak belőle kikecmeregni. Amikor a legjobban záporozott körülöttük a gránát, Szentgyörgyi százados — ezt Petrik Ernő beszélte el — egyszerre csak elkezdte dúdolni:

— Mondják meg a legkisebbik Horváth lánynak... Jó ideig kellett várni a tűzszünetre, míg visszajuthattak a fedezékükbe.

Az éj sötétjében azután rohamtávolság-

ra nyomult előre az ezred. A süppedékes talajon ez csak úgy sikerülhetett, hogy előre elkészített deszkákat és óriási, fenyőszálakból összerótt létrákat fektettek le maguk elé és azon át lépdelve keltek át a mocsáron. Közben állandóan rettegni kellett, mert az ellenséges reflektorok minduntalan rájuk világítottak.

Végre átjutottak és közvetlenül az ellenséges drótkadályok előtt beásták magukat.

A német nehéz tüzérség azután hajnali öt órakor munkához látott. Az orosz nehéz tüzérség is hasonlóan viszonzotta a tüzérségi tüzet. Reggel 8 órakor indult rohamra az ezred, de hiába minden erőfeszítés, még délután öt órakor is ott vagyunk az ellenséges állások előtt.

Ekkor Daubner ezredes parancsára a tartalékban volt fél 16-os zászlóalj Lickl századossal a szétlőtt oldalozó orosz álláson át támadja oldalba és hátba az oroszokat és megfutamítja őket. Ezt látva a 10-es honvédek, rettenetes „rajta” ordítással mennek rohamra. Az ellenség soraiban óriási pusztítást visz véghez a honvéd szurony. Mire sötétedni kezd, 3 kilométeres arcvonalon a 78. dandár megvetette a lábát. Az orosz a menekülést meg sem kísérli, hanem megadja magát. 1400 fogoly, 8 tiszt és 5 géppuska jutott a kezünkre. Az orosz vonal felbomlott és tőlünk balra Skierbieszownál a német hadosztály előtt feladta az állásait.

Ilowiecnél — mikor az orosz foglyokat kísértük, égő házak mellett, nagy volt az örömünk. Mackensen tábornagy még aznap este táviratilag fejezte ki részvétét a súlyos

veszteségek felett, megjegyezve, hogy legyünk rá büszkék, mert a veszteség dicsőséges volt és ez lelkesítsen újabb diadalokra.

Küzdelem a Lublin—Cholm határvonalért

1915 július 19—21—27.

Harmadnapja szakad az eső. Egy tenyéri száraz sincs rajtunk. Megyünk az ellenség után. Komarowkát még 19-én délután elérjük. Repülőink pontosan megállapítják, hogy az ellenség a Wola-Siennickától északra húzódó magaslatokon van.

A körültekintő német hadvezetés, hogy a hadtestet újabb véráldozattól kímélje meg, a frontális támadást beszüntette és az erős ellenséges védővonalat tőlünk balra akarja felsodorni. Az ezredünk Wola-Siennicka előtt van állásban. Az ezredtörzs Chelmiecen a kastélyban. A vonat először Stara-Wiesen, a kastély parkjában, ahol az orosz repülőgépek megbombázták, mire Székely Dezső a vonatot Chelmiec alá, az erdőbe vitte.

Most már állandóan olyan helyeken járunk, ahol kocsival menni szinte lehetetlenség. Ezért Kobek ezredes úrtól pár napos szolgálatmentességet kaptam, hogy ezalatt az idő alatt megtanuljak lovagolni. Így tehát — ezentúl — a vonattól az ezredtörzshöz lóháton fogom hordani a postát.

A vonattól a hadosztályig — milyen nagy úr lettem — autón járok. Ez pedig xigy esett, hogy dr. Keleti Ernő miskolci

ügyvéd, aki eddig egy autóparknál szolgált, most saját autójával bevonult az ezredhez. Vele, az ő autóján járok most már postáért a, hadosztályhoz és vissza. A vonattól az ezredtörzshöz pedig ezentúl lóháton — ha ugyan egy hét alatt megtanulok lovagolni.

A chelmieci kastély — ahol az ezredtörzs van — nagyon szép. Faburkolatú szobák. A kertben halastó. Chelmiecen kapta kézhez Kobek ezredes úr a Lipót-rend lovagkeresztjét a kísérő okmánnyal együtt, amit tintával aláírva kell kitölteni és a kabinetirodának visszaküldeni. De kinek van itt tintája, mikor mozgóharcok idején csak a tintaceruza járja?

Az egész ezredtörzsnél töltőtollam csak nekem van. Most is azzal írta alá a kitüntési okmányt az ezredes úr.

Chelmiecen muszka járört foghattam volna, ha — lehetett volna. Egyik estefelé kocsin mentem haza az — erdőbe. Ahogy Chelmiec keleti szélén kiérek az erdő felvezető útra, melynek baloldalán óriási búzátábla volt, alig két lépésre tőlem a búzában egy orosz járört látok, mely egészen idáig merészkedett, a falu végéig. Tiszt vezette. Félíg álló — félíg guggoló helyzetben nézett a szemem közé. A járör többi tagja ugyanúgy. Lehettek vagy nyolcan.

Ha kiáltok — lelőnek vagy leszúrnak. Ha előrántom börtokjából a revolverem, addig is annyi golyót eresztenek belém, amennyit akarnak. Mit volt mit tenni, ráordítottam a kocsisomra, a Tiszavalkról való Molnár hajtóhonvédre:

— Hajts!

Ijedten vágott a lovak közé Molnár, meg sem is állt, csak az erdő szélén álló tüzerütegnél, ott jelentettem azután, hogy alig 100—150 méterre az ütegtől egy orosz járőr bemerészkedett egészen a falu végéig.

Julius 20. és 21-én a Wola-Siennickai állások birtokáért indítunk rohamokat, melyek nehéz harcok után — 21-én késő estére — eredménnyel is járnak. De a mi veszteségünk is nagy volt. 40 halott, 115 sebesüli, 110 eltűnt.

Ránkfért a pihenés, mert az ezred két zászlóaljának puskalétszáma már megint annyira leapadt, hogy a 400-at sem haladja meg.

A Wola-siennickai harc után a 39. honvédhadosztály meggyengült ezredeinek feladata Bozana-Wola-Siennicka vonalában védelemre rendezkedni be, míg Ma«kensen német hadosztályai tőlünk nyugatra az áttörést — kedvezőbb feltételek mellett — végrehajtják.

Megjöttek a német vaskeresztek, miket újabban kapott az ezred néhány tisztje. De majdnem rosszul jártam velük. A hadosztálynál én vettem át a csomagot, amit az erdőben szerencsésen el is veszítettem. A 11-esek megtalálták és Kozma Zoltánnak adták át. Ő aztán nyomban üzent értem és átadta az eltűnt vaskereszteket. Jobban megörültem nekik, mintha én kaptam volna.

Rejowiec

1915 július 28—augusztus 8,

Hálaistennek! Megfutott a muszka. Mehetünk megint a nyomába. Chelmiecen,, Komarowskán, Wola-Sienniekán és Rozálián keresztül megyünk, hogy onnan kezdve még a falvakat is messze elkerüljük és folytonosan csak erdőnek fel, erdőnek le, hegynek fel, hegynek le vegyük az utunkat.

Julius 30-án délután, a sűrű, füstös, lánggal égő Rejowiec előtt állunk. Hírszerző különítményünk — a 6. század — Szerdahelyi Gábor főhadnaggyal még aznap eléri a Cholm-lublina vasúti töltést és megállapítja, hogy az orosz a közeli erdőcske szegélyét tartja megszállva.

Maga a város, Rejowiec, akkorra lehetett, mint Szerencs. A cukorgyár is akkorra, ha nem nagyobb. Az ezred csapatai már estefelé Rejowiecbe voltak, de akkorrára az egész város lángban állott. Egy végeláthatatlan tüztenger volt az egész. Vasat is megolvasztó hősséggel. Lehetetlenség volt rajta keresztülhatolni. Ott éjjeleztek a 10-esek az égő városban. Ott sütötték a burgonyát a parázson, a zsarátnokon. És oda kellett nekem éjfélkor, egyedül utánuk mennem.

Rettentő messzeségben — Rozánán — voltam a postáért. A gyönyörű temetőben a gránát sírokat is feldúlt és régi hullákat, félig elporladt tetemeteket, koporsókat vágott ki helyükből. Öreg este lett, mire a vonathoz értem. És éjfél, mire a többnapos posta anyagának elosztásával elkészültem. És

pont éjfélkor felcsatoltam a revolveremet és egy sűrű erdőn keresztül, melynek fedezékeiben hajnalban még muszkák voltak — ki tudja hány van belőlük most is elrejtözve a sötétben — megindultam villanylámpával és térképpel az ezred után.

Két óra körül járhatott az idő, mikor az égő városba értem. A hőség még akkor is szinte elbírhatatlan volt. A város túlsó végén, a kastély előtt tábori konyhák állanak. Mellőlük dal, kacagás üti meg a fülemet. Majd egyik konyha tetejéről egy gramofon — ezt már ma zabralizták — a Luxemburg grófja jól ismert melódiáit játszotta — orosz szöveggel.

No csakhogy helyben vagyok! gondoltam. A kastélyban csakugyan rá is akadtam az ezredtörzsre. Hatalmas, szép kastély volt. Gyönyörű hallal, melyben billiárdasztalok állottak. A falakon pedig remekművű fegyverek. Az istállóban versenyparipák. Mi otthagytuk, de — pár nap múlva hallottam — az utánunk jövő németek elvitték őket egy szálig.

Július 31-én reggel 7 órakor megyünk először rohamra az orosz állások ellen. — Jobbról a német gárda. A roham nem sikerül. Veszteségünk: 51 halott, 133 sebesült. Augusztus elsején megismételjük a támadást. Tüzérségi előkészítés után — délelőtt 10 órakor — általános roham. Az előnyomulás az erőteljes ellenséges tűzben ezúttal sem sikerül. Augusztus másodikán nem kísérlünk meg támadást. Az orosz, állásait — az átkarolástól félve — harmadikára virradó éjjel önként feladja.

Megyünk utána.

Az autóról lemaradtam. Keleti Ernő dr. B. osztályú népfelkelő-önkéntest az autójával együtt haza kellett küldeni, mert rendelet jött, hogy az ezredek autót nem tarthatnak.

De kár.

Bezek-Olchowiec Busowna-Malkow

1915 augusztus 1—9.

Kánikula van. A nap is kegyetlenül ontja a meleget. Mi is kegyetlenül izzadunk a sok ütközetnapba. Egyetlen esemény, ha menetzászlóalj érkezik. Alig egy hete jött a legutóbbi. Vele jött Hochhauser Izsó miskolci cipőkereskedő is. Mielőtt beosztották volna őket századokba, csináltunk neki egy vörös-keresztes fehér karszalagot, hogy sebesültvivő beosztást kapjon. Aztán itt van Fischmann is, a Soós üzletvezetője. Kiváló halandzsá-ember, ügy beszél, hogy az első mondatnak még van értelme, de a többi olyan zavaros, hogy az is belezavarodik, aki hallgatja.

Fischmann felszolgáló lett Székely Dezsőék konyháján. Egyéb beosztása, hogy az ezred pávját ő vezeti pórázon, akár a kutyát. Sokat mulatunk rajta.

Kiss Kálmán százados, hogy a fiúkban a lelket tartsa, azt találta ki, hogy az erdőben, ahol az ezredtörzs mély fedezékben alszik, ő maga fölé egy könnyű, szellős, lomb-

sátort csinált, amit mogyorógallyakkal fedett be.

— Gránátbiztos! — mondogatja büszkén. De ő benne is alszik.

Mikor Bezek felé mentünk és a muszka kegyetlenül srapnellezett, gránátózott, Kiss Kálmán egy kilométerekre ellátszó piros női napernyőt feszített ki a feje fölé. Azzal járt-kelt, kitűnő célpontot mutatva a muszkának.

A legénység, mikor ilyet lát, abbahagyja a szorongást és mindjárt jobban neki bátorodik.

A bezeki kastély pincéjében százsámra találtuk a pompás malaga bort jól bedugaszolt palackokban. Mikor este kimentem a postával, az ezredtörzs minden küldöncének és telefonistájának malagával volt szíinig töltve a kulacsa. Alig győztem a sok szíves kínálást visszautasítani.

Az ezredtörzs egy lugasban vacsorált. A cigány játszott a vacsorához. Ellenben az éjszakát a kastély kutyaóljában — az egyetlen össze nem lőtt helyen töltötték, amelyre Kiss százados kacagva írta ki: 78-ik dandár parság, 10-ik ezred parság!

Rejowiecen túl sok bajunk volt a muszkával. A fák lombkoronái alá szerelt géppuskák a magasból — amíg az ágyúink le nem szedték őket — temérdek veszteséget okoztak. Bezek községen túl megint erős harcaink voltak az oroszokkal. Most Olchowicznél vagyunk.

Reggel, amikor kimentem az ezredhez az indításhoz szánt postáért, látom, hogy a bezeki falu végén az úttól jobbra és balra

két figyelő-fedezék van. Az egyik a hadosztályé, a másik a 77. dandáré.

— No! — mondom — a hadosztályt még nem csodálom, hogy így elhúzódott, de a dandár ugyan jó messzire jött a vonaltól!

Térkép után mentem, mégis elvéttem az utat és Olchowiec helyett Swiecicára értem. Látom, hogy a templom mellé hnzódik egy csapat ember. Megismerem a 9-ik ezredtörzset. Jankovics ezredest. Ő is felismer és már szól is:

— Hát te mit keresel itt!

— A 10-ik ezredtörzset ezredes úr!

— Azok tőlünk nyugatra, az olehowieci temetőben vannak, de itt ne menj ezen az úton, ahol jöttél, mert itt agyonlőnek, úgy jár a golyó, hanem fordulj vissza és kerüld meg a dombot s annak az aljában menj Olchowiecre!

Megköszöntem a szíves útbaigazítást és megkerültem a dombot, ahol — bizony — nagyon sziszegett a golyó.

Egy jó félóra múlva látom, hogy a búzában egy fél sátorlap van kifeszítve és alóla rám kiált valaki:

— Ne menj arra, te, mert ott húsz fontos golyókkal lőnek!

Richter Albin dr., a 2-ik zászlóalj orvosfőnöke volt.

— Azt hiszed, szívesen megyek? — kiáltottam vissza. — Megyek, mert muszáj!

Látom ám, hogy a géppuskás lovakkal és a lőszerkocsik lovaival szaladnak v issza felé a fiúk.

— No, ott igazán nagy srápnellezés lehet! Ahogy közeledem a majorhoz, látom

magam is, hogy rendesen hull a gránát és a srapnell. A major magtárjának közepén egy halomban volt legalább tíz mázsa lencse. — Ezredes úrék abban aludtak az éjszaka. A két épület közti nyílásban ült a telefon mellett egy tüézászlós. Pont akkor kapott egy srapnell golyót a vállába, mikor ott voltam.

Kobek ezredes úr megsokallotta, amikor innen is, onnan is kértek, hogy csak egy percet várjak, míg megírnak egy levelezőlapot.

— Akinek már megírott lapja van, adja oda azonnal, hogy Sassy rögtön fordulhasson vissza, mert akinek itt nincs keresni valója, az ne időzzön itt egy percet sem!

Amíg visszaindultam, megmutatták a templom sarkát. Kobek ezredes úr, Kiss Kálmán százados és Petrik Ernő főhadnagy alig négy méterre állottak a templomtól, amikor reggel egy gránát a templom egyik sarkát elvitte. Isteni szerencse, hogy épen maradtak.

Este — Székely Dezsővel — újra kijövek egy kis, kétkerekű gíggén. Az érkezett postával. Akkor már lángokban állanak a major cselédházai. Az orosz gránátok felgyújtották.

Az orosz csak másnap húzódott vissza a Busowna feletti magaslatokra.

Augusztus 4-én Busownán és Kol-Wandán át elérjük Malkow községet. Az orosz itt újból megvetette a lábát és erős állásokban várja a támadást.

Ötödikén reggel — másfélórás tüzéségi előkészítés után — indul meg a támadásunk, mely nem sikerül. Délután újabb tü-

zérsegi előkészítés után ötször újítja meg rohamát az ezred, de minden hősiességünk megtörik az orosz állások erején, mire 8 óra 30 perekor este a további támadást beszüntetjük. A sokat szenvedett ezredet éjjel a 63-ik ezred váltja fel a vonalban, mi pedig kötelékeink rendezésére az erdőbe vonulunk vissza.

Előre Brest-Litowsk felé . . .

1915 augusztus 6—17.

Már egy hete, hogy sietős tempóban, mértföldes lépésekkel megyünk az orosz után. Ma 11-ike van. Itt állunk Ostrow előtt, ahol a muszka megállott. Idáig téméntelen utat kellett tenni utána. Zawadow, Szpica, Puchaczow, Zazulin, Rozkoczow» Uscimow voltak a legfontosabb megállók. Leczna városát csak érintettük. Én ugyan másnap bementem és körülnéztem benne.

Közben olyan vidéken jártunk, ahol óriási területben nem akadt jó ivóvíz. Forralt vizet ittunk, de a levesen és a fekete-kávén is erősen érzett a mocsaras, poshadt szag. Ahány falun keresztül megyünk, az mind fel van égetve. Csak a tűzhely maradt épen és a kémény, mert ez minden házban kőből készül. Akárhányszor ilyen leégett faluban a gyümölcsösben éjszakázunk. Ezredparancsnokság a nagy körtefa alatt. Dandár az almafa alatt. Minden parancsnokság kap egy fát, ami alá a sátort kifeszíti.

Egész közel vagyunk Lublinhoz. Székely Dezső most odajár vásárolni.

Itt Ostrownál meg kellett állnunk, mert az orosz gárdaezredek kerültek velünk szembe. Csodaszép állásaik voltak. — Vasgerendákkal, vasúti sínekkel, betonnal kiépített fedezékek. Kobek ezredes úr, Petiik és Merkovits le is fényképeztették magukat — ma — az egyik szétlőtt orosz fedezékben.

Ha a német 21 centiméteres mozsarak a tüzéségi előkészítés során olyan derekas munkát nem végeztek volna, nem tudom, hány napig vívtuk volna az ostrowi állásokat, így — egy nap is elég volt. Éjjel a muszka meglépett. Szabad az út Brest-Litowsk felé.

Augusztus 17.

Ma hajnalban léptük át Piszczac és Dobrynka között a Varsó—Brest-Litowski kettős vágányú vasútvonalat. A váróv tüzéségének első gránátjai üdvözöltek megjelenésünk alkalmából. Most már tudjuk, hogy mi a feladatunk: Brest-Litowsk bevétele. Az európaszerte híres orosz erőd bevétele, azt hiszem, igen sok véráldozatba fog kerülni.

A menetzászlóaljunk, mely még július. 27-én indult el Miskolcra, teljes két heti menetelés után, 12-én reggel érkezett meg. A fiúk között van Bársony Ernő dr. és Fischer Lajos is. Mindakettő hadapródjelölt. És felgyógyulva visszajött Nyiry Danyi is.

Ostrow óta megint a nyakunkba szedték lábainkat és óriási meneteket csiná-

lunk. Jedlanka Stari és Nowi, Ugnin, Dubowaja-Koloda, Chmielew, Lubiczyn, Pachole, Zaliszcze, Podedworze, Rusingy, Lyniew, Gorodiszewe, Wisznicze, Rzeszczyzna, Kopytnik, Guszczyn, Wyczolki voltak a nevezetesebb megállóink. Most a vonatunk Piszczac van, az ezred pedig 16 kilométerre Piszczac előtt állásban.

Kora reggel lóháton megyek a postáért az ezredtörzshöz. Oda-vissza az út 32 kilométer. Este a megérkezett postát viszem ki. Ez újabb 32 kilométer. Naponta tehát 64 kilométert lovagolok. Sose hittem volna, hogy még lovasember is leszek valaha. A lovaglótudományom nem valami híres. El lehet képzelni, mennyire haragszom a repülőgépekre, amikor alacsonyan a fejem felett berregni kezdenek és a ló megvadul, aztán vágózni kezd velem.

A nyakamon a temérdek portól, ami naponta belep, hidegtályog keletkezett. Pozsgay Lajos dr. kezeli, aki nemrégiben jött ki hozzánk orvosnak és mindenki igen szereti.

Brest-Litowsk alatt

Augusztus 18—25.

Hideg van, annyira, hogy ezredes úrék, akik a sínek mellett egy bakterházban laknak, 18-án befűtötték. Az augusztus 18-ika különben ünnepélyes volt. Az orosz templomban, melybe a hadosztályegészségügyi intézet költözött be, tábori misét tartotunk. A falu könyvtára is a templomban

van. Bender Béla dr., aki nagy régiséggyűjtő, boldogan válogathat közte. Egy orosz díszmunka nekem is nagyon megtetszett. A Romanow-család története. Jubiláris díszkiadás, igen szép reprodukciókkal.

Hogy el ne felejtsem, leírom az agusztus 18-iki ünnepi ebédet: Bableves, káposztáskocka, csirke ugorkasalátával, bor, fehér kenyér, fekete kávé. Este térszene. A falu egyik terén a poroszok bandája, a másikon az osztrákoké, a harmadikon a 39. honvédhadosztály zenekara. Valóságos hangverseny volt.

Szent István napja annál hangulattalabb volt, mert egész éjjel és egész nap zuhogott a hideg őszi eső. Az orosz templomban Bánkövy Kornél misézett. Juhász Károly főhadnagy ma tifuszyanus körülmények között megbetegedett és kórházba szállították. Hochhauser a nyakbaja miatt — erős pajzsmirigydaganata van — került kórházba.

Azt beszélnek, hogy szeptemberben az olasz harctérre megyünk. Annyiban lenne jó, mert reméljük, hogy ez esetben újra felszerelés végett egy-két hétre Miskolcra vinnék az ezredet.

Augusztus 22-én az ezredünk az orosz előretolt állások előtt ásta be magát. Itt már a terep is mutatja, hogy a váröv előtérén vagyunk. Az erdőparcellák kivágva, akadályokká formálva. A falvak, házcsoportok lerombolva, széthordva. Árkok, vízmosások betömve. Töltések levágva. Még a műút menti hatalmas jegenyék is gyökerestől kirobbantva, hogy az ostromló sereg

egyetlen embere se találhasson fedezést, vagy leplezést.

Az ezredet figyelmeztette a hadtest, hogy az erdőöv aknamezőin vagyunk, ahol központi, villamosgyújtásra berendezett aknák vannak. Azt sem tudjuk, hogy az orosz drótakadályok esetleg nincsenek-e villamosárammal futtatva, ezért a drótvágó ollókat gummi és ebonit fogantyúval látták el.

23-ról 24-re virradó éjjel az ezred a kiutalt sávban levő összes előretolt állásokat elfoglalta. Az oroszok az öv mögül hajnalban nagy erővel végrehajtott támadást kíséreltek meg, de a Szerdahelyi század váratlanul és meglepetésszerűleg oldalba támadta őket, mire az oroszoknál felbomlott minden rend és a vasútvonal mentén összevissza tömegben menekültek vissza a várba. Reggelre a szívósan védelmezett Wolka-Dobrynskaja falu már a hadtestünk birtokában volt. Innen már látszottak a félelmetes erődök. Jobbról Kobylany, balról Korosczyn.

24-én füst- és lángoszlopok törtek az ég felé a vár mögötti városból. Heves, elképzelhetetlenül erős robbanások reszkettették meg a földet és a levegőt. Az oroszok — úgy látszik — feladják a várat, mert a repülőink megállapították, hogy a várat a legnagyobb sietséggel kezdik kiüríteni. — Anyagok, trének, gyalogtömegek végtelen sora hömpölyög a Búgon túl kelet felé. Sietni kell az ostrommal, hogy a zsákmányból nekünk is jusson.

Az előnyomulást még aznap délelőtt

meg is kezdjük. Tőlünk jobbra a 11. ezred Kobylanyra, mi a műút két hatalmas útzáró erődjére támadunk. Mikor 4—500 lépésre közelítjük meg, pokoli géppuska és kartácstüzet kapunk. Közben délután 6 óra felé beborul. Sötétedni kezd. A város egész területében ég. Kísérteties fény világítja meg az egyenként előrekuszó honvédeket.

A kiadott intézkedések szerint az általános roham 25-én reggel 8 órára volt kitűzve. A Szentgyörgyi-zászlóalj, mely másnap reggel első vonalban indult volna rohamra, este 8 óra tájban éppen éjjeli szállásra rendezkedett be egy leégett kastélyban, mikor kívülről össze-vissza, vad ordítozás hallatszott be a kastélyba. Honvédek! Előre! Roham! Rajta! Tartalékok előre!

Közben sűrű orosz golyózápor árasztja el a falut. Jobbról a 11-es, balról a 16-ik gyalogezred felől szintén ez a pokoli üvöltés hallatszott. Egyszerre csak Kobylany felől szörnyű dördülésekkel kísért lángnyelvek csapnak az ég felé. Belereszket a kastély is, melynek még megmaradt ablakai csörömpölve törnek be. Az oroszok <iz erőd előtt felrobbantották az aknamezőket. A telefon nem működött.

Ott állok Székely főhadnaggyal Kobek ezredes úr mellett — éppen akkor értem ki a postával — ezredes úr izgatottan csengeti fel telefonon a zászlóaljat. Hirt nem kap. Végre sikerül az egyik századparancsnoktól megtudni, hogy a Szentgyörgyi-zászlóalj az erődök ellen rohamra

ment, melyet senki sem rendelt él. Lehet, hogy talán csak egy ismeretlen, névtelen honvéd ugrott ki az árokból és ordította a „rajtát”. Ez tovaterjedt az egész vonalon, hogy azután a hadosztály valamennyi honvéd ezrede csatlakozzon a rohamhoz. Éreztük mindnyájan, hogy a hadjárat legszebb, legizgalmasabb perceit éljük, mikor ezredünk neki szökött rohamra tüzérségi tűz nélkül a félelmetes erődöknek.

Vájjon sikerülni fog-e?

Végre hosszú, kínos percek után jön vissza az első jelentés. Egy tizedes hozza izzadtan, kipirulva, lihegve, beszél, de ő sem tud mást mondani Petrik Ernő főhadnagynak:

— Főhadnagy urnák alázatosan jelentem, bent vagyunk egy nagy cement várban!

Föllélegzettünk. Mi már tudtuk ebből, hogy hol vannak a mi honvédeink. Ez az egyszerű paraszt fiú adta tudtára a világnak, hogy a híres, ostromlott Brest Litovsk rohammal elesett. Tény az, hogy pusztán szuronnyal, 20—60 soros drótakadályokon, aknamezőkön, farkasvermeken, vizes árkokon át a kassai honvédhadosztály bejutott a „nagy cément várba”. Hogy az orosz a várost és a Bug folyót most máinem tarthatja, azt tudtuk. Azonnal összeállítottunk egy különítményt a 10. és 16. ezredből, amelynek feladata még az éjjel átjutni a Búgon az égő városba.

Rendezkedésről szó sem lehet. Az emberek az erőd pincéiben temérdek szalonát, konzervet, savanyított ugorkát talál-

tak. Elkezdték kosztolni. Az éjszakában mindenféle magyar nóta szállt:

— Cikázz lovam, cikázz utoljára,
Holnap megyünk Nagy-Oroszországba...

Temetés a fronton

1915 augusztus 23.

Tegnap reggel egy ritka vendég: a nap, már a hajnali órákban feltükrözött az égre. Boldogan néztük, mert jó tíz napja már csak ködben és esőben volt részünk. Mintha az entente államok szerződése az időjárási viszonyokra is kiterjedne és a muszkák a londoni ködöt kikölcsönözték volna ide Brest-Litowsk alá. Egész nap, egész héten sűrű, terjengő köd ülte meg a tájat és tétlenségre kényszerítette a repülőgépeinket, melyek nem szállhattak fel a ködfelhőkben és nem deríthették fel a muszka állásokat.

Tegnap reggel végre kisütött a nap és vele együtt mintha valami lidércnyomás alul szabadult volna fel a kedélyünk. A jó hangulat azonban nem sokáig tartott. Megszólalt a telefon és megtudtuk, hogy támadás lesz az orosz állások ellen. Előre kell nyomulni, hogy minél szorosabbra zárhasuk a gyűrűt Brest-Litowsk körül, hogy minél jobban megközelíthessük az orosz páncélerődöket, melyekben ugyancsak erős «állást foglalt az orosz.

Támadás lesz... futott végig a hír mindannyiunk ajkán és nyomában elgondolkoztunk mindannyian. Arra gondol-

tunk, hogy vájjon ki fog ma elhullani! lemaradni! Kinek a gyertyáját fogják ma eloltani! Ki nem látja meg holnap reggel az új nap új ragyogását.

Azután már csendesebben, letompított kedvű hangulatban teltek az órák... Majd elkövetkezett a támadás órája. Fegyverek pattogtak, gépfegyverek ropogtak, hullott a srappell és zúgva-búgva jött a gránát. Elkövetkezett a dél, el az alkonyat, de a támadás zaja csak nem akart elülni. Ma szűnt is néha a harc hevessége, rövidesen újra elkezdődött és még erősebben viharzott. Estefelé azután már eredményeket jelentett a telefon. Jó híreket, rossz híreket. A rossz hírek a veszteségről szóltak. Tgy tudtuk meg, hogy súlyosan sebesült, majd hogy meghalt az egyik közkedvelt, fiatal tiszt, Baghy Béla honvédszászlós.

Elestének híre annyival mélyebb részvétet keltett, mert tudtuk, hogy az elesett bajtársunk unokaöccse a vitéz 10-es honvédezred ezredparancsnokának, Kobek Béla ezredesnek.

A civiléletben is — értem ezalatt a békeviszonyokat — mindig az öröm és a bánat érzésének közössége az, ami közelebb hozza egymáshoz a lelkeket. Hát még most a háborúban! Itt senki sem él magának, magáért. Itt tömegéletem élünk mindannyian. Tömegérzések uralkodnak az indulatainkon, a lelkünkön. Itt szorosabb kapcsolatokat teremt az emberek között az egymásrautaltság érzése. Közelebb húzódnak egymáshoz, szinte összebújnak a lelkek. Közös az öröm, melyben felújjongá-

nak... Közös a bánat, a részvét, melyben elsírják magukat. Közös minden érzés, minden öröm és minden bánat.

Tudtuk mindannyian, mennyire szeretete a mi vitéz ezredesünk az unokaöccsét. Éreztük éppen ezért a szomorúsága, a bánata mekkoraságát, a vesztesége nagyságát és azért mi is úgy éreztük, hogy valahogy nagyon megfogta a szívünket ez a mai szomorúság. Hős fiú volt, kemény elhatározásu, büszke sarja az alföldi pusztának. Bátor volt túlon túl és az okozta a vesztét is. Alig volt a muszka rajvonal 150—200 lépésre a mi raj vonalunk előtt... És Baghy zászlós háromszor is kiállt a fedezékre, elkérte az egyik katona fegyverét és egész alakot mutatva, istenkísértő vakmerőséggel dacolt a halállal, lőtte a muszkát szegény, míg egy golyó a mellébe nem fűrődött.

Este fél 10 órakor már puha, friss, illatos szénával ágyazott kocsiban hozták be a faluba a halálerdőből vitéz Baghy Béla zászlós holttestét.

Mióta a harctéren van, most először jött a tűzvonal mögé. Most is csak halva. Még élt, mindig az első sorban küzdött. Élve nem jött hátra.

Tegnap délben még élt, még vidám, jókedvű volt és ma délben már el is hantoltuk. Itt temettük el a falu temetőjében. Két ács, illetve asztalos mesterségű katona reggel koporsót csinált fehér fenyőfadeszkából. Abba fektettük. A fejénél két szál gyertya égett. A ravatalon virágos koszorúk. Minden késői szépsége, virágdísz,

bokrétája itt volt az orosz mezőnek, hogy szebbé tegye egy fiatal hős ravatalát.

Tizenegy óra. Megérkezett az ezredes úr. Hadfy altábornagy, a hős hadosztályparancsnok megengedte neki, hogy unokaöccse temetésére bejöhessen az állásból. Ezt azért írom meg, hogy lássák az otthoniak, micsoda heves harcok dúlnak itt, milyen fontosságú események peregnek le, amikor annyira le van kötve egy háborús esztendő minden tapasztalatát bíró ezredes minden perce, hogy még ilyen alkalmakkor is csak úgy hagyhatja el a helyét egy órára, ha arra felsőbb engedélyt kap. Itt mindenki egy közös célért küzd és még ilyen alkalmakkor is csak úgy szentelhet percekét a maga érzéseinek, ha a közös célért való nagy munka megengedi.

Megérkezett az ezredes úr. Néma részvétellel, bensőséges igaz részvétellel köszöntöttük. Megállt a koporsó mellett, leemelte a szemfedeleket és még egyszer megnézte a kedves vonásokat, hogy mintegy a képzeletébe rajzolja, a lelkében örökítse meg minden vonását a kedves fiatal rokonnak. A szemei pedig ezalatt megteltek könnyekkel. A mi szemünkben is ott csillogott a bánat, a részvét szívárványos könnycseppje. Aztán leszögezték a fenyőfakoporsót. A tetejére helyezték a koszorúkat és a hadosztályparancsnokság törzsszázadának két kántorkatonája belefogott tábori lelkesüléssel együtt a „Circumdederunt me...”, szomorú zsolozsmájába. Az utcán, a nyitott kapu előtt porosz tüzérség vonult el. Harcedzett, bronzra sült arcú, tagbaszakadt né-

metek meghatottan nézték a ravatalos udvart, a koporsó mellett könnyező főtiszttel. A szertartás után a 9. honvéd gyalogezred lassú ütemű gyászindulói mellett megindult a menet a temető felé. Félóra múlva már sírban pihent a kis fiatal tiszt. Sírja felé gyeptéglákból zöld hant borult. A sírhant tetején virágos gyeptéglákból kereszt, cserfalomb girlanddal körülfon va. A sírdomb végénél cserfakoszorús fejfa a következő felirással: „Hösi halált halt Baghy Béla m. kir. 10. honvéd gyalogezredben zászlós. VII—22.” Alatta a következő két verssor:

„Vitéz honvédtiszt volt, a halált nem félte,
Mindig előre ment, míg golyó nem érte.”

Elcsendesedve, szomorúan ballagtunk vissza a temetőből. És csak úgy lopva, félénken tekintgettünk Brest-Litowsk irányába. Az jutott az eszünkbe, hogy az erős vár megvívása, hány derék honvéd életébe fog kerülni. Igaz, hogy nagyon várjuk a vár megdőlését, mert tudjuk, hogy mekkora jelentősége lesz Brest-Litowsk elestének. Mégis, az járt az eszünkbe, hogy ugyan ki kerül sorra... Kinek fogják ácsolni a legközelebbi koporsót! „És szinte akarat nélkül, öntudatlanul inkább a lelkünkkel, gondolatunkkal mondtuk, mint szóval:

„Ma még piros élet, holnap fehér álom...”

Brest-Litowskban

1915 augusztus 28.

A gorlicei offenzíva utolsó fázisa volt a brest-litowski győzelem. 1915 augusztus 26-ára virradó éjjel jutott a kezünkre hetekig tartó elszánt harcok után a büszke vár, melynek erődítési rendszere békében is világhírű volt.

Augusztus 26-án hajnalban már egy Zeppelin húzott el a felhők között, Lublin felől jött, hol akkor a győzelmes 11. hadsereg, a Mackensen hadseregének a főhadiszállása volt. Egy ideig ott manővrírozott a vár felett. Meglengette párszor a szövetséges államok lobogóit és pár perc múlva visszaindult.

A kora reggeli órákban azután megélenkült a Wola-Dobrinskáján keresztül vezető Lublin—Brest-Litowski országút. A lublini hadiszállás autókon sietett az elesett vár felé. Jött a Mackensen oroszlanos autója, jöttek a lublini főhadiszállásra beosztott sajtóhaditudósítók, festők, fotográfusok. Az autók százai száguldottak Brest-Litowsk felé.

Mi az első nap, 26-án még nem juthatunk be a várba, mert a Bug-hidak fel voltak robbantva és a pontonokra épített hadihidakat csak akkor kezdték verni. Ezredünk tehát augusztus 26-án Blotkowon töltötte az éjszakát pihenőben.

Az egész ezred nem vonulhatott ugyan be aznap a várba, a kíváncsiság azonban annyira felfokozott volt, hogy egyesek

nem bírtak ellentállni a kísértésnek, hogy még aznap délután vagy este bejussanak a kincses káprázatnak hitt ígéret földjére. Részint csónakon, részint pedig a félig elkészült hadihíd gerendavázán áttornászva, felkeresték sokan még aznap este a várat. Hajnaltájban jöttek meg temérdek enni-innivalóval és még több mondanivalóval.

A vár kazamatái tele voltak szalonnával. A vendéglők, korcsmák pincéi vutkival, borral. A Bug partján volt egy óriási ugorkasavanyító telep száz meg száz hordó savanyú ugorkával. Hirtelenében el sem tudták mondani, hogy mi minden van felhalmozva a várban és a városban, ahol minden-minden egyedül, magára hagyatja áll és egy lélek sincsen az egész városban. A kíváncsiságtól túlfűtött képzelet alig győzte kívárni a másnap reggelt, amikor mi is megláthatjuk a világhíres várat, mely azóta olyan nagyot nőtt történelmi jelentőségében.

A blotkowi pihenőnap örömnapja volt mindenkinek. Az ezredtörzsnél nagy vacsora készült. Két tortát is készített a cukrász és délután kitette a tortákat a napra, hogy a cukorzománc megszáradjon rajtuk. Szerencsétlenségre arra ment egy 11-es honvéd, aki Isten tudja mióta nem látott szemtől-szembe egy eleven tortát. Egy óvatlan pillanatban mind a kettőt elemelte és megette. Hét baj származott ebből! Este a vacsoránál, mikor a torta következett volna, torta helyett szünet következett. Ezredes úr villámló szemekkel nézz a cukrászra:

— A torta?

— Ellopták — feleli Kiss százados.

A szerencsétlen cukrász elmondja az esetet, mire ezredes úr megkérdezi:

— És nem került elő az az ember?

— De igen. Megfogtuk és idehoztuk.

— Na és?

— Kiss százados úr kihallgatta és öt koronát adott neki.

Villámokat szórt az ezredes úr szeme,, amikor ezek után Kiss Kálmánra nézett és csak ennyit mondott neki a fogai között.

— Mindig tudtam, hogy ellenségem vagy.

Augusztus 27-én délelőtt indultunk el Blotkowból, hogy bevonuljunk Brest-Litovskba... Először át kellett menni Teresópólón, Brestnek a Búgon innen épült külvárosán, majd jöttek a Bug-hidak.

A menet nagyon lassan ment, mert a rekkenő hőségben, porban, homokban így egész hadtest vonult fel minden tréncjével, lovaival, málhás állataival.

Közel négy óra volt, amikor a várövön keresztül beértünk a városba. Felrobbantott sínek, feldöntött, elégett vasúti kocsik, romokban heverő páncélművek, óriási forgatható vastornyokon elhelyezett fényszórók, beépített lövegek, a felhalmozott lövedékek egész piramisai tárultak szemünk elé az egész útvonal mentén.

Bent a kiürített, kihalt városban elhelyezkedtek az ezredek... Azután elindultak „szétnézni” egy kissé a városban.

Négy hónapja, amióta Gorlicétől elindultunk — jóformán pihenés, megállás nél-

küli harcai voltak a hadosztálynak. Ütközetnap, ütközetnap után. Ezt a testet, kikerítő, idegeket bénító emberhajszát akarta honorálni a hadvezetőség azzal, hogy lehetővé tette a Brest-Litovskba való bevonulást, ott időzést és elnézte, megengedte, helybenhagyta, hogy a bakatársaság az úton-útfélen otthagytott enni-innivalóból áldomást üljön a győzelem emlékére.

A lakások az egész városban teljesen épen és úgy maradtak, ahogy lakóik eltávoztak belőlük. El nem vitt, nem vihetett, magával semmit az idegesen rohanó és csak az életéért aggódo városi nép. Még a fehérműs szekrények is úgy maradtak vissza, úgy állottak ott, mintha csak a szomszédba ment volna a háznép.

Az ember azt sem tudta, mit nézzen, mit csodáljon meg inkább a szebbnél-szebb házakban. Voltak differenciált ízlésű nézők, a hadosztály tisztjei, akiket a kínai porcellánok érdekeltek. Mások az orosz mesterek festményeit nézték műértő szemekkel.

Sok csodálója volt a nikkeltől, vöröses sárgarézről készült szamovároknak is. Sőt még olyanok is voltak — biztosan tanárfélék lehettek — akik az orosz intelligencia házában talált gazdag könyvtárak francia könyveit nézegették mohó érdeklődéssel, nem akadnának-e köztük olyan ritkaságra, aminek a könyvgyűjtő szemében még a láthatása is mindennél többet ér.

Egy bárónő lakásában hihetetlen új gazdag kelengyét láttunk. A drága csipkékkel díszített kelengye minden egyes da-

rabjába bele volt hímezve, hogy hányadik. Hogy otthon is elhigyjék, milyen gazdag kelengyéje van az orosz mágnásasszonyoknak, szinte szerettük volna elvinni édes emlékül a 60. számú batiszt inget és az ugyanilyen számú kimondhatatlan női ruhadarabot. De azt hittük még akkor, hogy másnap előre megyünk. Hajszolni az ellenséget. Senki sem gondolt még akkor a szabadságra, a hazajutásra. Sem arra, hogy másnap már visszafelé indulunk, hogy új frontra menjünk.

A legénység bánta is a látnivalókat, lakásberendezéseket. Megindultak vendéglőt, korcsmát keresni, ahol áldomást lehetne inni. Találtak is, de gazda nélkül. A vendéglők előtt pedig ott állott kihordva a sok szesz. Oroszországban a szeszárúsítás az állam monopóliuma. Minden egyes üveg vutki le van pecsételve. A vignettán fel van tüntetve, hogy hány fokos szeszt tartalmaz az üveg és bélyegzővel van ellátva minden palack. Az egyforma ürtartalmú szeszűvegek azután olyanforma fából készített rekeszekben, tartókban állanak, mint nálunk a szódásűvegek, amikor a gyárból kihozzák őket.

Elképzelhetetlen mennyiségű vutkit találtunk a brest-litowski raktárak előtt. Az emberek csak fogták a rekeszestartók két végét és úgy emelték rá a kocsi a vutkit. Estére valamennyi konyhakocsi és lőszerkocsi üres része tele volt vutkival, de tele volt az eleségvonat minden kocsija is.

Hogy mennyi vutkit hozhattak el így a fiúk Brest-Litowskból, ezt csak később lát-

hattuk, később tudtuk meg. Mert amikor másnap megindultunk a Strypa-frontra és gyalogszerrel, vasúton, majd ismét gyalogmenetben mentünk-mendegéltünk két hétig, még a második hét végén is minden táborhelyünk — ahol éjjeleztünk — tele volt elszórt, eldobált vutkis üvegekkel.

A vutkin kívül temérdek lisztet, befőtet, bort és kaliforniai aszalt barackot találtak a fiúk az élelmiszerraktár előtt kidobva.

A Brest-Litowskban töltött egyetlen este persze a legjobb hangulatban telt el Palotákban, szebbnél-szebb úriházakban voltak elhelyezve a századok. Ott volt az ünnepi vacsora. Livnói Hadfy Imre hadosztályparancsnok — nagy vacsorát adott a hadosztályparancsnokság szállásán és meghívta rá valamennyi ezred parancsnokát. Ezen a vacsorán tudta meg a hadosztály — vacsora közben jött az értesítés —, hogy a VI. hadtest másnap kiválik a Mackensen-hadsereg kötelékéből és más frontra megy. Hogy hová, azt még nem tudta senki, de az elhangzott toasztokból megállapítható volt az a felfogás, hogy mindenki véleménye szerint az olasz frontra megyünk.

Mindenkinek jó kedve volt ezen az estén. Dominek József tart. hadnagy valami orfeumdiva lakásában kapott szállást. — Este fel is öltözött az énekesnő ruháiba. Zöld selyem kosztümöt vett magára, áttört selyem harisnyával, lakkcipővel, plörözös nagy zöld kalappal, dekoltált vállait egy csodaszép hermelinprémes estélyi belépő

fedte. Így jött vizitelni mindenfelé Szerdahelyi Gábor főhadnagy karján.

Mikor hozzánk beléptek, az első pillanatban csakugyan azt hittük, hogy a szemünk káprázik, amikor egy utolsó divat szerint öltözött hölgyet láttunk bejönni. Csak pillanatok múlva ismertük fel Domineket és akkor percekig rengett a szoba a kacagástól. Tőlünk aztán a vonattisztekhez kísértük el az alkalmi nőimitátort és ott is teljes volt a hecc. A legnagyobb zavarba hoztuk a gazdásztiszteket, akik csaknem el-sikoltották magukat a szégyenkezéstől, hogy egy ilyen elegáns nagyvilági dáma a legnagyobb neglizsében találja őket.

Itallal, nótával a legnagyobb, a legszélesebb jó hangulatban telt el az éjszaka. A századok gramofon mellett mulattak. Nem volt olyan századkonyha, melynek ne lett volna abban az időben egy-két gramofonja, rengeteg lemezzel. Egyik lemez a másik után került előadásra és a fiúk mintegy megszédülve hallgatták a Luxemburg grófja, Elvált asszony operettek közismert kupiéit, énekszámait, orosz és francia szöveggel a gramofon tölcseréből.

Az ezredtörzsnél is víg éjszaka volt. Ezredes úr a Hadfy vacsoráján volt. Magunkra maradtunk. Vacsora után kezdődött az ivás. Bor és likőr közben az ezredtörzs konyhájának valamennyi alkalmazottja kezében feketekávés csészével vonult el az asztal előtt órákig. Az emberek körforgásának pillanatra sem volt szabad megszűnni. Meg is ittunk egy óra alatt fenként legalább 40—50 csésze feketekávét.

Kiss Kálmán századosnak még másnap reggel is olyan kedve volt, hogy a kivonulásnál a széles utcán minden fát körüljárt a lovával. A hosszú utcán legalább száz fa volt. Közben — körüljárta valamennyit, úgy jött ki B restből.

Én egy 14 liter űrtartalmú szamovárt és egy óriási babát zsákmányoltam. Szerény zsákmány volt! Mások szervizeket, a legdrágább prémekből készült férfi és női bundákat, orosz csészéket, a rámaiból kivágott értékes olajfestményeket, ékszere-tét hoztak.

Másnap, augusztus 28-án reggel 9 óra-kor vonultunk ki Brest-Litowskból, hogy meginduljunk visszafelé, egy új, ismeret-len frontnak. De micsoda kivonulás volt az. Az egyik baka sapkájához struct oil, a másikéhoz kócsag, a harmadikéhoz valami női kalapról plántált ökölnyi csinált virág volt tűzve. Poros, színehagyott csukaszürke sapkák, plörözökkel díszítve. Aztán a nóta szárnyai az egeket verdesték, olyan han-gosak voltak, olyan magasan jártak. Soha ilyen jókedvű sereget nem láttak a brest-litowski vár falai. Hát még mikor a Bug melletti ugorkasavanyító telepről felszerel-ték magukat óriási savanyú ugorkákkal és ittak rá vutkit, elfelejtette mindegyik a Oorlicétől elkezdett nagy színjáték minden fárasztó szerepét, jelenését, felvonását... El a fáradságot, a szenvedést, a végeszaka-datlan harcokat... El a borzalmakat, a ve-szedelmeket... Minden fiút eltöltött a pil-lanatot édes mámora, idegeket elzsongító, lelket gyógyító, érzéseket elkábító szédü-

léte... És mentünk... mentünk... Magyar nótával, hangos, ütemes, pattogó meleg nótával ajkunkon mentünk ki a híres városból. Mosolygó arccal, mintha minden ablaknak szeme lenne. Mintha minden kis kapuból piruló lányok integetnének felénk... Magyar honvédek felé, akiket eltöltött, egészen hatalmába kerített akkor a győzelem, a diadal csodatevő, felfrissítő, szuggesztív ereje, varázsa.

Ilyen volt a mi egy napunk, amit a leghíresebb orosz várban, Brest-Litowskban eltöltöttünk.

A Gorlice—brest-litowski harcok levelesládájából

Háborús naplóm első ciklusa a gorlice—brest-litowski harcok történetét, a harctéren eltöltött első öt hónap eseményeit foglalja magában.

Mielőtt ezt a részt lezárnám, szükségesnek tartom közzétenni levelesládám egyik okmányát.

Amikor a miskolci 10. honvédezred az olasz fronton 1918 november 3-án fogságba esett, olasz kézre jutott az ezrediroda és az ezrednapló is. Ezért sok olyan adat, ami csak az ezrednaplóban volt lefektetve, elkallódott. Éppen azért hiszem, hogy első-sorban egykori bajtársaimnak teszek vele hasznos szolgálatot, amikor könyvem első részének lezárásakor a következő hivatalos adatokat, üdvözlő leveleket és a kitüntetések listáját, nemkülönben a veszteséglista egyes meglevő adatait közzéteszem.

Nagy Ferenc dr. polgármester levele a 10-es honvédek parancsnokához

A bieci hétszeres roham után Nagy Ferenc dr., Miskolc város polgármestere a következő levelet intézte Kobek Béla ezredeshez, a 10-es honvédek ezredparancsnokához:

Méltóságos

Kobek Béla in. kir. honvédezredes urnák,
a miskolci 10-dk honvéd gyalogezred
parancsnokának

Harc tér, tábori posta 70.

A hazai lapokban is közölt német hivatalos jelentés szerint: „A 10. számú magyar honvéd ezred hétszeres rohama után elfoglalta a Biectől északra elterülő magaslatokat, mire a szomszédos magaslaton levő orosz csapat megadta magát.”

„Városunk minden polgára örömtől dobogó szívvel és büszkeségtől kipirult arccal olvasta e sorokat, amelyek hivatalos rövid szavakkal emlékeznek meg a miskolci honvéd ezred újabb, dicsőségteljes fegyvertényéről.

A város közönsége nevében hazafias lelkesedéssel, testvéri szeretettel üdvözlő! hős honvédőinket, a vörös sapkások méltó utódait, kik nemcsak városunknak, de az egész nemzetnek is büszkeségei

Miskolc thjf. város ércben és kőben fogja megörökíteni a nevét viselő honvéd ezred hősi harcait, súlyos áldozatokkal vívott küzdelmeit: de ércnél és kőnél maradandóbb az az emlék, melyet a meg-

védett haza hálája emel millió szívekben s melyet örök dicsőséggel koszorúzva ad át egyik nemzedék a másiknak.

A hatalmas győzelem felett érzett nagy örömünkben sem feledkeztünk meg azonban a szenvedésekről, a drága véráldozatokról, mely az ezrednek a dicsőség mellett osztályrészül jutott s hálás kegyeletünkbe foglaljuk a megdicsőülteket, akik hazájukért hősi halált haltak.

Isten legyen a további harcokban is az ezreddel; óvja a veszedelmektől s segdtsse fegyvereinket végleges diadalra, hogy sokat küzdött hőseink mielőbb visszatérhessenek szerető övéikhez.

Miskolc, 1915 május hó 10.

Hazafias üdvözlettel, testvéri szeretettel Miskolc thjf. város közönsége nevében:

Dr. Nagy Ferenc,
polgármester.

Kobek ezredes válasza

Nagy Ferenc dr. polgármester üdvözlő levelére Kobek Béla ezredes a következő választ küldte:

Nagyságos

Dr. Nagy Ferenc úrnak,
Miskolc thjf. város polgármesterének

Miskolc.

Harctér, május 30-án.

Az ezredet hősie magatartása elismerésül a bic-i roham alkalmából Nagyságod kegyeskedett Miskolc város

közönsége nevében üdvözölni. Köszönöm azt minden honvédem nevében, akik ezt méltán megérdemelték. Az ezred eddig is megtette kötelességét; bátran, hősiezen, magyar honvédekhez méltó módon harcolt a legnehezebb viszonyok között is, azonban a most lefolyt dicsőséges, győzedelmes harcok több alkalmat nyújtottak arra, hogy a magyar név, magyar hősieiség méltó fényben tündököljön az egész világ előtt.

A város közönsége nevében hozzám intézett szép és meleg szavakra az ezred igyekezett tetteikkel felelni:

Folyó hó 19-én Miskolc város honvédjed az egri zászlóaljjal megrohanták Sobiecin községet, amelyet erősen megerősített állásban 6 orosz zászlóalj védelmezett. A község 8 órai harc után a miénk volt. 700 foglyot ejtettünk.

24-én a radymnói rohamnál az ezred az ellenségnek több egymás mögött fekvő megerősített vonalát áttörte, 150 foglyot ejtett, 6 ágyút és 8 géppuskát zsákmányolt.

Folyó hó 25-én megrohantuk a zagrody-i hídfőt, az ellenséget erős állásából 16 órai nehéz harc után kivetettük, a Sanon való átkelést kierőszakoltuk, 800 foglyot ejtettünk, 4 géppuskát zsákmányoltunk.

Fájdalom, a nehéz harcok sok áldozatot követeltek, sok derék elhullott hősünk öntözte vérével a 10-es honvédek diadalmas csataterét, de ez nem törte meg az ezredet, az elhunyt hősök kiömlő vére új

diadalokra, új dicsőségre ösztönöz mindnyájunkat.

Ezredem nevében hálásan köszönöm szeretett városunknak üdvözlését, azt megérdemeltük a múltban, Isten segítségével ki fogjuk érdemelni a jövőben is.. Diadalmas zászlónk ma Przemysl előtt áll és ha voltak honvédek, akik azt vég-sőkig védve, hősiezen elbuktak; lesznek 10-es honvédek, akik újra kitűzik zászlójukat a visszahódított falakra.

Fogadják mindnyájunk hálás, szeretetteljes üdvözlését, ígéretünket újabb győzelmekre és diadalokra.

Kiváló tisztelettel:

Kobek Béla, ezredes,

10-es honvédek kitüntetése

A hadsereg főparancsnokság az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásuk elismerésül Káló Jenő dr. tartalékos zászlósoknak, Michits László hadnagynak, Kiss Elek, Fénykövy József és Kozma Dezső hadapródoknak a 10-ik honvéd gyalogezredben az I. osztályú vitézségi érmet; Deák József dr., Friss Jakab dr., Havas Mihály tartalékos zászlósoknak, inczedy László tartalékos hadnagynak, Dalibor Ede, Kemény István, Sáfrán József, Taácher Oszvald hadapródoknak, Adriányi Árpád hadapródjelöltnek a 10-ik honvéd gyalogezrednél a 2. osztályú ezüst vitézségi érmet; Viola István, Márton György, Ár Imre, Molnár Jenő őrmestereknek, Nagy-Kazin-

Ézy Lajos, Pravda István, Zeleji Gáspár, Tóth István szakaszvezetőknek, Dolezsár Ernő és Wohlmann Ferenc tizedeseknek, Rácz József honvédnek a 10-ik honvéd gyalogezredben az I. osztályú ezüst vitézségi érmet adományozta.

Majd újabb alkalommal a hadseregfőparancsnokság az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásuk elismeréséül Frank Márton és Blau Izsó tartalékos zászlósoknak, Fögel Ernő és Kozlowsky Pál hadapródjelölteknek, Gönczöl János és Juhász György őrmestereknek, Katona János és Farkas Balázs tizedeseknek, valamint Sipos István őrzetőnek az első osztályú vitézségi érmet, Otterhalik Dezső, Német István, Ungerleider Dezső tartalékos zászlósoknak, Papp Dezső hadapródjelöltnek, Kecskés János, Szávik István és Sipos János őrmestereknek, Szőke Sándor törzsőrmesternek, Tengely Pál, Vörös Elek, Molnár István, Pata Ágoston, Tóth Mihály, Szec.sk László, Isudel János és Vigh Mihály szakaszvezetőknek, Vágány Márton, Foris Ferenc, Telek János, Skrabik Gyula, Vargha László egyéves önkénteseknek, Tóth Sándor, Török Sámuel, Sidló György, Gergely János, Menyhárt József, Schrei János és Tóth Lajos tizedeseknek, Lájér János, Varga József, Tóth János Pál és Ferge János oryezetőknek, Latanovszky Ferenc, Czakó József és Kovács Ferenc honvédeknek, Vizeleti Sándor sebesültszállítóknak és Vitéz

Lajos tisztiszolgának a másodosztályú ezüst vitézségi érmet adományozta.

Ismét más alkalommal a Rendeleti Közlöny adatai szerint a király elrendelte» hogy az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásuk elismeréséül Lipovniczky Kál mán 10-ik honvéd gyalogezredbeli főhadnagynak a legfelsőbb dicsérő elismerés tudtul adassék.

Az ellenség előtt teljesített kötelesség-hű szolgálataik elismeréséül kapta a koronás ezüst érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján: Májher Lajos 1. osztályú számvivő altiszt a 10. honvéd gyalogezredben.

*

A tizedik honvéd gyalogezrednél ujában az alábbi kitüntetések történtek. Elsőosztályu ezüst vitézségi érmet kaptak:

Dravutz László tartalékos zászlós; másodosztályú vitézségi érmet kaptak: Deák József, Király Dezső tartalékos zászlósok,. Nagy Sándor dr., Balázs István, Dalibor Ede tartalékos hadapródok; bronz vitézségi érmet kaptak: Adorján Sándor, Molnár Gyula és Gebe Lajos tartalékos zászlósok,. Bányai Jenő, Beregszászy István tartalékos hadnagyok; Kádas Gyula tizedes és Lados József örvezető.

Másodosztályú vitézségi érmet kaptak: Gyenes János őrmester, Baghy Imre őrmesterhadapródjelölt, Szabó József és Varga János tizedesek, Herbály Imre, Kalmár László, Prezensky János, Varró József, Kovács Pál, Soltész Béla, Trikicz György,

Nagyfejű Károly, Német Mihály és Erdélyi György őrzetők, Csemernyik Vilmos, Fejes István és Sós József honvédek.

Bronz vitézségi érmet kaptak: Templom János őrmester-hadapródjelölt, továbbá Perakovics Gyula és Molnár János őrmesterek, Weiner Zoltán, Kenyeres Elemér, Ábrahám László, Szilva Tamás szakaszvezetők, Zahorecz Bertalan, Várkonyi István, Kriston István, Medve András, Vincze János, Mocsári Géza, Darai Nagy Sándor, Ágocs Mihály, Buchta Ágoston, Énekes József, Kós József tizedesek; Hadadi Imre egyéves önkéntes tizedes, Weisz Sámuel, Nagy Antal, Granics János, Czobor József, Borsodi Áripád, Eгри Géza, Szikszai László, Pálmay Lajos, Dénes János őrzetök, Orchel András, Veréb Simon, Nyeste József, Deák Miklós, Kiss Pál, Kovács András, Kapus József, Varga János, Duschek Gyula, Hatházi János, Oláh József, Rivó István, Tóth Károly, Fülöp Mihály, Orosz András, Pozsgay Béla, Mártoni Márton, Rászó Mihály, Demkó András, Tóth András, Répászky József, Iski György, Kökény György, Homovics András, Berta Gyula, Sztankó István, Borics István, Szombati József, Balogh János, Dergei István, Szabó Bari Lajos, Berencsik Bertalan, Fürjes Pál honvédek és Sidló Imre tisztiszolga.

*

Majd a következő kitüntetésekről emlékezik meg a Rendeleti Közlöny:

Merkovics Sándor főhadnagynak a legfelsőbb elismerés (signum laudis) tudtul

adassék. Őfelsége legkegyelmesebben megengedte, bogy Fejes Kálmán alezredes, Martin Iván őrnagy, Szabó Géza, Zelenka Aladár, Kiss Kálmán századosok, Molnár István, Vitányi Dezső főhadnagyk a német császár által nekik adományozott II o. vaskeresztet viselhessék. Őfelsége, a király az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért Nanp Sándor tartalékos zászlósnak az I. osztályú vitézségi érmet adományozta. A koronás ezüst érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján kapták: Lapis Pál, Egyed Ferenc, Bodor József, Köbling Károly és Knrucz Mihály főszámvivők. Az ezüst vitézségi érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján kapták: Székely Imre, Berecz Sámuel, Tóth József, Domán Jenő, Schmiedt Konrácl, Grenzer Imre, Burmai Pál, Bodor Lajos, Weiner Dezső, Rátkai Péter I. osztályú számvivő altisztek és Német Alajos fegyvermester. Az ezüst érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján kapták: Barta Mátyás és Kusztik Antal II. osztályú fegyvermesterek, Heimlich Iván szakaszvezető, Kohlmann Ferenc tizedes, Hegedűs Mátyás és Frnszt István honvédek,

A király megemlékezése a 10-es honvédekről

A kassai kir. kormánybiztos értesítette Borsod vármegyét, hogy a király a 10. honvéd gyalogezred kiváló fegyvertényei felett megelégedését fejezte ki. A törvényhatóság ez alkalomból üdvözli a hős 10-es honvédeket és a kassai kormánybiztos értesítését irattárba helyezi.

10-es honvédek a veszteség listám

A 2.16-ik számú veszteségi listza szerint elesetek: Kreitz Béla 10. honvéd gyalogezredben hadapródjelölt és Papp Dezső hadapródjelölt. Megsebesültek: Adler Pál hadapródjelölt. Blau Izsó zászlós, Dévaid János hadapród, Fögel Ernő hadapród, Geiger Uvula hadnagy, Lifpovniczky Kálmán hadnagy, Makrányi Gyula hadapród, Mayer Géza hadapród, Mojzes Károly zászlós, Nobel Elek hadnagy, Prónay Géza hadapród, Szabó Géza hadapród, Szabó Szilárd zászlós. Hadifogságba jutott: Vitányi Dezső főhadnagy.

A 221-es számú veszteségi lajstrom iulius 27-én jelent meg és a következő elesett, megsebesült és hadifogságba jutott tisztek névsorát tartalmazza: Elesett: Bogár István 10. honvéd gyalogezred Deli zászlós, Hupka István hadapród, Király Dezső tart. zászlós, Kiss Jenő hadapród, Réty Nándor tart. hadnagy, Megsebesültek: Baghi Imre hadapródjelölt, Bányai Jenő hadapród, Darvas Sándor tart. hadnagy, Dravucz István zászlós, dr. Greröcz Kálmán tart. hadnagy, Harsághy Gyula tart. hadnagy, Kemény István zászlós, Kiss Elek hadapród, Kozma Dezső hadapród, clr. Lantos Ágoston tart. főhadnagy, Ligeti Jenő hadnagy, Mencer Gyula hadnagy, Mikulecz István hadnagy, Molnár László főhadnagy, Nyiri Dániel hadnagy, Schiller János zászlós, Szalay Róbert hadapród, Tanos Béla hadnagy, Templom János hadapród, Vermes

András tart. hadnagy, valamennyien a 10. honvéd gyalogezredben. Hadifogságba jutott: Adriányi Árpád hadapródjelölt, Dalibor Ede hadapród, Deák József zászlós, Fazekas László tart. hadnagy, Fazekas Miklós tart. hadnagy, Fénykövy József hadapród, Gebe Lajos zászlós, Heinrich Sándor hadapród, Hényel Béla zászlós, Kalas Tamás hadnagy, Margittai Artúr hadapród, Mészáros Dezső hadapród, Molnár Jenő zászlós, Murin Miklós hadnagy, Nádler Pál hadapród, Nagy Sándor I. dr. hadapród, Némethy József százados, Porges» Izsó főhadnagy, Ruzsin Miklós zászlós, Schubert Rudolf hadapród, Starasolszky Lipót főhadnagy, Varga Géza hadapródjelölt, valamennyien a 10-ik honvéd gyalogezredből.

10-es honvédek voltak az elsők Brest- Litowskban

Brest-Litowsk elfoglalása után a következő levelet intéztem Nagy Ferenc dr. polgármesterhez:

Nagyságos

Dr. Nagy Ferenc
polgármester úrnak

Miskolc.

Oroszország, 1915 augusztus 26..

Igen tisztelt Polgármester Úr!

Örömmel adok hírt arról, hogy ma reggel 4 órakor bevonultunk Brest-Litowskba. A városba először a miskolci 10-ik honvéd gyalogezred egy százada és

a 16-os besztercebányai honvéd gyalogezred egy zászlóalja vonultak be elsőeknek. Ez a történelmi igazság, ami hivatalosan is meg van állapítva.

Ebből az örvendetes alkalomból melegen üdvözljük az igen tisztelt Polgármester urat. Méltóztassék a mi nagy örömmünket otthoni jóbarátainkkal is közölni.

Vagyok kitűnő tisztelettel

kész híved
Sassy Csaba..

Brest-Litowsktól a Strypáig

1915 augusztus 29—szeptember 16.

Két hétig mindig jöttünk-jöttünk és azt sem tudtuk, hogy hová. Mikor Brest-Litowskban kivonták a VI. hadtestet a Mackensen hadsereg kötelékéből, úgy volt, hogy az olasz frontra megyünk. Ezt a feltevést annyira hittük, hogy amikor Rawa-Ruskában bevagoníroztak és megindultunk délnek — sokan megtáviratozták az asszonyaiknak Újhelybe, Miskolcra, Egerbe, jönének eléjük Mezőlaborcra. Akárhány tiszt asszony el is utazott, de ott ugyan várhatta a 10-es honvédeket.

Az történt velünk, hogy útközben — el-irányítottak a Strypa-frontra, ahol valami disznóság történt. Frontáttörés történt és hirtelen ember kellett a gátra. Erre a 39-ik honvédhadosztály úton levő vonatait ide irányították és mi — bizony — nem mentünk át a Kárpátokon, hogy az új harctérre édes hazánk földjén menjünk keresztül.

új erőt merítve az otthoniak látásából, öleléséből.

Óriási utakat tettünk meg két hét alatt. De az út nem volt fárasztó, mert nem csatába kellett menni, hanem olyan területen át, ahol már mi voltunk az urak. Ahol már odahaza voltunk.

Az út vígan telt el. Tartott a vutkiból és minden reggel, mikor tovább mentünk, a táborhelyünk tele volt kiürült, eldobált vutkis üvegekkel.

Utunk mindenütt a Bug mellett vitt. Ami egyúttal azt is jelenti, hogy rendkívül hideg éjszakákat éltünk át és a sátorlap reggelre kelve többször deres volt, mint nem.

Kodenben Frigyes főherceg tekintette meg csapatainkat, dióimban jó napunk volt. Itt már tömve volt áruval minden üzlet. Vendéglő, kocsmá, cukrászda. Az utcán limonádé, füge, narancs. Lehetett vásárolni. Cholmból ment el szabadságra Haelffy altábornagy, hadosztályparancsnok.

Másnap este Kobek ezredes úr is szabadságra ment. 1914. szeptember 3-án indult el Miskolcra az 58. menetzászlóaljjal, azóta nem volt odahaza. Egy évre rá indult első szabadságra. Vele ment Petrik Ernő főhadnagy is és sokan az ezred tisztikarából, köztük Petrik Sándor hadnagy, a diósgyőri főjegyző fia is. Vele küldtem haza egy zsákban, széna közé csomagolva a Brestben zsákmányolt szamováromat.

Magunkra maradtunk. Ideiglenesen Szentgyörgyi Béla százados vette át az ezredparancsnokságot. Velünk van Parravici-

ni százados is, aki Kodon óta egyre gyakrabban lázas.

Szeptember 6-án érkeztünk Tarnawatára, szitáló, sűrűszemű, csendes őszi esőben. Megilletődött arccal, könnyes szemekkel néztünk szét a tájon, ahol a miskolci 10-es honvédezred 1914. augusztus 26-án első ütközetét vívta Ahol először ömlött tízes honvédvér az orosz mezőkre. Ahol az első 10-es honvédsírok domborulnak.

Akik itt voltak az első harcnál, könnyes szemmel, elfogódott szívvel nézték az, apró sírhantokat, a tájat... És mutogatták egymásnak a téglagyár kéményét, ahol az orosz megfigyelő volt, A leégett falut, ahol az ellenséges ütegek állottak. Az erdőt,, ahonnan a kozáknak hitt huszár-járőr kirohant és véres konsternációt okozott. A mocsarat, ahol az alkonyatban Parravicini százados — most is jelen volt — nyakig süpedt be az embereivel a fagyos vízbe... Minden fához, minden kőhöz, minden földhányáshoz emlékek fűződnek. Szomorú emlékek, melyek itt, ezen a tájon feljárnak kísérteni a lelkünkben... Visszaidézni a mulat. Az elesett bajtársak arcát, emlékét,, utolsó szavait, kiömlő véréét...! Záporeső módjára megindítani könnyeinket.

Most, hogy kijövünk Oroszországból, nem hagyhattuk itt szó nélkül, istenhozád nélkül elesett, hős testvéreinket, drága holt bajtársainkat.

Három nappal előbb, hogy Tarnawatára értünk, Székely főhadnagy ötletében már akkor megszületett egy emlékmű gondolata és csakhamar kész volt az egész ün-

népség tervével. Az ezred utász osztaga által keresztet ácsoltatott, amelyet kocsin vittünk azután Tarnawatkára.

Síremléssel búcsúztunk el holt bajtársainktól.

A legnagyobb sírhant közepébe hatalmas, impozáns, fehérre gyalult keresztet állítottunk. Fent a kereszten aranyos keretben, üveg alatt a következő versem volt felírva:

Hős 10-es honvédek nyugszanak e tájon,
Itt hullott a vérük az orosz határon.
Az első ütközet halottai voltak,
Mint az oroszok, küzdöttek, harcoltak.
Nem ömlött hiába piros vérük itten,
Megbosszulta őket erős Hadur-Isten.
Az ellen megverve, többé ránk se támad,
Dicsőséget hajt ki e síron a bánat.

1914. aug. 26. — 1915. szept. 7.

A kereszt tövében gyönyörű sírdombot csináltunk, beborítva gyeptéglával, beültetve vérvörös pipacs virággal. A sírdomb köré pedig — mert hősök sírja — háromszoros drótsövényt készítettünk.

Délután 5 órakor azután szép csendesen megindult az egész ezred a síremlék felé. A kereszt alá állottak, közvetlen az emlékmű mellé csoportosultak azok a tisztek és honvédek, akik az első ütközetben itt résztvettek. Mellettük állottak fel a többiek.

Síri csendben, szitáló esőben, szürke, borongós, gyászünnepélyhez, requiemhez való időben felcsendült a Himnusz... Megbűnhődte már e nép a múltat, jövendőt...

Majd Szentgyörgyi Béla százados a kö-

vetkező gyújtó hatású ünnepi beszédet mondta:

— Honvédek! Bajtársak! Amidőn a múlt év júniusában hitvány szerb bérencek szeretett trónörökösünket s hitvesét gálád módon meggyilkolták, a bűnös szerb üzelmek pohara csordultig megtelt; a szerbbel való leszámolás elkerülhetetlen volt. Kizárólag e két nemzet közötti leszámolás a háború arányait, tartamát lokalizálhatta volna, ha a titkos megvesztegetők, gyalázatos, hazug érvek palástja alatt most már nyílt ellenségeinkké nem lettek volna, hogy régi vágyaikat, közönséges kalmár politikájukat valóra váltsák. Ellenünk támadt a szerben kívül majdnem az egész világ. Az óriás birodalmú orosz, a tengerek hódító ura, az angol, a francia, belga, majd a japán s újabban a hitszegő olasz. Számításuk azonban balul ütött ki. Koronás királyunk hi/ó szava a nemzetet együtt találta. Határtalan lelkesedéssel, tömött sorokban siettek a fegyver alá, hogy szeretett Magyarországot megvédelmezzék s jogos küzdelmünket diadalra vigyék. Az eddigi küzdelem emberfeletti csodával határos volt. Hála a Mindenhatónak, ki fegyverünket áldásával kíséri, liú fegyverszövetségeseink: a német és török vállvetett és céltudatos együttműködésével az ellenséget országunk határáról minden vonalon nemcsak csúfosan elűztük, de mélyen behatolva a legnagyobb ellenséges ország testébe, ma hű szövetségeseink a mi itteni diadalaink koronájától: Brest-Litovsktól messze, a szent és sérthetetlen nagy Oroszország testében mérföldes csiz-

mákkal gázol. A csodálatos véletlen engedte meg azt, hogy ma itt állunk, hol a múlt óv augusztus hó 26-án első véres csatáját vívta az ezred az orosz kolosszussal. Rendkívül nehéz, súlyos volt a feladat, ami a 39. hadosztálynak jutott ez alkalommal, de fényesen is oldotta meg. Megállapított négyszeres túlerővel kellett felvenni itt a harcot, de sorainkban férfiak, magyar honvédek, a ti rettenthetetlen elődeitek harcoltak s a sikernek el kellett következnie. Nem lehet itt elhallgatnom az első nap súlyos megpróbáltatását, a feladat nagyságával arányban álló nagy veszteségeket, de ez a karokat nem lankasztotta, de még inkább megacélozta, hogy ez a terület, ahol most állunk s mely 26-án még birtokunkba nem kerülhetett, már másnap birtokunkban volt.

S ti hősök, kik itt pihentek, megérezitek, hogy az idegen föld magyar lábak dobbanásától hangzik, azokétól az utódokétól, kik megilletődve a Mindenható áldását kérik nyugvó hamvaitokra.

Ti pedig, bajtársaim, most már a csendesen nyugvó hősök emlékéből merítsetek *erőt*, kitartást a további küzdelmekre, mert csak a végső győzelem, ellenségeink teljes letiprása adhat békés nyugalmat itt pihenő hős bajtársainknak.

Percekig tartott az éljenzés Szentgyörgyi százados beszéde után. Most dr. Petrik Jenő honvédhadnagy lépett a pódiumra és e sorok írójának alábbi alkalmi költeményét szavalta el frenetikus hatással:

Bajtársak! Honvédek! Úgy-e szép az élet?!
 Virágot hajtának erdők, mezők, rétek...
 Őszi nap tüze a sugarait ontja...
 Aranyszálakkal a vidéket befonja...
 Bajtársak! Honvédek! Alig múlt egy éve.
 Ezt a tájat még több magyar fiú nézte.
 Nem soká nézhette... Nem eoká láthatta...
 Itt folyt el a földön szívük vérpatakja.

Temetőkert itten a föld, ahol állunk...
 Amerre csak látunk, temetőben járunk.
 Sírhant itt minden rög, amerre csak lépünk.
 Síron nyit a virág, amerre csak nézünk.
 És hogyha szívünkben szomorúság támad:
 Honvédsírt öntöz meg a könnyező bánat.
 Mert ezen a tájon bánat van elvetve:
 Ez a föld ezredünk nagy temetőkertje.

Az első ütközet... Véres első harcok...
 Rohamra rohantak a kipirult arcok.
 Szemükben elszántság, harag tüze égett...
 Lobogott a vérük... Magyar dicsőséget
 Szomjazott a lelkük... Rohantak előre...
 Aztán piros vérük hullott füre, köre,
 Nef elejts virágra, smaragdszínű pástra...
 Véres lett a mező mindenik fűszála.

De sokan felbuktak... De sokan elestek...
 A puha pázsitról soha fel se keltek.
 De sok anya várja, de sok hitves várja;
 Hová lett a fia? Hová lett a párja?
 De sok sóhajtás száll itt erre a sikra,
 Ha majd egy levélben az lesz haza írva,
 Hogy az, akit várnak, elaludt örökre...
 Itt borul fölötte Tarnawatka rögje.

Elesett véreink, akik itt pihentek,
 Igazi árvák majd csak ezután lesztek.
 Itt hagyunk titeket, ti megszentelt hantok!
 Idegen országban magatok maradtok.
 De azért álmotok — tudom — mégis szép
 [lesz,
 Mert ha egy halott szív sírjából felérez,
 Látja, hogy véretek nem hullott hiába:
 Nem tapos itt többet vad kozákló lába.

Véretek hullása nem történt hiába,
 Nincsen már ellenség szép Magyarországba,
 A fehér cár hada megverve, megfogva,
 A halál vág rendet az orosz sorokba,
 Megvagytok bosszulva, menekül az ellen,
 Vitéz fegyverünknek nem állhat már ellen.
 Álmodjatok szépet... Szép magyar vidékről...
 Magyar boldogságról... Magyar dicsőségről...

Mi elmegyünk innen. Idegenbe... messze...
 Idegen határra... Távol harcterekre...
 Új ellenség ellen, új harcot viselni
 És a fegyverünket addig le nem tenni,
 Míg egy szál ellenség szembe fordul vélünk.
 Harcolunk, ahogy ti. Harcolunk, míg élünk.
 Égverő haraggal, dacos elszántsággal,
 Ha kell, szembenézünk az egész világgal.

De bárhová megyünk: havasokra, síkra,
 Tarnawatka dombja, Tarnawatka síkja,
 Tarnawatka földje, hősök temetője
 Sose lesz felejtve előttünk... Belőle
 Bátorságot nyerünk... Újabb elszántságot...
 Tarnawatka földje légy örökre áldott!
 Minden gondolatunk, minden sóhajtásunk
 Ide szálljon, mikor új diadalt látunk.

Bajtársak! Honvédek! Aki aztán élve
 Hazajut valaha a magyar vidékre.
 Menjen el Zemplénbe, Borsodba, Hevesbe,
 Egy-egy kis faluba, kis falusi kertbe.
 Mondja el majd otthon özvegynek, anyának,
 Hogy az itt elesett hős 10-es bajtársak
 Hamvai, porai nem szálltak a szélnek:
 Hanem szíveinkben mindörökre élnek!

Az utolsó verssorok elhangzása után még egyszer felcsendült a Himnusz. Majd minden zászlóalj és az ütközetvonat személyzete, legénysége szebbnél-szebb cser- és fenyőkoszorúkat helyezett a keresztre és a sírdombra. Aztán csendben, lassan megindult az ezred hazafelé a faluba. Szitáló, sűrű szemű őszi eső permetezett a sírdombra, amelyen a pipacsvirágok, mintha égő, piros, meleg vércseppek lettek volna... Piros vére az elesett 10-es honvédeknek.

Tarnawatkáról Tomasownak vettük utunkat. Itt lépte át az orosz határt tavaly — első ízben — az ezred. Magyarországon nem is láttam ilyen gyönyörű országotat seholsem. Óriási erdők között visz el az út, mely mérföldeken keresztül nagykockakővel van kirakva. Az úton egy helyütt egy óriási úthengert találtunk. Rögtön ráírtuk „az orosz henger”. És lefényképeztük a defektust kapott orosz hengert, melyet csak úgy defektus ért, mint az orosz hadiakciót. Aztán mentünk Belzecen keresztül Eawa-Ruskára, aljól viszont az 58. menetzászlóalj ment át 1914. szeptember 8-án a tűzkeresztségen.

Rawa-Ruskán sört is kaptunk. Itt napo-

kat töltöttünk el, várva a bevagionírozás. Az itt töltött pár nap egy véget érni nem akaró lakodalom volt. Új frontra megyünk — új halállal nézünk ott szembe. Ma még piros élet — holnap fehér álom! De ez a nap még a miénk!

Hideg, esős őszi napok jártak. Sehogysem volt hát stílszerű, hogy Rawa-Ruskán osztották ki az ezrednek a nyárra szánt — vászonruhákat. Kissé elkésett vele a hadvezetőség.

Mikor bevagioníroztak, még mindig azt hittük, hogy az olasz frontra megyünk. A piszkos marhakocsikat és lórékat egész barátságos lakásokká alakítottuk át. Az eső az egész úton szitált, de a jókedvünket nem lohasztotta le.

Majd elfordultunk Strynek és Stanislaun keresztül jöttünk a Strypa-frontra. — Bolsowcén vagonírozták ki az ezredet. — Ezredes úrral, Petrik Ernővel és a többi szabadsággal Uwsién találkoztunk össze. Majd kegyetlen őszi sárban visszajöttünk Osoweére — a vonattal, a Strypa jobbpart-jjára, az ezredtörzs pedig a Strypa balpart-jára Bielawincére ment.

Szeptember 16. Végre — megállottunk. Helyben vagyunk megint!

Osoyce

1915. szept. 17— okt. 29.

Mielőtt idetapostunk volna, a Strypa mellé, Kozowától lefelé jövet, Bialokier-nicánál is pihenőt tartottunk. Ez a falu úgy fekszik, mint Hámor község. Lent a

mélyben a falu, fent az út. Itt találkoztam Bloch Alfréd 9-es főhadnagy miskolci műépítész jópajtásommal. A viszontlátás örömeére vacsorára is meghívott. Aztán itt találkoztam Bársony Ernő dr.-ral is, aki szintén abban a hitben, hogy ügyis Miskolcon át megyünk az olasz frontra, háromnapos szabadságra hazautazott. Éppen aznap volt Kobek ezredes úréknál, mikor az ezredes úr megkapta, a táviratot, hogy a Strypa-frontra mentünk, induljon vissza. Így azután alig egy nap Miskolcon időzése után Bársony is visszajött szép, sárga csizmában. Ezt most kapta. A jó hazai libamáját én is megkóstoltam. A kis Bársony sneidig fiú. Brest-Litowsk alatt véletlenül szemtanúja volt, amikor a 10-es honvédek németje, Bernát, szuronyával hasbaszúrt egy állapotos asszonyt, aki térdre rogyva rimánkodott előtte, hogy a tehenét el ne hajtsa. Ernő erre lekapatta Bernátot és olyan huszonötöt veretett rá, mint a pinty.

Bobulincén keresztül alkonyatidőn értünk Osowcére szeptember 16-án. Gyönyörű szép fehérnép lakik mind a két faluban. Ilyen szabályos arcú, szép falusi asszonyokat, leányokat még nem is láttam.

Alig érkeztünk meg Osowcéra, Székely Dezső mindjárt megszervezett egy expedíciót, hogy keressük fel az ezredtörzset. Mintegy nyolcan-tizen a holdfényes, szép őszi estén nekiindultunk a Strypa túlsó partjára. A hidak fel vannak égetve, így két helyen kellett átgázolni a vizén. Az ezredtörzset Bielawincén találtuk meg. Éj-

féltájban jöttünk vissza. Székely Dezső hazafelé, a nádas szélén örült vágatásba kezdett. Az erdő szélén a lelógó gallyak majd kiemeltek a nyeregből. Újdonsült lovasember létemre, kemény próbára tett a Székely tréfája, mert hisz az egész vágatással azt akarta, hogy a lovam le hagyjon valahol a Strypa közepén.

Osowce nagyon szép ukrán falu. Hatalmas erdőségek lábánál. A faluban, a Strypa partján van a Potoczkyaknak egy gyönyörű kastélyuk parkkal. A falusi nép — borotvált arcom után ítélve — azt hiszi, hogy pap vagyok.

— Sone! Sonc! Mutogatnak rám és alig győzöm elkapkodni a kezem a sok kézcsók elől.

Október elsején menetzászlóaljat kaptunk. Köztük volt Kövér Gyula hadapród, az országos nevű festőművész, akit 1914. nyarán Belgiumban és Hollandiában talált a mozgósítás. Ott festette az ősrégi, szép belga városokat. Székely Dezsőhöz osztották be. Az ezred hadifestője lett.

Egyízben — Osowcén — a falun átvonuló idegen katonaság között találkoztam Stern Samu őrmesterrel, miskolci vízvezetési vállalkozóval.

Szeptember 24-én búcsúzott el a hadosztály ezredeitől Hadffy kegyelmes úr, a ki 14 hónapja, hogy parancsnoka a 39-ik honvédhadosztálynak. Csoportparancsnokságot kapott. Az új hadosztályparancsnok gyarmatai Dani Balázs.

Kezdem magam a hadosztály hivata-

los költőjévé kinőni. A tarnawatikai ünnepélyünkről három nagy fényképet csináltak. Egyet Hadffy kegyelmes úr, egyet Molnár tábornok úr és egyet Daubner ezredes úr kapott. Mind a bárom hátára ráírták a versemet, melyet a hadosztálynál litografikus úton sokszorosítottak és a hadosztály eligazítással minden ezrednek 10—10 példányban küldtek meg. A verset a hadosztálynál az ebéden is felolvasták. Ezután a siker után ért az a kitüntetés, hogy megbíztak az „Előre” hadosztály hivatalos versének, az „Előre” versnek megírásával. A vers egy múlapra jön, amelyet Kövér Gyula rajzolt. A vers köré tölgyfalombos girland borul, melynek minden levelén Gorlicétől kezdődően egy-egy ütközetnap neve áll, melyen a hadosztály, a Gorlice—brestlitowski előnyomás ideje alatt győzelmet aratott. Fent a Hadffy altábornagy úr arcképe és a kép alján facsimilében valamennyi parancsnok, — hadosztály, dandár-, ezredparancsnokok — aláírása, A múlapot legalább 10,000 példányban nyomatják ki Pesten, háromszín nyomással és az özvegy- és árvaalap javára fogják árusítani.

Bársony Ernőt szeptember 23-án Petlikowec-Nowi és Dobropole között a kozákok elfogták. Azt mondják, bátran viselkedett és nem egykönnyen adta meg magát a kis Bársony.

Egyébként itt jól megy a sorunk. — Szeptember 18-ika óta újra ágyban hálok, levetkőzve, egész otthoniasan. Reggelire egy félliter tejeskávét iszom meg egyszer-

re, de már tízóraira jól esik a rántotta pirított hagymával.

Az idő, szeptember utolsó hetében, újra nyáriasra fordult. A „vénasszonyok nyara” itt Ukrajnában is igen szép és hangulatos.

Mikor a kozákokat vártuk

1915 október 14.

Csúnya, szürke, ködös, őszi októberi délután. A mindjobban sűrűsödő köd már délután 2 óra tájban megülte az egész Strypa-völgyet. Különös, réteges ködfátylak borultak a tájra. Mintha ezer meg ezer pókhálófinomságú csukaszürke fátyolt eregettek volna alá az égből. És minden fátyoldarab sötétebb volt egy árnyalattal.

A víz partján, ahol az ütközetvona-tunk állott, dél óta ideges nyugtalanság volt észrevehető. Hol az egyik, hol a másik telefonista merészkedett ki a telefonszekrény mellől a telephelyre és komor arccal, összeráncolt szemöldökkel újságolta, suttogta a hirt egy-egy meghittebb emberének, hogy baj van. Az ellenség a 9-ik ezred frontját Hajworonkánál jelentékeny túlerővel támadta meg és áttörte. A 9-ik ezrednek nagy veszteségei lehetnek. Már a telefonösszeköttetés is megszakadt velük. Nem tudunk róluk semmit. A rengeteg bizonytalanságban csak az az egy bizonyos, hogy a frontunkat áttörték és az áttörés helyén most egy ür tátong, melyen az ellenséges lovasság benyomulhat.

A percenként váltakozó hírek konsternáló hatása leírhatatlan volt. Elképzelhető. Május másodika óta kergettük, üztük, hajtottuk az ellenséget. Május másodika óta annyira hozzászoktunk a győzelemhez, a folytonos, minduntalan való diadalhoz, hogy el sem tudtunk már olyan esetet képzelni, amikor nekünk kell tartani a támadástól. Nyugalmunkat, biztonságérzetünket még fokozta az a körülmény is, hogy a mi állásaink bevehetetlen erősségűek voltak. Azért tetszett olyan hihetetlennek, hogy áttörték a vonalat. Azt hittük, az egész front olyan acélból kovácsolt, olyan gránitszikla ellenállóképességű, mint a mi ezredünké. Elkezdtünk hát idegeskedni. Mi lesz most?

A felelet hamar megjött rá. Az eleségkocsikat csakhamar Oleszára, egy, a háttunk mögött nyolc kilométerre levő faluba dirigálták. Odament a nagy trén, a nagy vonat. A századok konyhakocsijai és a löszerkocsik ellenben bevonultak Osowcéra, az ütközetvonat telephelyére, hogy egyhelyre legyenek tömörítve.

Kelletlen arccal, kellemetlen, nyugtalanító érzésekkel néztük az eleségvonat elvonulását. Egy fél éve már, hogy a májusi offenzíva óta örökösen együtt voltunk jóban, rosszban, most tehát úgy éreztük, liogy ez a válás több, mint a háborúnak egy jelentéktelen epizódja, több, mint a változó hadiszerecse pillanatnyi megtáborodása. Olyan búcsúzásféle hangulat vett rajtunk erőt.

Mikor az utolsó kocsis is kigördült, alig volt délutáni öt óra és máris szuroksötét

volt. Az áthatlan, masszával sűrűsödő köd csak fokozta az elkövetkező éjszakába vetett bizalmatlanságunkat. Nem sok jót vártunk a végtelen hosszúnak tetsző éjszakától. El voltunk rá készülve, hogy az ellenség a front áttörése következtében támadt résen benyom egy pár kozák-cserkesz hadosztályt és hátba támad, bekerít, elvágja még a visszavonulásunk útját is.

A köd mindegyre jobban sűrűsödött... A sötétség leplét mind átláthatatlanabbra szőtte az éjszaka.

Kevéssel öt óra után a hadosztály törzsszázada jött a telephelyünkre tábori őrségül. A Strypa parjára, az utak közé, kerítésekre szöges drótot feszítettek ki, hogyha jön a kozákság, fennakadjon, megbotoljon belé. Zaj támadjon, nehogy észvétlenül lephessenek meg. Nehogy rajtunk üssenek.

Ezek az óvintézkedések ahelyett, hogy megnyugtattak volna, csak az idegességünket fokozták. Tehát mégis igaz. — Még csak kozáktámadástól tartunk. Még pedig oldalról, hátunk mögül érhető támadástól. Mert hiszen a gondolat egy percig sem aggasztott, hogy mi történik akkor, ha a rajvonalainkat, az állásainkat támadják. A jól kiépített állásokban kipihent, erős, bátor emberek voltak. Ott minden támadásnak össze kell omolnia. Elleniben minden bizodalom és minden, a saját etönkbe vetett hit megdőlt, ha arra gondoltunk, hogy esetleg bekerítenek.

Mint a sűrű szemű őszi esőtől csapzott tollú verebek, fázkódva, gubbasztva, szo-

morcán ültünk egymás melleit a Székely Dezső lakásán. Néha-néha a soha el nem múló akasztófahumor egy-egy keserű ötlete mégis csak feltolakodott a szánkra. És elkezdtünk egymásnak szép jövőt jósolni. Akinek sárga csizma volt a lábán, azt az-azal biztattuk, adja el most, olcsón, amíg akad rá vevő. Holnap, ha maga előtt hajt a muszka Kiew felé, a kozákok úgysis lehúzzák a lábáról. Majd indítványoztuk, hogy igyunk meg minden megiható alkoholt. Ma még a mienk. Holnap úgysis a muszka isz-sza meg.

Mikor már teljes volt a vakhomály, a sötétség és valóra vált az a máskor kedves túlzásnak tartott közhely, hogy az ember „nem látott tovább az orránál, olyan sötét volt”... kimentem az ezredtörzshöz Biela-wincére az aznapi postával. A rettenetes, egyiptomi sötétségben bizony a ló is csak botorkált s bátortalanul, félve, megcsúsztatva, minduntalan megbotolva lépke-dett.

— Megállj! — biztattam, — ha szalad-ni kell az éjszaka, ha uccekaj lesz, majd mégy te még bátrabban is!

Átadtam a postát és — megnyugod-tam. Láttam az ezredparancsnokunkat és ez megnyugtató. Hiába, a szuggeszció a legnagyobb úr az idegeken. Láttam az ő végtelen nyugalmat, ezt a fölényes, nála olyan természetes föltétlen nyugalmat és megnyugodtak az idegeim. Eszembe jutott, hogy Kalnikownál is ezzel a hideg nyuga-lommal kergette vissza állásaikba a vissza-futó, hanyatt-homlok rohanó rajvonalakat

és vissza is foglaltatta egy órán belül velük az eredeti állásainkat. Eszembe jutott, hogy Krosnó rinekjén (piacterén) is ezzel a szoborszerű, nyugodt vonásokkal, ezzel a nyugodtságából ki nem zökkenhető hidegvérrel beszélgetett Hadffy altábornagygyal, mikor köröttük jobbra-balra csapkodott a gránát és robbant a shrapnell... Ezt a nyugodt arcot láttam Muninánál, liadymnónál, Bor-Kiminskynél... És mindennütt ugyanaz volt látásának a rám való hatása. Megnyugtató. Bizalommal és bátorsággal töltött el.

Most is, szinte kicserélve, erősebb idegekkel, több nyugalommal és bizalommal mentem vissza a telephelyünkre. Azaz csak botorkáltam, mert minden lépés bizonytalannak tetszett.

Aztán a telefon mellé húzódva vártuk ki, virrasztottuk végig az estét.

A hírek nem valami biztatóak voltak. Még mindig nincs összeköttetés a balszárnyunkon levő ezredekkel. Semmi hír sincs róluk. Se jó, se rossz. Jót már nem is várunk, csak szeretnénk volna tudni, hogy mennyire rosszak hát a Hiób-hírek. Mert azok összetevéséből mégis csak megállapítottuk volna a veszély nagyságát, mekkoraságát, közelségét.

Közben feszülten figyeltük, hallgatunk, kémeleltük az éjszakát. Nem hallunk c lódobogást? Nem jön-e még a kozáklovaság! És minden órában meggyőződünk róla, az istállóban nyergelve vannak-e a lovaink.

Hallgattuk, ügyeltük az éjszakát. Lestiik, vártuk a telefonhíreket.

— Csendet! A hadtest telefonál. „Kitartani a végsőig! A had seregtartalék útban van. Míg megérkezik, minden körülmények között kitartani!” ... Fellélegzetünk. Mégis, valami bizonyos. Valami bizonyosság ebben a káoszban.

Ez a telefonhír pár órára megint megnyugtatót annyira-amennyire. De azért minden percben megkérdeztük a telefonistától, hogy „Mi újság? Mit hall? Jó hír? Rossz hír?..

Nehezen teltek-múltak az órák. Nem akart forogni az idő kereke. A lélek, az idegek életét, feldúlt, zaklatott nyugtalanságát nem bírta követni, utólnéri.

Éjfél után valami különös, tompa zaj szűrődött fel a házba az úttest felől. Katonaszállításra berendezett óriási teherautók hozták a hadseregtartalékokat Kolomeából. Egész kivilágos-kivirradtig. Mire a szállítás befejeződött, a hajnal felvirradt. A kora reggeli órák bágyadt, bizonytalan szürkésege már elárasztotta világával a szobát, álmodni azonban ez sem hozott magával.

Két nap, két éjszaka tartott ez az állapot. Két nap, két éjszaka nem voltunk bizonyosak abban, hogy mi fog történni csak a legközelebbi órákban is. Két nap, két éjszaka kellett hozzá, hogy a megfelelő számú hadseregtartalék felvonuljon és visszaszorítsa a betódult ellenséget, a mi ezredünk hatásos közreműködésével.

A harmadik este, a harmadik éjszaka aztán felszabadultak a lelkek a lidércnyo-

más alól... Megint a régiek voltunk. A jókedvűek, bizakodóak, erősek... Akik Gorlicétől Brestig kergették a muszkát. Akik most se félnek sohasem, ha állásaik előtt észreveszik az ellenség támadó mozdulatait... Csak jöjjen, ha van kedve!

És most már jókedvűen, tréfálkozva, nevetgélve gondolunk azokra az órákra, amikor a kozákokat vártuk. A front újra erős. Az áttörés helyén levő állásokat a mi tizes honvédeink foglalták el. És hogy most már mennyire nyugodtak a fiúk, arra nézve a legjellemzőbb az alábbi eset:

Egy éjszaka idegen ezredbeli tartalékokat helyeztek el abban a faluban, ahol az ütközetvonalunk van. Éjjel, az álmainkból vert fel a betóduló és követelőző gyalogság. Az egyik házba villany lámpájával odavilágít az alvó tízesekre egy fiatal tiszt és felkiált:

— Hallatlan! Maguk levetkőzve alusznak ezen a helyen, ahol örökös készültségben kellene lennünk.

Megszólal erre egy egyszerű tízes honvéd pokoli flegmával:

— Hja! Kérem, hadnagy úr! Most 10-es honvédek vannak előttünk a rajvonalakban. Amikor ők vannak előttünk, le merünk vetkőzni éjszakára!

Erre a válaszra feltűnés nélkül, de annál szótlanabb gyorsasággal tűnt el a fiatal hadnagy úr... Mi pedig most már könnyű szívvel gondolunk erre az epizódra is, csak úgy, mint arra a másokra, a kozákvárás óráira.

Jelentékeny orosz erővel állunk szem-

ben ezen a fronton. De — legalább mi előttünk, 10-esek előtt — a helyzet ugyanaz, mint a német-francia fronton. A mi állásaink valósággal áttörhetetlenek. Lehetetlen büszkeség nélkül meg nem emlékezni a mi állásainkról. Valóságos földvárak, földbe vájt erődítések. A fedezékek nemcsak shrapnellernyőkkel vannak ellátva, hanem olyan tetőkkel, hogy azokat bizony a kisebbfajta tábori ágyúk gránátja sem üti keresztül. Egész kis földalatti palotasorok. Zászlóaljparancsnokok, századparancsnokok két-három szobás kipadlózott lakásban laknak. És — mert a miskolciak nagyon hozzászoktak a vízvezetékhez, fürdőszobához, — ezt a szokásukat, ezt a kényelemszeretetüket itt sem felejtették el. Petrik Sándor hadnagynak fürdőszobája is van, meg — egy tyúkólfedezéke, melyben legalább száz csirke, kacska, liba él lövészárókéletet a derék tízes honvédekkel együtt.

A lövészárkok, vagy ahogy mi hívjuk: rajvonalak előtt pedig másféle szerkezetek vannak, amelyeken minden támadás csüörtököt mond. Ezt a szót, hogy: lövészárók, sehol, soha a fronton senki sem használja. Ez a szó kizárólagossági joggal az otthoniaké, akiknek nagyon tetszik a szó helyzetfestő, színező erejű, mozdírámahatású komorsága. Itt pedig nincs lövészárók, hanem van: rajvonal. Előtte tíz-húszszoros drótkerítéssel, aknamezőkkel, farkasvermekkel.

A tízes honvédek állásai remekművei, mesterművei a fedezéképítő tudományak.

Ezt elismerte — csak a napokban is — maga a hadosztályparancsnok, aki a hadosztály többi ezrede parancsnokainak figyelmébe ajánlotta a tizedik ezred állásainak megtekintését, hogy hasonló védőállásokat készíttessenek ők is.

Lehet, hogy a fedezékcsinálás művészete a miskolci tízeseknél öntudatlan, átöröklött tudomány. Mert Miskolc fiai az avasi, Zemplén honvédéi a hegyaljai és az egriek az egri pincék építésénél évszázadok óta gyakorolják magukat a fedezéképítésben. Az atavizmus diadala talán ez a tudományuk. Itt azonban nem lehet eléggé értékelni. Mert hiába a többi testvérezredek hasonló hősiességének, mégis csak a gyengébb fedezékek voltak okai nemrégiben is egy balsikernek, amelyet azonban azóta, — hála Istennek, — rendbehoztunk és kiköszörültünk.

Most egy helyben állunk és el-eltoiódunk oldalt. Mindig feljebb-feljebb. Balszárnyunk mindig egy másik ezred állásába kerül ezáltal. És ott fejszóvalva látja a baka, hogy: „dejszen! ezt az állást sem a tízesek csinálták!” Mit van mit tenni, ilyenkor éjjelről-éjjelre reggelig valóságosan újraépítjük az állásokat. Egész éjjel dolgozunk és nappal alszunk. Mondja is a baka eleget: „meg tetszik látni, hogy miniket lassan végig tolnak az egész fronton, hogy mi építsük ki az egész front állásait.” De azért szívesen dolgozik, mert egész másként érzi magát kedveszerinti, biztosnak, erősnek tudott fedezékben, mint holmi kontármunkával készült állásban.

Védőállásban vagyunk. Nappal kölcsönös ágyútűz. Éjjel az előretolt állásokban a tábori őrsök lövöldözése, közbe-közbe párázs ütközet, megfutamítása, kijózanítása az esetleg támadó kedvű muszkának. Ebből áll most a tízeseknek a mulatsága,

A minapában sokat szemtelenkedtek előttünk a kozákok. Különösen egy szürke lovon nyargaló kozák tiszt viselkedett kihívóan. Ez — persze gyalogsági tűztávolon kívül — délelőtt, délután jött, fel vágatott az ellenség rajvonalára előtti magaslatra, látcsövezte az állásainkat, rajzolt, jegyzett és borzasztóan izgatta a kedélyeket, — ahogy odahaza mondanák. Napokig büntetlenül ment ez a játék. Jött aztán egy nap, hogy más ezredek vonalának kiigazítása végett mi is támadásra lendültünk ki a védőállásból, hogy az ellenség a front benyomása következtében a szárnyakon is visszahúzódjon, a muszka és egyes ezredek visszamehessenek eredeti állásukba.

A mi támadásunk gyönyörűen indult és teljes sikerrel járt. Mikor — a kora délutáni órákban — lépésről-lépésre tért nyerve, előre ment a rajvonalunk, egyszer csak megint kiugrott a szürkelovas kozáktiszt, fel a figyelőhelyére. Mikor meglátja, hogy a domb alatt közeledik a rajvonalunk, visszavágtat és egy egész csomó kozáklovással vágatva igyekszik vissza felénk. A mieinknek sem kellett több. A géppuskát hirtelen feltették a fedezékre... Pár pillanat és berregni kezdett a halált okádó masina. Hullottak a kozákok jobbra-balra, mint a beteg legyek. És a mieinknek őszinte örö-

mére az elsők között volt a szürkelovas, aki felbukfencezett lovával együtt.

Október 9-én este 8 órakor tudtuk meg, hogy Belgrád elesett. Volt is nagy áldomás rá. Itt könnyű. Bor van. Ennivaló még több. Egy korona egy kacsa, két korona egy liba és 5 fillér egy tojás Osowcén meg Bobulincén. Október 12-én úgy volt, hogy alighanem orosz fogságba jutunk. Elkese-redett hangulatban búcsúztam el — tábori levelezőlapon — a familiámtól.

11-én délután Kujdanownál elesett László Kálmán dr. sárospataki ügyvédjelölt, László Sándor bátyja, Bálint Dezső sárospataki ref. esperes veje. Fogságba került Goreczky Sándor főhadnagy, a 9-ik század parancsnoka, aki a legutóbbi menetzászlóaljjal jött ki ide Osowcére szeptember 27-én. Ugyanezzel a menetzászlóaljjal jött ki Póta Aladár, Lichtenstein Izidor dr. és Gérecz Ödön. Fogságba került Menczer hadnagy, Vilinszky hadapród, Vermes András hadnagy, Dargay hadapród.

A helyzet még bizonytalan. Még október 13-án is virrasztunk Bánkövy Kornél, a tábori lelkész, Miller János főhadnagy, Richter Albin dr. főorvos, Varga Pál gt. hadnagy, Kövér Gyula és én. De az éjjel már négy szál cigányt is berendeltünk a virrasztáshoz. Így könnyebben megy.

Október 17-én megint kaptunk egy menetzászlóaljat. Vele jött Konkoly János, felsőmiskolci r. kath. tanító is, aki telefonista lett a vonatnál és így megmenekült szegény a rajvonaltól. Napok óta influenzás vagyok. A szobát őrzöm. Jó, hogy Kon-

koly János itt van. Estefelé el-eljön és elbeszélgetünk a miskolci dolgokról. Október 20-án az orosz erősen lőtte Osowcét. Konkolyt is majd agyoncsapta egy srappell.

Halottak napja a fronton

1915 november 6.

A 9-ik ezred balesete után, mikor a Kolomeából érkezett hadseregpartalék segítségével tudtuk csak az oroszokat visszanyomni, a veszélyeztetett állások védelmére bennünket rendeltek ki a Hajvoronka—wisniowczyki állásokba. Hajworonkánál került orosz fogságba Vermes András hadnagy, Betnár Kóbert miskolci állatorvos veje is.

Az áthurcolkodás borzasztó volt. Félméteres galíciai sárban mentünk a vonattal Madzelowkán és Gnilowodyn át Kotuzowra. Fáklyákkal világítottuk az utat, mert valóságos Istenkísértés volt a szuroksötét estében, amikor a köd olyan sűrű volt, hogy harapni lehetett volna, kocsikkal, lovakkal útrakelni.

Öreg este értünk meg Kotuzowra, ahol holnap, Mindenszentek napján kegyeletos ünnepséget Tendez az ezred a temetőben. Velem íratlak egy verset, mely köré Kövér Gyula készített illusztrációt, amit linóleumba metszettek Stanislauban és 3500 példányban kinyomattak. Csináltak egy igen szép keresztet is, amelynek közepén a corpus helyett fatáblára egy nyolcsoros versemet égették be. A „Halottak es-

téjén” versemet megint csak Petrik Jenő clr. szavalta el, utána Bánkövy Kornél egy igazán költői szépségű imát mondott, a kántorok pedig énekeltek.

A 3500-as példányszám kevésnek bizonyult és már az első este elfogyott. Kétszer annyi is elkélt volna. Ezért ezredes úr elhatározta, hogy ezentúl minden harctéri versemet levelezőlapokra kinyomatják és legénység között árusítani fogják, mert a fiúk szíves örömet küldik haza ezeket a verses levelezőlapokat.

Az elsejei versnek megint nagy sikere volt. Meghatotta a hallgatóságot. Es mert itt, Kotuzowon egy faluban lakunk a 77. dandárparancsnoksággal — Daubner ezredes úr, a 78-ik dandár parancsnoka ugyanis Kujdanowon lakik — Molnár Dezső tábornok úr, a 77-ik dandár parancsnoka november 2-án üzent Kobek ezredes urnák, hogy mutassanak be neki. Egyben meghívott aznap estére vacsorára.

Nekem a meghívás nem okozott nagy gondot, de bezzeg Kiss Kálmán százados, ezredsegédtisztnek annál inkább. Neki kellett engem a vacsorára „előkészíteni”. Ami azt jelenti, hogy egy óra hosszat tanítót rá, hogy kell nekem, mint „katonának”, egyszerű póttartalékos szakaszevezetőnek bemutatkoznom, hogy „előírásos” legyen.

Ezt is megtanultam. Hiába mondta Kobek ezredes úr, hogy:

— A háború elmúlik, de maga még mindig nem fog tudni előírásosan jelentkezni.

Persze hogy nem — gondoltam magam-

ban. — Újságírónak születtem én és nem a katonáskodás volt a mesterségem. No de jól ment minden és Kiss Kálmán nem minden szorongás nélkül indult el velem vacsorára Molnár tábornok úrhoz, aki meleg szeretettel fogadott, sokáig nem engedte el a kezemet, míg beszélt hozzám és a baloldálára ültetett a vacsoránál. Kiss Kálmán százados ült a jobb oldalán. Mellettem ült Jankovics ezredes úr, a 9-es honvédek parancsnoka, Melczer vezérkari százados és Kovács főhadnagy parancsőrtszt. Velem szemben Dormándy vezérkari ezredes, Koós ezredes és még többen a 77-ik dandár urai közül.

Világéletemben szerény ember oltani és most is csak azt röstelltem, hogy Molnár tábornok úr túlsókat foglalkozott velem és hogy a vacsoránál felszolgáló katonának elsőnek mindig engemet kellett kiszolgálnia.

A vacsora alatt Molnár tábornok úr a „Halottak estéje” című versem egy példányáért 100 koronát adott az ezrednek jótekingony célra és arra kért, hogy ezentúl dedikálva minden versemet küldjek meg neki.

Este 10 órakor mentünk vissza Kiss századossal az ezredparancsnoksághoz, Akkor már ott volt a hadosztálytól a telefonüzenet, amelyben Balassa Béla vezérkari ezredes úr, a hadosztály vezérkari főnöke, arra kérte Kobek ezredes urat, kérne meg engem, hogy vasárnap reggelre írjak egy búcsúverset Novotny tábornok, tüzérdandárnok búcsúzása alkalmából.

Mit volt mit tenni. Hazamentem és

éjfél körül megírtam a verset, amit a hadosztálynál másnap délelőtt írógépen leírtak. Balassa ezredes úr kedvesen köszönte meg a fáradságomat.

Itt jegyzem meg, hogy a „Halottak estéjén” című versem egy nap alatt 650 koronát eredményezett az ezred özvegy- és árvaalapjának.

November 6-án leesett az első hó. Itt a tél. Hull a hó. Az ágyú közbe-közbe ropog és esténként világítórakéták ragyogják be a nagy-nagy fehérséget.

Ukrajnai tél

1915 november—december.

Másfél hónapig állottunk az Osowce előtti vonalon. Október 11-én, amikor a 77. dandár arcvonalát Hajworonka—Wisniowczyknál az orosz áttörte, a fél I. és a III. zászlóaljunkat küldte a hadosztály segítségül, hogy ellentámadásba menjenek a 382. magaslat ellen. Október 12-én, hogy ellentámadásukat a Strypánál támogassuk, az egész dandár színleges előretörést hajt végre a dobropole-i magaslatok ellen. Az ellentámadás nem járt a kívánt sikerrel, mert alig pár száz lépéssel jutottunk csak előbbre, de a kijelölt vonalakat elérni nem tudjuk. A 382. ellen harcbavetett erők azonban ellentámadással az ellenséget a Strypán túlra vetik vissza.

Az orosz erre beszüntette további támadásait, mire az ezred visszatért korábbi

állásaiba és folytatta — télre készülődve — az állások további kiépítését. November 30-án a vonalban a 20-as közösök váltanak fel és mi átvesszük a Hajworonka—wisniowczyki védővonalat.

A vonalban november 2-án történik meg a felváltás. Védővonalunk így alakul. Jobbszárnyon — Wisniowczyknál — a III. zászlóalj, a II. zászlóalj csatlakozik hozzá Hajworonkáig. A hajworonkai szakaszon pedig az I. zászlóalj.

November első felében, amíg a hó meg nem gátolt benne, megkezdtük az állások kiépítését. Az ellenség egészen a Szerethvonalra húzódik vissza, az előterepen csak kozák lovasságot hagy. Főállásaink előtt messze kitolva három főörsünk biztosítja a vonalban folyó munkálatokat és pedig az 1. számú főörs a III. zászlóalj egy százada, a 2. számú főörs a II. zászlóalj egy félszáda és a 3. számú főörs az I. zászlóalj egy százada.

Az ezredtörzs, az eleségvonat és az iitközetvonat mind Kotuzowban van. A III-ik zászlóalj eleségvonata és a málhavonat pedig a Gnilowodyn túl levő Madzelowkán. A hadosztályparancsnokság Gnilowodyban, a hadtest pedig Dobrowodyban.

November elején, amíg a hó le nem esett, leírhatatlan sár. Kotuzow különben is egy mély völgyben épült falucska, csakúgy, mint Gnilowody. Amíg a rögök, a szántás meg nem fagy, szinte lehetetlen a közlekedés a két front között. Kotuzowon az ezred utász-százada azután csakhamar rendet csinál. Pallókat, hidakat épít, uta-

kat kövez. Szóval: lakhatóvá teszi a falut. Az orosz Sigorszky-repülőgépek ugyan sokszor megriasztják a vonatot. Hol egy-egy bombát ejtenek le, hol pedig acélnyilakat — ezekből én is eltettem néhányat. — A csatornásín vájt oldalú, alig ceruzanagyságú nyílvesző, ha 800—1000 méter magasságból ejtik le, keresztülüti még a koponyát is.

A november meghozta az első szabadságot. Nyolc hónapra. November 17-én indultam el boldogan, hogy 19-re — Erzsébet napjára — hazaérjek, Monaszterzyskán ültem vonatra és Stanislau—Máramarosziget felé igyekeztem haza. 18-ra virradó éjjel értem Királyházára. Onnan csak éjjel 2 óra felé indult vonat Miskolc felé. Ezt az időt a jól átfűtött szerelvényben akartam eltölteni, közben elaludtam. A szerelvényt aztán útnak indították Szatmárnémeti felé, mire én a rengeteg csomaggal a Tekeháza felé eső legelső őrháznál leugrottam és reggel onnan gyalogoltam vissza a síneken vagy hét kilométert Királyházára. így aztán reggel 9 óra helyett csak délután értem Miskolcra.

Kobek ezredes úr ugyancsak akkor jött haza szabadságra. December elsején kellett volna visszamennem, de a hadosztályemléklap ügye, amelyet akkor készítettek Budapesten az Athenaeumban és egyéb ilyen szolgálati ügyek még két heti időmet vettek igénybe.

Kotuzow, 1915 december 26.

Végtelen hómező terül el az ablakom előtt. A hósivatag tetejét déli szél olvasztja.

Az út, amely tegnap még csikorgott a lépések alatt, most vizes, süppedős. Az eső is minduntalan permetezik. Olyan idő van, hogy akinek nem okvetlen szükséges, az nem igen kívánczik ki a szobából.

Most olyan jó idebent. Karácsony másodnapja van. Ilyenkor odahaza is együtt van, együtt tömörül, gyülekezik az ember. Keresi a társaságot. Úgy van itt is. Az asztalon még ott áll a karácsonyfa. Öreg fiúk, nyugvóban, az ezred vonatjánál kigyúltak vén gyerekek, igazándiban való háborút játszó, hadat viselő embernyi-emberek karácsonyfája. Sohse hittük volna, — én se, más se, — hogy valamikor magunknak állítunk karácsonyfát, magunknak díszítjük a fenyőgallyat, aggatjuk rá a piros papirosból készült láncot és erősítjük rá a színes gyertyákat. A magunk gyönyörűségére, magunk szomorúságára, álomba ringatására, a lelkünk megtévesztésére, megrészesgítésére.

Mert amilyen mértékben átfogja, tran-ce-be ejti, megrészesgíti, elzsibbasztja a lelkünket a színes gyertyák lángjának lobogása, csillogása, olyan mértékben rátámad a szívünkre a szomorúság is. Nem teljes a hangulat. Hiányzik a család, a gyermek. Hiányzik az ő örömük, az ő boldogságuk látása. Csak még erősebben markol a szívünkbe a vágay az otthonvalók után.

Mégis jól esik látni, jólesik tudni, érezni, hogy nem feledkeztek meg az otthoniakrólunk. A szeretet ünnepén gondoskodtak rólunk, hogy idekint a fronton is kigyúl-hasson karácsony estéjén a fenyőfa száz-

lángja. És a lobogó gyertyák fénye megelégedett arcokra hulljon... Ezer veszélyről,, élet-halálharcokról, nélkülözésekről megfélemedezett, a szeretet melegében, gondolatában, nagyszerű miszticizmusában felolvadt, felengedett szívű emberekre világítson...

Mert az idén a 10-es honvédeknek is jó karácsonyuk volt. Nem olyan, mint tavaly. Tavaly karácsonykor az olpini-i zárda falai körül sietett az ezred délnyugatnak. — Nyomában a muszka túlerő. Olpini, Olszyni, de nem szívesen gondol rátok a vitéz 10. honvédezed. Már éppen elkészült a párolgó malacpörkölt és épen ki akarták osztani, amikor jön a parancs, hogy: azonnal menet van. Bizony, ki kellett önteni az isteni eleddet, Most ellenben védőállásban vagyunk, aránylag nyugodt helyen s olyan tudatban, hogy mi vagyunk fölényben az ellenség fölött. Most ráértünk ünnepelni is. Miskolc város polgármestere pedig lehetővé tette,, hogy a tízes honvédek karácsonya olyan sikerült legyen, hogy a fiúk azt hihessek: talán nem is a harctéren vannak, hanem odahaza.

Nagy Ferenc dr. polgármester már régebben, hónapokkal előbb elgondolta, hogy milyen szép is volna az, ha Miskolc város sok dicsőséget szerzett, sok diadalt megért háziezredét, a 10-ik honvéd gyalogezedet, karácsonyi ajándékkal lepné meg a város.

December hó elején azután, amikor az ezred vitéz parancsnoka: Kobek Béla ezredes kétheti szabadságon volt odahaza Miskolcon, közölte vele szép tervét a polgármester, egyben megbeszélték azt is, hogy

mi volna hát a legjobb karácsonyi ajándéknak. Mire van a katonáknak a legnagyobb szükségük! Minek örülnének meg a legjobban.

December hó 17-én éjjel azután én is megindultam a szállítmánnyal a harcterre. Bizony, nehezen ment a dolog, úgy, hogy már aggódni kezdtem: odaérünk-e idejére? Királyházán 10 órai várás, Máramarosszigeten 30 órai, Stanislauban 14 órai, Choyplinban 10 órai... Végre december 22-én reggel mégis csak kirakhattuk a karácsonyi ajándékokat. — Tizennyolc kocsira is alig fért rá.

Végtelen, vakító fehérségű hómezőkön keresztül hat óra hosszát mentünk, míg az ezredtrén telephelyéhez értünk vele. És ott boldogan, büszkén, a városom uri bőkezűsége fölött érzett fölényes öntudattal olvastam fel, hogy mit küldött a derék tizes honvédeknek Nagy Ferenc dr. polgármester a város nevében:

Hetvennyolc zsákban 5200 darab jóízű fehér cipót, melyet a városi kenyérgyár süttött, 18 ládában és egy csomagban 5200 darab Kulcs-szappant. Tíz hordóban 2611 l. bort, 13 ládában tizenhárom métermázsaszalonnát. Egy tonnában 75 liter szilvóriumot, 1300 darab pipát szárral és bojttal. — 4000 csomag debreceni pipadohányt, 4200 drb Porforikó szivart, 1000 darab Média és 200 darab Regalitas szivart, 1000 darab szipkát, 10,400 skatulya gyufát, fél mázsacsokoládét, 1044 drb borotvát és 25 kilogramm kolbászt.

Ilyen fejedelmi bőkezűséggel gondosko-

dott rólunk Miskolc város polgármestere: dr. Nagy Ferenc. Az ő dus ajándékát kiegészítette a városban és a megyében a katonák karácsonyára gyűjtő bizottság adománya, melyet a bizottság elnöke: dr. Tarnay Gyula főispán küldött. 40,000 drb Dunacigaretta, 4000 csomag debreceni pipadohány, 2000 csomag magyar cigarettedohány. 2000 füzet cigarettapapír.

Ezenkívül Debreczeni János egri kanonok küldött egy óriási láda meleg alsóruhát, Vay Elemér báró egy doboz finom érmelegítőt és dömsödi Hajós Kálmán, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság vezértitkára 12 ládika necesszert, amelyet minden században a legvitézebb altiszt kapott meg.

Tizennyolc kocsirakományt tett ki ez az ajándék. Ezenkívül az Országos Hadsegélyző Hivatal is küldött az ezrednek 21 láda karácsonyi ajándékot. Csoda-e, ha mindenki izgatottan várta a karácsony estéjét?

Előző nap történt az ajándékok elosztása. Minden század kapott egy hordó bort is. És kapott ajándékot, enni-innivalót annyit, hogy egyetlen ember sem volt az ezredben, aki meg ne lett volna elégedve a neki jutott ajándékkal.

Karácsony estéjén délután 4 órakor már minden századnál, minden zászlóaljparancsnokságon, az ezredtörzsnél, betegnyugvóban, az ezred vonatjánál kigyúltak a karácsonyfák és itt is, ott is felhangzott, felcsendült a Himnusz: ...Meggűnhődte már e nép a múltat, jövődöt...

Kotuzowon, ahol az ezredtörzs és az ezredek vonatja állomásozik, minden héten más-más század van bent pihenőben. A most pihenő-század embereiből összeállott egy kis társaság és elindultak este betlehemes-játékot játszani. Este nyolc óra után csörgős botokkal, bárányprémes bundákkal jöttek a betlehemesek, hozták a kivilágított templomot... És elénekelték a sok százéves betlehemes éneket... A bárányprémes bundák alól kikandikált a tábori zöld egyenruha és ez olyan megható volt..71űszunkbe juttatta rögtön, hogy még sem odahaza vagyunk, hanem idekint a fronton, ahol még a betlehemesek is katonák.

Alig mentek el a mi katonáink, jött a falubeli lengyel benszülött lakosság betlehemes csoportja és ők is rázendítettek a maguk énekére.

Hangulatos, szép este. Nekem még hangulatosabb, mint másnak. Karácsony előestéjén — délután — csengős szánon mentem Kujdanowra, a harmadik faluba, ahol most, — mint h. dandárparancsnok — tartózkodik a 10-es honvédek parancsnoka: Kobek Béla ezredes. Őt a szolgálat odaköti ahhoz a helységhez és nem vehetett részt az ezred karácsonyi ünnepén... Mikor haza felé jöttünk, már sötétedett. Egy helyen — a Strypa partján közvetlen — egy tartalék rajvonat előtt kellett elhajtani. A földbe ásott kunyhók előtt akkor osztották ki a légénységnek a szeretetadományokat, Kis sárkunyhók előtt, a szabadban százlángú karácsonyfák égtek... És szálltak a Himnusz akkordjai a levegőégben...

Mindenfelé köd, végeláthatatlan fehérség. Csak a karácsonyfák fénye világított itt is, ott is... Csak a magyar Himnusz; hangjai csendültek fel innen is, onnan is... A szánkó csengőinek hangja kellemesen olvadt bele a szürkület misztikus muzsikájába...

Behunytam a szemem, hogy a szabadjára eresztett, álmot látó lélek a gondolat szárnyalásán hazavágtasson... Egy karácsonyfa alá, ahol a szerető hitves és a bárom kis angyal most összeölelkezve állanak a karácsonyfa ágai alatt... Az ő gondolatuk ide száll... Az enyém őhózzájuk... Az ő lelüket éppen úgy bevilágítja a karácsonyfa lángja, mint az enyémet... És ha már behunyt szemmel ők is sokáig nézték a nyitott szemmel beláthatatlan távolságokat, — ami bennünket egymástól elválaszt, — ők is a karácsonyfa százlángjába néznek, én is... És mind a gyertya fényének, lobogó, ragyogó fényének tudjuk be, hogy könnyezik a szemünk... Hogy leperreg arcunkon egy-egy könnycsepp... És talán ők is — mint én — szinte magukbiztatásaként, de bizakodó hittel és meggyőződéssel éneklük az új karácsonyi éneket:

...Balsors, akit régen tép,
Hozz reá víg esztendőt...
Mebűnhődte már e nép
A múltat, jövendőt...

**Mikor Böczögő
csak nekem főzött**

1915 Szilveszter.

Ilyen időszak is volt frontéletemben. Mikor december 22-én megérkeztem Monasterzyskára Miskolc város szeretetadományával és korán reggel bementem az egyetlen kávéházba reggelizni, ott reggelizett Nyékhegyi 9-es őrnagy is, aki ugyancsak aznap reggel érkezett szabadságáról a frontra. Kis idő múlva pedig betoppan Böczögő Jóska, aki ebben az időben a Nyékhegyi konyhájának chefje volt és hogy — saját szavait idézzem — úgy szeretete Nyékhegyit, „mint ahogy a gyereknek kell az apját szeretni”.

Most is Nyékhegyi elébe jött Böczögő, én pedig odaálltam Nyékhegyi elé és megkértem, engedné el Jóskát velem a vasúthoz, mert csomagot hoztam neki.

Nyékhegyi így válaszolt:

— De hiszen Böczögő bácsi rendelkezik saját magával! Oda megy, ahová akar. Hogyne mehetne el!

Sietős léptekkel mentünk a vagonhoz, ahol átadtam Böczögőnek a felesége levelét és a Lax Miksa karácsonyi csomagját, amiben minden volt, ami jó.

Aztán végignézttem Jóskán. 16 fokos hideg volt, de neki nem volt csizmája. A bakancsa is vedlett volt és vizes.

— Mért nincs csizmád?

— Nem kértem.

Egyébként jó dolga van Nyékhegyinél. Szabadságra is mehetett volna már,

hiszen május elseje óta kint van, de amíg Nyékhegyi nem jött vissza, nem akart kérni, nehogy azt higgye Nyékhegyi, hogy az ő megkerülésével akart hazajutni.

Lapajowka — ahol Nyékhegyi állása van — Sapowa és Zarwanica közt van. Karácsony estéjén, mikor Kobek ezredes úrtól jöttem haza csengős szánon Kujdanowról, megálltam egy szóra Böczögónél is és megittunk az ünnep tiszteletére pár pohár finom italt.

Az ünnep vígan telt el. Ünnep másodnapján — János estéjén — Csajághy János főhadnagy névnapját ültük meg nagy vígassággal. Bezzeg a Szilveszter már nem volt ilyen zavartalan. December 29-én előőrsvonalunkat túlnyomó, előnyomulásban levő orosz tömegek támadása éri. Első számú főörsünk harc után — összeköttetésben a 11. ezred biztosító osztagaival — aránylag kevés veszteséggel visszavonul. A 2. számú főörs — két oldalról átkarolva — igen nagy veszteségeket szenved, csak töredékei érik el a főállást. Az 1. számú főörs, melyet arcban nem támadtak meg, állásában marad, nem tudva semmit a 2. számú főörs harcáról és veszteségéről. Mikor aztán vissza akart vonulni, már a háta mögött is erős ellenséges vonalakat talált. Ezeket megrohamozza, hogy áttörhessen, de rohama meghiúsul. Az egész század, nyolc ember kivételével elvész. Ekkor került fogságba Petrik Sándor hadnagy is.

Az ellenség a Strypa túlsó partján, állásainkkal szemben megáll és a mi arcvonalunkon támadást nem kezd. Főtámadásait

a 9. és a 11. ezred ellen intézi, a 382. magaslat ellen. Ismételt rohamai véres veszteségei mellett meghiúsulnak.

Lapajowkán mindenesetre olyan hare dült, hogy a Nyékhegyi konyhája — élén Böczögő Józseffel — hozzánk jött Kotuzowra egy időre. A konyha ekkor már „széles keretek között” mozgott. Be volt o>ztva Józsi mellé egy budapesti jónevű hentes és egy öreg bácsi, aki — mint született Koháry — büszkén emlegette a bolgár cárral való rokonságát.

Így aztán a december 30 át — és a Szilvesztert is — együtt töltöttük Böczögővel — én nálam, ahol Józsi sajátkezüleg csinálta a paprikáscsirkét és a turóscsuszát, mire én honoráriumként is, elragadtatásom nyugtázásaként is, neki adtam egy vadonatúj szvetteremet. Azután: neki is volt két üveg pezsgője, nekem is, késő éjfélig fennmaradtunk és magnéziumfény mellett még fényképfelvételt is készítettünk a találkozóról. A búboskemencét befűtöttük és hajnalig elbeszélgettünk a békeidők kedves közös emlékeiről, a kisavasi Böczögő-pincéről, meg arról, hogy is lesz csak, ha egyszer hazakerülünk!

Egyébként — nincs semmi baj! Mikecz főhadnagy — edelényi járásbíró — összehatalkozott itt az ügyvédi karral. Lichtenstein Izidor dr. és Czelláth Árpád dr. olyan stramm katonák lettek, hogy no! Alexay Györgynek sincs semmi baja. A sok hó stílszerű most a hajához. Pongor Gábor is jókedvű. Fischmann a századhoz is kiment Petrik Ernővel. Hollaender Béla

dr. Zarwanicán lakik, a szomszéd faluban. Frankfurter Béla dr. Kotuzowon. Hollaender a 15-ös tarackok, Frankfurter a 10-es tarackok egy-egy ütegénél van. Persze, a konyha seholsem olyan jó, mint nálunk, amikor Böczögő Józsi — sajátmagunknak főz.

Így élünk a Strypa-partján

Kotuzow, 1916, január.

Nem tudják azt elképzelni, elgondolni, de még megálmodni se, hogy élünk itt mi a Strypa partján. Odahaza azt hiszik, hogy itt az élet egyhangú, unalmas, szürke, minden változatosság nélküli. Pedig nem egészen úgy van. Igaz, hogy a védőállásban eltöltött időnek kevesebb hadi eseménye van, mint például a nyári gorlicei offenzívánknak volt, de mégis, minden napunk olyan mozgalmas, olyan érdekes és legfőképp kedélyes, hogy csak az unatkozik, aki tizennyolc hónap óta itt van és már belefásult a hadi élet minden változatába.

Ezredünk első zászlóalja Hajworonkán — a Strypa partján — van beásva. A falu nyugati részében húzódik végig a mi állásunk s keleti végében a muszkaé. Egy faluban lakunk mind a ketten, de még jobban gyűlöljük egymást, mint némelyik faluban az alvégiek a felvégieket.

A falu közepén folyik a Strypa, mely elválasztja a mi lövészárkainkat a muszkaétól. A muszka tábori őrsé, figyelője alig négyszáz lépésre van a rajvonalunktól. A rajvonala pedig nyolcszáz lépésre. A Stry-

pának az innenső, meg a túlsó partján is a mi drótakadályaink húzódnak végig, a drótok előtt pedig az aknamezőink vannak. Mindezt pedig azért írom le ilyen szemléltetően, hogy megérthessük a további leírás egyik-másik részét.

Néha, amikor reggelre kelve azt veszi észre a honvédcsalád, hogy a falu muszka végén megint eltűnt egy-két ház, azért már dühösek, mert tudják, hogy a muszka a gerendák, a favázak miatt szedte szét a kunyhókat. Elvitte a fáját az állásait erősíteni. És ez sehogy sincs ínyére a fiúknak, nem szeretik, ha a muszkának is erősen kiépített állásai vannak. És ebben megint a bakalogikának van igaza. Ki tudja, mikor lendülünk neki egy offenzívának? És akkor csak nekünk lesz vele bajunk, ha erős állásokat találunk magunk előtt.

Nyolc óra után rendbe hozta magát is, a fedezékét is a baka. Akkor azután, aki éjjel nem dolgozott az új gránátbiztos fedezékek készítésén, most tehát nem nyomja el a buzgóság, az álom, a rajkályhán egy rostában kukoricát pattogat.

A figyelők pedig nézik a muszkát, hogy miben töri megint a fejét. Tévedés azt hinni, hogy a muszka katona nem leleményes. Most is mit csináltak! Az ő előőrseik fent vannak egy parton, melynek az üljában terülnek el a mi aknamezőink. Egy szép napon csak látjuk, hogy valami gépezet gurul le a domboldalon. Hát a muszkák kerítették valamelyik házban egy két kezen járó szecs kavágó gépet. Hosszúhosszú kötelet kötöttek rá és úgy leenged-

ték, legurították a mi aknamezőinkre. Felhúzták, meg leengedték. Három-négy akna felrobbant már, amikor aztán az egyik explózió szerencsésen elszakította a kötelet és az újonnan feltalált és muszkakoponyával kieszelt aknaszedő gép lent maradt a külső drótkerítésünk előtt. A fiúk még napok múlva is erről beszéltek és sehogy sem ment a fejükbe, hogy mán hogy is lehet ilyet muszka ésszel kiokoskodni.

Az egyik délelőtt meg azt látjuk, hogy egy macska megy nagy óvatosan az aknák között. De akármilyen óvatosan is ment, mégis rálépett egy aknára. Hatalmas robbanás. A macska azonnal elugrott és futott vissza az orosz előőrs rajvonalára felé.

Megszólal erre az egyik honvédfiú:

— Maj' mellásd, komám, hogy ennek a macskának a muszkák vitézségi érmet akasztanak a nyakába, oszt kutyává léptetik elő.

Az aknáknak különben sok az ellensége. Néha a varjú is éppen a gyújtószögre száll rá és felrobbantja. Nem baj. Éjszaka a derék árkászok tesznek le helyette másikat.

A mi rajvonalunk mögött, a falu nyugati szélén áll a templom. A szerencsétlen muszka azt hiszi, hogy tüzérségi megfigyelőnk van a toronyban. Ezért mindennap lead rá tíz-húsz gránátot. A fiúk ilyenkor boldogok, mert bizony inkább az üres templomot lőjje a muszka tüzérség nehéz gránáttal, mint az állásokat, melyek tele vannak jó honvédekkel.

Fontos tehát, hogy a muszkát továbbra is megtartsuk, megerősítsük ebben az ő naiv hitében, feltevésében. Mit eszelt ki tehát a honvédcsalád? Úgy délután, mikor már az alkonyat előveti finom ködfátyolát, négy-öt ember kilopószik a rajvonalból és a templom felé megy, hogy higgye a muszka figyelő, hogy a toronyőrség felváltása most megy végbe. Az is megtörténik, hogy egy-egy bátrabb fiú felmegy a toronyba és pár pillanatra gyertyát gyújt. Miért ne higgye a muszka, hogy megfigyelők vannak a toronyban. Mikor aztán másnap nekizúdulnak a muszka nehéz gránátok, — mint a mérges darazsak, a toronynak, megszólal a honvéd:

— Nézze mán kend, sógor, milyen valóságosak ezek a muszka gránátok. Mind oda kíváncsozik az istenházába.

Nem is adnák azt a templomot semmiért. A harmadik század a múltkor is panaszra akart menni, hogy a negyedik század le akarja bontani az istenházát. Olyan volt a felfortyanás emiatt, hogy el kellett állni a tervtől.

Azt tudják mind a mieink, hogy a muszka tábori őrs az alig négyszáz lépésre lévő házakban tartózkodik naphosszat. Ezt nem bánják, de amikor a muszkák kimerészkednek és négy-öt mászkál át egyik ház udvarán, kertjén keresztül a szomszéd házba, ez a cinikus vakmerőség, a mi állásaink közelségének ez a tünető fitymálása, semmibe vevése végtelen kihozza a sodrából a mieinket. Valamelyik nap is azt veszik észre, hogy már vagy négy muszka

besétált az egyik házba. Az egyik baka odaszól Pongor Gábor dr. zászlósnak:

— Telefonáljon már, zászlós úr, a tüzéreknek, hogy lőjjék bele abba a házba, akibe az a négy disznó muszka bement.

A tüzéségünk minden pontra kitűnően be van löve. Most is, hogy az értesítést kapta, leadott egyszerre hat lövést a jelzett házra. A fiúk pedig célzásra készen tartott fegyverekkel várták az eredményt. Alig hangzott el a tüzéségi sortűz, rohan ki eszeveszetten a négy muszka és rohan a futóárok felé. De ebben a pillanatban a mi embereink olyan ropogó gyalogsági sortűzet adtak le a szegény muszkákra, hogy mind felbukfencezett, mielőtt a futóárokig érhetett volna.

Délelőttöként Kobek Béla ezredparancsnok is kijön — akármilyen tüzéségi harc van is — és reggel nyolc-kilenc órától déli egy óráig járja az állásokat, hol van valami javítani, igazítani, csinálni való.

Megkérdez egy fiút valamelyik nap:

— Hát te, fiam, hányas irányzékkal szoktál lőnni a muszka raj vonalra?

Bátran felel a fiú:

— Amoda, a hegytetőre nyolcszázzal, emide meg a tábori őrsre háromszázzal, meg négyszázzal.

— Derék fiú vagy, — folytatja az ezredes úr, — ki mondta neked, hogy így lőjj?!

— Így lövünk mi már régen, — felel a gyerek az ő paraszti egyszerűségével és eszével.

— Mert higye el akárki, nincs ötlete-

sebb, furfangosabb, huncutabb a mi parasztsorból rekrutálódott katonáinknál.

Azt se higgye senki, hogy a mi katonáink húzódnak a veszedelemtől. Mikor a drótkerítés előtt áll őrösen, — mint figyelő, — akkor sem feküdne le semennyiért a fedezékbe. Azt mondja, hogy fázik. Mikor aztán a muszka figyelők, néha — alig száz lépésről, — elsütik a fegyverüket, a mi honvédünk abban a pillanatban, hogy a puskaeső villanását meglátja, kiegyenesedik és úgy lő a fényesség irányába.

Amellett spekulál is a baka. Ha szeretne hazajutni, akkor mindig a második drótnál talál javítani valót. Az első drótsövény a mélyben van. Itt tehát magasabban jár a golyó. A második drótakadály a partoldalon fennebb van. Itt még térden felül nem lőttek meg senkit. Azért jár itt folyton a baka, hátha kapna egy jó láb-szárlövést, amivel egy félévet ki lehetne húzni odahaza.

1915 november 18-án akkora hó esett és olyan hideget hozott, hogy százával fagyott meg a muszka a Strypa-menti ideiglenes állásaiban. Nem bírta sokáig az istentelen hideget és egy szép reggelre kelve, kereket oldott és elinalt a Szereth felé. Jó darabon mentünk utána, de nem találtuk. Úgy elment, hogy előretolt állásunkat hét kilométerre helyezhettük ki védővonalunk elé.

November végén egy napon, amikor a harmadik század — Petlik Ernő százados százada — tartotta megszállva az előretolt állást, dr. Pongor Gábor zászlós azt a pa-

rancsot kapta, hogy egy járőrrel menjen előre és keressen a tábori őrs vonala előtt mintegy 800 lépésnyi távolságban fekvő patak-árkon átjárót, ahol a járőrök előre tudnának menni a csaknem kétméteres hóban.

Pongor Gábor elindult és csendesen baktatott a hóban előre. Már majdnem az árokhoz ért, látja, hogy jobbról-balról négy-négy kozák igyekszik feléjük. A mi járőrünk csak hat emberből állott és ez a hat ember is meglehetősen távolságra volt egymástól, úgy hogy egymás védelmére nem igen kelhettek.

Pongor azt hitte, hogy veszve van és menthetetlenül a kozákok kezébe jut. Mégis sikerült neki is, az embereinek is megmenekülni és meg-megállva, folytonos tüzelés között visszajutni a tábori őrs vonalába.

Nehéz munka volt. Egész kimerült, mire visszajutott, a homlokáról csurgott a verejték, de boldog volt.

Mikor valamennyire kifújta magát és szóhoz jutott, így szól hozzá Petrik Ernő százados:

— Ez szép tőled, Gábor, hogy vissza tudtál taposni ebben a rettenetes hóban. Már azt hittük, visznek.

— Százados úr, kérem, mikor a kozákokat megpillantottam, a legelső gondolat, ami átvillant az agyamon, az volt, hogy foltos csizma van rajtam. És ez a gondolat, ez a tudat, hogy mit szólnának az oroszok, ha azt látnák, hogy egy honvédtiszt foltos csizmában jár, annyira bántott, hogy meg-

acélozta, megkétszerezte az erőmet és most már feltettem magamban, hogy mindent el kell követnem a megmenekülésem érdekében, de ezt a szégyent, hogy foltos csizmában fogjanak el, el kell kerülnöm. Oly közel álltam az elfogatáshoz, hogy csak a csatos csizmának köszönhetem, hogy megmenekültem.

Mikor aztán tétre fordult az idő a Strypa-parti állásokban, kedvenc pecsenyéje lett a társaságnak a varjú is. A fiatal varjú húsa különben is ösmert csemegéje a Mátraalján élő palócságnak és nincs olyan lakodalom, amelyik ne gyenge varjúfiókákból főzött levessel kezdődne. A Strypa-parti állásokban bizony nem voltak olyan válogatósak a fiúk és megették jóízűen az öreg varjút is, csak legyen.

Volt is. Mert minden század, mindennap félhivatalosan kinevezett egy varjúnapost, akinek szigorú kötelessége volt 5-6 varjúval visszatérni az erdőből. Burgonya pedig minden fedezékben volt bőven, így hát a legénység egyik legkedvesebb téli szórakozása, sportja volt a varjúvadászat és a varjúbecsinált vagy varjúpaprikás elkészítése.

*

Így élünk itt a Strypa partján. De azután, ha támadást parancsol a telefon, véresen komolyra fordul minden kedélyesség. A tízes honvédek ércfalként állanak őrt a Strypa-fronton és a támadó muszkáknak egész légiói pusztulnak el állásaink előtt.

...Így élünk itt a Strypa partján...

Asszonyok a fronton

Ne tessék rosszat gondolni, mert hitvesekről van szó. Hitvesekről, akik a frontélet minden kockázatát megosztották férjükkel. Akik talán a legkomolyabban vették az oltár előtti esküt, hogy jóban-rosszban kitartanak és — csendesebb időszakokban kijöttek a frontra is, hogy egy pár hetet együtt töltsenek férjükkel.

A 10-es honvédezredben az asszonyok közül a pálmát kétségkívül Székely Dezsőné viszi el. Neki van a „legtöbb harctéri szolgálata,” mert három ízben összesen fél-esztendőt töltött a fronton.

Először 1915 januárjában jött ki az ezredhez, mely akkor a luznai állásokban volt. A muszka ekkor még nagy legény volt. Sok kellemetlenséget okozott és Székelyné nem egy éjszakát töltött felöltözve az urával, kínos bizonytalanságban, hogy mikor töri át az orosz a frontot. Mikor kell lóhalálában vágatni Neu-Sandec felé. — Egy ízben a ház sarkát hordta el a gránát és a szép asszony mégsem kapott idegsokkot.

Kotuzowon két ízben volt Székely Dezsőné, aki ellenség előtt, puskatúzben járta végig az urával akárhányszor az állásokat Luznán is, Hajworonkán is, Wisniowczykon is.

Kotuzowra aztán kijött a többi asszony is. 1915—16 telén és tavaszán itt időztek Kolozsváry Imréné, Merkovits-Sándorné, Szerdahelyi Gáborné és kint

volt — hosszabb ideig — Béres őrmester felesége is.

1916 húsvét vasárnapján, mikor a hadosztályzenekar hangversenyezett Kotuzowon és húsvét hétfőjén, mikor a húsvétot ünneplő oroszok átjöttek és ott is maradtak, a nagy csoportképen az asszonyok is ott vannak. És ott vannak a rajvonalba tett séták, kirándulások alkalmával felvett fényképeken is.

Mikor aztán az idő kitavaszkodott és a hadvezetőség kémeink útján tudomást szerzett a Brusszilow-offenzíva előkészületeiről, igen szigorú ukázt kapott minden ezred, hogy hétbaj lesz, ha valahol egy tiszt-asszony találtatik.

Nálunk akkor már csak Szerdahelyi Gáborné volt kint. Mi legyen most már vele? Haza kell utaztatni, de hogy? Hogy jusson át a tábori csendőrség által szigorúan őrzött zónán! A hadszíntértől a 70 kilométernyire fekvő Stanislauba?

Eszükbe jutottam. Egy újságíró leleményessége biztosan átsegíti. Rám bízták hát, hogy hivatalosan megszöktessem.

Mindenekelőtt egy-egy pár lovat küldtek — váltani — Monasterzyskára és Nizsniowba. Majd egy sátorral bevont — mint a tót furmányosok szekere — szekeret úgy alakítottak át, hogy kettős hátiponyvája volt. Az egyik előtt én ültem. Aztán amögött volt egy üres hely és csak úgy jött a kocsigazig háta. Ebben a ponyvarekeszben kellett ülnie Szerdahelyinének.

Április 17-én kora reggel indultunk el Kotuzowról. Erősen sütött a nap, amikor

Monasterzyska főterén, a vendéglő előtt megállottunk, ahol lovakat cseréltem. Szegény asszony úgy megivott volna egy pohár sört, de ha odaviszem a sört a kocsihoz, a téren őgyelgő tábori csendőr gyanút fog és megcsíp, hogy — asszonyt szöktetek.

Nizsniow-nál még nehezebb volt a sorunk. A félkilométeres Dnyeszter-híd mindkét végén katonai őrség volt, mely minden szekeret átkutatott. Itt Szerdahelyinének le kellett feküdnie a kocsi aljába a lábain elé, itt kuporodott pokróccal letakarva majdnem tíz percig, míg a hídon és a ketős vizsgálaton átmentünk.

Útközben sehol nem lehetett megkockáztatni a kocsiról való kiszállást és délután négy óráig, míg Stanisluba nem értünk, le sem szállhatott a rázós, zörgős szekérről Szerdahelyiné, aki a kilenc órai szekérutat már alig-alig bírta és amikor az egyik stanislai szálloda udvarán kiemeltem a kocsiból, szegény asszony szinte félholt volt a törődöttségtől.

Az özvegy- és árvaalap utazója lettem

Kotuzow, 1916 január—május.

Közöltem már, hogy a tarnawatikai csatatéren elmondott versemet és halottak napjára írott versemet az ezred 3000—3000 példányban kinyomatta levelezőlapalakban és pár nap alatt eladta. Mikor a két vers árusításából remélt jövedelem be-

folyt, az eleveneszű Székely Dezső főhadnagy, ezredélelmező tiszt elhatározta egy ezred „özvegy- és árva-alap” megteremtését. Ez az ötlet már szeptember óta forrott benne. Még Ossowcén voltunk, amikor a „haclosztáy-vers” gondolatát is az „özvegy- és árva-alap” javára vetette fel. „Előre” címmel megírtam a hadosztály Gorlice—hrosti előnyomulása emlékére kívánt ódát. Ezt Budapesten az Athenaeumban sokszorosították azért, hogy a verset úgy a fronton, mint a hadosztály négy gyalogezrede és tüzérezredeinek pótkereteinél terjeszthessék és az ilyenmódon befolyt jövedelmet az özvegy- és árva-alap megteremtésére használják fel. Erre a nemes alapra az első összeg az előbb említett két versből folyt be. Decemberi szabadságom alkalmával még nyolc versemet nyomtattak ki levelezőlapra és egyszersmindenkorra elhatározta az ezredparancsnokság — ahol Székely Dezső ötletének hathatós segítőtársa volt Kiss Kálmán százados, ezredsegéd-tiszt és maga Kobek Béla ezredes úr is — hogy ezentúl minden, a fronton irt versemet, mint levelezőlapot fogják árusítani.

Mikor decemberi első szabadságomról visszajöttem, a levelezőlapokon kívül magammal hoztam a 10-es sapkaszámot is — ezüsből, — melyet ugyancsak az özvegyes árva-alap javára rendelt Székely főhadnagy.

Január 20-ika körül azután megjött a hadosztály-emléklap 60—80 centiméteres első példánya. Ennek Székely Dezső csináltatott egy olyanféle fatokot, mint a mi-

lyennel az ablakos tótok járnak. Elöl két-felé nyíló ajtaja van a toknak, benne a színes emléklap. A fiúk elnevezték Bethlenemnek az emléklap-tartót. Ezzel aztán elkezdődött az én vigéckedésem.

Naponta reggel nyolc órakor kocsira raktuk a „bethlehemet” és elindultam vele faluról-falura, ahol csapatok vagy parancsnokságok voltak. Először Gnilowodyban voltam a hadosztályparancsnoknál, — majd Merkovits Sándor főhadnagy, ezredsegédtiszttel együtt az ezredparancsnokságokat jártuk be. Voltunk Kujclanowon, a 16-osoknál, Sapowán a 9-eseknél, Zarwanicán a 11-eseknél és a 15-ös tüzezeknél. Január 25-én, amikor Kujdanowról és Sapowáról jöttünk csengős kocsival Zarwanicára, olyan közel voltunk az ellenéges rajvonalhoz, hogy a muszkák meghallották a kocsizörgést a hegygerincről, mi sem természetesebb tehát, minthogy gyalogsági tüzet, géppuska-tüzet és srappell-tüzeket zúdítottak a nyakunk közé.

Amíg csak a szomszédos falvakban tartott ez az üzleti körút, estére mégiscsak mindennap hazavetődtem és egy-két-három forró tea elejét vette minden hülésnek. De amikor menetzászlóaljkat kellett meglátogatnom Nizniowban, Bratyszowban és Antonowkán, akkor megátkoztam a vigéc-mesterséget. Január 29-én az éjszakát egy nizniowi kis zsidó korcsma fűtetlen szobájában töltöttem. Egész télen sem fűtötték azt a helyiséget. Farkasordító hideg volt benne. Meg is hültem úgy, hogy amikor — február elején hazamentem Kotuzowra, 39 fo-

kos lázzal és rettenetes influenzával értem haza.

Január 30-án reggel kimentem Bratyszowra a 10-es menetzászlóaljhoz a „betlehemmel” megrendeléseket gyűjteni. Aznap este már Nizniowon a 11-eseknél vacsoráltam Kissházy István főhadnagynál. 31-én Antonowkán voltam a 16-os menetzászlóaljnál, onnan még aznap Kurdawanowkára mentem a 9-esekhez és február elsején haza — Kotuzowba.

Az ezredek rajvonásban élő legénysége között csak ezután kezdődött el a megrendelés-gyűjtés, amit rendszerint zsoldfizetésekor csináltak.

Közben — február 3-án — Székely Dezső Stanislauból hozta újra ott nyomtatott háromféle verses levelezőlapomat.

Az „özvegy- és árva-alap” következő kiadása négyféle képes levelezőlap volt. Az egyiket Kobek-ezredes úr volt a három zászlóaljparancsnokkal és két segédtszjtjével, Kiss Kálmánnal és Petrik Ernővel, a másik hármon a zászlóaljparancsnokok és a századparancsnokok. Ezeket is Budapesten nyomattuk a Grafikai Műintézetben. — Ezután legszebb fényképfelvételeinkből 32 darabról kliséket készítettünk és ezt a 32 féle levelezőlapot egy füzetbe foglalva árusítottuk.

Március 5-én Kobek ezredes úr az ezredparancsban hivatalosan is megalakította „az ezred kebelében létesült 10-es árvák alapja gyűjtő bizottságot”. Tagjaiul kinevezte Petrik Ernő százados, ezredsegédtszjtet, Székely Dezső főhadnagyot és en-

gémet. Ez a hivatalos, de egyben a legilletékesebb helyről jött elismerés magamnak is jól esett és csak annál szívesebben dolgoztam tovább az ezred árvaalapja érdekében. Márciusban újból „piacra” jött egy új sorozat levelezőlap-versem. Nagy a kelen-dősége ennek a sorozatnak is.

Az árvaalap új, hasznothajtó intézményekkel szaporodott áprilisban. Mozit nyitottunk Kotuzowon. Fischmann a kikiáltó. Ő konferálja be az egyes képeket. Azután vett valahol egy gyorsfényképező gépet is Székely Dezső. Gombnagyságu zománclemezekre veszi fel a fényképet, Pillanatok alatt készül el a kép és ez is szép hasznót hajt az árvaalapnak. A mozi belépti díja 10 fillér. Ugyancsak áprilisban megépült a kuglizó is. Ez is az árva-alapé.

Kövér Gyula karrikatura-alburna szintén az árva-alap szenzációja, A találóbnnál-találóbb színes karrikaturáknak óriásig a sikere. A kuglizó ünnepélyes megnyitása május 14-én — vasárnap — volt, Kotuzow főterén a hadosztály fűvós zenekara játszott, Az altiszti étkezde előtt a 10-esek cigányzenekara. Valóságos népünnepély volt, amelyre még Podhajcéről — a Hoffmann-hadtest székhelyéről is akadt vendégünk: Medgyessy Ferenc főorvos-szobrászművész, akinek Podhajcén gyönyörű műterme van.

Hogy a vurstli-práter teljes legyen, most meg hajóhintát és pofozóembert készítet Székely Dezső az ezred javára.

Az ezred árva-alapjának megalakítása, az erre való gyűjtés megindítása tehát a

lelkes Székely Dezső mellett Kobek ezredes úr érdeme volt, akinek ebben a munkájában az ezredtől elvezényléséig — 1916 február 4-ig — hűséges segítőtársa volt Kiss Kálmán százados, ezredsegédtiszt, majd Petrik Ernő százados, ezredsegédtiszt, Kővér Gyula és Meilinger Dezső festőművészek és e sorok írója. — A kezdet, az elindítás, az alapnak az ezred előtt való népszerűsítése ennek a kis csoportnak a munkája volt és én mindig szívesen gondolok vissza arra az időre, mikor az árva-alap úttörője voltam és ekhós kocsimon a „Betlehem”-mel jártam a frontot, megrendelőket gyűjtve a hadosztály-empléklapra.

Védőállásban egy télen át

Kotuzow, 1916. január 6.

Verses levelezőlapjaim első sorozata — 17,000 drb — az utolsó szálig elkelt. A legénység már nem is akar másféle levelezőlapon írni.

... január 8.

Ma délben vonult be az ezredhez Kobek ezredes úr, aki Kujdanowon volt, mint helyettes dandárparancsnok, Daubner ezredes úr szabadságideje alatt. Napközben, ahol a nap süt, olyan óriási a sár, hogy a ló a fejéig esik bele egy-egy gödörbe.

... január 12.

11-én este jött a telefon-hír, hogy a Lovcsent elfoglaltuk. Erre igazán inni kel-

lett egy pohár bort. Szakad a hó egész nap. Már a második napja. A hófúvás orkányszerű erővel dühöng. A muszkák kétségbe vannak esve. Karácsony után a cár Trembowlán volt. Tőlünk alig 25 kilométerre. Akkor ráparancsolt az ármádiájára, hogy előre menjenek. Szegények, meg is kísérelték, el is pocsékoltak tíz nap alatt 50,000 embert, mégsem sikerült. A Strypánál pedig még nincs kiépített, téli állásuk. Ez az orkán most kegyetlenül megtizedeli őket. Vagy visszamennek újra a téli állásukba, a Szeréhez.

Böcözgőnek Székely új csizmát adott. Nyékhegyi őrnagy pedig megígérte, hogy rövidesen szabadságra küldi.

... január 19.

Ma megy haza Bálint Berci Sárospatakra bort vásárolni. Megígérte, hogy nekem is küld haza tíz liter aszúbort. A kislányaim most épültek fel kanyaróból, legalább erőre kapnak tőle.

... február 6.

Ma ment haza szabadságra Denecke Károly berlini műszerész, öt-öt pengőjével vettem itt két persianer sapkát a bakáktól. Biztosan valamelyik orosz kastélyban zabralizták. Deneckével hazaküldtem. Székely Dezső tegnap ment szabadságra. Az árvalap ügyeire vonatkozólag én helyettesítem.

Nálunk nagy újság van. Kiss Kálmán századost, aki 1914-től, — amióta az ezred a háborúba jött — ezredsegéd tisztünk volt és akinél melegebbszívű, népszerűbb tisztje

nincs a 10-eseknek, február 4-én, távirati parancssal kinevezték dandár vezérkari tisztnek a 79. honvéd gyalogdandárhoz a bukovinai frontra. Az egész ezred szípigott a meghatottságtól és a sírástól, mikor elbúcsúzott tőlünk Kiss Kálmán. A búcsúvacsorán — tegnap este — Kobek ezredes úr is egész este könnyezett. Nincs egyetlen ember az ezredben, aki mélységesen ne sajnálná a Kiss Kálmán távozását. Helyette elsősegédtiszt most Petrik Ernő százados lett, aki november óta a 3. század parancsnoka volt. Másodsegédtiszt pedig Merkovite Sándor főhadnagy.

... február 7.

Ma délután, mikor Gnylowodyba mentem a postáért, egy orosz repülőgép bombázta az utat. — Két bomba a kocsim mellé esett. Nem is tudom szavakba önteni, milyen szerencsém volt, hogy egyetlen szilánkot sem kaptam belőlük.

... február 10.

Zuhog az eső. Az ég beborult. Szeretjük az ilyen időt, akármilyen csatákkal, -sárral jár is, mert ilyenkor legalább nem látogatnak el Kotuzow felé az orosz bombavető repülőgépek.

Konkoly János a héten örvezető lett és most már kivették a mosodából, ahol szeptember óta hóba-szélbe mosta a legénység földfekete alsó-ruháit. Ezentúl a tábori lelkes mellet az anyakönyvelést fogja intézni. Szóval irodai foglalkozást kapott. Boldog is! Nem cserélne most senkivel.

Mennyi idősebb ember jön ki most a

menetszázadokkal! Most jött ki Bodnár Béni városi adótiszt. Elmúlt 42 éves. A vonatba osztották be. Most ugyan egy számvevőt helyettesít az egyik konyhánál. Kint van a rajvonalban Mikecz dr., edelényi járásbíró is. Ő sem mai gyerek. Híre jár nálunk, hogy Nagy Ferenc dr. polgármester talán még februárban kijön látogatóba az ezredhez.

... február 15.

Ma Podhajcén, a szomszéd városkában egy orosz bomba-repülőgépről bombát dobtak le, — 7 embert megölt és 11-et megsebesített. Mára virradó éjjel fél 12 óraker meg Hajworonkát bombázták a muszka repülők.

... február 20.

... Az este holdtölte volt. 10 óraker jött is négy egységből álló orosz repülőgépraj és a szomszédos falvakra húsz bombát dobtak le. Kotuzowra csak egyet. De az éjszakánkat így is megzavarták.

.... február 22.

Két nap óta, megint úgy ömlik a hó,, mintha dézsából öntenek. Ma reggel még szánkóval is alig tudtam a postáért menni, akkora volt a hófúvás. Az orosz repülők 20-án eredménnyel működtek és a szomszéd faluban 12 embert vágott agyon a bombájuk.

... február 24.

Meg van a multságunk. Kaptunk három kutya fogatot. Mindenik elé hat-hat kutya van fogva. Most már aztán igazán elmondhatjuk, hogy: kutyának való a há-

ború! Kár, hogy a kislányaim nem láthatják ezeket a Grönlandba való kutyafigatokat. Mekkora lenne az örömük!

... február 26.

Házmagasságnyi a hó. Mi lesz itt, ha ez egyszer olvadni kezd! A házak között — a repülőgépek elleni védekezésül — hatalmas fedezékeket építettünk. Még éjjel is ezekbe ucekajózunk, ha jönnek az orosz repülők.

... február 27.

A hóviharból ma újra orkán lett. A szán nem tudott kimenni a faluból. Kénytelen voltam visszafordulni és jelentőlovaszal, zsákban küldeni el a postát. Az is csak nagy ügyel-bajjal tudott elmenni. Tegnap este a 15-ös tüzérek vendége voltam vacsorára. Frankfurter Béla dr. főhadnagy, Tasnády budapesti nőgyógyász és Wunsch szobrász voltak a társaság jelentősebb tagjai. Holnap a 15-ösök elhagyják Kotuzowot. Ma búcsúzkodtunk.

Ma már egyáltalán nem lehet kimenni a szobából, úgy tombol a hóvihar.

... február 28.

Valósággal betemetett a hó. Nemcsak, hogy postát nem indítunk és nem kapunk, de három napja a vonat sem jött be Monasterzyskára. A hóvihar csak nem akar elülni, pedig már fogytán van a fa is. Ha nem lehet az erdőre menni, szét kell bontanunk egy házat és azzal fűteni.

... február 29.

Végre tegnap este postát kaptunk. Most a hadtest is Stanislauba jár postáért nyolc lovas kocsikkal, mert vonaton nem lehet Monasterzyskáig jönni. A hófúvások egy percig sem szünetelnek. El vagyunk zárva a világtól.

Tavasza a Strypa-fronton

1916. március 1.

Ma ment haza szabadságra Morvái Ignác, a Székely, Győri és Morvái cég beltagja. Nagy csomó fényképet küldtem vele haza. A szabadságosoknak ma gyalog kellett menniök a podhajcei vasútállomásra, ami 12 kilométerre van Kotuzowtól. Olyan hóviharban indultak el, hogy egy lépést sem láttak előre. Ebben a Szibériába illő hóviharban indultam el én is Gnilowodyba postáért. Néhol — ha egy-egy mélyedésbe estünk a szánkóval — összeborult a hó felettünk. Február 25-ike óta tart ez az ítéletidő.

... március 6.

Székely Dezső most jött vissza szabadságról, de a polgármester — Nagy Ferenc dr. — nem jött vele. Pedig vártuk.

... március 7.

Még mindig esik a hó. Ma délután nálam volt Böczögő. Kaptam tőle egy üveg cseresznyepálinkát. — Megbecsülhetetlen ajándék ilyen zord időben.

... március 9.

Holnapután érkezik a frontunkra Hazay Samu honvédelmi miniszter. Legalább meglátja, hogy milyen Kelet-Galicia télviz idején. A tábori lelkészünket: Bánkövy Kornélt felmentették a frontszolgálat alól. Pár nap múlva hazamegy. Helyette Lóránt József jön ki 10-es tábori lelkésznek.

Konkoly Jánost ma 40 fokos lázzal kórházba küldték.

Tegnap délben az ekhós-kocsival (postakocsival) feldőltem. A lovak pedig megbokrosodva rohantak tovább. Szerencsére megfogták őket és én kimászhattam a postacsomagok alól — sértetlenül.

Ma este kaptuk a hivatalos táviratokat a Vaux-erőd elfoglalásáról. Ez is örömhír.

... március 16.

Vérhaszgyanús vagyok. Baj, mert a héten akarunk elmenni Horodenkára Hadffy altábornagyhoz, hogy személyesen adjuk át neki a „Hadosztály-emléklapot”.

... március 19.

Tegnap délután a rajvonalunkban egy ház, ahol az 1. zászlóalj emberei voltak, gránát telitalálatot kapott. Öt emberünk meghalt, öt megsebesült. Az öt halottat darabokban kellett összeszedni. Nem is lehetett őket külön-külön koporsóba fektetni, mert csak húscafatok vannak belőlük. Ezért mind az öt számára egy ládaszerű koporsót csináltattunk. Ma délután temettük el őket ide bent Kotuzowon.

Tegnap este hivatalos voltam Józsefnapra Mossóczy József őrnagyhoz, a 2.

zászlóalj parancsnokához, de olyan rossz az út, hogy néhol a ló is nyakig esik a sárba. Ezért inkább itthon maradtam.

... március 22.

Ma utazott haza Bánkövy Kornél tábori lelkész, aki húsz hónapig volt velünk a legnehezebb időkben. Tegnap este búcsúztattuk. A búcsúztató — reggel fél 9-ig tartott. Nótás ember volt — a búcsúztató sem eshetett így meg nóta nélkül. A nótának meg csak reggel lett vége. Kedves, derék, közvetlen, jó ember volt. Kár érte, hogy elment.

Tegnap megint nyugtalankodott a muszka, de véres fejjel ment vissza. Február 12-ike óta ma derült ki először, ami azt jelenti, hogy az orosz repülőgépkorzó megint elkezdődik.

Úgy látszik, a nyarat is itt töltjük el, mert itt Gnillowodyban, a hadosztályparancsnokságnál a villanyt is bevezették és most építik Dani Balázs tábornok, hadosztályparancsnoknak a nyári lakását. Kétszobás, fürdőszobás házat, vízvezetékkel.

... március 23.

Ma jött vissza szabadságról Pongor Gábor. Beszélik, hogy Miskolcon már egész tavasz van. Itt nem mondhatnám.

... március 25—26.

Ilyen sarat, amelyet Galícia produkál, elképzelni sem lehet. Tegnap este is le kellett szállnom a kocsiról már Gnillowodynál és villanylámpával a kezemben a lovak előtt menve kerestem az utat Kotuzowig.

... március 28.

Az első tavaszi nap. A gólyák tegnap jöttek vissza Kotuzowra. Visszajött a muszka harci kedve is és ma egész nap úgy ágyúzott, lioo-v csak úgy zengett az ég.

... március 29.

Tegnap délután fél 6 órakor újból megjelent az orosz bombavető gép és a mi figyelőléggömbünkre két bombát dobott, de — sikertelenül. Holnaptól az öt kilós és nnél nehezebb postacsomagokért Monasterzyskára kell majd járnunk. Legalább gyakrabban látunk várost — ha olyan kicsi is, mint Monasterzyska.

... április 23.

Ez is sikerült. Kiloptam a frontról Szerdahelyi Gábornét. Hazakísértem Miskolcra. Elintéztem Pesten a Kövér Gyula által tervezett hadosztály sapkajelvények dolgát és — Béla napjára, ezredes úr nevénapjára ideértem.

Miskolcon péntek este 6 órakor ültem fel a lebergi gyorsvonatra és szombat déli 1 órakor már a podhajcei vasútállomáson voltam. Este ötkor pedig Kotuzowon az ezrednél. A csirkék élve jöttek meg. — Minden nagyobb állomáson megittam őket. A virágok is épen és gyönyörűen érkeztek meg. A Szerdahelyiné virágja egy méter magas volt és minden virágcsomó külön-külön selyempapírba volt csomagolva.

Még ki sem fűjtam magam, máris le kellett ülnöm egy rövidke verset írni, mert

Kövér Gyula festett egy allegorikus szép képet és ebbe kellett a vers.

Úgy hallom, hogy kémeink erős muszkakészülődésről, offenzíváról hoztak hírt. Szóval: nemsokára megkezdődik a hajcihő!

Kotuzow, április 24.

Húsvét első napja nyugalomban telt el. A muszkák egész megjuhászodtak és fegyver nélkül jöttek át hozzánk boldog húsvéti ünnepeket kívánni. 59 muszka itt is maradt közülük. Kijelentették, hogy ők a maguk részéről befejezték a háborút és nem hajlandók visszamenni. Ezek kaptak jó ebédet és fejenként egy félliter bort, amitől olyan nótás kedvük kerekedett,, hogy még!

A kotuzowi 10-es temetőben kőből igen szép síremléket faragtattunk. Ma délután írtam a rávaló 12 soros verset. Ezt belevésik a kőbe.

Május 3.

Április 29-én Budapesten a belgyógyászati klinikán hirtelen támadt betegségben meghalt Szentgyörgyi Béla százados, az ezred egyik legkedveltebb tisztje, volt zászlóaljparancsnok. Megrendülve hallottuk halála hírét.

Miskolc főispánja és polgármestere a fronton

Kotuzow, 1916 május 6.

Kedves izgalmatat élt át május első napjaiban Miskolc házi ezrede: a miskolci 10. honvéd gyalogezred. A Strypa-menti állásokban hetek óta makacsul tartotta magát az a hír, hogy a város polgármestere kijön a frontra, meglátogatni a 10-es honvédeket. Később újabb verzióként emlegették, hogy a város főispánja is csatlakozik a polgármesterhez és együtt indulnak ki az ezredhez.

A látogatás hírért az earész vonalban naponta tárgyalták és felette rokonszenvesen fogadtak minden újabb értesülést, ami megerősítette, újabb részletekkel bővítette, állandóan felszínen tartotta az anyaváros vezetőinek ezt a kedves elhatározását.

Mert a 10-es honvédek nagyon szeretik a városukat. Hiszen csak karácsonykor is huszonkétezer korona értékű ajándékot küldött Miskolc városa a fronton harcoló háziezredének. Most is, hol az egyik, hol a másik miskolci lap ad hírt róla, hogy megint ajándékot hoznak a vendégek, akiknek az ezred iránti szeretete, rokonszenv és ragaszkodása nemcsak az ajándékok osztogatásában merül ki, hanem minden vonatkozásban, ami az ezredet a városhoz fűzi. Miskolc városa minden alkalommal a szerető, aggódo, féltő, gondoskodó anyaváros melegségével, segítségével, támoga-

tásával áll a 10-es honvédek mellé, hogy kiapadhatatlan, kifogyhatatlan áldozatkészségével csaknem naponta újabb és újabb tettekkel illusztrálja az ezred iránti végtelen szeretetét és ragaszkodását, elismerését, büszkeségét.

Hogyne vártuk volna kedves izgalomban a főispánt és a polgármestert. Hogyne kérdeztük volna naponta százszor is, hogy mikor jönnek hát? És díszítettük az állásokat. Csinosítottuk, kedvessé, barátságossá, otthoniassá tettük. A magunk gyönyörűségére is, de főként azért, hogy a vendégek minél jobban érezzék magukat közöttünk. A diadalkapuk virágfüzérenek illata az agyukra szálljon, a szívükre nehezedjen, a lelkükbe lopózzék ... Hogy beidegezzék, magukba szívják, az öntudatukba, érzéseikbe átplántálják azt a végtelen szeretetet, s mi az ő személyükben egyúttal a szülőföldnek is szól, az otthon valóknak is van címezve... az otthonmaradt és éretünk aggódó kedveseknek is küldetik és a legelső vonalban harcoló barnapiros arcú 10-es honvédek lelkéből fakadt.

Május elsején este aztán kétségtelen bizonyossággal örülhattünk a távirati értesítésnek, hogy: elindultak. Másodikán este már azt is tudtuk, hogy a hadseregparancsnok vendégei. Harmadikán újabb telefon, újabb távirat s minden pillanatban kiújuló érdeklődés kísérte, hírül adta további útjukat. Délután a hadtestparancsnok vendégei voltak. Este már a hadosztályparancsnok: Gyarmatai Dani Balázs vezérőrnagy látta őket vendégül asztalánál... Újabb

telefonhír: elindultak az ezredhez... Már látják a világító rakéták csillogó, tündöklő, ragyogó sziporkázását. A muszka reflektorok ideges, nyugtalan, kutató fénycsóvait. És minden pillanatban újabb kíváncsisággal nézik a front estéjének előttük ismeretlen motívumait, sajátságait... Már beértek Kotuzowra. Az ütközetvonalnál vannak. Onnan is elindultak. Hallatszik is a kocsizörgés. Elöl az acetilénlámpák sugárkévéje csillog. Jelentő lovasok vágatnak. Majd az ezredparancsnokság előtt megállnak a kocsik és ezredparancsnokunk: Kobek Béla ezredes meleg, szíves, őszinte és bensőséges hangon mondott „Isten hozott!”-tal fogadja Miskolc város főispánját, dr. Tarnay Gyulát, a város polgármesterét: dr. Nagy Ferencet és a kíséretükben levő Földes Gusztáv miskolci lapszerkesztőt.

A színmagyar ezredet olyannyira jellemző magyaros vendégszeretetet nem respektálta a „de már vacsoráltunk” kifogást és bizony, minden szabadkozás dacára, ismét terített asztalhoz ültette a várva-várt vendégeket, akik most már fokozott kíváncsisággal tekintettek a másnapi program elé.

Negyedikén reggel, alighogy felkeltek a „civil urak”, hogy mindent lássanak, a véletlen is közbejátszott és a falu fölé hozott egy repülőgépünket. A muszka ágyúk lőtávolaiba kerülő gépre aztán megnyitották a tüzelést az ellenséges ütegek. Rövid pár perc alatt negyvenkét shrapnell robbant a gép körül. A benne ülő aviatikusok

azonban szédületes biztonsággal vezették ki gépünket a shrapnellfelhők közül és a mieink nagy gyönyörűségére, az ellenség bosszantására, tovább is a vonal fölött maradtak, hogy értékes felderítő, megfigyelő munkájukat folytathassák, végezhessek.

Mi pedig módfelett örültünk, hoy még az aznapi program megkezdése előtt máris egy műsoron kívüli számhoz, egy repülőgépdözés izgalmas és nem mindennapi látványosságához jutottak a vendégek a véletlen jóvoltából.

Az állásokban

Nemsokára rá kocsikra ült a társaság és vágatva megindultunk az állások felé. Az erdő szegélye mellett haladva, rövidesen el is értük a futóárkot. Leszállva a kocsikról, beléptünk a futóárkba, de alig tehattünk pár lépést, halljuk ám, hogy a muszka ütegek lövése eldördült és rá alig egy-két szemrebbenésnyi időre a fejünk fölött sivit el a shrapnell s tőlünk alig 30—40 lépésnyire explodál. A muszka megfigyelők a napfényes, derült időben észrevették a kocsikat és most üdvözetüket küldik a muszka ütegek.

Az első két lövésre egymásra, majd velünk összenéztek a vendégek, meglepetten, kérdően, hogy mi ez! Majd pár pillanat alatt keresztülvillant az agyukon abba a tudatba való belenyugvás, hogy háborúban vagyunk. Kint a vonalban, ahol a véres, a komoly, az élettől való örökre megválás eshetőségei mindig közel vannak az emberhez. Ahol vadászunk egymásra való-

sággal és ahol csakis a halál közelségének gondolatában megedzett idegekkel, a változhatatlanba való belenyugvással, bele-törődéssel lehet nyugodtnak és hidegvérűnek lenni. Milyen jól esik ilyenkor a kálvinisták dogmájában, a predestináció elvében megnyugodni.. sors rendelésére gondolni. Ha úgy határozták felőlünk a felsőbb hatalmak, hogy itt, ezen a helyen, ebben az órában fejeződik be az életünk, akkor ugyis hiába minden. Ha pedig másként van a sors könyvében megírva felőlünk, akkor meg éppen jöhet a shrapnell, meg a gránát.

Látogatás az I. és II. zászlóaljnál Hajworonkán

Pár pillanatnyi magunkba elmélyedés, a dolgok átgondolása után újra megindultak a vendégek a futóárokbán. Csak a diskurzus lett kevesebb szavú, a társalgás lett szűkbeszédűbb. Pár perc múlva ismét dördült a muszka üteg és megint robbantak a shrapnellek. Előttünk vagy húsz lépésre. Összesen öt shrapnellt küldött üdvözetül a muszka. Aztán elhallgatott. Mi pedig jaentünk tovább a futóárokbán az első, második zászlóalj állásai felé. Nemsokára Mértünk a futóárokból. Egy tüzerüteg állásához jutottunk el. Onnan pedig az első zászlóalj konyháihoz. Itt, az első zászlóalj körleténél Lickl Károly százados, zászlóaljparancsnok üdvözölte kedves, meleg, közvetlen szavakkal a vendégeket. Majd ismét futóárokbán folytatódott az út az első zászlóaljparancsnokság fedezékéig, a mely

pittoreszk szépségével valósággal meglepte a vendégeket. Gránátbiztos fedezék, minden kényelemmel berendezve. Előtte virágoskert, nyíló nárcisokkal, gyöngyvirággal, ibolyával. A virágágyak között nyári ebédlő. A gyepen egy ide-oda szaladgáló kis házinyúl. Mindenütt virág és napsugár. A rajvonal, a háború poézise ez a hely. Testet-lelket felüdítő állomás. Azért mondom, hogy testet is, mert a kerti ebédlő asztalán frissen sült pogácsa, habzó sör és négy-ötféle pálinka várja a vendégeket, mielőtt útjukat tovább folytatnák.

Még egy adag séta a futóárookban és kint vagyunk az első vonalban, a rajvonalban, vagy ahogy Budapesten a pasaréti haditudományokon nevelkedett laikusok mondják: a lövészárookban.

Először a negyedik századhoz jutunk. A századparancsnok: Czillinger Kálmán főhadnagy jelentkezik ezredparancsnokánál, majd bemutatkozik a vendégeknek. Majd megtekintjük az állásokat. Itt már a csodálkozástól alig tudnak szóhoz jutni a vendégek. Az állások alja téglával és kőkockákkal van kikövezve. A falak végig befonva. Valóságos kosárszerű, finom szövészerű fonással befonva. Az állások, tetején fonott fejevédő kosarak. Köztük a kilövési helyek. A földdel kitöltött fejevédő kosarak tetején pedig virág. Élővirág mindenütt. Virágkosarak lógnak a fonott sövényfalakról. Mintha Semiramis függőkertjében lennénk. A legteljesebb biztonság érzetét nyújtják a szilárdan kiépített rókalyukak, az egészséges, levegős legény-

ségi fedezékek. A gépfegyvereknek mindenütt erős, fedett állásuk van. Aki nem látta ezeket az állásokat, soha, semmiféle írás után el nem tudja és el nem fogja képzelhetni,

A borsodmegyei és a miskolci fiúkat egy helyre gyűjtötte össze minden századparancsnok. A főispán és a polgármester azután beszédet intéztek mindenütt a borsodi és miskolci 10-es honvédekhez. Megkérdezték, hogy nincs-e valakinek valami panasa az otthoniak, hozzátartozóik sorsa miatt. Kit pöröl otthon a bank? Kinek az anyja, felesége, gyermeke nem kapja rendszeren a hadisegélyt? Azután minden jelentkező panaszát felírták, hogy hazaérve, nyomban el. is intézhessék.

Gyermeki, őszinte bizalommal, boldog-örömmel közölte ez is, az is a panaszát velök, mert előre meg volt róla győződve, hogy minden jogos panaszt szívesen és gyorsan elintéznek majd otthon a megye és a város jelenlevő vezetői.

Ahogy végimentek a zászlóalj állásain, gondosan, érdeklődve, mindent megtekintve, apróra megnézve, minden szakasz legénysége egetverő éljenzéssel fogadta és búcsúztatta őket.

Önkéntelenül elmosolyodtunk a rra gondolva, hogy ugyan mit gondolhat „500—600 lépésre velünk szemben a muszka, ha ezt az éljenzést hallja. Mit gondolhat, micsoda jelentékeny fontosságú pozíciót vagy döntő ütközetet veszített megint a front valamelyik részén az entente. Annak örülnek olyan igen nagyon a magyar szomszédok.

Megtekintették Műnk Lajos főhadnagy kalauzolása mellett a 3-ik század állásait is. Majd a másodikét nézték meg, ahol Petykó József százados, századparancsnok barátságos, otthonias kényelemmel berendezett fedezékébe is bementek. Közbe-közbe a lőréséken kitekintve egy kicsit, szembenéztek a muszkával. Délben pedig löncsre gyűltünk össze az I. zászlóalj vendégszerető parancsnokának, Lickl Károly századosnak a fedezékében. Pazarul terített asztal várta itt a társaságot és igazi, meleg, közvetlen magyar vendégszeretetet. Étkezés közben azután Lickl százados gyűjtő hatású szavakkal köszöntötte fel vendégeit, kérve őket, hogy a „látottak-hallottak után nyugtassák meg az otthoniakat a mi hadi helyzetünket és a front védelmét illetőleg. Mondják el, hogy azt a földet, amelyre Kobek ezredes lép vitéz 10-es honvédével, ahol ők megvetik a lábukat, azt semmiféle ellenség, semmiféle földi hatalom vissza nem foglalhatja, el nem veheti tőlünk.”

Tarnay Gyula főispán felelt a toasztra és elmondta, hogy micsoda elösmeréssel, meleg szavakkal, mennyi dicsérettel és szeretettel említette a 10-es honvédeket, a 10-es honvédek vezetését, irányítását, hadi tetteiket a hadseregparancsnok. Még több lelkesedéssel — mert hiszen régebb idő óta van velünk — a hadtestparancsnok és Dani tábornok, hadosztályparancsnok is. Majd megköszönte a főispán a mindenkifelett meleg fogadtatást és ezután átmentünk a

második zászlóalj állásaiba, hogy azt is megtekintsük.

A második zászlóalj parancsnoksága egy kastélyban nyert elhelyezést. Mikor azután a muszka tüzérség kilötte őket onnan, fedezékbe mentek a kastély közvetlen szomszédságába. Mikor átmentünk hozzájuk, a kastély udvarán állottak közel kétszázan a zászlóalj kötelékébe tartozó borsodi és miskolci fiúk. Mossóczy József őrnagy fogadta a vendégeket. Majd a főispán és a polgármester intéztek hazafias lendületű, költői szépségű beszédeket az egybegyűltekhöz és itt is felírták minden jelentkező panaszát. Utána a második zászlóalj állásait nézték meg, kezdve Kolozsváry Imre százados 8. századán.

Délutáni két óra is elmúlt, amikor hazafelé indult a társaság azon az úton, amerre reggel jöttünk. Ahol az első orosz shrapnelleket kaptuk. A futóárokban megint kissé kényelmetlenül érezték magukat a vendégek és szelíden, barátilag korholva, „majd megmondom otthon” fenyegetéssel riasztva, kérlelte Miskolc polgármestere Kobek ezredest, hogy jöjjön be a futóárokba, mert meglövik. A 10-es honvédek parancsnoka azonban rendületlen kitartással jelentette ki, hogy már nem lő a muszka. Pláne őrá nem. Őt már ösmeri, mert hiszen Petrik Ernő százados, segéd-tisztrel mindennap kijárnak az állásba. Mindig a futóárok fölött, a mezőn járnak, még sem lőnek rájuk a muszkák. Ösmerik őket.

Csakugyan nem is lőttek hazafelé jö-

vet. A futóárokból gyalog mentünk be az erdőbe, ahol az egyik tartalékszázad parancsnoka: Juhász Károly főhadnagy kedves meglepetéssel várta a vendégeket. Míg mi az állásokat jártuk, ő kiásatta azokat a shrapnellhüvelyeket, amiket ránk lőtt a muszka és átnyújtotta a főispánnak, a polgármesternek és a titkárnak. Megjegyezve mellé, hogy különben sem lett volna gilt a lövés, mert nekik nem illetékes, hogy mint civileknek, vendégeknek ilyen nagy csomagokat küldjön az ellenség.

Három órára járt az idő, mikor Kobek ezredes vendégszerető asztalánál végre igazán nyugodtan fellelegezve, megcsóválhatta a fejét a társaság hogy: „Ejnye, ez a kirándulás ugyan cifrán kezdődött ma reggel! De mindamellert minden jó, ha a vége jó. Legalább most már igazán elmondhatják, hogy csatában voltak.”

Szétnézünk Kotuzowon

Negyedikén délután az ezredparancsnokság székhelyét, a kis Strypa-menti falut nézték meg a vendégek. Az ezredparancsnok most szoktatja rá — már amennyire lehet — a falu kisorosz népét a tisztaságra. A házakat kimeszeltette. Az udvarokról elhordatta az évtizedes piszkot, szemetet. Kocsiutat köveztetett. Gyalogjárókat csináltatott, úgy, hogy most már magúd: a benszülöttek is alig ösmernek rá a falura. A kristályvizű forrás mellett szuronyos honvéd áll őrt, hogy be ne piszkolják. A házak előtt, ahol 10-esek laknak, vagy valami 10-es honvéd egészségügyi in-

tézmény, beteggyűjtők vannak elhelyezve, fehér nyírfakorlátok, nyírfakerítések, virágágyak állanak. Az ezred vonata — Székely Dezső főhadnagy, élelmező tiszt birodalma — meg éppen látványosság számba megy. Most épült egy sövényből fonott, kátránypapírral bevont és műterem-bérházhoz hasonló épület a különböző iparosok számára. Mert a vonat az egy igazi nagy üzlet. Talán sokoldalúbb, mint az Andrássy-uti Nagy Áruház, vagy a berlini Wertheimer-áruház. Amit el lehet képzelni élelmicikkben, ennivalóban, italban, ruhában, felszerelési cikkekben, az itt mind található. A négyezer főnél többet számláló ezred egész élelmezése innen történik. Van asztalos-, szabó-, kovács- és cipésműhely. Van kifejtett mézszárosüzem. Nagy csorda, szép hízók, több mint négyszáz ló, fejős tehének. Van itt minden, vagy még annál is több. Van hatalmas árnyokat öltött konyhakertészet, veteményes kert. Az egész határt mi szántottuk fel, mi vetettük be. 10-es honvédek kultúrája látszik itt az egész környéken... Elkezdve a szántóföldeken és befejezve a gyönyörűen rendezett hősök temetőjén, melynek virággal beültetett, körül kerített, felírással díszített virágos hantjai alatt ősz óta közel ötven derék 10-es honvéd alussza örök álmát.

A kis polyák gyerekek magyar köszöntéssel fogadják a vendégeket. Magyar katonadalokat énekelnek és — honvéd sapkában, honvéd bakancsban járnak. A télen pedig összeszedettük tőlük a mi felszere-

]ési cikkeinket, egész társzekérnyit. De már megint került nekik valahol. És ha ezt elvinnénk, akadna újra, mert a magyar honvéd áldott jó szíve megesik a mezítlás szegénységen és ahol rongyos, sápadt gyerekeket lát, talán még a lelkét is nekik adná valamennyi, csak ne sírjanak.

Másnap, ötödikén, reggeli ébresztőül már a kora reggeli órákban megjelent egy orosz repülőgép és bombát dobott a falura. Szerencsére befűlt, „bedöglött” a bomba és nem okozott semmi kárt. Mi pedig örültünk neki, hogy legalább ezt is látták a vendégek. Egy eseménnyel, egy motívummal többet ismernek a harctér életéből.. Egy emlékükkkel megint több lesz.

Látogatás a III. zászlóaljnál a wisniowczyki állásokban

Később kocsikra ültünk és kihajtottunk a harmadik zászlóaljunk állásai felé. Ezúttal velünk jött Lengerer János ezredes, a 77. dandár parancsnoka is. Az állások előtti erdőben van elhelyezve — mint tartalék — a 12. század. A fedezékek előtt hatalmas virágfüzérés diadalkapu állott, közepében virágokból font: Isten hozott! Két oldalt gúlába rakott fegyverek alatt üres shrapnellhüvelyekben virágcsokrok. És a kapun átmenve, a 12. század legénysége állott sorfalat. A kapu előtt a század tisztikara és Herbszt Ernő százados, zászlóaljparancsnok, aki pár szóval üdvözölte a vendégeket. Majd Csuha István, mezőkövesdi illetőségű 10-es honvéd mondott

talpraesett, ügyes üdvözlő beszédet, amire a főispán válaszolt. Elmondotta, hogy a látogatásuk egyik célja az volt, hogy teljesen megnyugtassák a borsodi, miskolci fiúkat afelől, hogy a szülőföld teljes mértékben méltányolja derék honvédéi minden fáradtságát, hősi munkáját, vitézségét. Benne éljen, meglegyen minden honvédben az a jó érzés, hogy ők a haza védelmét, ezt a szent kötelességet becsületesen, híven teljesítették és teljesítik. A látogatás másik célja, hogy megnyugtassák a legénységet az otthoniak sorsa felől. Kikérdezzék aziránt, hogy az otthoniak sorsát illetőleg nincs-e valakinek valami közölni valója. Közvetlenül érintkezhessenek a legénységgel, hogy minden tekintetben megnyugvást szerezzenek nekik.

A főispán szavai után dr. Nagy Ferenc polgármester a következő beszédet mondta:

— Kedves testvéreim! Miskolci 10-es honvédek! Eljöttem hozzátok, hogy elhozzam az anyaváros üdvözlését. Tegyétek a kezeteket a szívetekre és érezni fogjátok azt a dobogást, azokat a vérhullámokat, mely az anyaváros nevének már az említésére is elétek idézi azokat a kötelékeket, azokat a vonatkozásokat, mely az anyavároshoz fűz benneteket. Eljöttetek az Avasaljáról, hogy megvédjétek az édes hazát. Itt védjétek meg Galíciában, ahol nyolcszáz évvel ezelőtt már a ti őseitek vére hullott ezért a földért.

Testvérek! Ne felejtsetek el, hogy nem ezt az idegen földet véditek itt, hanem ez az idegen föld védi a ti édes hazátokat. És

ti meg is véditek. Maholnap két hadi esztendő száz meg száz dicső fegyverténye tesz tanúbizonyságot róla, hogy ti úgy teljesítettétek kötelességeteket, mint nálatok senki se jobban. Mi büszkék vagyunk arra, hogy a 10-ik honvéd gyalogezred neve elé ezt a szót írhatjuk, hogy: miskolci. Ti méltó utódai vagytok a 48-as miskolci vörösispás honvédeknek és mi a lánglelkű Kossuth szavaival élve, leborulunk a miskolci 10-ik honvéd gyalogezred nagysága, hősiessége, vitézsége előtt.

— Ti megmutattátok, hogy úgy teljesítettétek kötelességeteket, hogy tőletek kell tanulnunk. Igaz, hogy mi is dolgozunk odahaza. Dolgozik a miniszter, a főispán, dolgozom én, dolgozik mindenki a maga helyén megfeszített erővel, de én mondom nektek, hogy a mi munkánk, a legnagyobb sincs olyan értékes, mint itt a legkisebbé, a közkatonáé. Mert ti száz veszély között az életet teszitek kockára minden pillanatban.

— Testvérek! A magyar föld nektek soha sem fogja elfelejteni, amit tettetek. Ha eljön egykor az istenáldotta béke, egy új honfoglalást csinálunk odahaza, ahol mindenki elnyeri, megkapja azt a jutalmat, azt a helyet, amire a vére hullásával szerzett jogot magának. A ti véretek hullása, a ti véráldozatotok ledöntött minden válaszfalat, minden korlátot, ami eddig fennállott és úgy fogunk élni, hogy boldergában, testvériesebben még soha sem.

— Teljesítsétek a kötelességeteket továbbra is. Dolgoznak az otthon valók is.

A magyar asszonyok, a ti feleségeitek, anyáitok, testvéreitek dolgoznak éj t-n apót egygé téve. A magyar föld meg van munkálva és a ti gyermekeitek nem fognak éhezni.

— Gondoljatok a legnehezebb órákban is arra, hogy itt felettetek a magyarok Istene, aki diadalra, győzelemre segíti a ti fegyvereiteket. Az Isten áldjon meg benneteket, Testvéreim!

Könnyekig meghatva, zúgó éljenzéssel fogadták a polgármester beszédét a derek 10-es honvédek. Az erdőben elhelyezett ütegünk pedig — mintha tust húzott volna rá a cigány — az utolsó mondat elhangzásakor leadott egy lövést.

A tartalék századot elhagyva, következett egy jókora futóárokséta. A futóárok végén a 9. századhoz értünk. Itt is diadalkapu állott. Mesteri fonás, mesteri lövész-árok munka. Bagliy József zászlós készítette Kövér Gyula zászlós, festőművész terve szerint. A diadalkapu mellett Baghy zászlós művészi fonású bejárattal díszített háza, a Juliska-lak állott, Olyan szép, hogy a társaság levétette magát az ajtajában.

A 3. zászlóalj állásai a lövészáróképítés igazi remekműve. A lövészáróképítés legfejlettebb ízlésével, legtökéletesebb technikájának legszolidabb kivitelével. A Kobek-bástya egy betonból készült valóságos erőd. Pendantja, a Herbszt-bástya szintén. A 11. század előtt egy gyönyörűen virágzó park. Mindenféle virágok és egészséges, pirospozsgás arcú katonák. A századparancsnokok is pompás kedélyű, harc-

edzett katona. A fehérhajú, de pirosarcú és virágos kedvű Alexay főhadnagy, a jókedélyű Molnár főhadnagy, az ezred „Duci bácsija”, Pasteiner főhadnagy, a két vitézségi éremmel dekorált Farkas hadnagy, mind pompás tisztek, bátor katonák.

Az állások megtekintése után a Kobekbástya előtt ízletes uzsonna várta a társaságot. Majd előkerült az állások közül — ahol éppen festett — Kövér zászlós festőművész is, akinek karrikatura-albuma sok derült percet szerzett a társaságnak.

Hazafelé megtekintettünk Wisnowezykon egy kívül-belül összelőtt templomot, amely körül állandóan sziszeg a gyalogsági golyó, fölötte pukkan a srappell, mert ez a templom a vonalban van.

Búcsú az ezredtől

Péntek este búcsúvacsora volt a 10-es honvédek parancsnokánál. Jóska cigány szép, szomorú nótákat játszott. Hallgatókat, amik nagyon illettek a hangulatunkhoz... Merthogy igen elgondolkozott a társaság, hogy hejh! de szép is a katonasor... Csak ilyen nóták ne lennének, hogy „Ma még piros élet, holnap fehér álom...”

De megjött az állásból Kövér zászlós is... Megrajzolta a főispán, a polgármester, Földes Gusztáv szerkesztő karrikatúráit percek alatt. Mindinkább nekimelegedtünk a búcsúzkodásnak és amikor a főispán és a polgármester, meg az ezredparancsnokunk nyugovóra tértek, minket bizony a reggeli öt óra vetett haza.

Mert úgy esett, hogy három óra felé

nekiindultunk mi az éjszakának szépen,, halkan... Aztán, ahogy jöttek a házak: az ezredparancsnoké, a főispáné, a polgármesteré... Megálltunk minden kis ablak alatt és ráhúztuk a cigánnyal kinek-kinek a kedves nótáját...

Ne menj el... Maradj itt! Majd meglátod jobb lesz itt... csengett fel a nóta a polgármester ablakai alatt... Meghatottan hallgatta, kinyitotta az ablakát és úgy köszönte meg Petrik századosnak a miskolci” 10-es honvédek nagy vendégszeretetét, kedveskedését.

Szombaton reggel azután Kobek ezredes közvetlen, szívből mondott búcsúszavak kíséretében adta át az ezred ajándékait. Hadi emlékeket, kedves apróságokat, amiket fegyvermesterek, géppuskás kovácsok,, meg az egyszerű farigcsáló honvédek meszterkedtek ki shrapnellhüvelyből, az időzítő alumíniumjából. Tintatartók, karperecek,, gyűrűk... Szebbnél-szebbek...

A búcsúszavakra Tarnay Gyula dr. főispán válaszolt és bizony könnyekig meghatva ült kocsira a város és a vármegye két vezetője. Könnyezve vettek búcsút a 10-es honvédektől.

Fent, a dombon, még az ezred vonatának személyzete mondott utolsó Isten hozadékot... Aztán a kocsikat elnyelte a porfelhő... Elmentek a vendégek... Haza. Az Avasaljára... Hogy elmondják, átadják az anyáknak, a hitveseknek a mi üdvözlésüket... És hogy kisebbsék a harcosok gondját, elintézzék odahaza a 10-es honvédek

panaszait,.. Megvigasztalják, segítsék, támogatassák hozzátartozóikat...

Hiszen ők mondták: hogy:

— Megérdemlik ezt a 10-es honvédek!

Május a Strypa-fronton

1916 május 10.

Dobrowodyban voltam Arz kegyelmes urnái, a hadtestparancsnoknál. Neki is be kellett mutatnom azokat a cikkeket, amelyeket a budapesti lapok számára irtain Tarnay Gyula dr. borsodi főispán és Nagy Ferenc dr. miskolci polgármester frontlátogatásáról.

Ma délelőtt elszakadt egy kötél és elrepült a felhők közé egy drága figyelő ballonunk a benne ülő tiszttel együtt. Este felé öt muszka bombavető gép látogatott el hozzánk, de repülőgépelhárító ütegeink szerencsésen elzavarták őket.

... május 12.

Alighanem kísérletet tesz a muszka egy áttörésre, mert esténkint, éjszakánkint nagyon mozgolódik. Csak már túl lennénk az újabb csete-patén mielőbb, hogy azután megint nyugodtan élhessünk pár hónapig. A kuglizó megnyitási ünnepe is elmúlt. Keresztelővel egybekötve. Az egyik gazdásztisztünk, a kis Lévai hadnagy — kassai fiú — tegnap kikeresztelkedett. Székely Dezső volt a keresztapja, Székelyné a keresztanyja. Ebből az alkalomból, no meg azért is, mert Székelyné búcsúzott, 17-én

indul vissza Budapestre, 15 terítékes vacsora volt Székely Dezsőéknél.

Ma aztán annál nagyobb itt a sürgés-forgás, mert itt lesz a hadseregparancsnok — Pflanzler-Baltin — szemlén. Van is olyan kapkodás, hogy no!

... május 15.

Meilinger Dezső hadnagy-festőművész ma jött vissza Máramarosszigetről kórházból.

A hadseregparancsnok szemléje jól sikerült. Tíz fényképfelvételt is készítettünk róla.

... május 18.

Ma éjjel 12 órakor egy repülőnk 12 bombát dobott le a trembowlai vasútállomásra. Most várjuk a revánst. Biztos, hogy nem fog elmaradni. A vurstli práterünkben elkészült a pofozó ember is. A szögekkel kivert kúp is, amelyre vaskarikákat kell dobni. A hajóhinta is készül. Van már szó-rakozás elég.

... május 24.

Ma reggel, ahogy Gnilowodyba kocsiztam a postáért, útközben a mezőn egy csomó katonát láttam a fűben heverészni. Egyszer az egyik felugrik és ujjongva szalad felém. Wattay Béla volt.

Nyolc továbbképző altisztet küldtünk Bratizowra a menetzászlóaljunkhoz, ezeknek a pótlására onnan kellett viszont kapnunk másik nyolc altisztet. Erre; a nyolc önkéntes, Spiegel Dezső, Vitányi Ödön, Varga György, Virágh László, Vitai Sándor, Síklaky Dezső, Mispál Zoltán és Wat-

tay Béla, akik megunták és megutálták a front mögötti menetalakulat strapáját, önként jelentkeztek harctéri szolgálatra.

Megkértem Merkovits főhadnagyot, hogy Bélát jó helyre ossza be. Be is osztották a 11-ik századhoz, amelyik a legmeszszebb van a muszkától, legbiztosabban kiépített az állása és a legjobb ember a századparancsnoka.

Délben még velem ebédelt. Uzsonnára jó, friss tejeskávét főztem neki. A szerelvényét — estefelé — feltéttem a konyhakocsijukra és Béla legényesen, kiskabátban sétált ki a vonalba, megbarátkozva a — csatával.

... május 27.

Fischmannak meghalt az apja. Szombat reggel megy haza szabadságra. Levelek és fényképek egész tömegét küldöm vele haza.

... június 7.

Tegnap érkeztem meg — újból — Magyarországról. Az újabb 10-es képes levelezőlap album ügyében Pesten jártam. Miskolcra Sátoraljaújhelyig együtt utaztam Kiss Kálmánnal. Az ő dandárja most Toporuc-Rarance körül van, ahol már áll a harc, aminek a kellős közepébe jutott egyszerre.

A harmadik találkozás a Brussilow-hadsereggel

1916 június 12.

Június 10-én egy kedves, régi ismerősünkkel jutottunk közvetve érintkezésbe: Brussilow orosz generálissal. Jól ismertük a múltból. Első találkozásunk Limanowánál volt, ahol az ő hadserege próbálta elsöpörni útjából az Arz-hadtestet, amely végzetes átkarolással fenyegette a támadó orosz frontot. Másodszor Przemysl körülzáró gyűrűjét próbálta áttörni az ő hadserege. Az Arz-hadtest véres, nehéz harcokban verte vissza az orosz tömegrohamokat. Majd nemsokára rá, június hó 13-án, ez a hadtest törte át Brussilow frontját és üldözte azután a futó seregeket messze Oroszország szívébe.

Az orosz tüzéség munkája

A harmadik találkozásnak méltán örülhettünk. Egyelőre itt is védekezésre szorulunk, hogy meddig? és mikor üt a támadás órája, azt megmutatja a jövő.

A Strypa-fronton ezredünk balszárnyzászlóalja a hajworonkai szakaszt védte.

Június hó 11-én délután 2 órakor elenséges különböző kaliberű lövegek megkezdik a belövést. Az állásra, hátra a 2 védővonalra, a sejtett tartalékállásokra, állandóan hull egy-egy gránát. Tudtuk, hogy mi következik. Készültünk rá. Az állásokban felhalmoztuk a szükséges lőszer, géppuskákat, puskákat, tisztogattuk, olajoz-

tunk. A gázvédő álarcokat kiosztottuk, a a legénységet újjólag kioktattuk annak kezelésében. Tartalék élelmiszerkészleteket kiegészítettük. Világító anyagok, rakéták, színes jelző töltények kiosztattak. Puska-, gránátlőhelyek fölszereltettek; kézi gránátok nagy tömegekben főlhalmoztattak a főállásban.

A zászlóalj arcvonala előtt 3 hiti vezet át a Strypán. Ezek dróttal elzárva; nagy mennyiségű dinamittal aláaknázva; petróleumos szalmával gyújtáshoz előkészítve. A hídőrségen a szaporók helyeiken; a gyúzsineg előkészítve. Drótövekhez figyelők kiállítva, mereven, nyugodtan nézik az akadálymezőket. Más mindenki eltűnik a föld alá a bombamentes rókalyukba, gránátmentes fedezékekbe. A parancsnokok a föld alól telefonon teszik meg jelentéseiket:

— Tüzérségi tűz hevessége fokozódik; ellenséges gyalogság még nem mozdul.

Mindannyiunk lelkét egy végtelen öröm hatja át, hogy végre megtámadnak: hosszú hónapok nehéz munkájának gyümölcse lesz, ha az akadályaink között heverő hullatömegeket fogjuk véresen vergődni, elpusztulni látni. Az ellenséges tüzérség előkészítő tüze megszakítás nélkül tartott egész délután, egész este, folytatódott az éjjelen át is éjjel egy óráig. Ekkor ezt a legborzalmasabb

pergőtűzre

fokozták.

A mi vonalainkon halotti csend. Egyetlen lövés sem esik. Tüzérségünk is hallgat

ós némán vár. A figyelők az iszonyatos gránátzáporban némán, mozdulatlanul állanak helyeiken, a figyelőlyukaknál, a riasztó harangok, csengők, telefonok mellett. A föld alatt a legénység görcsösen szorítja a puskát, zsebek, kenyértarisnyák tölténnyel tele. A géppuskákba benyomva az első hevedertöltény, a többi 100, meg 100 előkészítve. Csak egy jel és 1000 puska, 8 géppuska fogja ontani a halált. Itt is ott is felrepül egy-egy világító csillag, ezüstös fénnel világítja meg az előterepet. A Strypa lassan hömpölygő vize komoran, némán veri vissza a reá hulló fény sugarakat. De ellenséges gyalogság még nem mutatkozik.

Ég a falu

Lassan múlnak a percek. Fél 12 óra-kor egész Hajworonka egy tűzbe, lángba, fojtó füstbe borul. A házak nagy része lángol. A sűrűn hulló gránátok, mintha pillanatok alatt megsemmisítenének mindent. A kies templom romokban hever, gerendák, téglák, szoboralkatrészek, égő gerendák zuhogó záporként hullanak vissza az égő falura. Fűlsiketítő bugás, füttyülés, sivitás vegyül bele a gránátok tompa, sissetgő robbanási zajába. Az egész völgyet fojtó, nehéz, bűzös füst tölti meg, ami marja a szemet, nehézzé teszi a lélegzést, elbódítja az egész szervezetet. Csak ember nem látszik sehol; a pusztulás, rombolás birodalma néma s mozdulatlan.

Végre! Hajnali két órakor halotti

csend. Az ellenséges tüzérség beszüntette a tüzet.

Roham ...

Az orosz gyalogság rohamra indul. Megszólalnak a villanycsengők, a szirénák, autókürtök és pillanatok múlva 1000 honvéd áll helyén puskával, kézigránáttal a kézben, összelőtt árkaiban. A Műnk- és Czillinger század egyidejűleg jelentik, hogy orosz tömegek már átgázoltak a folyón, több száz már az innenső akadályaink között van; túlsó parton sűrű tömegek hullámzanak. Most jön a mi gyalogságunk harca.

A hidak felrobbantva, fülsiketítő zajjal omlanak égve, széttépve az úszó, gázoló oroszral teli folyóba. Tüzérségünk adott jelre megkezd a zárótüzet akadályaink elé és megszólalnak a gyalogság puskái és a géppuskák. Hangtalanul, némán állnak a tízes honvédek, piszkos sárral, földdel, porral, izzadtsággal belepve s puskáik ontják a halált a kavargó orosz tömegekre. A géppuskák szakadatlanul berregnek.

Rövid idő után megtörik a támadó tömeg. Lassan világosodik, most már célozva lövünk a még mozgó alakokra. Azután hajnali fél 4 órakor lassan megszűnik a tüzelés, néma csend borul a vérrel itatott folyópartra.

A roham után

A kelő nap első sugarai a rémes képet aranyozzák be. Drótakadályainkon véres hullák függnak, a borzalom, a rettenetes kín utolsó kifejezésével arcukon; a magas

füben, vetésben, barna foltokként hevernek az orosz hullák. A folyó maga csendesen, méltóságteljesen sodorja lefelé a szét-tépett véres hullákat. Néhol még felhallatszik egy-egy nyöszörgő sóhaj; a hullák alól még kiemelkedik egy-egy kéz, mozdul még egy-egy fej, azután csendesen lehanyatlík az is a véres fűre. A hátunk megett sisseregve égnek a házak; füstben, tűzben, mint félistenek, tisztogatják ruhájukról a piszkot a tízes honvédek.

Az orosz offenzíva első napja nekünk igazán jól sikerült. A támadó csoportból, foglyok vallomása szerint, csak igen kevés ember menekülhetett vissza. Állásaink előtt heverő hullákat a magas fű miatt meg nem számlálhattuk; azt legalább 500-ra kell becsülnünk. Hogy milyen nagy tömegek támadtak, elképzelhető abból, hogy mire beesteledett, még csaknem 200 orosz csúszott át állásainkhoz és megadta magát. Ezek a borzasztó tűz alatt életben maradtak, meghúzódtak a magas füben, kis gödrökben, a folyóparton és mozdulatlanul heverték a halottak között. Nappal nem jöhettek át, mert saját géppuskáik lötték őket. A sötétségben vánszorogtak be, igazán sajnálatraméltó állapotban. Véresen, sárosan, teljesen kimerülve, lelkileg anynyira megtörve az átélt borzasztó percek hatása alatt, hogy sokan közülük alig tudtak beszélni. Legtöbb még akkor is reszkett.

Saját veszteségünk 3 sebesült honvéd volt. Sajnos, azonban megsebesült egy derék századparancsnokunk, Münk főhad-

nagy és elesett egy derék, bátor szakaszparancsnokunk: Székely Artúr zászlós.

Az oroszok drágán fizettek érte. A hadseregparancsnok által is megdicsért bátor hajworonkai véd. Ők pedig rögtön hozzáláttak a szétlőtt állások helyreállításhoz.

Egy sikerült támadás

1916 június 12—13.

Június 12-én már nyilvánvaló volt, hogy egész arcvonalunk ellen irányuló hatalmas támadással állunk szemben. A hajworonkai visszavert roham csak előjátéka volt a meginduló borzalmasan szép harcoknak.

A nappal elég nyugodtan telt el. Orosz nehéz útegek előkészítő munkája folyik az egész ezred frontján. Embert azonban sem nálunk, sem az oroszoknál nem látni, tudjuk mégis mindnyájan, hogy ez csak a vésszes vihart megelőző csend. Az ezred frontjának közepe előtt egy kis előretolt állást tartottunk a folyón túl; egy kicsi miniatűr hídfőnek lehetett tekinteni, amely félkörben mindkét szárnyával a Strypara támaszkodva, egy gyenge gyalogbőrűt védett. Védőőrsége mindössze egy szakasz volt.

Ezt a kis állást főállásunk előtt nappalra, hogy a kicsiny védő csapatot se tegyük ki az ellenséges tüzérség összpontosított tüze folytán beállható veszteségeknek, önként, csendben kiürítettük. Az oroszok egyenként lecsúszó emberekkel, amint megfigyeltük, még a délután folyamán meg-

szállották. Legfeljebb 100 főre becsültük az oda gyülekezett ellenséget.

Meskó László hadapródjelölt őrmester és 30 honvéd a 3. zászlóaljtól, vállalkozott rá, hogy a sötétség beálltával az előretolt állást megrohanják és az oroszokat onnét kivetik. A kicsiny csapat kézigránátokkal bőségesen ellátva a Strypan észrevétlenül átkelt és mire a teljes sötétség beállt széles arcvonallal az állást rohamtávolságra megközelítették. Puskát használni, löni nem volt szabad, csak kézigránáttal és szurony-nyal kellett dolgozni. Az állás elfoglalása és a roham sikerülése esetén egy színes rakéta volt kilövendő.

Halotti csend. A főállásban a zászlóaljok visszafojtott lélegzettel lesik az eredményt.

Rövid egymásután következő pillanatokban éles, csattanó robbanások hallatszanak; hosszú sávban a robbanó kézigránatok fénye látható, azután, mint diadalordítás hallatszik a honvédek „rajta” kiáltása. Néhány lövés az oroszok részéről, azután ismét csend-

Pillanatok múlva felroppen a magasba a piros rakéta; piros, szikrázó fénysziporkák hullanak a sötét éjbe. A támadás sikerült.

A készenlétben levő s az előretolt állás előtti területet oldalozó géppuskák rögtön megszólaltak, hogy az esetleg visszafutó oroszokat és egy rögtöni ellentámadást megghiúsítsanak. Hogy géppuskatűnk hatásos volt, bizonyították az állás előtti búzából behordott orosz sebesültek.

A védőőrség 15 embere fogságba esett; halottakban nagy veszteséget szenvedtek. A foglyok vallomása szerint 1 tiszt parancsnoksága alatt 80 főnyi legénység védte az állást, tehát honvédeink háromszoros túlerőt vetettek ki.

Nekünk két könnyen sebesült honvédünk volt.

500 orosz — 28 honvéd ellen

Másnapra virradóra az orosz tüzérség az előretolt állást oly heves tűz alatt tartotta, hogy a kis védő csapatot onnét kivonni nem lehetett. Nem féltettük honvédeinket.

Délután 2 órakor az orosz főállások felől komoly támadás indult meg a maroknyi védők ellen. — Legalább 2 század, vagyis 500 ember jött támadásra a 28 honvéd ellen. Oldalozó géppuskáink állandóan hatásosan lövik a támadó csoportot, a védő őrség szintén megkezdte a tüzelést, de az oroszok nagy veszteségeik dacára is halálmegvetéssel jönnek rohamra; jobban féltek az őket hátulról lövő saját géppuskáiktól, vissza nem fordulhattak. A támadók tekintélyes része már véresen, hörögve feküdt az állás előtt, de a megmaradt rész oda mégis betört. Rövid szuronyharc következett, amit halálos elszántsággal, elkeseredettséggel vívott a 28 honvéd, legalább nyolcszoros túlerő ellen. Embereink fele dicsőséggel, hőiesen, számtalan szuronydöféstől vérezve elesett, de már akkor az árkot orosz hullák fődtek. A megmaradt rész most kiürítette a véres árkot és jött volna

vissza a főállásba. Egyenesen a hídnak nem jöhettek, mert ez a terület az ellenség pusztító zárótüze alatt állott.

Embereknek, ha fogságba esni nem akartak, meg kellett kísérelni a lehetetlent: át a mocsaras, mély Strypán, át összes saját drótakadályainkon és aknamezőinken wisniowczyki főállásunk felé.

Az oroszok az előretolt állásban rögtön géppuskatűz alá vették, ők nem üldözhettek, de mégis tűz alá vették a visszahúzódó maroknyi csapatot. Embereink erős ellenséges tűzben, magas fűben csúszva, sáros iszapban gázolva, 2 méter mély vízben úszva, aknamezőink drótjait kitapogatva, 2—3 óra múltán az ellenség szemeláttára véresen, sárosan, vizesen, kimerülten, de nagyrészt sértetlenül kúsztak be főállásunkba, ahol őket féltő, értük aggódó, rájuk büszke bajtársak Örömrivalgással fogadták.

A hősök parancsnoka, Meskó hadapródjelölt, lábán megsebesülve, ezt az utat csak csúszva tehette meg; utolsónak érkezett be az állásba.

Másnap, vitéz magatartásáért, azonnal soron kívül hadapróddá neveztetett ki.

Az oroszok legalább 100 emberükkel fizették meg a 15 honvéd halálát.

És nekünk, magyaroknak, sok ilyen hősünk van. Vájjon számított-e ezzel Brusilow generális?

Támadás a főállások ellen

Előretolt állásunk kényszerített feladása után az oroszok főállásunkat is megtámadták. Úgy látszik nem volt elegendő

a hajworonkai lecke, most újból próbálkoztak. Ezúttal az ezred másik szárnyán, Wisniowczyknál. Talán azt hitték, hogy a támadások megismétlését Hajworonkánál fogjuk várni, oda összpontosítjuk erőinket és elhanyagoljuk a többi szakaszt. Tartalékaink ez időtájt már nem igen voltak közvetlenül mögöttünk, azokat az összhelyzetre való tekintettel Bucacz felé kellett eltolnunk, ahol akkor már heves harcok folytak. Annál inkább ki kellett tartani nekünk állásainkban.

A helyzet nagyjában ugyanaz, mint Hajworonkánál. Előttünk a Strypa, állásainktól 2—300 lépésre. Drótakadályaink a Strypán innen. A folyó maga leghatásosabb géppuska- és puskatűzünk által pásztázva. Jobbszárnyunk előtt egy felrobbantott hid, melyen át egy magas töltésű út vezetett át a vizén. Ebből a felrobbantott hídból mérnök főhadnagyunk, Alexay Gyurka, ügyesen egy zsilipet készített, mellyel a folyó vizét 1—1 és fél méterrel duzzaszthatta. A duzzasztás segítségével, dacára a forró nyárnak, amely igen apasztotta a mi derék szövetségesünknek, a Strypának a vizét, sikerült a folyót medréből kilépésre kényszeríteni és egy 2—3000 lépéses elöntött, sáros, iszapos, nádas területet rögtönözni. Előnyös volt ez azért, mert így a magas fűben nem tudták az oroszok csúszva, észrevétlenül megközelíteni akadályainkat; az egy méter mély víz és iszap kényszerítette őket a felállásra. Még így is nagy fáradtsággal, gázolva kellett jönniök. Gáztámadásra bár fel vol-

tunk készülve, a terep miatt nem igen számíthattunk.

Pergőtűz 1

Az oroszok ezúttal a támadást éjjelre tervezték. A tüzérségi tüzet, amely Wisniowczyk ellen egész nap tartott, 10 óraker este igen nagy hevességre fokozták. Tüzérségi tűz alá vették az egész ezred arcvonalát, hogy a támadási pont tekintetében tévedésbe ejtsenek. Nem is voltunk azzal eleinte tisztában, készültünk rá az egész vonalon. Megfigyeléseink alapján azonban lassan kitűnt, hogy az ezred jobbszárnya és a hozzá délfelé csatlakozó ezred balszárnya ellen irányul majd a gyalogsági támadás, egyenesen Wisniowczykra. Ott az újhelyi honvédek állottak. Géppuskánk beton- és páncélhangárokból, a legénység gránátmentes fedezékeikben, rókalyukak helyett itt ilyeneket építettünk. A Kobekbástya, Herbszt-bástya a legpusztítóbb ellenséges tüzérségi tűznek vannak kitéve. 1.0 óra 30 perckor a legnehezebb kaliberek pergőtűzet kezdenek a wisniowczyki szakasz ellen. Az ezred többi részeire a tűz gyengébb, azonban most már úgymint késő lenne onnét erősítéseket átvonni.

Másodpercenként 10, meg 10 gránát hull az állásokra; a betonhangárokat 15-20 shrapnelltalálat éri, azonban honvédeink alapos munkája büszkén dacol a vasnak, tűznek pokoli zuhatagával. A földalatti helyiségekben szinte kiállhatatlanná válik a tartózkodás; az egész föld inog, remeg, mintha tűzhányó lávája készülné előtörni

alóla. Kívülről pokolian szép vulkánikus fénysávok világítanak be a periskop nyílásain, a hangárok lőréssein, a szellőztető lyukakon. A sötét éjben itt is, ott is százával robbannak a gránátok, tompa dörrenések közé fülszakgató sistergő bugás, füttyülés, vinnyogás vegyül. Az egész árokvonala a periskop tükrén át nézve, egy lángba borult folyóhoz hasonlít. Az egész vonalon a földből fölcsapó lángnyelvek szinte egy tüzes folyamat képeznek. Ebben a tűzzel, vassal, fojtó füsttel teli pokolban pedig a figyelők a halál torkában helyeiken vannak a nyílt harcállásban. A géppuskás hangárokból a robbanások zaja oly pokoli, hogy azt élő ember ki nem állhatja. A legénység lefekszik a földre, füleit vattával betömi, egész fejüket még betakarják, hogy ne lássák és ne hallják a borzalomnak, a pokolnak iszonyú jeleneteit, melyet az emberi ész, emberi kultúra oly pokolian mesterséges eszközökkel zúdít a földre. Egy gránát éppen a lőrés elé vágódik le, cementdarabok, kőtörmelékek, homok, sáros föld csapódik be a nyíláson és temeti be a bent levő legénységet. A légnyomás levágja az állványról a géppuskát, a fekvő emberek közé. Senki sem sebesült meg. A puska pillanatok múlva kijavítva, újból a helyén van.

Lassan, nehezen telnek a percek, már 11 óra is elmúlt és a tüzérségi tűz még mindig tart. Ellenséges gyalogság nem jön, még mindig a folyón túl van.

11 óra 15 perckor egyszerre az egész vonalon, 2—300 méterrel, állásaink mögé helyeződik át a tüzérségi tűz. A legszebb

legtökéletesebb zárótűz zuhog be a wisiowczyki erdő szegélyére. Szegény oroszok, ha tudták volna, hogy tartalékot nem is szándékoztunk előre vonni, mindenesetre megkímélték volna magukat ettől a lőszerpazarlástól; mi csak örültünk neki. Ugyanekkor a figyelők felriasztják a legénységet s az állást megszálljuk. Igazán rosszul nézett ki. Gyönyörű fonásaink széttépve, összezúzva, a fejtű kosarak letépve; az árok fenekén vízvezető csöveink több méter mély és széles gödrökkel megszakgatva. Helyenként földdel, kővel, gerendákkal teljesen eltorlaszolt, betemetett árkok. — Embereink épen oda feküsznek le, ahonnan még kilövés van. Drótakadályainkon hatalmas szakítások, átvágott kapuk tátonganak.

Visszavert roham

A folyón túl pedig egyszerre megélenkül a völgy. Embertömegek vad üvöltéssel, rohannak előre; nem néznek vizet, mocsarat, akadályt; puska, kézigránát a kézben; szerelvény nélkül, késsel a fogaik között jönnek rohamra állásaink ellen. Nyugodtan várunk. A géppuskák hangárjaiból kilövés nincsen, lőréseiket betemette a föld, a kőtörmelékek: kirakják őket a hangár tetéjére, nyílt állásokba; még a páncélt sem tesszük fel. Világító gránátjaink fényénél látjuk, hogy az orosz tömegek egy része már a vizén innen van, talán már ellenállásra nem is számít és most rajta.

Megnyitjuk a gyalogsági és géppuskatűzet. Fűtyülve, sisteregve csapódnak be-

lövedékeink ezrei a kavargó oroszok közé; azok pillanatra meghökkennek, a kétségbeesés, a düh, a fájdalom üvöltése hangzik fel gyorstüzelésünk nyomán és azután az egész tömeg újra megindul előre. A géppuskák, puskák szakadatlanul kattognak; tüzéségünk zárótüze tízével vágja véresen a mocsárba a muszka holttesteket. Veszteségeik borzalmasak lehetnek, de az egész tömeg tovább jön előre. Válságos percek; tűzünket jobban fokozni már nem tudjuk, amikor a balszárnyról, a szétlőtt állásokon -át az ott lévő géppuskákat hozza kezelő légénységünk a veszélyeztetett pontra: ki az állásból a csupasz földre, közvetlenül akadályaink mögé vágják le őket; még néhány pillanat és újabb 2 géppuska ontja a halált. Ezután már simán, rendben, a megszo- kott séma szerint folyik le minden: a támadó tömeg megáll, Összegabalyodik, ordít, nyög, még néhányszor felénk dobják kézi- gránátjaikat, azután az egész megfordul és menekülne hátra. A futók száma mindig kevesebb, az innenső parton levőknek csak kis töredéke jut át élve a folyón. Százan, meg százan hevernek holtan és sebesülten az iszapos, mocsaras folyóparton, próbál- nak kiemelkedni a vízből, elnyeli őket a sás és az ingovány.

A roham után

Néma csend borul a Strypa völgyére. Néhány sebesültünket elszállítatjuk, az árkokat kijavítjuk, a dróton vágott kapu- kat kéznél tartott spanyol lovasokkal be-

tömjük és azzal a nyugodt tudattal hajtják le honvédeink álomra fejüket, hogy az ellenségnek egy ezreddel kevesebbje van.

Búcsúzunk a Strypától

1916 június 13—24.

A Strypa frontja természeti szépségekben olyan szegény volt, hogy ebből a szempontból öröm volt innen a szabadulás. De tíz hónap annyi kényelme fűződött a Strypa-fronti állásokhoz, hogy ebből a szempontból — bizony — rosszul esett megválni a kopár, gidres-gödrös sárfészek-től.

Mégis, meg kellett válni, mert Bruszsilow olyan lendülettel indult, hogy Strypa-menti állásainkat tovább tartani nem lehetett.

Az orosz offenzíva első iramakor — június hó 11-én — a hadosztályposta a Zlota-Lipa partján fekvő festői szépségű faluba, Zawalow-ba vonult, a 10-es ezredtörzs pedig a Michalowkától északra fekvő majorban húzódott még. Kobek ezredes úr június 4-én két heti szabadságra ment és az ezredparancsnokságot szabadsága idejére Mossóczy József őrnagy vette át.

A baj — most sem a honvéd hadosztályban volt — hanem ott, hogy a tőlünk délre álló 12. hadosztály állásait nem tudta tartani. Visszaszorították. Ennek következtében a 39. hadosztály jobb szárnyát is vissza kellett vonnunk. A 382-es hatalmas erődöt feladtuk és előbb a 9-ik és 16-ik hon-

védezedet, majd az egész hadosztályt vissza kellett vonnunk a Strypa mögé. ös-szes rendelkezésre álló tartalékainkat, sőt a vonalat megszálló századok egy részét is a szorongatott ezredek támogatására harcba kellett vetnünk.

Így előbb a IV. zászlóaljat, majd a 6. és 7. századot, az I. és II. menetszázadot, végül a Hajworonkánál leváltott egész I. zászlóaljat délfelé irányítottuk. Ellentámadásainknak sikere nem volt, főállásunkat harc nélkül kellett kiürítenünk. Visszahúzódtunk a 2. védelmi vonalra, Kotuzow keleti szegélyére.

Ez ellen a vonal ellen az ellenség június 15-én intézi első nagyobb támadását. Több vérbefűlt rohama után a délutáni órákban, tömegeinek — rettenetes áldozatok árán — sikerül tőlünk jobbra áttörni. Az áttört arcvonalon át erős kozák lovaság nyomul be az ezred jobb oldalába és hátába. Nehéz harc közben a III. zászlóaljat és az I. zászlóalj részeit szétszórták és visszanyomták egészen a Michalowkánál levő magaslatokra. A II. zászlóalj — jobb szárnyát lekanyarítva — tartja magát. Michalowkán a faluban tartalékban állott német zászlóalj sietett a 10-ik ezred 'Segítségére. Az így megerősített kötelékek — nagy veszteségeik dacára — ellentámadásba mennek át és visszaveszik Kotuzowot és a régi 10-es állásokat.

A június 15-iki harc után ezredünket rövidesen felváltották és a hadosztály roncsai Dobrowodyba vonultak vissza, hogy ott zilált kötelékeiket rendezzék.

A június 15-ike hőse kétségtelenül Petrik Ernő százados, ezredsegédtiszt volt. Egész nap, a harc alatt a 10-ik ezredtörzs — Mossóczy József őrnagy és Petrik Ernő százados, pár telefonistával és jelentőlovas-sal Kotuzow feletti mezőn egy gödörben állottak. Mikor a kozákok áttörték a frontot és a tüzérek, akiknek kiszolgáló legénységét a kozákok már mészárolni kezdték, felmozdonyoztak, Petrik Ernő rendíthetetlen nyugalommal és haláltmegvető bátorsággal állott a földön elhelyezett telefon mellett és hadbíróssággal fenyegette meg a tüzérparancsnokot, ha nem hagyja abba a felmozdonyozást és nem lövi tovább az ellenséges vonalat, mikor a 10-es honvédek még az állásban vannak.

A harc kimenetele még így is kétes volt és amikor a Michalowka mögötti majorudvaron álló 10-es eleségvonat telefonistája hallja a telefonközlést, hogy a kozákok áttörték a vonalat, Székely Dezső főhadnagy harsány hangon kiáltotta el magát:

— Felszerelni! És menekülni — ki merre tud, olyan gyorsan! Irány Bialokiernicán át Podhajce!

Azt az örült kapkodást és eszeveszett futást, ami erre támadt, elképzelni sem lehet. Estére Podhajcéra ért a vonat és ott éjszakázott. A mellettem levő podgyász-kocsiban aludt Parravicini százados is, akit hajszálon múlt, hogy el nem fogtak a kozákok és aki csak két nap múlva jött aztán vissza Bialokiernica mellé a majorba, ahol az ezredparancsnokság és a 77. dan-

dárparancsnokság — Lengerer ezredes — tartózkodtak.

Az az egy bizonyos, hogy elsősorban a Petrik Ernő végtelen nyugalma, hidegvére., bátorsága és lélekjelenléte vették elejét a nagyobb katasztrófának.

A kotuzowi harcokban — a Miskolcon is ösmerős tízesek közül — elfogták Czókoly István hadnagyot, Czillinger főhadnagyot, Molnár Károly főhadnagyot, dr. Jánák Viktor hadnagyot, Czipser hadnagyot, dr. Reichmann József zászlóst, Árva Imre hadapródot és még sokat — sokat a hadapródok és hadapródjelöltek közül.

Halottunk kevés volt, sebesült is, pedig alig egy hét alatt hét orosz hadosztálynak nyolc támadását vertük vissza.

22-én Kochoniowon Böczőgő nálam volt vacsorán. Junius 15-én alig öt percen, múlt, hogy őt is el nem fogták a kozákok. A hadosztályposta most 30 kilométerre van tőlünk és én így némelyik nap 60—70 kilométert teszek meg jó, rázós szekeren.

Kirándulás a Dnyeszter-rontra

1916 július 1—12.

Június 28-án még Podhajcén élveztünk egy kis városszagot. Ott volt a hadosztályposta. Ott időztem én is naponta. Junius 30-án az ezred, melyhez időközben az ös-szes kikülönített részek bevonulnak, parancsra elindul a Tlumac elleni előretöréshez, Kraevel német tábornok parancsnoksága alá, a 105. német divízió kötelékébe. Petrylow és Bukowna közt keltünk át a

Dnyoszteron és Oleszowon tartottuk az oíso pihenőnket, mielőtt Olaszához beérkeztünk volna.

A csoport, mely vnirtembergi ezredek-ből és a .10. honvéd gyalogezredből állott, július 2-án támad. Erősebb ellenállásra csak Isakow előtt bukkanunk. Július 3-án az ezred 11. és TIT. zászlóalja egész napon át tartó nehéz, veszteségteljes támadással, ismételt rohamok árán benyomul az égő Isakowba és azt véres utcai harc után, számos, igen erős orosz ellentámadást visszaverve, el is foglalja.

Kötelékeink rendezése végett a támadást egyelőre beszüntetjük. Tsakow előtt éri az ezredet július 5-én egy sokszorosán túlnyomó erővel végrehajtott orosz ellentámadás. Az ellenség megismételt tömegrohamait — egy ízben ellentámadással — mindenütt visszavertük, állásainkat szilárdan tartjuk, amikor északról az áttört arcvonalon keresztül erős lovastömegek rohannak le az ezred hátába. Osztagaink előre és hátra harcolva, a lovascsapatokat nagyrészt megsemmisítik, de ekkor már tőlünk délre is áttörik az oroszok a vonalat és ezredünket három oldalról megtámadva, órák hosszat tartó hősi, nehéz küzdelemben csaknem teljesen megsemmisítik. A két zászlóaljból alig 250 ember gyülekezik a 2. védelmi vonalon. Szerencsére az ellenség is oly rettenetes veszteségeket szenvedett, hogy üldözni nem tud, így időnk maradt az új állásban néhány gyöngye tartalékot bevonni és egy végzetes teljes áttörést megghiúsítani.

I. zászlóaljunk ezalatt egy más szakaszon — Zywaczownál — az ellenség minden támadását csekély veszteséggel hősiessé visszaveri.

A súlyos veszteségeket szenvedett ezredet 12-én az állásból kivonják és kiegészítés végett vasúton elszállítják Konkolnikire, ahová július 13-án érkezünk be. Néhány napi gyakorlatozás és a beérkezett menetalakulások beosztása és a 2. zászlóalj megalakítása után július 18-án — a 12. hadosztálynak alárendelve — elindulunk Monasterzyskára.

A Dnyeszter-fronton töltött két hét alatt többet kocsiztam, mint a legöregebb miskolci vásáros csizmadia egy év alatt. Megmaradtunk továbbra is a 70. tábori postánál. Nekem tehát a Zlota-Lipa mellé, a 39. hadosztályhoz kellett postáért járnom, ami azt jelentette, hogy egyik nap elindultam Oleszáról és hatvan kilométert kocsiztam hegyen-völgyön át. Másnap pedig vissza. Mire az ezredhez értem, az ezredtörzset kellett térképpel a kezemben megkeresnem. Mire a hadosztályhoz értem, az nem volt ott, ahol két nappal előtte és sokszor késő este őket kellett kinyomoznom, melyik faluban vannak.

Komor érzések csak a Dnyeszteren tul fogtak el. A málhavonatunk Petrylowon állott. Ott még ettem egyet, ittam egyet, de amikor a bukownai parton felkapaszkodtam és naphosszat teljesen kiürített, néma falvakon hajtottam keresztül, az már lehangoló érzés volt, mert sosem tudtam.

mikor kerülök valami alkalmi áttörés után kozák kézre.

Ez a szorongás indokolt volt. Julius 2-án is, amikor a bukownai parton kapaszkodtam felfelé, találok a 65-ösök megmaradt ezredrészeivel. Alig voltak. Kérdőzködésekre elmondták, hogy a jaslowieci ütközetben pusztult el az ezred. Dr. Halasi Béla, a Rosenberg Gyula fia is ott vészett. Ott esett fogságba Fazekas Dezső is. Akáriről kérdezősködtem, mindig az volt a stereotip válasz: elfogták, elesett, felkoncolták a kozákok ... és így tovább.

Ugyan nem járunk-e mi is így?

Julius 3-án megsebesült Wattay Béla. A jobb felső karját fúrta át egy shrapnell-golyó. A szüleit én tudósítottam az esetről, egyben meg is vigasztalva őket, hogy most már 5—6 hónapig otthon lehet a fiúk.

Julius á-én délután fel négytől este fél nyolcig kint voltam Olesza előtt — Isakow alatt — az ezredparancsnokság figyelőjében. Ezalatt az idő alatt 14 shrapnell és gránát vágott le mellettünk, de senkinek sem történt semmi baja. Annál nagyobb volt a veszedelem másnap, július 5-én. A kozákok Isakownál olyan hirtelenséggel törték át vonalainkat, hogy a telefonistáknak annyi idejük sem maradt, hogy az áttörést és fogságba jutást egy mondatban az ezredtörzsnek leadhassák. A 10-es ezredtörzs — és mellette az utászszázad — egyszerűen csak azt látják, hogy a velük szemben álló hegyoldalról egy század lovasság vágat lefelé. Mi lehet ez? Gyuri, a Kobek

ezredes úr legénye hangosan elkiáltja magát:

— Akármilyen legyek, ha nem kozákok!

— Mindjárt agyonvágok, te bitang, rivallt rá az ezredes úr, ha ilyeneket beszélsz. Hogy lehetnének kozákok, mikor előttünk a vonal!

De aztán neki is gyanús volt a dolog, kapja a látcsövet ő is, Petrik Ernő százados is és tényleg megállapítják, hogy egy kozák szotnya vágat lefelé a búzában és már alig vannak 150—200 lépésre tőlünk.

Erre szempillanatok alatt ki állva, ki féltérdre ereszkedve, védelmi állásba helyezkedik az ezredtörzs minden embere, íeiefonisták, küldöncök és elsősorban az utászszázad, parancsnokával Miller János főhadnaggyal. Boskó Mihály utász-had;iprócljelölt őrmester — kitűnő lövő — pedig, hogy lelket öntsön az emberekbe, mindig fennhangon mondta:

— Most azt a fehér lovast célozom meg! Dörrent a fegyver. A fehér lovas kozák felbukott.

— Most azt a pejlovas kozákot lövöm le! Lelőtte. És így percek alatt egymaga egész sereg kozákot pusztított el. Bátor magatartása lelket öntött az emberekbe. Elmúlt az idegesség. Biztosan céloztak és a kozákokból alig öt-hat menekülhetett vissza csak.

Ha ekkor a 10-es ezredtörzs bátor fellépése meg nem állítja a kozákszázadot, nemcsak mi esünk fogságba, de fogságba kerül az oleszai temetőben álló ütközet-vonatunk, a faluban felállított német üte-

gek, a német hadosztályparancsnokság, a felmérhetetlen mennyiségű trón, lőszer, étí-
lom, temérdek zsákmány.

Itt, Isakow előtt, szomszédaink az egri
60-asok voltak. Egymás mellett volt meg-
gyelő-helyünk is, A 60-as ezredparancsnok-
ság a kozák roham idején is ott tartózko-
dott és hogy megmeneküljenek, a búzaföl-
deken paralel futottak lefelé — a mi irá-
nyunkban — a kozákokkal. És meg is me-
nekültek azáltal, hogy a kozákszázadot
megsemmisítettük.

A segélyhelyünk is a figyelőállás kö-
zelében volt. Azon túl is lovagoltak a ko-
zákok. Klein Izsó dr. ezredorvos hiába mu-
togatott a karján levő vöröskeresztes jel-
vényre, hogy:

— Lazaret! Lazaret! A kozákok rá-
kiáltottak:

— Secko jedno lazaret! Mars! És in-
tettek neki, hogy álljon félre, mert fogoly.
A jól sikerült roham Izsó bácsit is ki sza-
badította alig pár perces orosz hadifogsá-
gából.

Másnap — július 6-án — azután, mi-
kor reggel az ezredparancsnokhoz ér-
tem Oleszára, nagy volt az öröm, a büszké-
ség és, hogy az ezredtörzs legénysége egy
kozák szoknyát tönkre vert. Miller János
főhadnagy elsétáltatta előttem a tegnap
fogott kozáklovat, melyen rajta volt a tel-
jes nyeregfelszerelés és a nyeregtáskában
még egy finom, vadonatúj gyapjú orosz
ingblúz is. Kozák lovat nemcsak egyet fog-
tunk akkor, ele tucatszámra. Én pedig még
büszkébben referáltam másnap a Zlota-

Lipa közén a 39. hadosztályparancsnokságnál az ezred előző napi hőstettéről. Én voltam az egyedüli hírvivője az esetnek.

A július 5-iki áttörésnél került orosz hadifogságba Szentmiklóssy Kálmán hadnagy, dr. Szeniczey főhadnagy és Morváai Ignác, a kozák támadás visszaverésekor kapott tüdőlövést Michälstädter Jenő zászlós, a népszerű Italos Péter, akinek súlyos sebesülését mindannyian nagyon sajnáltuk.

Hetedikén estére értem ki az ezredhez. Este fél tíz órakor jött a távirat, hogy Xobek Béla ezredes urat kinevezték a pécsi 80. honvéd gyalogdandár parancsnokává. Az utódja Sáfrán Géza alezredes lesz. Julius 10-én én vittem Oleszára a parancsot a hadosztálytól, mely Kobek ezredes úr elutazására vonatkozott. Ideiglenesen újból Mossóczy József őrnagy úr lett a helyettes ezredparancsnok. Hetedikén este, amikor megjött telefonon az ezredes úr áthelyezéséről szóló távirati parancs, a cseresznyefák alatt nagy nótás búcsúztatót rendeztünk.

Azután megindultunk — rendezkedni. Herbutow, Zagórze, Konkolniki, Slobodka-konkolnicka, Bolszowce, ahol tavaly szeptemberben Rawa-Ruskáról jövet kivagoniroztunk. Ezek voltak az állomásaink. Julius 12-én értünk Bolszowcére, ahol Kobek ezredes úr elbúcsúzott tőlünk és elutazott új állomáshelyére.

Azt hiszem, itt jó pár napig pihenni fogunk, míg a megfogyatkozott, leapadt hadosztály új erőre kap a kiegészítések révén.

Egyébként naponta esik az eső, hideg van és várjuk — Sáfrán alezredes urat.

Pihenőben Kokolnikiben

1916. július 13—18.

Amíg a Dnyeszter-fronton voltunk — közel két hétig — itt a Zlota-Lipa mellett a hadosztályposta mindig egy faluban volt a hadosztály egészségügyi intézettel, melynek a főorvosa: Bender Béla dr. kenyeres-pajtásom, diósgyőrvasgyári sebészdoktor. A hadosztályegészségügyi intézetben mindenki tudta, hogy jóbarátok vagyunk, ezért Dobó törzsorvos, az egészségügyi intézet főnöke egyszersmindenkorra meghívott, hogy ha velük egy faluban vagyok, legyenek a tisztietkezédjük vendége.

Nem akartam, hogy szerénytelennek lásson és ritkán éltem a kedves meghívással. Ezt azért is tehettem, mert az egyik beosztottam, Galló Samu őrzető, aki mindig velem jött a postakocsin, olyan pompás szakács volt, hogy ritkította párját. Mihelyst az ezredtől visszaérkeztem a hadosztálypostára, úgyszólván potompéNZért vetünk csirkét, kacsát, libát és Samu olyan ebédet meg vacsorát penderített, hogy nem tudom hol ettek különbet. Így aztán inkább én láttam vendégemül Bender Bélát, aki ilyenkor mindig hozott magával két-három üveg bort. Kiültünk azután egy-egy lenygel házacská kiskertjébe a kukorica közé és elbeszélgettünk sokszor éjfélig is.

Valamelyik nap nagyott nézett Bender Béla dr., mikor leszálltam a kocsiról és

látta, hogy az arcom elferdült. Szilágyi ezredorvossal együtt azonnal konstatálták az arcidegek hűdését és pár hét alatt ki is gyógyítottak belőle.

Mire Konkolnikibe értünk — 13-ra —, már itt várt három menetszázadunk, melyek még Június 22-én indultak el Miskolcra. Köztük volt Gérecz Ödön unokaöcsém is. Julius 15-én este újból három menetszázadunk érkezett be. Köztük van Friedmann Manó is.

Sáfrán Géza alezredes úr, az új ezredparancsnokunk 14-én este érkezett meg Konkolnikibe.

Nagyon jó így — saját kocsival különítménynek lenni. Mikor a postára elmegyek, az ezrednél felvételezek húst, zsírt, kávé, rumot, bort, kenyeret és mindent, ami ennyivaló. Aztán egy-egy szép, tiszta esziirt keresünk, ahol a tábori ágyam felállítom, bebújok a hálósákomba. Galló főz. A kocsis — éjszaka — a rétről egy kis frissen vágott lóherét mindig sikerít a lovaknak. Zabot az ezredtől hozunk. Nincs semmi bajunk — csak az, hogy megint csata készül.

A konkolniki-i pihenő 18-án reggel véget ért. Az ezredünk elindult Monasterzyskára — a 12. hadosztály kötelékébe — Merkovits Sándor főhadnagy pedig — mint létszámfölötti — ma reggel hazament pár .heti pihenőre Miskolcra.

Monasterzyska

1916 július 20 — augusztus 5.

Tegnap jutottam hozzá, hogy bemutakozzam Sáfrán alezredes úrnak. Így válaszolt rá:

— Ön az a híres Sassy Csaba? És elkezdte dicsérni a háborús verseimet, cikkeimet. Most is, hogy újból 60 kilométerre vagyunk a hadosztálypostától, fele úton lóváltó állomást rendeztetett be, hogy váltott lovakkal, könnyebben mehessek. Elképzelni is sok, hogy az ezred Monasterzyskán van és én Bolszowcére járok postáért. A Koropiec mellől a Zlota-Lipa mellé. Most is már három napja szakad az eső. Volt olyan utam, hogy egyetlen nap tizenháromszor ért utól a zápor. Tizenháromszor áztam meg.

24-én este két napos kocsitúra után értem Monasterzyskára, az ezredhez. Sáfrán alezredes úr rögtön asztalhoz ültetett és megvacsoráztatott.

Különben egy apácazárdában lakunk. A tisztelendő nővérek — öten — szintén itt vannak. Előzékenyek, szívesek, amit mi hasonló figyelemmel viszonzunk. Le is fényképeztettük magunkat velük együtt a zárda kertjében.

A tiszti étkező a tanteremben van, melynek nyugati oldalán üvegfallal elválasztott helyiségben ott áll az oltár, a kápolna. Telistele hófehér tejesviolával, amivel zsúfolva van a zárda virágos kertje.

Sáfrán alezredes úr már fél tizenegykor aludni tért, de mi — a többiek —

együtt maradtunk és — mulatgattunk. Mégis, olyan furcsa volt, hogy az üveg-falon keresztül átvilágított az örökmécs piros sugara. Sehogysem illett ide a multság.

Sáfrán alezredes úr egyszersmindenkorra az ezredtörzs tisztí étkezőjének vendégül hívott meg arra az időre, amit az ezredparancsnokságnál töltök. Melegszívű, derék magyar ember.

Szegény apácák, úgy félnek az ágyúzástól. 24-én éjszaka is kertjük legszebb almafáját kivágta egy gránát.

Most már a hadosztályunk is közeledik a front felé. A hadosztályposta 26-án már Jarhorowon van. 27-én eljöttünk Monasterzyskáról. Három kilométernyire Wyczolkira. A vonatunk egy erdő szélén áll. Gyönyörű vidék. Kár, hogy gyakran esik az eső.

Utolsó előtti nap — július 25-én — a monasterzyskai zárdában elszontyolodott a jókedvünk. E éggel fél nyolckor az ezredparancsnokság istállójába belevágott egy gránát és agyonvágta Pál Mártont, a Petrik Ernő százados lovászt, aki 1914. őszétől vele volt — mezőkövesdi fiú — és Varga István telefon-málhásállatvezetőt. Egy ember és két ló pedig megsebesült.

A muszkának Monasterzyska körül állandóan hét figyelő léghajója (ballon captiv) van a levegőben. Belelát még a vesénkbe is.

26-án jött meg az ezredparancsnokságra a Rendeleti Közlöny első kitüntetésem hírével. Aztán jöttek a pesti lapok, melyek

mind megemlékeztek a kitüntetésről. Hja!
Az újságíró szolidaritás!

Julius utolsó napjaiban újból visszamentünk Monaszterzyskára.

Augusztus 1-én toppant be hozzám Jarhorowon, a hadosztálypostán Gander Jóska, aki hazulról jött és az enyéimet is meglátogatta. Én vittem haza és két éjszaka az én sátramban hált. Kibeszélgettük magunkat az otthoni dolgokról.

Augusztus 2-án este Sáfrán alezredes úr a vonathál — Székely Dezsőéknél — volt vacsorán az erdőben, ahol lakunk-Huszonegy strófás versben köszöntöttem fel a vonattisztikart. Alezredes urat egész jókedvre hangolta a jóízű, tréfás verses toaszt.

Fél tizenegy órakor ment haza az ezredtörzs, az erdő túlsó részébe, mi pedig a cigánnyal átmentünk a 9-esek vonatjához- ahol forralt borral vártak. Közben a géppuska és az ágyú szakadatlanul szólt és túl-harsogta a cigányt.

Augusztus 4-én a feleségem azt írja,, hire jár, hogy a 10-es pótzászlóalj alig-hanem elviszik Miskolcra Erdélybe. Minden magyar honvéd pótzászlóalj oda akarnak vinni, a román pótzászlóaljakat pedig színmagyar vidékre hoznák, mert nem lehet közömbös, hogy a mai időkben,, amikor minden pillanatban kirobbanhat egy román hadüzenet, Erdély egy-egy városában 3—4000 román katona áll fegyverben egy-egy póttestnél. Ez a hír mégis igen elszomorított bennünket, miskolciakat. —

Akkor, aki hazakerülne a pótzászlóaljhoz. az sem jutna Miskolcra.

Még mindig erdőben lakunk és a hálózásokkal a kocsi alá kellett mennem, hogy agyon ne ázzam, annyi eső esik.

Népünnepély a fronton

Wyczolki, 1916 augusztus 6.

Innestova egy esztendeje, hogy erre a népünnepélyre készültünk. Mikor az elmúlt év augusztusában megvítuk Brest-Litovsk várát és onnan visszajöttünk a galíciai határra, már akkor rebesgették, hogy népünnepélyt tartunk. A 10-es honvédeknek úgyis eleget ömlött a vére Kawa-Ruszkán, ideje, hogy ne csak fájó, kísértő, véres emlékek fűződjenek ehhez a városhoz. Legyen benne egy jó napunk is, amikor szabadon, szilajon csaponghat a kedvünk és szorongó érzések nélkül merünk örülni a inának.

Már-már a programunkkal is kész voltunk, a népünnepélyt azonban még sem tarthattuk meg. Bevagonírozták az ezredet és ezzel vége lett a gondtalan, víg, napoknak. Kezdődött a hajcihő ismét. Frontot kaptunk pár nap múlva és akkor senkinek sem jutott eszébe sem, hogy de jó is lett volna egy délutánra elfelejteni ezt az idegölő, halálosan komoly, véresen szép és örökké bizonytalan mesterséget: a háborút.

Egy évre rá mégis csak nyelvbe ütöttük a népünnepélyt. Augusztus hatodikán, vasárnap délután tartottuk meg „a közönség óriási érdeklődése mellett”, ahogy ide-

haza ezzel a közhellyel mondani és körülírni szokás a siker jegyében lezajlott nyilvános eseményeket.

Pihenőben voltunk. Alighogy befejeztük a Dnyeszter-menti harcainkat, új fejezete kezdődött a Cserbacsew offenzívájának. Ezt az új fejezetet éppen akkor vezették be az oroszok nagyarányú tüzérségi előkészítéssel, mely napról-napra hol elhallgatott, elült, hol kiújult és újabb pokollá fokozódott.

Ereztük mindnyájan, hogy megint néhez napok elébe nézünk. És éppen ezért minden napot, minden órát nyereségnek tekintettünk, ha tűzszünettel, csenddel köszöntött ránk és alkalmat adott a pihenésre. Ha valamikor indokolt, jogosult a szórakozás, ilyenkor igazán az. El kell vonni, ki kell ragadni a lelket magányából, magános perceiből, hogy ideje se legyen elborulni, jövőbe látni, tépelődni, önmagával foglalkozni, elmélyülni. A tömegérzések hangulatát kell odaplántálni az idegek életébe. A tömegérzések gondolkozásnélküliségét, a magát vezetni hagyó lélek kényelmes szempontját kell elültetni a lelkekben. Természetesen ezt megelőzően gondolkozni és gondoskodni arról is, hogy ez a tömeghangulat könnyű, víg, gondtalan és kedélyes legyen.

Ne jusson eszébe senkinek se a holnap. Ne gondoljon senki a következő órára se, csak a pillanat kedves perceire, a vígságra, a csapongó jókedvre. Az életre ...

Az ezred a megelőző napokban minden alkalommal nagyszerűen viselte magát,

azért a parancsnokság augusztus hatodikára egy kedves, vidám délutánnal lepte meg a tízeseket.

Délután két órakor kezdődött az ünnepély, óriási nézőközönség előtt, az Isten szabad ege alatt. A megjelent katonai előkelőségek között ott láttuk Daubner Samu ezredes, dandárparancsnokot, Sáfrán Géza alezredest, a 10. honvéd gyalogezred parancsnokát. Eljött az ünnepséget nézni egy csomó német tiszt is. A szomszédban táborozó mozgókórház orvosai és sok mindenféle nemzetiségű és rangú tiszt, katonaság a környékről, ahonnan beláthatták a népünnepély előkészületeit.

Az erdő szélében megszólalt a hadosztály zenekara. Tíz meg tíz fényképezőgép lencséje szegeződött a versenypályának. Kezdetét vette az ünnepély.

Az első szám egy gyalogsági roham volt. A versenyzők teljes felszereléssel indultak a partnak. Aki elsőnek érte el a drótot, az volt a nyertes. Majd lóverseny következett. Szórén ülték a lovat a versenyzők és vágattak úgy, hogy a kozák sem érte volna utói őket. Majd a hagyományos zsákbufutás következett és a lajtos verseny. A lajtos kocsisok ügető versenye. Minden versenyszám után a katonabanda játszott.

Azután egy mélyedésben foglalt helyet a társaság, kisebb helyen. Kezdődött a műsor második része, melyet e sorok írója vezetett be az alábbi verses előljáró beszéddel:

Előljáró beszéd.

Bajtársak! Honvédek! Miskolc hadi népe!
 Hagy szólok egy pár szót mostan veletek!
 Ez a virágos nyár mondjátok csak: szép-e?
 Szép-e a susogó erdőrengeteg?
 Mikor a harmatos bársonyfűvön jártok,
 Jut-e eszetekbe a Mátra... a Bükk...?
 Hazai erdők és hazai virágok ...
 Azok is most nyílnak otthon mindenütt.

Jut-e eszetekbe Zemplénnek, Hevesnek,
 Borsodnak annyi kis fehér faluja!
 Templom tornya körül galambok repesnek,
 Nyitva a templomkert rácsos kapuja...
 Bent meg a templomban az asszonyok, lányok
 Zsoltáros könyvükben fodormentaszál,
 Zsoltárt énekel az imádságos szájuk,
 De a gondolatuk, lelkük ideszáll...

Milyen szép most otthon!... Mindenik kis
[kertbe

n

Virít a szegfű, a sárga viola...
 Kint a mezőkön az élet már keresztben...
 S zúg a cséplőgépek tüzes motora.
 Felhangzik a nóta, a messzire szálló ...
 De aki mondja, az mind asszony, leány...
 Utánatok síró, ti reátok váró...
 Azért valamennyi olyan halavány.

Bajtársak! Honvédek! Miskolc hadi népe!
 Ha elfog egy percre az emlékezés
 S visszaszáll lelketek a múltak ködébe,
 Mely eltakar mindent, mint a feledés...
 Lelketek, szívetek bánattal ne teljen ...
 Majd csak véget ér az ítéletidő...

Ápolják otthon a rózsafát a kertben ...
Hoz még nektek rózsát az a rózsza tő.

Gondoljatok arra itt Galíciában
Nem ezt az idegen földet véditek ...
Az otthoni földért harcoltok mindnyájan.
Karotok az otthon földjét védi meg.
Ha meg nem állítjuk itt az ellenséget,
Akkor a pusztulás mireánk szakad ...
Falvakat, mezőket odahaza éget...
S földönfutó lesz mind, ki otthon maradt.

Azért a csüggedést meg se ismerjétek,
Hessegessétek el fáradt madarát,
Hogy ha lelketekben tüske rakna fészket,
Hogy ha szívetekbe venné be magát.
Gondoljatok arra, hogy már nem soká tart...
Gondoljatok arra, hogy egy szép napon
Mindenki, aki az otthonáért él-hal,
Hazamegy virágos, nótás vonaton...

Ne gondoljatok most semmi, semmi másra.
Csak arra, hogy egyszer majd hazamegyünk
Szüret utánra, vagy karácsony napjára ...
A harc nem lesz mindig a mi kenyerünk.
Ne gondoljatok a holnapra se mostan...
Csak a mának, mindig annak éljétek...
Azt a hangulatot, mi szívedben most van,
Még egyszer nem látod, nem is élvezed.

Felejtsetek el most a jövőt, a multat...
S éljétek a mának minden örömét...
Siessetek élni, mert a percek múlnak...
A nappal világos ... az éjjel sötét...
A gond madarai nappal messze szállnak ...
De este életünk fáját ellepik...

Örüljétek hát a fényes napsugárnak...
 Mulassatok, míg az időből telik.

Bajtársak! Honvédek! Miskolc hadi népe!
 Mintha otthon volnánk mánia délután...
 Arató ünnepre a nagy erdőszélbe
 Gyülne a sok legény, jönne a leány...
 Húzza a cigány és felcsendül a nóta...
 S a boldogság árad el a szíveken...
 Mintha otthon volnánk egy csókra, egy szóra.
 Ne legyen itt nektek semmi idegen.

Örüljünk, mulassunk, míg az idő futja,
 Míg a pihenés tart, míg a nóta száll...
 Mert ha a kürtös a riadónkat fűjja,
 Más lakzira vár az idegen határ.
 De akkor se félünk, ott is megmutatjuk,
 Hogy a 10-es honvéd mind magyar gyerek
 És a fegyverünket addig le nem rakjuk,
 Míg a diadal nem koszorúzza meg.

A konferanszé tisztét végig a népszerű Fischmann Náci töltötte be, aki ezúttal igazán elemében volt. Minden gesztusa, minden szava, megjegyzése után harsogott a jókedv. Három — a polgári életben színész és artista foglalkozású — bajtárs vidámabbnál-vidámabb kuplékat adott elő. Majd Busznyák Gyula tizedes hazafias versét olvasta fel. Azután bemutatták a hadi borotválkozást, Utána hat cigány eljárta a román nemzeti táncot, majd közülök az egyik, mint hastáncos, produkálta magát. Ezután következett az elmaradhatatlan lepény evés, bezárta pedig az ünnepek sorozatát a hadosztályzenekar és az

ezred cigányzenekarának Himnusza, melyet az egész ezred és a vendégek levett sapkával, állva énekeltek el.

Gyönyörű, napsugaras időben zajlott le a 10-es honvédek népünnepélye. A fiúknak felvillanyozta lelkét a délután százféle szórakozása. Kacagást, örömet, derűt lopott a szívükbe a jókedv, a tréfaszó, könnyűszavú kuplék víg melódiája ... Felüdülve, könnyű szívvel mentek el az ünnepségről. Arról beszéltek egész este a podwyczolki-i erdő susogó fái alatt és egyiküknek sem jutott eszébe, hogy holnap talán már egy véres drámának lesznek babékoszorus szereplői, nem egy kedves délután kedélyes szórakozásainak, gondtalan mulatságának.

Podwyczolki

1916 augusztus 10.

Mionasterzyska területére beérkezve, ezredünk nem lépett harcba. Mint a hadtest (tartaléka, rendeltetése az arcvonal veszélyeztetett pontjai mögött felállítást venni és ellentámadásra menni az áttörési pontokra.

Heteken keresztül ez a rendeltetése az ezrednek, míg azután augusztus 10-én már ismét a 39. hadosztály kötelékében állásba kerül Podwyczolkinál. Alig helyezkedtünk el a kijelölt védővonalon, árkaink még készen sincsenek, amikor az ellenség erős tüzérségi előkészítés után támadást

kezd. Bahama balra tőlünk, a 16. és 11. ezredeket visszaveti. Az ezred osztagai szilárdan tartják állásaikat, szárnyukat lekanyarítva, mindaddig, amíg az említett ezredek ellentámadása a benyomult ellenséget ismét kiveti. Megismételt rohamok a hadosztály bal és a 12. hadosztály jobbszárnyát újból benyomják, ugyanekkor a tőlünk jobbra harcoló német ezredek is kénytelenek visszavonulni. Az ezred, mindkét szárnyán átkarolva, a késő délutáni órákig helytáll és csak akkor vonul vissza, akkor is parancsra, amikor a szomszédos ezredek új állásaikban már elhelyezkedtek. A hadosztály visszavonulását Toustobaby—Horozanka felé a 10. ezred fedezte. Horozankához leérkezve ismét állásban vagyunk.

Monasterzyskáról vitték 40 fokos lázzal kórházba Kolosváry Imre századost, tífuszgyanúsan, augusztus 11-én pedig ugyancsak tífuszgyanúval és magas lázzal Székely Dezső főhadnagy ment kórházba. Székely Dezső 1914 ősztől volt az ezreddel. Mint ezredélelmező tiszt, ezalatt a huszonnégy hónap alatt szinte emberfölötti munkát produkált. A leglehetőlenebb_# körülmények között is módját tudta ejteni mindig, hogy az ezred élelmiszerral való ellátása mindig kifogástalan legyen. A 10-ik ezred — és ez Székely Dezsőnek köszönhető — sohasem tudta, mi a nélkülözés. Akárhányszor, amikor nem tudta másképpen a vonalban levő legénységhez juttatni a főzőkonyhák tartalmát, a megfőtt húst és burgonyát sátorlapokba rakatta és a négy sarkuknál összekötött sátorlapokat az ellensé-

ges golyózáporban, hasoncsúszva is beLOPTA a századkonyhák legénységével a vonalbeli bajtársakhoz.

Nem a paragrafusok, hanem az élet élelmezőtisztje volt. Ötletes, leleményes szemfüles. Lelke és megteremtője ő volt az ezred özvegy- és árvaalapjának is. Nevét a harctéri ezred mindenkor hálásan és szeretettel fogja emlegetni.

Amíg az ezred a podwyczolki-i állásban volt, Huta Starin, Huta Nowán, Konczaki-Starin és Konczaki-Nowán újból többször együtt voltam a hadosztályegészségügyi intézettel és Bender Béla doktorral.

Huta Starin egy szép kukoricás kertben sok kedves estét töltöttünk együtt, sok tréfás verset írtunk az ösmerősöknek, barátoknak, Leszih Andornak és mindakettőknek valóságos felüdülés volt, mikor együtt lehettünk.

Mikor az ezredparancsnokságot Sáfrán Géza alezredes úr vette át, pár nap múlva került az ezredhez tábori lelkésznek Subik Károly, aki eddig a hadosztály táborig lelkészet vezetője volt. A hadosztálynál jóformán csak irodai munkákat végzett és irányította az ezredlelkészek munkásságát. Ez a munkakör ám nem elégítette ki a Subik Károly apostoli lelkesedését. Az elsávonban harcoló katonaság lelkipásztora, lélegzondozója, bátorítója, vigasztalója akart lenni, ezért hagyta ott kényelmesebb beosztását és vállalta önként az ezredlelkészséget. A 10-ik ezred minden tagja örömmel várta és fogadta ezt a talpig férfit, aki

iskolapéldája, prototípusa volt a tábori lelkészeknek.

Horozanka

1916 augusztus 13—27.

... Aztán mentünk tovább ... Új állásba. Az ezred Horozanka előtt volt állásban. Az ezredparancsnokság az erdő szélén egy majorban, ahol mindennapos vendégeink voltak a szomszédos német ezredparancsnokság tisztjei, akikről Kövér Gyula pompás karrikatiirákat is készített.

Az ütközetvonalat alig 100—150 lépéssel hátrább az erdőszélén, az eleségvonalat pedig egyidőben bent Horozankán, a faluban, majd pedig Dryszczowon állott.

Allásaink alig kiemelt árkok, 2—3 soros gyenge akadállyal. A megszállandó terület pedig olyan nagykiterjedésű, hogy 2—3 lépésre jut csak egy puska.

Alig helyezkedtünk el az új védővonalon, alig állítjuk fel az arcvonal előtt a biztosító részeket, augusztus 13-án, reggel 6 órakor a Zlota-Lipa új hadihídjain átkelt orosz kozákezred állásainkat megrohamozta. A rohamra alkalmas terepen mintegy 600 lovas rohant előre. Biztosító osztagainkat azok heves tüze és hősi ellenállása dacára legázolják és az egész zárt tömeg megrohanja állásunk jobbszárnyát. A roham az 5. századot éri. Alig 150 puska és géppuska állott szemben 600 megvadult lóval és lovassal. Akadályainkban nem nagyon bízhattunk. Tapasztalatból tudtuk, hogy a

lovastömegek gyenge akadályokat áttörhetnek. Lövés nélkül várja be a század a rohamot egész 600 lépésig, akkor meglepően célzott, nyugodt tüzet ad le. A géppuskák egyik hevedert a másik után lövik az előrerohanó sűrű tömegekbe. A váratlan pusztító tűzre az egész ordító tömeg megtorpan. Megállani és hátrafordulni akar, de a megvadult lovakat megfékezni nem lehet, azok vadul viszik lovasaikat a biztos halálba. Egészen akadályaink előtt terítik le lövéseink a fényes, büszke kozákezedet. Néhány megvadult ló áttör az akadályokon,, azokat a hátunk mögött levő erdőcskében löjjük össze.

Akadályaink előtt lovaknak, embereknek, összelőtt, vergődő, véres tömege hever.

Az állások továbbépítésével elfoglalva,, nem is gondoltunk oly hamar ellenséges támadásra, amikor augusztus 15-én délután 6 órakor ellenséges, nehéz tüzérség igen heves tüzet kezd állásunk exponáltan kiugró része ellen, amelyet a 7. század védelmezett, vitéz parancsnokával: Leichter Imre dr. tartalékos hadnaggyal az élén.

A 7. század kezdetleges állásaiban hőiesen kitart, bár nagy veszteségeket szenved és már több géppuskája hasznavehetetlen. 7 óra 45 perckor egész gyalogezred rohanja meg a század szétlőtt árkait. Utolsó szuronyig harcolva és vérezve, a vitéz század, nem tudja megakadályozni a betörést. Ekkor azonban a szárnyakon és az arcvonalmögött elhelyezve levő gyenge tartalékok parancs nélkül minden irányból rávetik magukat az ellenségre és hősi, nehéz szu-

ronyharc után azt ismét kivetik. A 7. század létszámának 70 százalékát elvesztette.

Négyszeres rajvonalba beásva már előző nap megközelítette az orosz a 7. század állásait és 14-én egész nap szinte kibírt: hatatlan tüzérségi tüzet zúdított rá. Már a lőrészekbe talált pontosan, úgy, hogy a benne levő Manlicherek forgácsokká váltak.

15-én reggelre némely helyen már 250 lépésre közelítette meg az orosz az éjszaka leple alatt állásainkat, majd délután 2 óra-kor újból pergőtüzet indított rá.

Az ellenség megfigyelő tüzérségi ballonból annyira belátott az állásokba, hogy nemcsak azokban, hanem a futóárkokban észlelt minden mozgásra is 4—5 lövést adott le.

Az este 7 óra 15 perckor meginduló orosz rohamnál az altisztek korbáccsal hajtották a legénységet állásaink ellen. — Kmetty, Vitkovics, Oláh és Szmóling zászlósok, illetve hadapródok már mind sebesültek, mégis, a kellő időben segítségül jött tartalékkal egyesülve a vitéz 7. század visszafoglalta a füstölgő, véres állásokat, ahonnan az ellenség futva menekült.

Leichter Imre dr. századparancsnok alig egy szakasznyi századával tüzzel üldözte az orosz visszavonulást, amikor egy gránát beszakítva a lövészárkot, maga alá temette.

A hetedik század vesztesége 12 halott és 82 sebesült volt, az orosz ezrede pedig tízszer ennyi, mert csak a második

szakasz körlete előtt 85 halottat hagyott vissza a menekülő ellenség, mely egyetlen század ellen egy ezredet küldött rohamra.

Éjjel 1 órakor az ellenség újból tömegtámadást intéz, most már az 5. bal és a 6. század jobbszárnya ellen, meglepetés-szerűen, tüzérségi előkészítés nélkül. Az éber védők még a drótakadályok elérése előtt pusztító tűzzel fogadják a rohamozó rajvonalakat, azokat megállítják, majd vad menekülésre kényszerítik. Egy osztagunk merészen utána tör a futóknak és még 82 foglyot szállítanak be.

Augusztus 16-án Mossóczy őrnagy, Winkler Szilárd és Kolozsvár y Imre századosok lovait hoztam haza. Ez volt az egyetlen lehetősége a hazautazásnak, melyre pedig akkor nagy szükségem., volt, mert a hónap vége felé gólyamadár kepelését vártuk idehaza.

A lovakat Rohatynban vagoníroztuk be. Itt találkoztam először török csapatokkal. Akkor érkezett az orosz frontra egy egész török hadtest.

Székelyföldön találom meg az ezredet

1916 szeptember.

Mialatt én Miskolcon időztem, augusztus 30-án kitört a magyar—román háború. Az első pillanatban tudtam, hogy a színmagyar ezredekől álló 39. honvédhadosztály önként fogja kérni, hogy a magyar haza védelmére Erdélybe hozzák őket. —

Úgyis történt. Miskolcon ám senki — semmi bizonyosat nem tudott róluk. Annyira, hogy Merkovits Sándor főhadnagyt menetszázadával még augusztus elseje után is a galíciai frontra küldték és Kisasszony-napján — szeptember 8-án — Merkovitséket még Halicson idegen kötelékben akarták tűzbe küldeni.

Az ezred Debrecenen keresztül ment Kolozsvárra, ahonnan gyalogmenetben indult tovább a Marosimenti védővonalra. Útközben — még Galíciában — kapta meg az ezred a hadseregpáncsnokságtól Boskó Mihály tart. zászlós arany vitézségi érmét, amit a július 5-iki kozáktámadás visszaverésekor érdemelt ki és az ezredben az első arany vitézségi érmet Sáf rán alezredes úr a sinek mentén, a vonatból kisereglő tízesek előtt tűzte Boskó Mihály mellére.

A lapok természetesen nem adhattak hírt róla, hogy melyik hadosztály hol van és én szeptember 8-án csak találomra indultam el — Kolozsvárnak.

Tudtam, hogy nagy út áll előttem, ezért, mint a mesében, egy tarisznya hamupogácsát sütöttek az útnak indulónak, úgy vittem én is a nagy útra három kiló sertéshúsból sült fasírozottat, jó erősen megfoghagymázva, hogy egyhamar meg ne romoljon.

10-én hajnalban Nagyváradon találkoztam azzal a vonattal, mely Merkovits Sándor főhadnagy menetzászlóalját hozta Halics alól a román frontra.

Budapesttől Kolozsvárig az út valóságos Kálvária-járás volt. Egyik menekülő

vonat a másik után. A nyitott lórékban szegény erdélyi menekülőknek egész kisgazdasága. Bútor, ágy, tehene, meg a gyerekhad. Minden együtt. Szívettépő látvány volt. Annyi szerelvény jött, hogy Nagyváradtól Kolozsvárig egy napig kellett menni. Kolozsvárott — reggel — a központi irányító hivatal igazított el. Ott tudtam meg, hogy a 39. hadosztály Tekén van. Legalább is előző nap ott volt.

Igen, de most már hogy jutok odáig? Vittem egy hordó sárospataki bort is az ezredtörzsnek. Vittem egész sereg kisebb-nagyobb csomagot. Csupa baráti szívesség. Kommissió. Szóval: csomag, podgyász az volt. Csak alkalmatosság nem akadt.

Szerencsére összetalálkoztam dr. Nagy László máv. titkárral — Nagy Ignác miskolci ref. esperes fiával —, aki nekem boldogult úrfikoromban osztálytársam is volt. Ő aztán vonathoz segített.

Dél felé indult német katonákkal egy vonat Maros-Ludasra. Székely-Kocsárd állomáson találkoztam Domán Artúr sógor-nőjével. Fogarastól Földvárig menekülésükkor 30 kilométert tettek meg gyalog. Ott szálltak vonatra és két nap alatt még csak Székely-Kocsárdig jutottak. A kalauzkocsiba felrakták a cókómómat és délután odaértünk. Onnan egy Szász-Lekence felé induló másik szerelvényvel még aznap este tovább mentem. Az éjszakát Szász-Lekencén töltöttem. Onnan reggel begyalogoltam a közeli Budatelkére, ahol az oláh községderék magyar jegyzője kirendelte előfogatnak a becsületes Kovrig Gergelyt, aki egy-

lovas kocsiával előbb a lekencei állomáson^a poggyászatot rakta fel, aztán elindultunk, vagyis inkább elkocogtunk Tekő felé.

Estére értünk be a tágas szász városkába, ahol csakugyan állomásozott egy hadosztály, de nem a 39-es. Ott tudtam meg, hogy Szászrégenben kell őket keresnem. Másnap reggel indultunk utánuk. Régenben megint csak nem volt szerencsénk. Akkorra onnan is elmentek. Másnap reggel újból kezdődött az üldözés. Nyomon a hadosztály után. Ekkor már szeptember 13-ika volt. Ötnapos volt a fasírozott és amikor ettem, úgy nyúlt, mint a gummicukor. Ma: egész biztos húsmérgezést kapnék tőle. Akkor: a hadigyomor azt is elbírtá.

13-án este végre Oláh-Telek községben megtaláltam az ezredet, hiába szöktek el előlem.

Átadtam a hordókat és a temérdek komissiót és ötnapos fáradtságos utazás után, végre — kipihentem magamat.

Szeptember a Nyárod mentén

1916, szeptember.,

Oláh-Teleken nem sokáig időztünk. Tipikus erdélyi falu volt. A község korcsmáján ez a felirat díszlett: „Oláh-Telek község, mint erkölcsi testület bor és sörmérése”. Az erkölcsi testület bor és sörméréseben rúgtak be az atyafiak és verték egymást agyba-főbe, ha úgy adódott.

A hadosztályposta a szomszédos Maros-Járán volt. Ez a maros járai Rozsnyaiak ősi fészke. A Rozsnyai kúria tulajdonosai ott laktak. Többet megismertem köztilók.

Könnyű az élet Erdélyben — most, hogy mindenki pénzzé teszi, amije van és — menekül. Kacsa, liba, csirke — 1 korona. Nem is eszik egyebet a honvéd-család, mint szárnyast.

Oláh-Telekről Jobbágytelkére mentünk, ahol rokonszenves, intelligens emberek ismertem meg Petres József r. kath. kántortanító családjában. A fia Kolozsvárott leánygimnáziumi igazgató. Lányai tanítónők. Sok kellemes napot eltöltöttem náluk.

Jobbágytelkéről Székelyhódoson és Deményházán keresztül Nyárad-Köszvényesre ment az ezred. Kiss Menyhért költő és író szülőfalujába. Egyideig a faluban laktunk, majd fent, az 582-es magaslaton csináltunk pompás fedezéket az ezredparancsnokságnak. — Zászlóaljaink ugyanekkor Köszvényes-Remetén, Alsó- és Felsőköhéren álltak.

A hadosztály-posta Székelyhódoson volt, együtt a hadosztályparancsnoksággal. Deményházán keresztül jártunk oda. Deményházán sokat mondták az öregek, hogy élt itt egy táltos: Táblás András. „Mind betölt, amit jövendőlt. Ezt a sok szűk esztendőt is mind megjósolta, A Tábor völgyében lesz az utolsó csata. Ott mind lerakja az olah a fegyvert.

A 77. dandárparancsnokság Demény-

házán lakott. Ott volt telefonostiszt ifj. Szentpály István hadnagy, aki egy kis gíggén járt ki hozzánk, a 10-esekhez is.

A Nyarad völgyében, az 1079 méteres Börees hegye alján csupa székely községek állottak. Feljebb Alsó- és Felsőköhér már oláh volt. A köhéri pópa még a parókiája szobáit is mind román nemzetiszínre festette és ugyancsak várta a felszabadító testvéreket.

Gyönyörű szép őszi van itt a Nyaradvölgyén. A fák sokszínűek, ökörnyal úszik a levegőben. Most szedik az almát körtét, beszercei szilvát. Bőségesen van mindentől úgy, hogy sok helyen még a lovat is almával étetik. Juhász Károly főhadnagyunk meg hozzáfogott almabor — készítéséhez. A hangulatunk kitűnő — csak a szórakozás hiányzik.

Mondja is Petrik Ernő százados ebédnél, vacsoránál eleget Sáfrán alezredes urnák:

— A tüzéreknel egy kabarétársulat van. A 9-eseknel színésznők, A hadosztálynál is szubrettek. Csak itt nincs senki, akivel vacsora után eldalikózhathatna a szegény magyar tiszt.

Egyszer aztán az alezredes úr megunja a sokféle célzást és hamiskásan megjegyzi:

— Szégyellhetitek magatokat, hogy ilyen ügyetlenek vagytok,

Az ezredtörzsnek se kellett több. — Ebéd után azt mondja nekem Petrik:

— Írjál egy két lelkesítő, gyönyörű verset a székelyfrontól. A vacsoránál

majd felolvasom és javasolni fogom, nyomtassuk ki levelezőlapon és osszuk ki a legénységnek. Ha alezredes úr belemegy, bemegy az ekhós kocsin Marosvásárhelyre és akkor Nyárad-Köszvényesen is lesz szubrett és kávéház, ahova esténként elmehetünk a cigánnyal nótát — hallgatni, mintha csak a kávéházba mennénk.

Parancs — Parancs! Egy óra múlva már készen volt két vers: „Székely földön” és „Utolsót kondulnak a székely hangok”. Alezredes úr könnyekig meghatottan fogadta. Másnap reggel indulnom kellett Vásárhelyre kinyomatni és harmadnap estére Nyárad-Köszvényesen is volt kávéház és „szubrett”, ahogy Petrik hívta a minden rendű és rangú énekesnőket. A baj csak ott volt, hogy amikor pár héttel később az olajok lőni kezdték a falut, a mi színésznők sírógörcsöt kaptak. Úgy kellett Kiss György gazdásztiszthadnagynak, mindnyájunk Gyuri bácsijának befogatni pillanatok alatt és visszavinni Vásárhelyre a vállalkozó szellemű hölgyet, akinek köszvényesi időzéséről és a rögtönzött kávéházzal Sáfrán alezredes urnák halvány sejtelve sem volt. Csak azt nem értette, hogy vacsora után mért szedelőzködik olyan gyorsan a társaság, mért hagyják őt mindig magára.

Hogy el ne felejtsem megírni, itt rögzítem le, hogy a 10-esek majd minden századában volt egy-két cigány. De olyan fekete, mint a diósgyőri Oláh Gyuri, egy sem volt. Mielőtt Oláh-Telekre jött volna «az ezred, Szászrégnél Von Morgen né-

met tábornok szemlét tartott felettünk. — Mikor elvonultak előtte a csapatok és Oláh Gyurit meglátta, mosolyogva kérdezte Sáfrán alezredestől:

— Nem is tudtam, hogy önöknek gyarmati csapataik is vannak.

Jórészt belőlük váltak a „hangászok”. A zenekar tagjai. De némely vonatkozásban a telefonisták, küldöncök sokszorosan túl tettek rajtuk.

Mikor már Köszvényesremete felett az 582-ön toltunk állásban, egy nap, amikor felviszem a postát látom, hogy a sátrak közt egy vörös is van. Közelebb megyek. Megnézem és konstátálom, hogy kívül-belül viaszos vászonból van.

— Hát ez mi! kérdem a telefonistákat. Kuncogva mondják:

— Tegnap a nyárádköszvényesi prépost Sanitas-gőzfürdője volt, de mert a prépost valami borsot tört a telefonistatársaság orra alá, elmenekítették a gőzfürdőt, amiből kitűnő kettős sátor lett.

A falu feletti állásban is kedélyes volt az élet. Az olaj csak nem akart mutatkozni sehol sem. Pedig vártuk. Egy ízben, mikor az I. zászlóalj valóságos örömujjongással telefonálta meg, hogy románokat látnak, Csajághy főhadnagy, ezredélelmező-tiszt — hadapródiskolát végzett csapat-tiszt — szinte önkívületben kérte, hogy ő vezethessen egy századot az oláh ellen. A hadosztály beleegyezett. Sosem felejttem el azt a látványt, amikor a kis Csajághy felcsatolta oldalára hatalmas bőrtokban a revolvert és mindnyájunktól elbúcsúzza

rohant le a hegyről, hogy a Lábulseurt és Doszulmerzsi ellen vezethessen egy századot.

Mindenki lelkes volt. Alig vártuk a pillanatot, hogy szembenézhesünk az anyny ira gyűlölt ellenséggel.

Urban Lajos dr. miskolci ügyvéd — volt osztálytársam, — akit pedig az ezred-orvosfőnökünk haza akart küldeni, mert tudócsucshurutja volt, de aki erről hallani sem akart, amíg a zászlósi kinevezését meg nem kapja, Nyárad-Köszvényesről így írt haza édesapjának, Urbán Jakab sótárnoknak:

— Itt vagyunk ebben a mi gyönyörű szép Erdélyünkben... Még elég messze a fronttól állomásozunk és csodálatos, senki sem örvend annak, hogy nincs a tűzben és alig várjuk, hogy pusztíthassuk az oláht. Csak most látszik igazán, hogy öntudatlanul is mennyire él mindnyájunkban a hazai rög szeretete. Igaza van herceg Windisch-graetznek: tigrisek fogják védeni Erdélyt. Boldog vagyok, hogy itt lehetek és ismerhetem a felemelő érzést: harcolni a hazáért. Miattunk ne aggódjanak, mert bennünket megsegit a jó Isten.

A hadosztály feladata a Nyárad-Görgényi vonalon az volt, hogy a vonalat tartsuk, míg támadó hadműveleteink Nagy-Szeben körül kifejlődnek. A görgényi harcokban sok dicsőséges apró csatározás után, a lassan, óvatosan előnyomuló ellenséges zöm elől biztosító osztagainkat visszavontuk. Október 3-án jelenik meg az

ellenséges zöm főállásunk előtt és két-háromszoros túlerővel támadást kezd.

A csak tábori ütegekkel előkészített támadást könnyűszerrel visszavertük, bár kiterjedésünk oly nagy volt, hogy dacára a már három zászlóaljra kiegészített állományunknak, két-három méterre jutott egy puska.

Az ellenséges gyalogságot, amely fő-támadását az 1. zászlóalj ellen a Cotián intézte, egészen közelre bevártuk, akkor egy hatásos g3orstűz, tüzéségünk zárótüze a támadó rajvonalak közé és már csak a vadul menekülő, összekevert osztagokat kell üldöznünk. Járóreink messze be a hegyek közé kergetik a gyáva, futó ellenséget.

Szeptember 29-én hazament Záhony diósgyőri evangélikus tanító, aki majd csak egy éve volt kint, mint póttartalékos. Most behívták a tisztiiskolába. Levelet küldtem vele haza és — ami ma nagy érték — finom talpbőrt, amit Marosvásárhelyen vásároltam.

A szeptember 28-iki hadosztály Materi alweisungban Dani tábornok úr, hadosztályparancsnok a hadosztály ezredeinek figyelmébe ajánlotta erdélyi verses levelezőlapjaimat „a legénység lelkesedésének fokozására.”

Hajrá! az oláhok után

1910 október 5—15.

A fiúk — oláh kúriákról — sok szép gyapjúszőttest hoznak. Párat én is vásá-

roltam tőlük. Hazaküldtem sezlontakarónak.

Első halottunk az erdélyi fronton — az oláh elleni küzdelemben — egy olasz fiú. Az olasz háború kitörésekor az olasz fiúkat színmagyar ezredékbe osztották be. Mi is kaptunk egy csomót belőlük. Ez a szegény fiú is azok közül való volt. Nyárád-Köszvényesen, a kat. templom kertjében temette el Subik Károly tábori lelkészünk.

Az első román foglyunk pedig egy dobrudzsai bolgár, a neve pedig Bóján Iliá, egy Szilisztria melletti faluból való. A 29. román gyalogezred katonája. Alsó-Köhérnél jött át hozzánk.

A szeptember 30-iki nagyszebeni döntő győzelem hatása alatt a románok előtűnk is megléptek. Hogy az ész nélkül visszavonulók elébe kerüljünk, megkerüljük a havasokat és Székelyudvarhely irányában megyünk utánuk erőltetett napi menetekkel.

Amerre megyünk, a székelység könnyezve köszönt. Mi pedig évődve kérdezzük egy-egy szép asszonytól, szép lánytól:

— Lelkem! Aztán jól megyünk-e a jövő hétnek!

Nevetés rá a válasz:

— Isten segítse magikat! A Mária legyen magikkal! Szerencsével járjanak!

Aztán mikor az oláhok viselkedése felől kérdezősködünk, pirulva vallják be, hogy „a lányokat megcsúfolták a szégyentelen olajok!”

Megdobog a szívünk, mikor Székely-

udvarhelyre érünk, de ökölbe szorul a kezünk, mikor az egyik utcára — új utca névnek — ezt látjuk kiírva:

— Calea Vanatorilor!

Nem baj! Az a fő, hogy most mi vagyunk itt. Meghálunk egy éjszakára. Lakatlan, kirabolt házban, melyből a komisz olajok mindent elhordták. Még a fehérneműszekrények is kifosztottan állanak. Szerencsére a pincében hagytak még egy pár palack kitűnő ribizlibort. Az pompásan ízlik a vacsorához.

Másnap már koránjreggel indulunk neki a Hargitának. Máféfalván láttam a legszebb faragású székeykapukat. A következő éjszakát a Hargita tetején levő Szentegyházas-Oláhfaluban töltjük. Kápolnás-Oláhfalu előtt megyünk át a vadregényes Homoród fürdőn. Itt kóstoljuk meg először a kitűnő székey boMutat. Egyik forrás jobb, mint a másik.

A két Oláhfaluban mosolyognunk kellett a temető fejfái láttára. Olyan ott a temető, mint a szálerdő. Kisebb-nagyobb fejfák erdeje. Az egyik fejfa — mondjuk — alig egy méter, a másik pedig már 150,180, 190 centiméter magas. A bakák szentül meg voltak győződve, hogy itt a halottat megméri és ahány centiméter magas, akora fejfát kap. így lehetséges aztán, hogy van itt gyerekek való és van felnőttek való fejfa. Kinek milyen dukál.

A Hargitán leereszkedve október 11-én értük el Csíkszeredát. Az oláh lovasság itt a főutcán állomásozott. A temérdek alomszalma ma is azonmód az úttestén. Piszok,

förtelem mindenfelé. 12-én tovább megyünk. Csik-Szentléleken és Fitódon töltjük az éjszakát. A fitódi iskolában — ahol vacsorálunk — a megszólalásig hü viaszgyümölcsöket találunk. Este, az asztalra felszolgált alma-körte közé — Petrik Ernővel — becsempészünk egy viaszalmát. Vesztünkre Sáfrán alezredes úr pont azt vette ki és már bele akart harapni, mikor megmondtuk neki, hogy az viasz és hogy nem neki szántuk.

Az egyik padláson elbújva egy lemaradt oláh katonát találnak. Nem lehet tudni, milyen szándékkal maradt itt. Hátha a csapatmozdulatokat akarja kikémlelni. Reggel, mielőtt tovább mennénk, föbleövetjük. Hja! Ilyen a háború! Ők sem tettek volna másképpen hasonló esetben.

A csikzsögödi fürdőt is felégették a románok és minden berendezését kiszórták az udvarra. Csik-Szentgyörgy, Bánkfalva és Csik-Szentmárton érintésével megyünk az Uz-völgyébe a románok után.

Október lá-én alkonyatkor vonulunk végig az Uz-völgy keskeny, zeg-zugos, az; Uz-patakkal itt is, ott is átszelt, sziklád szoros-utján. Az Aklos-csárdánál csak éppen, hogy pihenőre állunk meg. Megyünk tovább és egy hegyoldalban, tábornász mellett töltjük az éjszakát.

A legénység, hogy tüzet gyűjthasson, friss fenyőfákat vágott ki. A szűk, mély völgyet azután megülte a könnyfacsaró, gyantás, sűrű, fenyőfa füst, mely valósággal marta a szemet és ez az éjszaka min-

elemiek inkább mondható, mint pihenésnek.

Alig egy órával a csapat után indultam el az ezredtörzshöz a postával. Legalább tíz helyen kellett csaknem térdig a jéghideg vizű Uz-patakon átgázolnom, míg az éjjeli szállást elértem. Kívül tüsszel, belül rummal kellett szárítkoznom utána, mert az éjszaka ugyancsak hideg volt.

Az Uz-völgyi harcok

1916 október 15—28.

Október 15-én a 10-es honvédezred — mint a hadosztály elővédje — megkezdi az előnyomulást az út mentén a határ felé. A 6. század már hajnali 3 órakor elindul Darmanesti irányába, hogy a határmenti magaslatokat megszállja. Az ezred feladata: áttörni a szoroson és lehetővé tenni a hadosztály kibontakozását.

Előretolt 6. századunk reggel 8 órakor eléri a határt. Előttünk a Varna Uzului, a román őrház, ahol a 6. század már tüzet kap a völgyet elzáró ellenséges csoporttól. Az ezred zöme azalatt nehéz, nyaktörő úton töri magát előre a völgy akadályain át. Az elrejtőzött és láthatatlan ellenség tüze azalatt valósággal megtizedeli sorainkat. Este lett, mire az 1031. és a 910-es magaslatokat megszállottuk. A fenyő és körengetegben — 15-én — csak 13 román foglyot ejtettünk.

16-án, már virradatkor folytatjuk az előrevomulást. Délelőtt 10 órakor a 910-es

magaslatról az 1295-ös magaslatra felkapaszkodó csapatunkat a román 27. ezrednek egy tartalék zászlóalja meglepetésszerűen oldalt támadja meg. Hadi kutyáikat előre bocsátva, vad üvöltéssel, kürtöléssel, kutyá vonítással rohanják meg három gyenge századunkat és rettenetes szuronyharc kezdődik. A csapat tartalékszázada segítségül siet. A zászlóaljparancsnok összegyűjti saját törzséből az utászokat, küldöncöket, telefonistákat és megindul az ellentámadásunk, mely teljes sikerrel járt. Foglyot ugyancsak 27-et szállítottunk be, de száz és száz oláh hulla maradt a harc színhelyén, mutatva a magyar honvéd lelkének mélységes elkeseredését az alattomos ellenség iránt.

17-én reggel 7 órakor indul meg a támadásunk. A nehéz, járhatatlan terepen csak lépésről-lépésre jutunk előre. A 3. és 4-ik századunk délután 4 órakor indul rohamra és elkeseredett kézitusa után a malom összes épületei a kezünkre jutnak. Az ellenség összes előretolt csapatait visszavonja és Pojana Uzului — az Uz-völgy kijáratánál levő első román falu nyugati szegélyére összpontosítja. Foglyot — 17-én — csak 1 tisztet és 12 embert ejtettünk, de a román halottak száma ezúttal is többszázra tehető.

Október 18. és 19-én a román főállások fáradtságos és nehéz megközelítése a feladatunk. Szinte hihetetlen, hogy 2—3 kilométer megtevéséhez két napra volt szükségünk. Október 20-ra virradó éjjel végre mindenütt az ellenséges állások előtt

vagyunk 200—300 lépésre a még békében épült, fedett, kényelmes, jó kilövést nyújtó árkokban. Csapatainknak éjjel kellett az állásaink előtt levő drótakadályok drótjait átvágni, az akadályokat az útból elhárítani. Mindezt pedig zajtalanul, nesztelenül, hogy a román előőrsök semmit észre ne vegyenek! A legtöbb munkát és a rohamtávolságra való előrejutást is hasoncsúszva kellett végezni.

Az 1229-es magaslatról az északi csapat — Szerdahelyi Gábor főhadnagy — délelőtt 10 órakor jelzi, hogy az előnyomlást ellenállás nélkül megkezdte. A déli szárnyon még hamarabb sikerül a megközelítés. Délután 1 óra 10 perckor a 6., 7. és 8. század vad üvöltéssel, kézigránáttal a kezében veti magát az ellenség balszárnyára. A 2. osztag géppuskái oldalozó tűzbe kezdenek, mire a völgyelzáró csoport is nekilendül az akadályoknak. Ugyanekkor az északi átkarolás is érvényesül.

Ezredünk ellenállhatatlan lendülettel veti magát az ellenségre és délután 3 órakor a falut, Pojana Uzuluit is elfoglalja és ezzel a szoroson az átkelést kierőszakoltuk. A 10. ezred utat nyitott a hadosztálynak a román síkság felé. 4 tiszt és 187 főnyi légénység maradt fogolyként a kezünkön, de a román halottak száma újból háromszorannyi.

Másnap nehéz dolgunk volt. Az ellenség vasúton egy teljes dandárt szállított fel Pojana Uzului alá, hogy a szoros bejáratát visszavegyék. Zászlóaljaink puskalét-száma az egyheti kemény harcban alapo-

san leapadt. Négy kilométer kiterjedésű vonalon összesen 800 puskánk és 6 géppuskánk volt.

Reggel 6 órakor már kutyacsaholás jelezte az ellenség előnyomulását. Jobbszárnyunk 50—100 lépésre várja be a támadást, akkor géppuskatűzet ad, mire az olaj megfutamodik. Ugyanígy omlott össze támadásuk az út mindkét oldalán. A bal-szárnyat délelőtt 10 órakor támadta meg a román túlerő. A veszély igen nagy, mert a teljes átkarolás lehetősége fenyeget. Az I. zászlóalj parancsnoka saját törzse negyven emberét személyesen vezeti rohamra és elképzelhetetlenül véres közelharcban — győz. Száznál több román holttestet számoltunk össze az alig kétszáz lépésnyi területen és harminc haldoklót.

Ezredünknek ez a dicső, újabb fegyverténye ismét sok vérbe került, úgy, hogy a hadosztályparancsnokság az ezred felváltását rendeli el, ami október 22-én meg is történik. Az ezred egy fűrésztelepnél az arcvonalt mögött gyülekezik, mint tartalék. Sajnos, pihenőről szó sem lehetett. Az ellenség új erőket kapva, támadásba megy át az egész vonalon és igen heves, véres harcok kezdődnek el újból. Századainkat a szükség szerint kell harcba vetni a hadosztály egész arcvonalán. Emberfeletti, amit azután a két hét óta szakadatlan harcban álló emberek végeznek. Rohamot roham után vernek vissza, ismételten ellenrohamra mennek, ott, ahol az ellenség tömegtámadásaival mégis át tudott törni.

Napokon át folyik váltakozó szeren-

csével az elkeseredett tusa, míg végre október 27-én a román támadó ereje végkép ki-merül. Nagy veszteségei megállásra kényszerítik. A hadosztályunk is rendezkedik. A 10. ezred összevonva Uztól északra, a há-tárgerincen foglal állást. Létszámunk bizony kicsi. 300 főnyi menetalakulás beosztása után is az ezred puskalétszáma alig ezer.

Amíg Pojana Uzului előtt folytak a harcok, ezredparancsnokságunk az Uz melletti csendőrlaktanyában töltött pár éjszákát, a Kőkért mellett. Szomorú emlékű hely. Nap-nap után hozták le a hegyekből ide halottainkat. Két temetőparcelliát töltöttünk meg velük október 15—20-ika között.

Szegény Urbán Lajos dr.! Mikor lehozták, halva, hófehér volt, csak a szája két szélén buggyant ki a halálverejték habja. Nagy, őszi dongók mászkáltak rajta. Lefektettük őket sorba, az arcukra fenyőgallyat terítettünk szemfedél helyett és a temetésükön Subik Károly tábori lelkesünk mondott megindító gyászbeszédet.

A két parcella közepére magas fenyőszálra egy meggyalult deszkát szögeztünk fel, melyen beégetve ott barnállott a következő sírversem:

Erdély határhegyét harcolva bejárták,
S a szép Székelyföldet már szabadnak látták.
A hazai földért harcoltak itt bátran
S hantjuk itt domborul a szabad hazában.

1916. október 18.

A kők érti csendőr laktanya mellett levő 10-es honvéd temetőbe a következő bajtársaink nyugsznak:

.Az I. számú temetőben: Kalla Pál tart. hadnagy, Urbán Lajos dr. tart. zászlós, Jaloneczky József tart. zászlós, Löwy Lajos tart. zászlós, Mados Sándor szakaszvezető,, Pártos István e. é. önk. tizedes, Rusznyák Gyula tizedes, Gajeczky István őrzető, Bukus Károly Őrzető, Bretfelán Sándor, Varró József, Iván Mihály, Barna Miklós, Lőrinez Mátyás, Czeizler Gyula, Páska János, Tolnay János, Pásztor Lajos, Honenczky István és Bárányi Béla honvédek.

A II. számú temetőben: Dohány István, Előházy Imre és Tóth András őrzetők, Szabó József, Suha István, Nagy Árpád, Bártki Gábor, Csöke Sándor, K. Kasulyó János, Tomojaga Mihály, Novotny Árpád, Balázs József, Plastyák János, Cznkő-Péter és Baldovszky Lajos honvédek.

Kalla Pál hadnagy vőlegény volt. Marsalkó Endre nyűg. diósgyőri ref. lelkész leánya volt a menyasszonya. És vőlegény volt Urbán Lajos dr. ügyvéd is. Mennyi reménység, mennyi rózsaszínű álom sápadt el egyetlen őszi napon.

A halottak közt volt Rusznyák Gyula tizedes is, aki szebbnél-szebb verseket irt a román fronton. Ózdi fiú volt. Már családos ember. Lelkes, derék magyar, akinek elvesztését őszintén fájlaltuk.

Az Uz-völgyi harcokban, mikor így először kerültünk szembe a románokkal, előőrseinket sokszor tőrbecsalta a román előőrsök magyar beszéde. A román csapa-

tokban sok olyan ember szolgált, aki a határszéli községekben lakott, sűrűn átjárt Magyarországra és tudott magyarul. Mikor ezeknek a magyar szavait hallották a mi előőrseink, nem egyszer megtévedtek, mert azt hitték, saját csapatbeliek vannak közeliikben.

Mikor az első román fogolyszállítványt kísérték be az embereink, ezredparancsnokságunk a Kőkért melletti csendőrlaktanyában volt. Kiálltunk mindnyájan az, útra, nézni a románokat. Az egyik román, katona, mikor alezredes urat meglátta, szinte cigányos alázatossággal köszöntötte:

— Kézit csókolom, méltóságos ezredei úr, csak az életemnek tessenek kegyelmezni!

Sáfrán alezredes úr természetesen öszszcszidta a nem katonásan viselkedő, kunyoráló, alázatos, hétrét görnyedt oláht,, hogy ne cigánykodják.

Október 18-án — a Kőkért mellett — két jelentőlovasunkat csapott agyon a román gránát. Az ezredparancsnokság a román határt október 18-án lépte át. A román vámházban ültünk Sáfrán alezredes úr, Petrik Ernő százados, Subik Károly tábori lelkész, Havas Gyula dr. ezredorvos, Merkovits Sándor főhadnagy, Csajághy főhadnagy, Richter Albin dr. főorvos és, én. A román ütegek valósággal körül pontozták gránáttal a házat és Merkovits főhadnagy, aki még mindig hatása alatt állott a félórával azelőtt történt jelenetnek,, amikor egyetlen gránát két jelentőlovasunkat sújtott agyon, minden explózió után ki-

nézett, meggyőződni róla, hogy hova csapott a gránát. Mi pedig Petri k Ernővel és Richter Matyival annál sűrűbben kultiváltuk a konyakot. Ennek köszönhetem, hogy egy óra múlva már nem idegesített a gránát.

Az sem utolsó multság volt, mikor 20-án alkonyatkor az ezredtörzs bevonult Pojana Uzuluiba, Estefelé — havasesőben — mi is neki indultunk, kézi villanylámpákkal felszerelve, Havas Gyula dr. ezredorvossal, olyan úton, ahol az erdő még tele volt megbúvó román katonákkal. A legjobbkor értünk oda, mikor a paprikás-csirke az asztalra került. Vacsora után — éjfél körül — visszajöttünk, de nem mondhatnám, hogy a legkellemesebb érzésekkel.

Az ezredtörzs ott aludt Pojana Uzuluban. Hajnalban arra ébredtek fel, hogy egy gránát a ház mögé vágott le. A román ellentámadásba ment át. Felöltöznek és amikor a reggelinél Petrik Ernő koccintott, egy shrapnellgolyó kivitte a poharat a kezéből.

Október 25-én Sáfrán alezredes úr Marosvásárhelyre küldött, hogy hatféle új, lelkesítő, hazafias versemet levelezőlapokra kinyomassam. A Szászrégen felé közlekedő székely körvasutat akkor még nem állították helyre, ezért a Hargitán át száz kilométert kellett tennem — kocsin — Székelyudvarhelyig. Onnan le Héjjasfalváig és Marosludas felé mehettem csak akkora rengeteg kerülővel Marosvásárhelyre. Pám biztak Nyitray Károly tart. hadnagyot is, Aki comblövést, kapott, vinném el a hadtest-

egészségügyi intézetbe. Nyitray pedig kijelentette az úton:

— Én pedig nem akarom, hogy valahol ott maradjak Kolozsvárott vagy Marosvásárhelyen, hanem Miskolcon akarok fekdülni, hogy közel lehessenek — Hernádnémetihez. Lopjál át engem a hadtestgyűrűn!

Rendben van. Ahogy a tavasszal Szerdahelyi Gábornét kiloptam Kotuzowból, úgy loptam most ki ezer meg ezer sebésltre leső szanitéc szeme elől Nyitray Károlyt és Székelykocsárdon tettem csak vonatra. Igaz, közbe attól félttem, hogy az első hevenyészett kötés alatt üszkösödni kezd a sebe, vagy a sebláz tör ki rajta, de Károly emberül bírta a szenvedést, csak hazajuthasson Miskolcra. Meg is érdemelte, hogy sok ügyel-bajjal mégis csak hazajutott.

Az októberi—novemberi harcok idején a hadosztályposta Csikszentmártonban volt. Az Uz-völgy rettenetes útjain, ahol majd elharapta az ember a nyelvét, amíg a szekérral átvergődött a kátyúkon, bakkanókon, gödrökön, sáron, sziklákon és fagyókerekkel benőtt keskeny utakon, két napba került az oda-vissza út. Ezért meghálalni mindig a szomszédos Csikbánkfalván háltam meg, elgyönyörködve a tiszta, szép székelyportákon.

Nemhiába van Csíkban annyi gőzfürosz, de nem is látni itt földes szobát. Minden szoba padlós. Még a konyha is. A régi-módi cserépkályhák is eredetiek, szépek. És az első szoba a rókabőrrel bélelt női bundákkal, az ünneplő ruhákkal telerakott

gerendával mind-mind olyan újszerű és festői volt.

Csikbánkfalván, vagy helyesebben a vele összeépült Csikszentgyörgyön a plébános, Incze Domokos országgyűlési képviselő. Derék magyar ember, akinek vendégszerető háza mindég nyitva állott a honvédek előtt.

Csikszentmártonban a posta mellett kint állott egy ügyvédi cégtábla: Ady Endre köz- és váltó ügyvéd. Elfelejtettem megkérdezni, hogy a Szilágyságból szakadt-e ide, vagy itt is él egy ága az Ady-nemzetséghek!

Csikszentgyörgyön és Menaság-Újfaluban s a folytatását képező Csik-Menaságon pompás kisüstön főtt szilvóriumot lehetett kapni. Olyan volt, mint a vitriol. Minden árat megadtunk érte.

Az első hó már október 19-én leesett és utána olyan hideg jött, hogy október utolsó napjaiban a hideg szinte már elviselhetetlen lett. Hiába volt a hálósák, meg az alatta levő oláh-bunda, majd megfagytam az Uz-teknő fűrésztelepén levő deszkabódénkban. Alig vártam a reggelt, hogy a früstök készítéséhez rakott tűz mellett megmelegedjem. A hidegen úgy fogtam ki, hogy Csikbánkfalván vásároltam egy négy szélből összevarrt, nyolc kiló súlyú csergét. A székelyek a dunnát nem ismerik. Ehelyett gyapjúból szőnek elnyúhetetlen takarókat. A gyapjút a Hargitában levő Lövötte községben ványolják és vagy csak az egyik, vagy mindakét oldalát felborzolják, hogy lamos legyen. Az én csergém olyan

meleg volt, hogy beleburkolózva akár a hóra is kifekhettem azután, ott se hültem volna meg.

A borsodi fiúk persze nem értették a székely nyelvet és amikor azt mondtam a kocsisomnak, a Tiszavalkról való Molnár hajtóhonvédnek:

— No Molnár, vettem itt egy csergét. Menjünk be érte és tegyük a kocsira! megkérdezte:

— Ne szúrnánk le előbb? Élve tegyük fel! Mert szentül meg volt róla győződve, hogy valamilyen állatról, birkáról vagy más efféléről van szó.

Három hónap a gyimesi szorosban

1916 november 16

November 7-én az ezred állásait részben a 9., részben a 16. ezred veszi át, mi pedig, mint hadseregpartalék Csikbánkfalvára meneteltünk — pihenni. Elképzelhetetlenül szép volt, mikor Csikbánkfalvára menet egy 1114 méteres hegy szerpentinül járói megláttuk délelőtt a felhőben úszó csiki medencét. Mintha egy tenger lett volna alattunk. A felhők csak órák múlva kezdtek szakadozni, oszladozni.

Az újabb menetszázadainkat Csikbánkfalvára kapjuk. Alig pár napot pihenhetünk itt, mikor november 11-én a Tölgyesi és Békási szorosban történt orosz betörések szükségessé tették, hogy az ezredet te-

hershállító autókon vigyék el a leggyorsabb tempóban a gyimesi szorosba.

Két napig Gyimesközéplekon van az ezredparancsnokság. Kocsin mentem utánuk Csikszentmiklóstra, Csikszépvizen át, majd egy 12 kilométeres szerpentinén átkapaszkodva ereszkedtem le a Gyimesi-szorosba, melynek minden községében már csángók laknak.

14-én estefelé már szállingózott a hó, mikor Gyimesközéplek faluszélén valaki a nevemet kiáltozta utánam:

— Csaba bácsi! Csaba bácsi!

Első pillanatra megütköztem rajta. No hiszen, szépen vagyunk, ha már 32 esztendőskoromban lebácsiznak. Aztán mégis csak a hang irányában néztem és látom, hogy egy katona lohol a kocsi után. A kis Szent-Gály Gyula volt. Mint önkéntes, ekkor került ki a frontra először és leírhatatlan volt az öröme, hogy találkoztunk.

15-én állásba ment az ezred. Az ezredparancsnokság a Kicsibükk havására ment olyan helyre, ahol még a madár sem járt. A hadosztályposta Csikszentsimonban maradt. A Hidegség községben levő Barackos fűrészteleptől — ahol az ezred vonata volt — Csikszentsimonig 80 kilométer volt az út. Oda-vissza tehát 160 kilométert kellett megtenni. Közben Csikszépvizen lóval tó álmomást rendeztünk be és felváltva Mayer Lajos ezredpostás társammal jöttünk-mentünk két kocsin ezen az irdatlan messzeségű úton, hogy az ezred naponta postát kaphasson.

Csikszépvizen túl 1200 méter magas hegyen kellett átkelni, hogy a Gyimesi-szorosba juthassunk. A szerpentin — hogy a hó leesett — síkos volt, jeges volt. Úgy, hogy az autók csak lépésben tudtak rajta közlekedni. Akkor is úgy, hogy minden lépésnél láncot kellett az autókerekek elé dobni, hogy a kocsi meg ne csússzon.

A hegy tetején, ha csak egy kis szél-roham jött, millió meg millió túhegyes hó-kristály vágódott az ember arcába és fel-sebezte a bőrét. Elég volt, ha erre a leg-gyengébb nap rásütött, máris olyan fekete volt a havasjáró, mint aki az Adrián strandol.

Mikor Marosvásárhelyre bementem a télen, úgy néztek rám, mint aki Afrikából jön. Sötétbarnára voltam lesülve.

Szerencse, hogy lábzsákom és kisbun-dám volt. így azután úgy felöltöztem a 160 kilométeres túrára, hogy soha meg nem fáztam.

Subik Károly hőstette

1916 december hó 4.

Ideálisabb tábori lelkész Subik Ká-rolynál az egész hadosztályban nem volt. Subik nemcsak akkor találkozott a le-génységgel, amikor pihenőben volt, ha-nem naponta az állásokat járta, a vonal-ban tartózkodott és akármikor egy-egy el-lenséges támadás is a vonalban érte ezt a hősl elkü papot, akinél jobb pajtást, meg-

értőbb ezredtársat, jobbszívű embert messze földön nem lehetett találni.

A sátoros ünnepek előtti gyóntatásokat is mindig az állásokban végezte el, tekintet nélkül arra, hogy nyugalom vagy harc volt-e a fronton.

1916 december 3-án, derékig érő hóban az orenburgi kozákok támadását vertük vissza. Subik Károly ekkor éppen a Hosz-zuhavasra igyekezett a III. zászlóaljhoz.

Hősies magatartásáról a 3. zászlóalj parancsnokság december 4-iki zászlóalj napi parancsa a következőkben emlékezik meg:

Zászlóalj napi parancs Tábori posta 70. 1916 december 4-én.

A közelmúlt harcaiban a zászlóalj az ellenségnek leghíresebb, legvakmerőbb és mindenre kész kozák ezredeivel, az orenburgi kozák hadosztály csapataival állott szemben.

Ezen vakmerő és elszánt kozákcsapatok túlnyomó erővel támadó osztagait a zászlóalj eddig mindig visszaverte!

Tegnap sikerült az ötszörös túlerővel támadó ellenségnek állásainkba behatolni.

Pillanatnyi előnyeit azonban, hála a vonalban levő 11. és 10. századbeli legénység szívós védelmének és kiválóan vitéz magatartásának, kihasználni nem tudta.

A 9. század idejében megindított ellentámadása, melyet ezen század legénysége tisztjeinek eddig példátlanul vitéz maga-

tartása által buzdítva, határtalan hősiességgel hajtott végre, a túlnyomó erejű ellenséget már elvesztett állásainkból kivette.

A zászlóalj minden tisztje és altisztje, valamint közhonvédje az ősi magyar vitézséghez méltón elszántan és kitartóan harcolt!

Ezért a zászlóalj minden tisztjének, — tisztjelöltjének, — altisztjének és közhonvédnek egyaránt, addig is míg felsőbb helyről jól megérdemelt jutalmukat el nem nyerik, — forró köszönetem fejezem ki a magam és dicséretemet a legfelsőbb szolgálat nevében.

Különösen bátor magatartásukkal tűntek ki: Dr. Leichter Imre t. hadnagy a 9. század parancsnoka, Szabados Mihály t. hadapródjelölt, 9. századtól, Ágoston Imre t. őrmester, 9. századtól, Balogh Márton tizedes, 9. századtól, Fekete József örvezető, 9. századtól, Kalló József örvezető, 9. századtól, Labancz János t. őrmester, 11. századtól, Grek Elek tizedes, 10. századtól, Sallay József szakaszvezető a 10. századtól.

Nem mulaszthatom el ez alkalommal forró köszönetemnek és őszinte hálámnak kifejezést adni Subik Károly tábori lelkész és Iszkerka Tamás utászs századbéli tart. zászlós uraknak, kik véletlenül a Sas-fészek támpontjában időzván, ezen harcok alkalmával ugyancsak kivették részüket abból.

Iszkerka Tamás zászlós úr egymaga indult ellentámadásra, mikor az ellenség a

támpont balszárnyát már betörte, mire példáján fellelkesedve, a körülötte levő emberek is követték.

Subik Károly tábori lelkész ezalatt az embereket kitartásra, majd az ellentámadásra induló zászlós követésére buzdította,, míg maga a sebesülteket a legnagyobb golyózaporban kötözte be.

Midőn a magam részéről, már előbb* köszönetet mondtam, — ezen a zászlóaljparancsnokságnál alá nem rendelt két úrnak, azt hiszem az egész zászlóalj hálás, érzelmét és forró köszönetét nyilvánítottam.

Hálát adva a Mindenhatónak az eddigi sikerekért, kérem segítse fegyvereinket tovább is diadalra és adjon nekünk erőt és kitartást a további nehéz harcok elviselésére, hogy igaz ügyünk diadalát mielőbb-kívívhassuk.

Ezen parancsom a 9—12. század, — a gyal. löveg szakasz; 3. parságok; dr. Leichter Imre t. hadnagy, Szabados Mihály t. hadapródjelölt, stb., stb. veszik.

Ezenkívül tudomásul megküldöm Subik Károly tábori lelkész és Iszkerka Tamás, zászlós uraknak.

Merkovits Sándor fhdgy.,
zászlóaljparancsnok.

Sáfrán Géza alezredes, ezredparancsnok, a zászlóalj napiparancs előtt, még december 3-án este féltíz órakor a következő táviratot küldte telefonon a 3. zászlóaljparancsnokságnak:

Távirat a parancsnokságnak.

1. 23. zászlóalj 1916. XII. 3-án d. u. 9. h. 30.

Az 1. és 3-ik zászlóalj eddig az ellenség támadását verte vitézül és véresen vissza, — híven az ezred eddigi jó hírnevéhez. — A mai harcban különösen vitézséggel harcoltak a 3-ik zlj. századai, melyek a betört ellenséget ellentámadással, kézi tusával és kézigránát harcban véresen visszaverték.

Rendkívüli vitézségével kitűnt Iszkerka zászlós úr, Szabados hadapród jelölt úr, valamint dr. Leichter Imre hadnagy úr és Subik Károly lelkész úr és többek, kikről még jelentést nem kaptam.

Addig is, míg úgy fentnevezettek, valamint a vitéz legénység is kellő jutalmát megkapja, ezen két zlj. összes parancsnokainak és legénységnek a legfelsőbb szolgálat nevében köszönetemet, a magam nevében dicsérelő elismerésemet fejezem ki.

Kitartás, vitézség további győzelemre viszi a 10. ezredet.

Sáfrán sk., alezredes,
ezredparancsnok.

Subik Károly tábori lelkészt az ezredparancsnokság december 3-iki hőstette után a 3. osztályú katonai érdemkeresztre terjesztette fel, ami kizárólag csapattiszti kitüntetés. A 10-esek szeretett tábori lelkésze Signum Laudist kapott ezért a hőstetéért — kardokkal —, de megkapta a 10. ezrednél töltött apostoli buzgóságu munkásságáért a Ferenc József-rend lovagkeresztjét is — a kardokkal.

„Tigriseket” kaptunk

1916 december.

Ne tessék valami vérengző vadállatok-ra gondolni. „Tigrisek” gyűjtőnév alatt a tigris-zászlóaljat értjük, amelyet december 6-án a 10-ik ezredhez osztottak be, mint 4-ik zászlóaljat.

A román betörés hírére — még szép tember első napjaiban — Windischgraetz Lajos herceg, szolgáltonkívüli kapitány Nagyváradon szabadcsapatot, az úgynevezett „Tigris-zászlóaljat” toborozta Erdély védelmére. Sapkajelvényük — melyet a hercegné tervezett — egy stilizált tigris volt.

A tigris-zászlóaljat kiképeztetésük után december első napjaiban küldték ki a frontra és hozzánk osztották be. A tigrisek, javarészt 17—18—19—20 éves fiúk, nem gondolták, mit vállaltak, mikor első lelkesülségükben felesküdték a zászló alá. Az önként jelentkezőkből összeállott társaságot nem bírálták el olyan szigorúan, mint az állításköteleseket egy rendes sorozáson szokták. Sok volt köztük a fizikailag gyenge, fiatal, fejletlen gyerek, akik a havasok 36 fokos hidegét és az azzal járó rendkívüli strapát nem bírták úgy elviselni, mint a sorkatonaság. A bakacsalád gyilkos humora el is nevezte őket mihamar „székely stiglicek”nek.

A 10. ezred meleg szeretettel fogadta őket. Sáfrán alezredes, ezredparancsnok „Székely tigrisek” címmel rendkívüli ezredparancsban üdvözölte december 6-án

a zászlóalj, melynek parancsnoka maga Windischgraetz Lajos herceg, százados, tisztjei pedig gróf Sigray, gróf Buttler, báró Wodianer, a milliomos Cséry-fiú, Szabó főhadnagy és a székely tanítóból aktiv tisztté lett Vén Zoltán, aranyvitézségi érmes hadnagy voltak. A zászlóalj lelkesedése, szelleme kifogástalan volt, de a kegyetlen hideg idő, a havasokon teljesített katonai szolgálat leírhatatlan fáradtsága hamar megtizedelte a tigris-zászlóalj fiataljait és — mint a kezeim között levő ezredes hadosztályparancsok is bizonyítják, a télen igen sok volt köztük az öncsonkítás. A katonai élet fáradalmaitól agyoncsigázott fiatalok sokszor lötték át a kezüket, lábukat — és, mint ahogy erre később rájöttünk — úgy, hogy az átlövésre szánt testrészükre előbb komiszkenyeret tettek. Így aztán a seb szélén nem látszott a puska-pörkölése és nem lehetett megállapítani, hogy közélről vagy távolból szálló golyó ütötte-e a sebet.

A zászlóalj idősebb emberekből álló része mindvégig kifogástalanul viselkedett, nem is szólva magáról Windischgraetz Lajos hercegről, aki az életét soha sem sajnálta és a legkockázatosabb vállalkozásokra is képes volt, ha személyes bátorságának demonstrálásáról volt szó. — Ugyanúgy tisztjei is, akik közül Vén Zoltán december hó végén — Károly király koronázásakor — aransarkantyús vitéz is lett, mint a hadsereg egyik legszebben dekorált tisztje.

A tigrisek megérkezésekor „Székely

tigrisek” címmel verset írtam, melyet Kövér Gyula illusztrált. A gyönyörű képet a közepébe szinte belerajzolt verssel átadtuk azután Windischgraetz Lajos hercegnek, aki azt sárospataki várkastélyában őrzi.

Nem volt olyan nap 1916—17. telén, hogy a Gyimes-békási havasokon el ne fagyott volna egy tucat tigrisnek keze-lába. Nem csoda, ha el volt gémberedve, el volt kényszeredve a fiatalja.

Maga Windischgraetz Lajos herceg csak december 6-tól 23-ig volt kint a zászlóalj eléri a frontot.. December 23-án elutazott Károly király koronázási ünnepségeire és csak március 7-én — egy nappal a Magyaros bevétele előtt — jött vissza. A 10. ezred nagyszerű teljesítményét március 8-án a hadtestparancsnokság figyelőjéből nézte végig tüzérségi tábori messzelátón Csanády Frigyes gyalogsági tábornok, hadtestparancsnokkal együtt.

A sneidig hercegre, akinek mindig helyén volt a szíve és a| esze és bátor tisztjeire, a lelkes „Tigris-zászlóaljra” mindig szeretettel gondol vissza a 10. ezred, melynek kötelékében Windischgraetz Lajos herceg olyan jól érezte magát.

Megint éh vagyok a Jézuska!

1917 január 7.

Az elmúlt évben is én vittem az ezrednek az első karácsonyi szeretetadományt a Strypa-frontra, mindenki meglegedésére. Ezért senki sem csodálkozott rajta, mikor

1916 decemberében Petrik Ernő százados, a szabadságon levő ezredsegédtiszt hivatalos táviratot küldött az ezrednek, hogy Miskolc városa — Nagy Ferenc dr. polgármester — erre a karácsonyra is szándékozik egy vagon szeretetadományt küldeni a tízeseknek, küldjenek haza érte azonnal — engemet.

Másnap már indultam is a Gyimesi-szorosból. Kicsibükk havasáról hazafelé. Megpakkoltunk egy óriási vagon minden földi jóval. Kaptam a gömőri pályaudvaron egy szép másfeles kocsit, bele egy vadonatúj kályhát, jó pár mázsa finom porosz szenet, három katonát kísérőnek és kegyetlen hideg időben megindultam a kocsival Erdélyország felé.

Az ezred élelmezési tisztjének hivatalos bevásárlói ebben az időben két-három hétig vergődtek haza Pestről egy-egy vagonnal. Meg kellett nekik mutatni, hogy az összeköttetések révén milyen más minden. Mennyivel hamarabb is haza lehet menni.

Miskolcon — este egy személyvonathoz csatolták a kocsit, mely már másnap reggelre Szolnokon volt. Ott este egy Arad felé induló tehervonathoz csapták. Reggelre Aradon voltunk, ahol a forgalmi irodában érdeklődni kezdtem, mikor mehetek tovább a szeretetadományokat vivő kocsival.

Az állomásfőnök mosolygott tartósan és célzatosan.

— Kérem! Ilyen naiv kérdés — mondja ő. — Tessék körülnézni. Huszonkét vá-

gányom van tele az árukat tartalmazó kocsik százaival. A legjobb esetben Vízkereszt táján az ön szállítmánya is elindulhat. De ez sem biztos.

Nagyokat nyeltem és szomorúan mentem kifelé. Jól nézek ki — gondoltam —, ha addig mindig ebben a vagonban fogok lakni, sokba fog kerülni valakinek. Mert Szolnokon is behánytak a kísérő katonák négy-öt mázsa porosz szenet éjszaka a kocsiba. Aradon is könnyítettek egyik-másik szénszállító kocsitartalmán. Ha Vízkeresztig a kocsiban lakunk, felfűtünk egy vagon porosz szenet.

Aztán eszembe jutott, hogy:

— Hohó! Az aradi üzletvezetőség tele van miskolciakkal. Az első osztály főnöke Vécsey János főfelügyelő, a harmadik osztályé Szotyori Nagy Zoltán főfelügyelő. Gyerünk csak hozzájuk.

Mind a kettőt rövidesen megfőztem. Csaknem könnyeztek, mikor elbeszéltem nekik, hogy a havasok ormán kétméteres hóban, 36 fokos hidegben harcoló, tízesek mennyire várják ezt a szeretetadományt.

Telefonáltak ki az állomásra, hogy a miskolci szeretetadományt az este 10 órakor Csíkszereda felé továbbinduló közvetlen személyvonathoz kell kapcsolni és Csíkszeredáig le sem szabad tenni.

Fölényes mosollyal mentem be újra a főnöki irodába.

— Nos főnök úr! Hát csakugyan nem indulhat el Vízkereszt előtt a szállítmányom f

A főnök szeretett volna mérges lenni,

de nem tartotta ajánlatosnak, mert látta-micsoda előkelő összeköttetésem vannak az ti. V.-ben. Kényszeredett mosollyal válaszolt hát, hogy már este 10 órakor továbbmegyek.

Pedig akkor is valahol a 16-ik vágányra volt kilökve a kocsim, a „maradhat”, „ráérhet”, „nem sürgős” titkos jelzésű kocsik között.

Este alighogy bejött a csíkszeredai személyvonat, kezelt a gép és már tovább, indult volna, mikor mint a héja csapok le a szolgálattévőre:

— Mi lesz a kocsimmal!

— Igazság! Csap a homlokához. És erre szalad a gép a kocsimért. Alighogy beültem, elkezdett a gép velem előre-hátra örült iramban száguldozni, míg ki nem csúszott a kocsik zűrzavaros útvesztőjéből és az utolsó koci után nem kapcsolt.

Az a fő, hogy másnap este Csíkszeredán voltam. Mikor kitelefonáltam az ezredhez, nem akartak hinni a fülüknek, hogy Miskolctól Csíkszeredáig négy nap alatt elhoztam egy vagon az akkori szállítási viszonyok között. Az élelmező tiszt pedig borzasztóan apprehendalt, hogy miért teremtettem ilyen rekordot! Hogy indokolja ő meg ezután a kéthetes koci várásokat!

— Hja kérem! Az ezredtörzs az más — feleltem. Ott vannak rátermett emberek mindenre. Azokkal még az élelmező tiszt sem vehetik fel a versenyt.

Nem volna teljes a leírás, ha meg nem említeném azt a csalódást, mikor Szolnokon, Tövisen, Csíkszeredán éjjelenként

lámpással olvasgatták a kocsi felírását: „Szeretetadomány!” Gyerünk csak! Nézzük meg! Nyitják fel nagy örömmel a kocsi ajtaját, mire én kézi villanylámpámmal a szemükbe világítok és rájuk fogom a revolveremet, a három kísérő pedig a fegyverét.

Azután nagy nyájasan kérdezem:

— Mit parancsolnak az urak?

— Pardon! Tévedés! — vágták be ijedten, de keservesen káromkodva a kocsi ajtaját, nem számítva ilyen fogadtatásra.

A szeretetadomány megérkezése nagy örömet jelentett a Kicsibükk havasán és Barackoson, ahol az ütközetvonal állomásozott. Volt ott mindenkinek — minden. Az ezredtörzsnek külön is vittem egy tíz literes demizson ó-szilvóriumot, amit Nagy Ferenc dr. polgármester egyenesen nekik szánt. Volt legalább is 60 fokos ez az ital, aminek Petrik Ernő mindjárt ezt a nevet adta: „Gyilkos”. Hoztam jóféle borokat is. Windischgraetz Lajos herceg is küldött az ő pataki palackos boraiból egy szállítmányt. A legénység kapott rumot, teát... Palócz Kálmán és Geszti Géza voltak a primások... Fazekas János járásbírónak nagyon szép hangja volt... Hát kellett egyéb hozzá, hogy boldog karácsonypótló ünnepünk legyen?

(Vége az első kötetnek.)

*A harcleírásokhoz Petrik Ernő őrnagy,
a 10-es honvédezred ezredsegédtisztségének
egykorú leírásait és feljegyzéseit
használtam fel.*

Tartalomjegyzék

	Oldal
Kimegyek a frontra	3
Szalowa	10
Frontélet a szalowai állásokban	16
Új fiúk.....	21
Egy héttel Gorlice előtt	33
Gorlice	41
Keresztül a gorlicei csatatéren.....	49
Rozembark.....	51
Fut az orosz.....	54
KrosnóKorczyzna	53
Telefonálni akarok a had testparancsnokságról	62
Jaroslau	66
Sobiecín	72
Munina.....	75
Radymnó.....	77
Kalnikow	82
Zolkiew	100
Saját hazájában verjük a muszkát	109
Laziska IlowiecKol Lipiny	111
Küzdelem a Lublin- Cholm határvonalért.....	115
Rejowiec	118
Bezek, Olchowiec, Busowna-Malkow.....	120
Előre BrestLitowsk felé	124
Brest-Litowsk alatt	126
Temetés a fronton	131
Brest Litowskban	136
A Gorlice - brest-litowski harcok levelesládájából..	144
Brest Litowsktól a Strypáig	155
Oswce	164

Mikor a kozákokat vártuk	168
Halottak napja a fronton	179
Ukrajnai tél	182
Mikor Böczögő csak nekem főzött.....	191
Így élünk a Strypa-partján	194
Asszonyok a fronton	202
Az özvegy- és árvaalap utazója lettem	204
Védőállásban egy télen át	209
Tavaszi a Strypa-fronton.....	214
Miskolc főispánja és polgármestere a fronton	219
Május a Strypa-fronton	236
Harmadik találkozás a Brussilow-hadsereggel	239
Búcsúzunk a Strypától	253
Kirándulás a Dnyeszter frontra	256
Pihenő Konkolnikiben.....	263
Monasterzyska	265
Népünnepély a fronton.....	268
Podwyczolki	274
Horozanka	277
Székelyföldön találom meg az ezredet	280
Szeptember a Nyárád mentén	283
Hajrá! az oláhok után	259
Az Uz-völgyi harcok	293
Három hónap a Gyimesi-szorosban	303
Subik Károly hőstette	305
„Tigriseket” kaptunk	310
Megint én vágok a Jézuska	312